

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

10.

„A második Ádám”

„A szélességet az ég derekán keresztül
méltán nevezhetjük tehát Napútnak”

(Fazekas Mihály)

Zalán Tibor

Szelíd karácsonyi ének

(Csöndesen – boldogtalanul)

Majd hó szakad és fázik a Gyermekek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
és vérrel telnek a hallgatag veremek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
s szállnak fölöttünk kék-piros lelkek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
angyalok jönnek és énekelnek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet

Hűlő agyunkra rontások esnek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
lábnyomainkra véredek lesnek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
életeinken nemlétet vesznek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
jogunk törvényünk semmivé lesznek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet

Elkínzott szemünkben könnyünk reszket
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
sorsunkra vörös pecsétet tesznek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
szobraink szívünkben megrepednek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
idegen szókkal le is tepernek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet

Angyalok szállnak és énekelnek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
holdig emeld fel velünk a kertet
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
arcunkra kezét tegye a Gyermekek
– adj nekünk békét! adj kegyelmet
nyugodjanak meg végre a lelkek
– adj nekünk békét és kegyelmet!

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIX. évfolyam 10. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány kiadványa. Megjelenik évente tízszer.

Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers), **Balázs Géza** (nyelv-művelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Elek Szilvia** (zene), **Hlavacska András** (műbírálat), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (örökös szerkesztő), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (tördelés), **Toót-Holló Tamás** (próza), **Wenner Tibor** (művészet).

Naplút-kör: **Báthori Csaba**, **Bereményi Géza**, **Csáji László Koppány**, **Doncsev Toso**, **Gráfik Imre**, **Jankovics Marcell**, **Dr. Koncz Gábor**, **Radinóti Zsuzsa**, **Rakovszky Zsuzsa**, **Szakolczay Lajos**, **Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**.
Szerkesztőség: 1136 Budapest, Pannónia u. 6.

Teléfono: (1) 247-6657 • (30) 511-3762 • E-mail: szonygi@gmail.com • Honlap: www.naputonline.hu
A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor: Szelíd karácsonyi ének. .borítóbelső

Barlang csillagával

Tamási Orosz János: Szimfónia a Hontalan Józsefért	3
Füleki Gábor: Advent	7
Végh Attila: A belső végtelen	8
Dr. Ruzsicska Mária: Karácsonyi meglepetés	10
Berecz Ágnes Gabriella: Fűtsenek rád az angyalok!	12
Bertalan Tivadar: Emberfa	14
Németh Erzsébet: Hó hull...; Mindennapi Jézus-várás; Karácsony előtt; Induljunk! . . .	16
Ványai Fehér József: Hetven Karácsonya. . . .	17
Horváth Ferenc: Karácsonyi képeslapra. . . .	18
Sárándi József: Eljövétel; Krisztus jelenléte . .	19
Mátyás B. Ferenc: Időhámozók.	20
Lukáts János: Dodó bohóc karácsonya	23
Gaál Melinda: Hárman vannak.	26
Horváth Gábo: Szívszakadt karácsony	27
Bíró József: Karácsony	28
Hegyi-Botos Attila: Vasárnap hajnal.	31
Hegyi Zoltán Imre: Betlehembe	32
Kovács katáng Ferenc: Fehér karácsony	34
Jelenits István: A jászol ökre és szamara. . . .	36
Eduard Mörike: Szentséges éj (Németh István Péter fordítása)	37
Jean-Claude Renoux: Gèmenos mester karácsonya (Károly Judit fordítása)	38
Kultsár György: Karácsony második napján (Hubert Ildikó közlése)	43
Kamocsay Ildikó: A nagy történet.	49
Czirok Ferenc: Emlék-karácsonyok	51
M. Fehérvári Judit: Emlékösvényeken	59
Dutka Ákos: Karácsony	71
Somlyó Zoltán: Karácsonyi vándor	72

Tárlat

Udvardi Erzsébet festményei
Mészáros Róza munkái színes melléklet

„Maga is tanítás”

Jelenits István: Karácsonyi leoninusok.	73
Sándor György: Ez nem gyónás?	75
Báthori Csaba: Az első mozgató	78
Vasadi Péter: Isten éltet.	82
Elmer István: Aki nem szeret, az nincs is . . .	84

Móser Zoltán: Dolgozatírás 91
 Karner András: Tanár Úr, Isten éltesse! 93
 Koppány Judit: Prédikációi – irodalmi alkotások 94
 Surján László: Hazug ember-e Jelenits István? . 95
 Suhai Pál: A pap, aki nem „prédikál”. 96
 Pomogáts Béla: Több mint fél évszázad 99
 Petróczi Éva: A somogyvámosi
 pusztatemplom. 101
 Németh András: Rész az egészben;
 Aki gyöngyöket másoknak talál... 103
 Németh István Péter: Batsányi János,
 a veszprémi piarista diák 108
 Németh Péter Mikola: „Az ember itt kevés
 a szeretetre” 114
 Fazekas István: A zsoltárfordítások
 frazeológiai és költészettani kérdései . . . 124

Emlékezet

Végh Attila: Porkabát 134
 Toót-Holló Tamás: Mértéket venni
 az öröklétből. 136
 Bozók Ferenc: Emlék. 137

Téka

Búzás Huba: „Csillagbörtönből
 a csillagokba” 138

Charta XXI

Surján László: Robert Schuman,
 az európai keresztény államférfi 145

Miért

Kovács katáng Ferenc – Gaál Zoltán –
 Cserna Csaba: Levélkeringő 3. 150
 Trencsényi Diána: Önvád és lemondás 156
 E számunk szerzői. 263

Illusztrációk

Bertalan Tivadar rajzai . 7, 15, 22, 42, 48, 50, 70
 Mészáros Róza munkái
 77, 81, 83, 107, 113, 133, 149

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 120.

G. Komoróczy Emőke: Az európai kultúra
 világképének változásai
 az emberiség-történet távlatából
 (Németh András verseskönyv-sorozatáról)

NAPÚT

Irodalom, művészet,
 környezet

XIX. évfolyam 10. szám

„A második Ádám”

Az igaz ember
 a Nap útját járja,
 tartja a keleti mondás.
 Enyhítő kortyokat
 kutak kínálnak ez úton.
 Haladjunk – kívánjuk
 kinek-kinek
 2018-ra is:
 a Cédrus-Napút-műhely
 munkatársai.

Köszönjük a Szemimpex Kiadó
 segítségét: Udvardi Erzsébet
 festményeit ők bocsátották köz-
 lés-rendelkezésre.

Mészáros Róza munkáinak gyer-
 mekrajzait Mészáros Erzsébet ké-
 szítette.

Barlang csillagával

Tamási Orosz János

Szimfónia a Hontalan Józsefért

*szóljon barátomnak
és barátom barátainak, mert*

*„...zörög az idő Heródesedve...”
Kovács József Hontalan*

;

mit mondhatnék nem maradt

jót s jól mondhatatlanabb:

engedni, el, de semminek, már;
elhagyni mint egy múltból jövő
táj emlékké válni bennem ahogy
rég barátok verssorai őrzik
annak foszlányát ami nem volt s
foszlányát annak ami nem lett;

mit mondhatnék nem maradt

ülni a Nagy Kriván tetején és
őrizni, meg, pont azt a csöndet

;;

lenni pontatlan pont ott
ahol nem lenni többé
lenni vagy nem lenni mondd
mit jelent egy örökké
megtenni nem tenni meg

sejtet-e sejtet a táj
épp ott képtelen lenni
kimondani ami fáj
többé lenni nem ahol
a végtelen volt semmi

itt pont pontatlan lenni
Uram! – ha most hallgatnál
aztán jobb lenne menni
lenni sem lenni többé;
tenni is pont úgy tenni

;;;

szavak nincsenek erre
arra nincsenek szavak

csak nézek összevissza
vissza össze nézek csak

s elnémulok múlva el
elmúlva némulok el s

hallgatag szénné válok
válok szénné hallgatag

ez játék szavakkal szótt
szótt szavakkal játék ez

de: egyetlen pillanat
pillanat: egyetlened

mi igaz volt s lett ily gaz
szavak nincsenek arra

erre sincsenek szavak
mit mondhatnék nem maradt

jót s jól mondhatatlanabb

;;;;

minden szem fohász a láncon
megbánni gyónni elkövetni
láncon a fohász szem minden
elkövetni gyónni megbánni
minden szem fohász a láncon
megbánni megbánni gyónni
láncon a fohász szem minden
elkövetni elkövetni elkövetni

mit mondhatnék nem maradt

minden szem fohász a lánokban
 gyónni megbánni gyónni
 minden lánc szem a lánokban

nem maradt mit kimondani

elkövetni elkövetni elkövetni
 megbánni gyónni megbánni
 gyónni elkövetni elkövetni

jót s jól mondhatatlanabb
 már tenni is pont úgy tenni

;;;;;

*és megszületett
 és megszületett
 megkönnyebbülhettek Heródések
 szabadon munkálkodhattok
 hitükből gyarapodhattok
 hitetlen hideg arannyal
 nehéz bronzokkal vasakkal
 gyarapodjon gyarlóságotok*

fogantok bennünk mint átok

*így fogan bennünk s az átok
 átok az s bennünk fogan így
 ami örömhír*

ami örömhír

*hogyan megszületett és majd meghala
 mégis boldogságos vagy Szűzanya*

*mert megszületett
 mert megszületett
 tűnődjetekek ma el Heródések*

*tűnődjetekek ma el
 tűnődjetekek ma
 tűnődjetekek*

tűnődjetekek mert megszületett

;;;;;

hiszem a vajúdás pillanataiban
 életünkbe költöző szenvedést
 hiszem az Úr Jézus Krisztus által
 felhalmozott vegyi fegyverek
 úgy mint vér verejték könnyek
 elapadhatatlan erejét hiszek
 a hazugságokért eldobott életek
 jóvátehetetlenségében hiszek
 a jó jóság elérhetetlenségében

hiszem mert hitt és megszületett
 hiszem hogy fölmene hiszem
 megjelentette bűneinket hiszem
 hogy végül meghala – miért ne

miért ne miért ne miért ne
 jót s jól mondhatatlanabb
 szavak szavak nincsenek erre
 nincs hit érvényes parancsolat

engedni, el, de semminek, már;
 parancsolat érvényes hit nincs
 csak egy múltból jövő táj
 tán elhagyja majd szokásait
 szokásait majd elhagyja tán

a láncon minden szem fohász
 miért ki végül meghala hisz
 nincs érvényes parancsolata
 parancsolata érvényes nincs

Uram! – most jobb hallgatnod;
 ;itt; aztán jobb lenne menni;

engedni, el, de semminek, már;
 – – tenni is pont úgy tenni – –

;;;;;;

a *nem lenni* kettőspont a *lenni*

Füleki Gábor

Advent

Didereg bennem a Nap születése,
téli derús ág hűs ragyogása,
tisztán fénylik a tájba bizalma,
közeledik a tavasz.

Bujkál bennem a Nap születése,
északi sírba bekúszik a fény,
rézsút tör a láng át ős köveken,
piramis-csúcson szertesziporkáz.

Dobban bennem a Nap születése,
lobban a fagyból fellobogó tűz,
bokrok, fák, föld, tó szíve ébred,
enged a hó, jég, serken az élet.

Izzik bennem a Nap születése,
összeszorult ér, újra kitárulsz, győz a sugár;
ünnep a földön, ünnep az égben,
fény és béke a szív melegében.

Végh Attila

A belső végtelen

Télen kevesebb szóból is értünk. Elmúlt az ősz, a gyűjtés, a melankólia, az elmélyülés időszaka. Itt az idő, hogy megálljunk, és ne csináljunk, ne mondjunk, ne akarjunk semmit. A téli séták, kirándulások, erdőjárások a tiszta csend megélésére adnak esélyt. Hogy azt ne mondjam: mibenlétünk mélyebb meg-érzésére.

A karácsony, amely a megújulás, a téli napforduló kozmikus ünnepéből előbb a szeretet, majd a vásárlási láz ünnepélyévé roskadt, két hét múlva itt van. Sétálok a nagymarosi Duna-parton, és azon gondolkodom, mit is jelent majd nekem ez a karácsony. Hogy mit jelent nekem – aki nem vagyok hívő – általában a karácsony.

Azokban az években minden szentdélután nagyszüleim szobájában kellett lennem, amíg az angyalok a fát díszítették. Nem volt szabad meglesni őket. A belga üvegen sejtelmes fények-árnyak játszottak, a várakozás szobájában pihent az öröm, az ajtórésen kiáramló fenyőillatban. Vártam, hogy megszólaljanak a csengettyűk.

Amikor Zsófi lányommal először eljátszottuk ugyanezt, a dolog még hatásosabbra sikeredett, ugyanis egy távolabbi szobában mindannyian a gyerekekkel várakoztunk, mígnem a két szoba közti átjáróban elrejtett mobiltelefonon „magától” szólalt meg az angyalcsengő. Sohasem felejttem el az arcát, ahogy életében először meglátta a színeken égő fát, alatta az aranypapírba csomagolt ajándékokat, egyszóval: a csodát.

Kisebb csodák azóta is vannak, apró fények, föllángolások a belső hadak útján, de ha azt mondod: karácsony, először ezek az esték jutnak eszembe.

Jó volna megint érezni, hogy az otthon szívét meleg, kozmikus fény derengi be, hogy a legszűkebb tér titokzatos módon a legtágasabb égbolt lényegével töltkezik, és a pillanat – akár az ajtó a várakozó- és a titokszoba közt – egyszer csak kitárul. A megszelídített végtelen gyermeki neve: szenteste.

A felnőtteknek semmi se szent. Ez egyrészt rendjén van, hiszen az embernek előbb-utóbb föl kell nőnie a szabadságig, bármilyen korábban szentnek hitt rendet dönt is össze ez a növekedés, másrészt nincs rendjén, mert a gyermeki nosztalgia-séták után jó volna egyszer a végtelenben hazatalálni. Tudom, egyszer hazatalál mindenki, de hogy milyen lehet ott, a nemlétben, arról senki nem tud semmit.

A mi pechünk az, hogy életünk – és hozzá mérten elménk is – véges, ám ez nekünk nem elég. Folyton a végtelent célozzuk, még akkor is, ha sejtjük: nekünk ott nincs semmilyen ajándék. Végességünk fájó bizonyossága (a feltámadás és az öröklét meséit most hagyjuk békén) és a végtelenség iránti vágyunk ambivalenciájának jól megfelelt hajdan az istenhit. Az istenek olyan lények voltak, akik a végtelenben lakoztak, de akiken túl már nem volt semmi. Ez kielégítette végtelenség-vágyunkat (hiszen időnként kapcsolatba léphettünk velük, vagy legalábbis úgy érezhettük), de végességünk pecsétjét sem törte fel,

hiszen semmibe húzó törekvéseinknek az isteni szférát elérve megálljt parancsolt a halhatatlan lények mögött tornyosuló Semmi.

Na, ez veszett el a felvilágosodásban. A tudományos világképet az istenek már nem érdeklik, csak a kozmosz. Márpedig ott nincs semmi, ami megállíthatná a fürkésző vágyat. Betör a lélekbe a Semmi, és tort ül. És a lélekben bál van, minden este bál van.

Mi maradt akkor nekünk? Hát a karácsonyfa. Ahogy politikai rendszerektől, elidegenedéstől és mindenféle fogyasztói elhülyüléstől függetlenül évről évre becipeljük lakásainkba ezeket a szerencsétlen csemetekerti halottakat, az mégiscsak valami mély vágyról árulkodik. Valami olyan igényről, amelyben ott van a természet iránti vágy, gyerekeink csodában tartásának vágya, és az az akarat, hogy a franc egye meg, ennek a hideg, részvétlen és könyörületlőtől mentes világúrnek mégis illene otthonosnak lennie, ha már megtörtént az a csoda, hogy egyáltalán létezik olyan, hogy homo sapiens.

A karácsonyfa felállításának legkáromkodástelibb mozzanata a törzs befaragása a talpba. Soha nem megy simán. De vajon mit jelent ez a munka? Az ember megalkotja a kapcsolódási pontot az élet és a szimbólum között. A fényt a talpára állítja, összekapcsolja az életet az ünneppel, a kaoszt a kozmosszal.

Ha az ember nem mereng efféle dolgokon, csak egyszerűen ünnepel, a fa akkor is hat. Mert akármilyen vad, taposó vásárlói örületté vált is a karácsony (vö. *harácsony*), akármennyire kifordult is az ünnep magából, akármekkora is a létfeladás, a fa mégis behívja a kollektív tudattalan ősképeit.

Mert a karácsonyfa sűrű szimbólum. Először is világfa, *arbor mundi*, kozmikus jelkép. Ágai az égig érnek. A gömb alakú díszek a bolygókat jelképezik, az angyalhaj a Tejutat, a fa elmaradhatatlan csúcsdíszje pedig a betlehemi csillagot, azaz a Jupiter-Szturnusz együttállást a Halakban. És a fenyő, mivel örökzöld, a téli napforduló idején örökké megújuló életet is felidézi.

Ha az őshagyomány felé keresgélünk, kiderül, hogy a karácsonyfa létra is. Az egyiptomi halottaskönyv a Tejutat, a Napot szülő és fölfaló, majd újraszülő Nut istennőt Létrának nevezi, és olykor létrafokokkal ábrázolja. A létra mágikus értelme, akár a világfáé: ég és föld összeköttetése. Mithraszhoz a beavatandó híveknek hétfokú lajtorján kellett fellépkedniük. Ez a létra lényegében a sámánlétrával azonos, amely gyakran nem is létra, csak rovátkolt oszlop. Jákob lajtorjája is ezt mintázza, amely az ortodox ikonok kedvelt témája, s amely megjelenik a nyugati egyházművészetben is mint Krisztus kereszttje, vagy a kereszthez támasztott létra, melyen Krisztus megfeszítése előtt maga kapaszkodik fel.

Mindezt nem kell tudnunk. A karácsonyfa a (poszt)modern ember miniatűr beavatása, apró megvilágosodása. Ehhez nem kellene színesen vibráló csoda-égyők. Az ünnep nem Keravill. Elég a gyertya. Egy halott, ám mégis örökzöld növény beköltözik a lakásba. Mintha halott rokonából, a parkettából nőtt volna. Benne van az erdő, a természet, az idő örök megújulása, a személy és a kozmosz kapcsolata. Ha ehhez még hozzávesszük, amit a közhely mond, hogy tudniillik a karácsony a szeretet ünnepe, annak az erőnek az ünnepe, amely nélkül minden ünnep, minden hétköznap csak zengő ércek doboza, akkor egészen közel kerültünk a világító fa megértéséhez. Ez a megértés persze sokkal inkább megérzés. A karácsony újabb esély arra, hogy érezzük: ég és föld bennünk ér össze.

A karácsonyfa a világ szakrális centrumát őrzi. A világ szakrális centruma az a hely, ahol az ember otthon van, családjá körében, és ahol a szeretet levegője járja át a teret. Ez utóbbit jelképezi az ilyenkor szokásos ajándékozás. Fenyő-illat száll a szobában. A fa teszi a dolgát, a többi pedig rajtunk múlik. A világfa kiemelkedik a káoszából, és a kozmosz, a rend létrejöttét ünnepli. A hétköznapiok centrumába állított karácsonyfa – hívóknak és nem hívóknak egyaránt – valami hasonlót súg. Ég-ígérő fa: ha megértjük tanítását, rádöbbenünk, hogy a fény, ahová olykor föltekintünk, nincs is olyan távol, mint hinnénk. A földstötér pedig, amibe a degenerált fogyasztói demokrácia erőnek erejével bele akar ragasztani bennünket, nincs is olyan közel.

A karácsony ezt mondja nekem, a nagymarosi Duna-parton sétálónak. És még azt, hogy annak a történetnek, amit életnek nevezünk, ha nincs is semmi értelme, szeretetben kell véget érnie. Mást nem képzelhetünk. Nincs. Így vagyunk végesek. Így van végünk.

Dr. Ruzsicska Mária

Karácsonyi meglepetés

A leányka születésétől kezdve egy domb tetején élt az egy tanerős pusztai iskolával egybeépített lakásban, egy gyönyörű kert közepén. A puszta többi háza több kilométerrel távolabb volt. A közelben a völgyben egy patak, mögötte pedig szelíd csalitos csábította nyáron anyával sétálni, télen apával szánkázni. Elszórakoztatta a baromfiudvar, kedves és komikus tyúkainak és színpompás, a szivárvány minden színében pompázó, fényes tollú büszke és harcias kakasainak a ragaszkodása, amelyeket ő etetett. Amikor meglátták a leánykát, káricsálva odarohantak a kerítéshez, és várták a magvakat. Amelyik kiszabadult a baromfiudvarból, mindenhova húségesen követte. Azonban, ahogy nőtt, növekedett a kisleány, egyre többször várakozott a kerítés mellett reggel 8 óra előtt és délután 5 órakor, amikor ott mentek el a tanulók. Mindig rohanva érkeztek, köszöntek, és ugyanolyan iramban távoztak. A kisleány vágyódva nézett utánuk. Bárcsak beszélgethetnének vagy játszanának egy kicsit – gondolta. Egyszer csak megállt a kerítés külső oldalán az egyik nyolcadikos fiú, aki szintén mindig köszönt neki, jövet-menet. – Hogy vagy? Nem jössz be az iskolába? – kérdezte. – Nem mehetek, én még csak négyéves vagyok... – Nagyon kár – sajnálkozott a fiúcska. – Hogy hívnak? – kérdezte a leányka. – Péternek... én tudom ám a te nevedet régóta! – hangzott a válasz. – Köszönöm ... – hallatszott halkán. Ettől kezdve mindennap reggel és este megállt a nagyfiú a kerítés mellett, és sokat beszélgettek arról, hogy mi történik az iskolában, és azokról a csodálatos dolgokról, amiket meg lehet tudni a tankönyvekből. A leányka boldog volt, mert végre lett egy beszélgetőtársa. Karácsony előestéjén még a sötétedés előtt megjelent a nyolcadikos nagyfiú, kezében egy kukoricaháncsból fonott szatyorról. Apa éppen a szánkózásból húzta haza gyermekét. A kapunál talál-

koztak. – Mi járatban vagy, Péterke? – kérdezte. – Köszönteni jöttem karácsonyt – toporgott, és alig nyögte ki a szavakat nagy zavarában. – Hát gyere beljebb, remélem, nem itt akarod elmondani a mondókát – nyitotta ki a férfi a kaput. Bent a lakásban anya – azaz az Angyalka – még nem készült el a fenyőfa fel-díszítésével, ezért a kisebbik szobába vezették be a vendéget. Volt az asztalon minden, ami szem-szájnak ingere: a még párolgó sült kolbász, illatos hurka, mákos és diós kalács, omlós sütemények, málna-, szilva- és meggybefőtt, bodzavirág és csipkeszörp – mind arra vártak, hogy az esti vacsorához bevigyék őket. Apa helytel és étellel kínálta Pétert, de ő izgatottan csak ennyit mondott: – Csak boldog karácsonyt szeretnék kívánni – majd a leánya felé fordult: – Neked pedig ezt küldi általam a Jézuska... – és letette az asztalra a kezében lévő szatyrot. A szatyor, mihelyt szilárdat érzett maga alatt, elkezdett mozogni, majd az egyik oldalára dőlt. Mindenki megmerevedett, csak egy halk nyüszítés oldozta fel a csendet. A lányka gyorsan benyúlt a szatyor nyílásán, és egy vörösésbarna, szőrös, mocorgó, nyöszörgő gombócot emelt ki belőle. – Ez az enyém? – kérdezte ijedten. Élete négy esztendeje alatt ilyet soha nem látott, de ösztönei parancsára magához ölelte a pár hetes kutyakölyköt. – Nagyon köszönöm – hebegte, és könnyes lett a szeme. A fiú felállt, és minden tartóztatás ellenére elköszönt. – Szeptemberben bentlakásos gimnáziumba megyek, a nyári szünetig vigyázzatok egymásra – és köszönés nélkül kifutott az ajtón. – Gyere máskor is – szólta utána apa, de a tanév végéig megint csak úgy beszélgettek egymással, hogy közöttük volt a kerítés. Azután nem találkoztak többé. Apát szeptemberben áthelyezték egy 40 kilométerrel távolabbi puszta. A hűséges kutyus azonban örökké eszébe juttatta a leánykának ezt a karácsonyt és Pétert.

A „Sokunk karácsonya”-pályázatra érkezett s elfogadott anyagokat Céd-rus-logónkkal jelöljük

Berecz Ágnes Gabriella

Fűtsenek rád az angyalok!

A tisztaszobába nem volt szabad bemenni.

– Hideg is van odabent, meg hát az angyalokat sem illik zavarni – magyarázta Nagypapi, mialatt a felcsavart vastag szőnyeget közelebb tuszkolta az ajtó alatti részhez.

– Mikor jönnek?

– Ó, hát azt senki se tudhatja!

– De biztosan jönnek?

– Jönnek, jönnek, még sosem kerültek el minket.

Az előszoba túlvégében volt a konyha, amellet két apró hálószoba, egyik a nagyszüleimé, a másik a miénk. A szüleim már jóval előbb elmentek dolgozni; sose értettem, hogyan tudtak hajnalban olyan halkán kilopakodni, hogy ne ébredjek fel.

Mami a konyhában tett-vett, éppen hájat kapart, közben a sparhelt felé sandítgatott, ahol hosszú nyelű fémedényben cikóriakávé főtt.

– Szilvásat is csinálsz, ugye? – kérdezte Nagypapi inkább csak megszokásból, ugyanis az örök vitát a karácsonyi hájas süti felett, mármint hogy a barack- vagy a szilvalekváros finomabb-e, Mami úgy tartotta életben, hogy mindkettőből minden évben hatalmas tálnyit sütött.

Mami reggelire nagy karéj vajás kenyeret kent nekem, aminek a ropogós héjával bizony meg kellett volna küzdenem, ha Nagypapi nem vágja körbe. Meleg tejet kaptam hozzá, s miközben majszoltuk, Nagypapi megkérdezte:

– No, Aprólék, kijössz velem az erdőbe?

– Mit csinálunk?

– Mit, mit? Hát fát vágunk.

Mire Mami bebugyolált, az öreg már előhozta a fészerből a kis szánkómat. Az is a keze munkája volt. Nem hagyományos szánkóformája volt, inkább csak egy támlás kissámli széles talpakon. Emlékszem az öreg bakancsára, kucsmájára, bekecsére, még annak a bagószagára is, és ahogy az övébe dugta a kislejcs nyelét.

A falu határában, az erdő felé néhány szánkó- és lábnyom árulkodott arról, hogy mások is megtették már ezt az utat, ám mi nem találkoztunk senkivel. Nagy volt a fehérség és a csend, és ha a szánkóról oldalra kinyúltam és végigsepertem a bozóton, csak úgy porzott a hó a fagyott csipkebogyók között.

Az erdőben aztán Nagypapi is megrázogatott néhány fácskát, csak ő nem játékból, hanem hogy a formájukat vizsgálhassa. Én ezzel nemigen törődtem, csak a faóriásokat bámultam, futkározik-e mókus a csúcsukon. Mialatt Nagypapi pár fejszecsapással kivágta a kiválasztott fenyőt, egy vesszővel karikákat rajzolgattam a hóba. A fát aztán a szánkóra fektettük, Nagypapi húzta, én a másik oldalán batytyogtam, kézen fogva hazaindultunk.

Így, hetven év távlatából se értem, hogy vajon miért nem találtam semmilyen összefüggést a délelőtt kivágott fenyő és a szenteste között. De tényleg nem találtam, és ügyet se vetve a szánkó terhére, a fejünk felett elhúzó, rikácsoló varjakról társalogtam Nagypapival. Erre a hosszú békés sétára nagyon jól emlékszem. Amikor a falu határába értünk, földbe gyökerezett a lábam és rángatni kezdtem az öreg bekecsét:

– Nézd! Nagypapi, nézd!

Az öreg tekintete követte a kinyújtott karomat, a házunk hátsó, füstölgő kéményére mutattam:

– Nézd, Nagypapi! Befűtöttek az angyalok!

Az öreg csak állt elrévedve egy pillanattig, aztán megértett, és óriási hahotába kezdve felkapott a karjába:

– Bizony, az a tisztaszoba cserép-kályhájának a kéménye. Jól megfigyelted! Gondolod, hogy az angyalok fűtöttek be?

– Ki más?

– Szerintem is úgy lehet – mondta még mindig nevetve.

Nem tudtam, hogy mi ebben a mókás, mint ahogy azt sem, hogy a szüleim, hogy ne vegyek észre semmit, az ablakon bemászva kezdték a tisztaszobát előkészíteni a fadísztetéshez. Azt is csak jó pár év múlva értettem meg, hogy attól a naptól kezdve Nagypapi miért köszönt úgy mindenkinek karácsony napján, hogy fűtsenek rád az angyalok!

A mai gyerekek számára már nemigen vannak csodák. Vagy vannak, csak másfélék? Mi csak szenteste láttuk meg a karácsonyfát, ők már októbertől úton-útfélen olyan csillogó dekorációt és pompát látnak, ami szebb is lehet, mint az otthoni, és ami újdonságszámba semmiképp se megy. Az ő számukra miben áll a titok? Márpedig titoknak lennie kell! Bizonyára hetven fölött majd ők is mesélnek az unokáiknak, hogy gyermekkorukban így és így volt. Legfeljebb nem azt, hogy nagy hó volt, mert a klímaváltozás miatt nemigen van részük ebben, hanem inkább azt, hogy milyen nagy eső volt karácsonykor, és milyen szépen sokszorozták meg az esőcseppek a díszkivilágítást. Nem azt, hogy a nagymamájuk micsoda szilvás hájas sütit süttött, hanem hogy a bevásárlóközpontban volt egy cukrászda, ott lehetett

ám csudajó bejglit kapni. Esetleg azt, hogy micsoda boldogság volt először okostelefont kapni. Emlékeik, szépséges gyermekkori élményeik nekik is lesznek, csak mások, mint a miénk, és majd az ő unokáik is rácsodálkoznak: jé, hajdan ilyen is volt?!

Mert minden a gyermekkor és a szenteste marad. Még sokáig megmarad, mindegy, hogy pásztoros és angyalos mesékkel, vagy netán modernebbekkel. A hangsúly akkor is azon lesz, hogy a kisgyermek számára maradjon valami a titokból, és hogy vannak-e körülöttük szerető szülők, nagyszülők, akik gondoskodnak varázslatról.

Mióta a feleségem meghalt, a fiámékhöz megyek szentestére. Magam is kénytelen vagyok betérni a bevásárlóközpontba. Nem, ajándékot különösebben nem viszek, a felnőtt unokám már jobban örül egy kis extra zsebpénznek. A menyemnek viszont mindig adok egy nagy cserép mikulásvirágot, azt nagyon szereti. A környékön csak a plázában van virágos. Átvergődök a tumultuson, meglepetésemre nincs lökdösődés, valahogy derűsen harsány mindenki, pedig hoszszúak a sorok minden pénztárnál.

Már előre mosolygok, ahogy a fiam majd ajtót nyit és a menyem átölel: – Atyus, hol járt ilyen sokáig, már aggódtam!

Én majd ezt kapom ajándékba.

A forgóajtónál fiatal anyuka görnyed két nagy szatyorrallal. Megpróbálja fél kézzel cipelni, hogy a másikat a kicsi fiának nyújthassa. Az még hátratekert fejfelé álmélkodik a vilódzó fenyőfűzéken. Ne bámészkodj, sietnünk kell, nógatja anyukája, mire a kislegény vonakodva szót fogad. Ilyenforma lehettem, mikor utoljára Nagypapiéknál karácsonyoztunk.

– Fűtsenek rád az angyalok! – suttogom a forgóajtó felé.

Bertalan Tivadar

Emberfa

Jönnék! – futott át a borzongás az egész iskolán, az úttól a túloldalon félkaréjban elterülő felnőtt erdőig.

Az útról pedig egy hirtelen kanyarral letért a rozoga teherautó, és bukdácsolva lezötytyent a növendékek közé.

Reszkettek a csemeték.

Az autó fülkájából s platójáról sötét alakok ugráltak a buckás, havas földre, fejszét, csákányt, láncfűrészrt rángatva magukkal, s szétszóródtak.

Itt-ott néhány deres hajú tanár- és szülőforma magasodott a növendékek fölé. Tétova mozdulattal, ahogy a fel-feltámadó szél segédkezett, óvón nyújtózkodtak a kicsinyek felé.

Az életrevalóbb növendékek közül néhányan kitepték magukat a fagyos földből, s gyökérlábaikat kapkodva, a felnőtt erdőbe menekültek védelmet keresve, hogy elvegyülve elrejtőzzenek a sűrű aljgallyazat között. A benuktabbak hullani kezdtek, néhányukat földdel együtt forgatták ki, de legtöbbjük lába a talajban maradt, törzsük s túpárnás tagjaik elterültek a havon. A hold vetítette hosszú árnyékok fogyni kezdtek.

A fejszecsapkodás és a fűrészek zaja elvegyült a sebesültek hangjával. Ez a vidék nem Tajgetosz, itt a legszebbek pusztultak legelőször. A felnőtt erdőn, mint az ostorcsapás, végighullámozott valami. Mintha az Ég óriás fújtatójából ideirányított, világnagy sóhajtás pördült volna végig az ágakon. Aztán egy láthatatlan mennyei fésű úgy rendezte, hogy minden törzs, minden ág, minden tû az iskola felé nyújtotta tagjait, majd rándult egyet az egész sűrű, ezüsttarajos karéj, s kusza gyökérlábaikra állva megindultak a nyújtózkodók, akik között volt néhány sokat látott matuzsálem is. Nyomukban a menedéket kereső csemeték loholtak.

A karéj két oldalszárnya az útnál lassan összeért. A hirtelen támadt forgószél is segítette alakzatukat. A fejszék és a fűrészek hangja elnémult. A sötét alakok gyilkos eszközeikkel kalimpálva a teherkocsi mellé hátráltak.

Az erdő gyűrűje egyre szűkült, már nem volt egérút. A kivágott csemeték is szoros egységbe gurultak. A szerszamos alakok hátukat a teherkocsinak vetették, fegyvereiket védekezően maguk elé tartották. Az erdő népe szorosan a jármű köré nyomult, és úgy maradt mérhetetlenül hosszú ideig. A gyűrű olyan szoros volt, hogy a fegyvereket már nem lehetett használni. Minden megdermedt, a szél is elállt egy csapásra. Hatalmas csend támadt, s hogy nem mozdult semmi, az alakok is megdermedtek. Lassan gyökeret eresztett a lábuk, és még akkor is úgy álltak a kocsinak lapulva, amikor az erdő egy része már visszavonult. Csak az út mentén felsorakozott falanx vert gyökeret a legyilkolt csemeték fészkeiben, sűrű, átláthatatlan függönyt alkotva. A kocsi lassan eltűnt, néhány lapátnyi rozsdatormelékké zsugorodott, s megtelepedett a többtestű, tölcseresen széthajló, emberalakokat formázó fa köldökében, amely a helyet őrző, ezüsthajú, öreg fák és a hajdan megmenekült, immár felnőtt csemeték között magasodik.

Így, karácsony táján, körben a milliárdnyi túlevél hegyén, csillogó s csilingelő, apró, kristály jégcsurranások hintáznak, a lenyugvó napban mint parányi vércseppek. Körben ünnepi hóruhát ölt minden, csak ez az EMBERFA árválkodik meztelenül a dermesztő hidegben.

Németh Erzsébet

Hó hull...

És hó hull, decemberedünk,
belehömpölyödvé a télbe.
Ünnepet rakunk kockáinkból,
csillagszóró-álmokat az égre.

Mindennap Jézus-várás

Szívünk jászolát melegítjük:
zizegő alázat
puha szálaival béleljük körül,
maradék jóságunk parazsán
megdermedt ima langyosul,
s pillangószikraként az ég felé röpül.
Mosoly-kis-testedért kinyílik
évelő fájdalomunk szirma,
óriás krizantém az égen
a Dávid városát mutató csillag...

Karácsony előtt

Hideg van –
Gombold be magányod – – –
Míg a reménytelenség vihara tombol
talán elerednek
a megbékélés fehér pelyhei.

Induljunk!

Szenvedéssóhajok gyúlnak
a vézna éjszakában,
ősrégi vétkek károkozó varjait
messzire űzhetné akire várunk,
a megváltó kisgyerek –
Hogy megszülethessen:
talán az embernek kell
keresztre feszülni érte! –
Kínnal átszögelt húsból
földre hulló gyöngy
egy adventi vércsepp.

Ványai Fehér József

Hetven Karácsonya

Az 1970-es esztendő Karácsonyára gondolok, tíz-Éves voltam, nem állítottunk karácsonyfát, nem Azért, mert szegények lettünk volna, szüleim a Téészen dolgoztak, a magyar átlag szintjén éltünk, Apám valami rossz fát tett a tűzre, súlyos ügynek indult, Aztán szerencsére egyben maradt a család, anyám így Büntetett minket, engem és nálam négy évvel idősebb Nővéremet, no meg apámat, persze anyukának esze Ágában sem állott elhagyni bennünket, csak ezzel Fejezte ki, baj van, hogy nem vett fenyőfát a piacon, És nem tolta haza biciklivel a főtérről, nem vásárolt fél Kiló szaloncukrot a vegyes boltban, csokisat, vaníliásat és Rózsaszínűt, nem kaptunk combközépig érő bundabugyit, Halas bicskát, ritkaságnak számító fűgét, narancsot, Banánt ajándék gyanánt, talán sírt is, de erre már nem emlékszem határozottan. Természetesen nem fogadtuk El a Karácsony-nélküliséget, hogy hozzánk nem jön Szent-Este a Jézuska az angyalokkal, apám arra kért, játsszam Népdalokat és magyar nótákat a tangóharmonikán, amit Ő vett nekem a megyeszékhely bizományi áruházában S amelyen két éve tanultam zenetanárnál, de nem indultam Nagy tehetségnek, nem is vált belőlem profi muzsikus soha, Kb. ötven-hatvan dalt tudtam, „Kerek ez a zsemle” meg Ilyesmiket, ültünk a viaszkosvászonnal borított konyha-Asztalnál és énekeltünk, átjött keresztapám a szomszédból, Liter bor is került, bár én természetesen nem ihattam, gyerek Voltam még, ültünk a hokedlikén és mély átéléssel előadtuk, Hogy „Száz forintnak ötven a fele”, meg azt, hogy „Már minálunk Babám”, mi, kemény férfiak, akik nem bocsátunk meg soha és Nem szedjük a meggyet fedeles kosárba. Ekkor már impro-Vizáltam, mint Kocsis Zoltán Kékes márkájú tévénkben. A koncert anyukának szólt, hogy bocsásson meg és legyen újra Vidám. Kint szocializmust írtak, éppen akkor fejeztük be az Alapok lerakását és léptünk át a fejlett építésébe, hogy aztán Nekikezdhessünk a kommunizmusnak, amelyet egyelőre csak a Szovjetunió ért el. Nem törődtünk mi politikával, Kádár Apánkat öröknek és elpusztíthatatlannak hittük, mint a rock and rollt, bár mi inkább a tánczenei koktélt hallgattuk a Kossuth Adón. Az iskolában éppen akkor ért véget a fenyőünnep, mikor Apám belefogott a „Galambszívet örököltem”-be, buliba én még Nem mehettem, de nővérem már igen, fenyőünnepnek hívták a

Suli karácsonyi diákbálját, bár nem tiltották be teljesen Jézuskát
Sem az angyalokkal, ezért vártuk. Aztán szereztünk pár fenyő-
Gallyat a rokonoktól és felkötöttük a tükörre, vagyis mégiscsak
Megérkezett hozzánk is a Jézuska, éreztem, a konyha plafonjához
Közel, egészen közel, a fejünk fölött átrepül valami vagy valaki.

Horváth Ferenc
Karácsonyi képeslapra

Irodalmár barátainak

Mint egy igaz király, méltóságos legyél,
példát a tisztaságról angyaloktól vegyél,
szelíd és egyszerű légy, miként a pásztorok:
öltözzön égi fénybe földi karácsonyod.

S szíveddel szólj, poéta, úgy légy költő-király:
földi, ám égi hangon – ez a helyes irány!
S miként a pásztorok, kik valának Betlehemben,
oly módon hozz örömhírt: hittel és rendületlen!

Sáráncsi József

Eljövétel

Hányszor elhalt
s fölütötte fejét
szívemben újra
akaratod, Uram!

Krisztus jelenléte

*Mennyi szenvedés kell ahhoz,
Hogy kicsapódjék belőlünk a lélek aránya?*
S. J.

Kegyes Világosság,
Aki Vagy,
köszönöm, köszönöm, köszönöm,
hogy már életemben
megmutattad Magad.
Tudom: apró részecskékre
esek széjjel,
de majd
föltámadnak bennem
a pozitronok.
Amíg élek
nem kell keresnem TÉGED,
mert mint annyi igaz hívedben:
Szívemben lakozol,
s mindörökké egyengeted utam.

Mátyás B. Ferenc

Időhámozók

Torobán György örömtől sugárzó arccal érkezett haza.

Hetvenegy évének hajszálpontos ismérveit viselte: hajlott volt a háta, pergamensárga a bőre, szederjes az ajka, fityegő a fülcimpája. Járása csúsztatott lépésekből sorjázott össze, hajába egyetlen sötétebb szál sem keveredett. Bal kezével megkapaszkodott az asztalban, amikor felemelte és ráhelyezte a kosarat.

– Nézd, Vénke – lelkenedett –, nézd, mennyi finomságot hoztam!

Felesége is nyűtt volt, vastag, fekete, szürke mintás flanelotthonkát viselt, itt-ott kidudorodtak-púposodtak rajta a csak bizonyos kor után viselhető, furcsábbnál furcsább alsóruhaneműk. Bekukkantott a kosárba, majd összecsapta a kezét. A csattanás úgy hangzott, mint amikor pohárnyi vizet lötytyintenek az agyagpadlóra.

Torobán György elégedetten nyugtázta a hatást.

– Szerencsém volt, Vénke, egyszerűen csak szerencsém.

– Varázsló vagy – lelkenedett az asszony, és hozzáfogott kirakosgatni a kosár tartalmát. Közben motyorászott: – Finom májgombóclevest, aztán tojásos velőt, majd rántott csirkét pürével, eperhab-krémet, sajtot, majd ezeket a szép almákat... – Felnézett a férjére. – Kávénk van-e még?

– Akad az is.

– Boldog vagyok, nagyon boldog – szipókálta érzelmesen az asszony. – Egész kis karácsonyi lakomát csaphatunk! Szebbet, mint a tavalyi, bár az sem volt megvendő, ugye? Biztosan örvendtek volna Baradlay Ödönék, ha eljönnek...

– Na és a legutóbbi ebéd? – kérdezte sokatmondóan Torobán György.

– Igen... igen... – próbált visszaemlékezni az asszony. – A decemberi nyugdíjkor... Akkor kit is vártunk?

– Kárpáthy Zoltánt!

– Igaz, igaz, pizstráanggal, töltött káposztával, sertéspecsenyével, tejszínhabos almatortával és hamisítatlan feketekávéval... A csodák csodája volt, igazi ünnep! – nézett érzelmesen a férjére, hogy kisimultak bele ráncai. Aztán kissé elkomorodott, mint aki hirtelen komolyra fordítja szavát: – És ma? – emelte magasra gyér szemöldökét, és visszafojtott lélegzettel várt, mintha Torobán György ajándékcsomagot bontogatna.

– Ma? Hát... Tudom is én... – A férfinak feszített gondolkodástól még inkább meggörnyedt a háta, s keze fején lüktetni kezdtek puffadt erei. – Szóval, hogy karácsony van, mit szólnál, aranyom, a gyermekeinkhez?

– Az unokáinkkal együtt! – szögezte le Vénke.

– Természetesen.

– Mert nagyok lehetnek már...

– Na persze... Mióta nem láttuk őket?

– Két éve... Három éve... De ma lesz a napja – mondta Torobán György, és nagyot toppantott.

– Akkor ne lopjuk tovább az időt – parancsolta Vénke –, fogy az magától is, és aligha a javunkra!

Mindkettőjüket rég nem tapasztalt erő szállta meg, mintha testük elfelejtett mélységeiben szunnyadó energiákat szabadított volna fel a remény. Ám lehet, a magány sűrített lelkükbe oly feszültségeket, melyek képessé tették mindkettőjüket a korukat meghaladó teljesítményekre.

Hamarosan ritka zajokkal telt meg a konyha: csengett-bongott a rézmozsár, a gáztűzhely zsongása hamvassá tette a konyha levegőjét, hatalmas fazekakban tajtékozva lobogott a forró víz, és az idő teltevel összefonódtak a szagok, ínycsiklandó illatokká nemesedtek a gőzök és párák, Vénke arcát is halvány pír verte ki, mintha hosszú, téli sétából érkezett volna haza.

Mindeközben Torobán György könnyed, szinte kecses csuklómozgással habbá verte a tojásfehérjét, apránként porcukrot adagolt hozzá, aztán hozzákeverte az összetört földieper-szemeket, majd tovább ügyeskedett a habverővel, mint egy tapasztalt dzsesszdobos. Az asszony pontosan, szakértelemmel feldarabolta a kifagyasztott csirkét, bepanírozta, bőven mártva tojásba, lisztbe és prézlibe, és a forró olajba lökte a darabokat... A főtt agyvelő a lapítón gőzölgött már, mellette öt tojás várta, hogy feltörjék... Ám előbb a májgombóclevest készítette elő: hígra metélte a megtisztított, tányérnyi májszeleteket, tojást, sót, petrezselyemlevelet, kevés zsírt és zsemlemorzsát kevert a pépbe, dió nagyságú golyókká gyúrta, majd miután megforgatta a rozsdabarnára sült csirkerészeket, a forró levesbe dobta egyenként a gombócokat. Torobán György pedig az eperhabot elkészítvén, krumplit hámozott, négybe vágott minden szemet, majd mérsékelten sós vízben odatette főni az egészét...

A közeli templomban tízórai misére harangoztak.

– Hányra várjuk a gyerekeket? – kérdezte aggódva az asszony.

– Gondolom – mélázott férje –, elég, ha egyre elkészülünk...

– Persze, persze – vetett gyors pillantást Vénke a konyhájára –, de jobb, ha jó előre elkészülünk, teríts meg, a konyhát már győzöm magam is.

– Igen, így lesz jó...

– Ne feledd az ezüstöket, és persze a maradék porcelánt se!

– De nem ám – lelkendezett Torobán György, és kuncogva, mint meglepetés előtt a gyermekek, előbányászta a szekrény rejtekéből féltett, ünnepi tárgyaikat.

Amikor minden részletében elkészült az ünnepi ebéd: az asztalon század eleji porcelánedényekben várakozott minden fogás, s a nagyszoba kinyitható asztala makulátlan damasztabrosszal, csillogó-villogó ezüst evőeszközökkel pompázott, Torobán György elővett egy kopott címkéjű, ezerkilencszázharmincas évjáratú pezsgősüveget, megtöltötte hideg kútvízzel és az asztal közepére állította.

– Ünnepelünk – suttogta lelkesen.

– Ünnepelünk, kedvesem – felelte izgalomtól remegő hangon Vénke.

Aztán kimentek a csatatérre emlékeztető konyhába és megebédeltek. Az asszony egyetlen szeletke pirítóst joghurttal, férje két evőkanálnyi krumplipürét és a csirke egyik szárnyát kebelezte be, majd bementek a nagyszobába, leültek

a pompázó asztalhoz, és várakoztak. Olykor-olykor egymásra mosolyogtak, mintha biztatnák egymás... Négy órakor bekapcsolták a televíziókészüléket, és bóbiskolva, fel-felrévedve, kolozsvári álomtempóban nézték a teljes műsort, míg a bemondó asszonyság jó éjszakát nem kívánt az egész országnak...

Akkor feltápászkodtak az ünnepi asztaltól és rendet csináltak a lakásban. Gondosan vigyáztak, hogy minden visszakerüljön eredeti helyére... Amíg Vénke mosogatott, Torobán György a szemetesvödörbe ürítette a töménytelen ételt, kivitte az udvaruk végébe, és az egészet az emésztőgödörbe szórta.

Lefekvéskor megcsókolták egymást, mint ötvenegy éve minden este, eloltották a villanyt és elvackolták magukat ágyukban. Az asszony ekkor megszólalt:

– A jövő karácsonykor kit várunk, drágám?

Lukáts János

Dodó bohóc karácsonya

Dodó bohócot már régen nem hívták Dodónak, és bohócnak is már csak az öreg cirkuszi emberek tartották. Mostanában úgy hívták újra, ahogy hatvan és egynéhány évvel ezelőtt megkeresztelte a külső-rákosmezei pap: Csurri Jóskának.

Pedig a Dodó név végigkísérte az életét. Dodó volt, amikor a kötélén táncolt és a kalapja után kapdosott, Dodó volt, amikor harmonikázott a kupolában, és Dodó volt, amikor csókot kapott Lucától, a nőstény berber oroszántól. Aztán jött egy fiatal igazgató, új tervekkel és új emberekkel, és első dolga volt, hogy Dodót behívatta az irodájába: – Menjen nyugdíjba, Józsikám! – szólt, és a vállára veregetett.

Dodó szerencsét próbált a Hegyaljai Cirkusznál, de ott volt bohóc, kettő is, ellátogatott az Üllői Kiscirkuszba, ott viszont nem volt kupola, berber oroszlának pedig a hírért se hallották. Tevével viszont Dodónak nem volt kedve csókolózni.

Kiköltözött hát Dodó a százszor áldott és százszor elátkozott cirkuszkocsiból, hazament abba a kis földszintes, kertes házacskába, amelyik még a mamától maradt rá. A ház ott állt, nem messze a cirkusz mögött, de úgy nyíltak az ablakai, hogy Dodó még csak rá se látott a nyolcszögletű, hatalmas sátorra. Dodó maga se tudta, mit is csináljon a háza körül. Ha meguntta magát a házban, kibaktatott a kertbe, ha eleredt az eső, vagy túl melegen sütött a nap, visszahúzódott a ház egyetlen szobájába. Ha a faliórában elakadt a kakukk, Dodó ka-

kukkolt helyette, hogy az utcán is hallják a pontos időt. Ha pedig szél fújta a kertben az egyetlen barackfa ágait, Dodó kalappal a kezében helyezkedett a fa alá, és elkapdosta a lehulló gyümölcsöt. Aztán sorba rakta őket az ablakba, de megenni már nemigen volt kedve, ott fonnyadtak a barackok az ablakában.

Egyik nap váratlanul megszólalt a csengő a kertkapun. Dodó éppen reggelit készített magának, egy egész főtt tojást. Kipillantott az ajtón, és Arabellát látta a kapuja előtt téblábolni.

– Arabella! – kiáltotta a hajdan szép cirkuszművész nő felé, és gyorsan kaput nyitott.

– Én már régen Terike vagyok! – mosolygott szomorúan Arabella. Aztán letette kezéből a kalitkát, amit idáig hurcolt, és leemelte róla a kendőt. Vedlett, öreg papagáj gubbasztott a kalitkában, de amint meglátta az egykori bohócot, elrikkantotta magát: – Szerrvus, Dodó!

Arabellának könny futott a szemébe: – Napok óta nem beszélt. És nem csinál mutatványt. Unja a cirkuszt. Az igazgató azt mondta, adjuk el a baromfiárusnak...

Dodó mindent értett: – A papagáj nálam marad. – Arabella hálásan nézett Dodóra, és visszabotorkált a cirkuszba.

– Együtt maradunk, pajtás! – szólt a kivénhedt bohóc a vedlett papagájnak. – Itt maradhatsz, de becsüld meg magad, mert eladlak a madárkereskedőnek! – Aztán gondolt egyet Dodó: – Tudod, mit? Legyen a te neved is Dodó, akkor jobban megértjük egy-

mást. – Dodó papagáj beleegyezett, s hogy az új gazdája lássa, nem haragszik, jóízűen csipegetni kezdte a reggelire készült, egyetlen főtt tojást.

Délután beszélgettek egymással.

– Szervusz, Dodó! – sóhajtotta a bohóc a papagájnak.

– Szerrvusz, Dodó! – rikkantotta vissza a papagáj.

Néhány nap múlva, egy reggel megint megszólalt a csengő a kertkapun. Dodó éppen reggelit készített, Dodó papagájnak egy egész főtt tojást, magának egy egész főtt kolbászt. Kipillantott az ajtón, és Herkulest látta a kapu előtt téblábolni.

– Herkules! – kiáltotta a hajdan erős, szívtipró állatidomár felé, és gyorsan kaput nyitott.

– Én már régen Jenő vagyok! – mosolygott szomorkásan Herkules. Aztán letette az öléből a fonott kosarat, amit idáig hurcolt, és kinyitotta a fedelét. Fájós lábú, öreg uszkárkutyá gubbasztott a kosárban, de amint meglátta az egykori bohócot, elvakkantotta magát, mintha azt mondaná: – Szervusz, Dodó!

Herkulesnek könny futott a szemébe: – Ráléptem a lábára mutatvány közben, az állatorvos azt mondta, sose lesz a régi, bukfencezni, tányérozni nem fog tudni. Az igazgató meg csak annyit mondott: – A cirkusz nem állatkórház...

Dodó mindent értett: – A kutya nálam marad. – Herkules hálásan nézett Dodóra, és visszabotorkált a cirkuszba.

– Itt maradsz nálunk, pajtás! – biztatta az öreg bohóc a háromlábú kutyát. – Persze, csak ha Dodó papagáj is úgy gondolja. – A papagáj éppen végzett a reggelivel, a főtt tojás utolsó darabkáit csipegette föl, a kutyára sandított, és elrikkantotta magát: – Szerrvusz, Dodó!

– Hát akkor te is Dodó leszel! – a bohóc bólintott a fejével a papagáj javaslatára. A kutya hamar beleegyezett, hogy ezután Dodó legyen az ő neve is, beleegyezése jeléül az asztalhoz sántikált, és az egyetlen szál főtt kolbászt szép módszeresen fölfalta. Dodó bohóc ölbe ejtett kézzel szemlélte háza népének örvendetes gyarapodását, és sóhajtott, látván, ezután újfajta reggelit kell kieszelnie.

– Jó reggelt, Dodók! – szólt ettől kezdve reggel az ébresztés.

– Szerrvusz, Dodó! – felelt a papagáj, a kutya pedig vakkantott hozzá.

Dodó ettől kezdve reggelire baracklevárt talált magának, a barack ott termett a kertben, de se a papagáj nem ette, se a kutya nem kért belőle.

Dodó és a Dodók hamarosan látványosság lettek az utcában. Amikor Dodó sétára indult, vállára ültette a madarat, a kutyát pedig a hóna alá kapta. De volt olyan délután is, amikor Dodó kutya ült a bohóc vállán, a vedlett papagáj pedig nagy kényelmesen a nyomában lépegetett. Esze ágában se volt a papagájnak elrepülni, vagy az uszkárnak futkározni. Az utcabeliek azért időnként a papagáj csőrébe tettek egy-egy fényes pénzdarabot, amit aztán a Dodó madár a Dodó bohóc kabátzsebébe csúsztatott. Ahogy a cirkuszban tanulta...

Dodó kutya viszont kieszelte, miként vegye le a fejéről az apró, kockás kalapot, ha járókelő közeledik, és hogyan tartsa a szájában, hogy az aprópénz ki ne essen belőle. De erre a mutatványra csak vasárnap délelőtt került néha sor, ha szép idő járta, és ha Dodó bohócnak jó kedve volt.

A tél nem volt barátja a Dodóknak, a bohóc napokig nem engedte ki jószágait a hideg utcára, a ködös kertbe. A papagáj egész nap a szekrény sarkán gubbasztott, a kutya a karszék-

ben melengette fájós lábát. Odakint mindent beborított a hó.

Karácsony reggelre kisütött a nap. Dodó vidám rikkantással terelte kifelé állatait a kopasz barackfa alá. A madár berzenkedve rendezte tollruháját, a kutya pedig csodálkozva csóválta a fejét, hogy szájából kis leheletfelhők szállnak kifelé. Dodó egy marék havat fogott, meg még egyet, és hópapagájt épített a barackfa alsó ágára. Dodó madár bizalmatlanul nézegette a hideg művet, de a kutya hangos ugatásba kezdett, úgy tetszett neki a hómadár. Dodó piros-tarka szövetdarabba burkolta a szobrot, a csőrét pedig egy fényes kiskanálból formázta meg. Dodó papagáj végül elfogadta madártársának, és a hó-Dodó vállára repült. Sőt, a szemébe nézett, és megütögette a kiskanál-csőrt is: – Szerrvus, Dodó!

A kutya örömeiben meghempergett a hóban. Pedig a java még csak most következett, Dodó bohóc a barackfa tövéhez hókutyát épített, de olyan élethűt, hogy az utcai járókelők nevetni kezdtek a kerítésen kívül. A hóuszkár főlegyenesedett, apró mancsait maga előtt tartotta, fekete szemét széndarabokkal rakta ki Dodó, a hóbóbita is pompásan sikerült. Dodó kutya körülugrálta és körülszimatolta, ilyen gyönyörű, hófehér uszkár vajon honnan került ide ilyen hamar.

Délután aztán, amikor már kellőképpen elfáradtak a kerti mulatságtól, meg a decemberi hideg is megcsípte őket, Dodó a szobába vonult népével. A kályhába alaposan bedurrantott, csak úgy böngtek benne és pattogtak az akáchasábok. A papagáj és a kutya éppen lassú álomba készült szendredni, amikor odakinn, a kertkapun apró csengetés hallatszott. Dodó ki-

kukkantott az ablakon. Arabella és Herkules állt a kapuban, sapkába, sálba burkolózva. Dodó kaput nyitott.

– Boldog karácsonyt, Dodó! – kezdte Arabella. – Tudod, látni akartuk, hogy mit csinálsz karácsonykor. Hogy ne légy egyedül...

– Nem vagyok én egyedül! – felelte Dodó büszke örömmel. – De hát gyertek be...

– Ezt hoztuk, öregem! – és Herkules egy szép, kerek fazekat nyomott Dodó kezébe, színültig töltve káposztával, meg egy üveg jó vörösbor, hegyaljait. – Meg hogy, ugye, látni akartuk őket is... – tette hozzá zavartan.

Még be se léptek a lakás ajtaján, odabentről vidám csaholás hallatszott, meg fülrepszító rikkantás: – Szerrvus, Dodó! –, meg fölugrálás zaja a kilincsre, meg szárnyak verdesése. Arabella és Herkules a szobába lépett, Dodó betette mögöttük az ajtót. Dodó kutya Herkules nyakába ugrott, aztán mégiscsak odatelepedett Dodó bohóc oldalához a karszékbe. Dodó papagáj megcsipdeste Arabella fülét, mint hajdanában annyszor, de végül is a Dodó bohóc vállán helyezkedett el, és fejét a nyaka közé húzta. Szemével csodálkozva pislogott a világba.

Arabella tányérba szedte a káposztát, Herkules töltött a poharakba, Dodó bohóc pedig elővette a harmonikát, azt a régit, amivel egykor, a kupolában egyensúlyozva ejtette ámulatba a nagyérdemű közönséget. Lassan és óvatosan kezdett hozzá, aztán egyszerre gyönyörűen előgördült a harmonikából a hang, és betöltötte az apró szobát az emberek és állatok körül: – Szunnyadj, kisbaba...

Arabellának a könnyei peregtek, Herkules csak forgatta ujjai között a borospoharat.

Gaál Melinda

Hárman vannak

Fényes a csillag ma éjjel, látod? Nem látok semmit, minden csillag ugyanolyan. Figyelj, ott fent, az az egy sokkal élesebben ragyog, mint a többi. Erőltetem a szememet, milliónyi fényes pontot látok, eltűnik az égbolt sötétje. Vibráló folt az éjszaka. Fényesség tölt el, szédülök, talán el is ájulok. Mondom, hogy eljönnek újra, el fognak jönni, hallom még, egyre távolabbról, a szemem becsukom, fény van, fehér fényesség. Aztán színesre vált, minden csillag más színű: piros, kék, sárga, zöld, sötét foltok, utána újra piros, kék, sárga, zöld, párhuzamos kapcsolás. Újra sötétség. Látom őket a feketeségben, látom a csillagot is. A fénye alatt jönnek, mintha csak az utcalámpák alatt lépdelnének. Felnézek, a fénycsóvában hó kavargó.

Megnyomom a csengőt, csengő szól, egész évben Jingle Bells. Azt gondolná az ember, így mindig karácsony, de ez csak csengőszó, karácsony egyszer van. Már egyszer sem. Savanyú szag. A lépcsőház, a lakás, ugyanaz a savanyú szag, kocsonya főtt korábban, nincs olyan fényő, ami elnyomhatná, a műanyag sem elég erőteljes. Megcsillan a kampón a csillag fénye, arany fém ragyogja be a szobát.

Bejgli helyett körömvirágkrém-illat. A körömvirág mindenre jó, a kanári száraz lába is attól gyógyul. Nem merem megfogni. Irtózok a kanáritól, félek, hogy összetöröm a csontjait. Száraz lába élettelenül lógna az ujjaim között.

Csengő szól, újabb vendégek jönnek, mennünk kell, púderillat keveredik a savanyúságba. Búcsúpuszi. A kórházban nem tudtam. Csak a kezét simogattam meg. Körömvirág-illat, kanári-kéz. Még mindig ugyanaz a csengő szól? Már nem tudok bemenni, a lépcsőház zárját is lecserélték.

Édes illat van a szobában. Aprósütemény. Súlyos dohányszaggal keveredik, pedig már új minden bútor, és háromszor kifestettek azóta. A téglá mégsem felejt, palacsinta illata, Forma 1-es autók zúgnak, aztán mégsem, helyette aprósütemény, kókuszgolyó, rum, karácsony. Igazi fa, mégsem érzem az illatát.

Jut ajándék mindenkinek. Ragyog a szeme, úgy adja oda. Ragyog a szemem, nem számít, mi van benne. Úgy bontom ki, mint egy öt éves, ettől még jobban fénylik a csillag a szemében. Ahogy elhúzza a függönyt, ismét felerősödik a dohányszag, egymásra nézünk, hiszen ez a textil új, az nem lehet, most lenne a névnapja, mondja. Leülök, újra hoz süteményt, nem kívánom, de eszem még, hogy fényesebben ragyogjon. Aztán csak a fertőtlenítőszag van, nehezen veszi a levegőt, megsimogatom az arcát, és azt kívánom, aznap éjjel legyen könnyű az álma.

Le kellene cserélni a padlószőnyeget. Tizenöt év és az ipari ragasztó túl sok szag. Nincs csillagszóró, sohasem volt, hiszen a padlószőnyeg. Ha lángra kap, elillan minden összegyűjtött illat, elporladnak az emlékek. Nem jön le. Mindenki csak rá vár. Hallani az ajtajánál a neszezést. Csomagolópapírt keres. Ajándékok után kutat. Újracsomagol egy korábbi és talál egy kicsomagolatlant. Talán tavaly karácsonyról. Senki sem szól semmit. Várunk. Villog a piros, kék, sárga, zöld. Csendes éj. Aztán lejön hozzánk. Már nincs fény a szemében, amikor utoljára látom.

Horváth Gábor

Szívszakadt karácsony

Talán még sohasem érintett, rázott s hatott meg engem ünnep annyira, mint az idei karácsony. Valóban csodák sorozatát tapasztalom! Hogy számomra is eljött. Hogy itt lehetek, életre rendelten a családom körében. Fenyőfát díszítve, süteményt majszolva: túleveles-maszatos kézzel is folyvást hálát adva. Gyermeki egyszerűséggel, egyben véresen komolyan teszem mindezt. S tán csak emiatt, de végre érzem, mit oly sokáig hiába kutattam. Mit illedelmesen és fél szívvel kívántam másoknak és magamnak esztendőkön át, most valahára itt feszül az ingem alatt. Áldott, békés, boldog, sőt kellemes ezen óra. Nyomorúságot eltörlő nevetéssel fordítok hát hátat a mindennapoknak.

Nemrég még nem hittem volna, hogy valaha is látok örömkönnyet végiggördülni e megveszett világban vegetálva. S hogy létezik belőle ennyi egyáltalán. Ám ma különleges ünnep van. Így hát egyszer a falon függőben, máskor a körülöttem állók lélektükrében látok meg-megcsillanni néhányat. Hol a magány rejtekébe menekülve, hol a másik ölelő karjaiban megpihelve. Apadó forrásaikból aprócska patakokként egyre csak szaladnak alá a cseppek. Szánalmasak és erőtlenek, mint egy újszülött emberkezdemény az első földi éjszakáján. Kiszolgáltatottá tesz valamennyi, vöröslő arcomról lefejtve a férfiúi büszkeség mázát. Mégis tudom, hogy ma éjszaka ezek sodorják majd messzire az ágyam mellől a folyvást portyázó elmúlást.

Nem kívánom senkinek, hogy élje át e csodálatos órák előzményét. Az Ünnep ilyen mélységét viszont annál inkább szánom minden szerettemnek. Lássátok: fény hasítja ketté a gyászba borult boltozatot! Maga az Élet ragyog az égen. Éreztétek: ilyen az, amikor nem kell semmi – egyetlen ajándék, egyetlen dísz, egyetlen dal, egyetlen hópehely sem – a valódi és őszinte karácsonyérzéshez! Amikor nincs más, csak az állatszagú, romos istálló, benne az ács és a hitvese az egyszerű jászol körül. Oly hideg az éjszaka, ma mégsem dermedtő a betlehem-i éjsötét. Hiszen az istálló mélyén egy piciny reményke szuszog. Azt gögicséli, bármilyen vész zúduljon is rá, az ember örökké él majd.

Idén is elérkezett a karácsony. Számomra a sokadik már: mily kiszámíthatóvá lett minden! Mégis gyermeki vagyok, s ostoba. Visszatértem. Oly naivan ünnepelek, mint ki nem látott még semmit abból a korból, mi körüllegi. Mégis büszkén teszem: mindennek igazát megtapasztaltam már.

Bíró József

Karácsony

1950es évek

fel le rá meg egy
 kis – m – on be nagy én
 fekszik íróasztal iszik
 Ádám Éva testvére a
 táska van üveg pohár
kis **betlehem** *kis* **istálló** *kis* **jászol** *kis* **jézus**
 apa anya rádió újság
 játszik ír szőke ki
 – ot hol olvas – ból
 barna – val mi ?
 bohóc kezében előtt
 ceruza úrhajó autó
 oroszlán gyöngy – é – n
 építő kocka mit csinál
 nagymama nagypapa
 mellett petróleumlámpa ül

bárány számár tyúk
 golyó könyv lyuk
 kardigán szoknya
 léggömb rajzol virág
 esernyő zseb sapka
 udvar öntözőkanna fa
 iskola zászló nagy
 gurít cipő nadrág – :
gágyé **karácsony** – ba
 húz óra ágy piros
 gyúr szánkó eszik
 papucs kék zöld
 hógolyó hóember
 alatt milyen – z

kis – m – on be nagy én
 nagymama nagypapa
 oroszlán gyöngy – é – n

bohóc kezében előtt
 – ot hol olvas –ból
 apa anya rádió újság
 táska van üvegphár
 fekszik íróasztal iszik

a és ki ? autó
 mellett petróleumlámpa ül
 építőkocka mit csinál
 ceruza úrhajó
 barna – val mi
 játszik ír szőke
kis **mária** *kis* **józsef** *kis* **mennyből** *kis* **angyalok**
 Ádám Éva testvére

fel le rá meg egy
 hógolyó hóember
 gyúr szánkó eszik
gágyé **karácsony** – ba
 iskola zászló megy
 esernyő zseb sapka
 kardigán szoknya
 bárány számár tyúk

lyuk virág fa – t piros zöld
 alatt milyen – z
 papucs kék
 húz óra ágy
 gurít cipő nadrág – :
 udvar öntözőkanna
 léggömb rajzol
 golyó könyv

Ádám Éva testvére a
kis **gáspár** *kis* **menyhért** *kis* **boldizsár**
 fekszik íróasztal iszik
 táska van üvegphár
 játszik ír szőke ki
 barna – val mi ?

apa anya rádió újság
 – ot hol olvas – ból
 ceruza úrhajó autó
 építőkocka mit csinál
 bohóc kezében előtt
 oroszlán gyöngy – é – n
 mellett petróleumlámpa ül
 nagymama nagypapa
 kis – m – on be nagy én

golyó könyv lyuk
 léggömb rajzol virág
 bárány szamár tyúk
 kardigán szoknya
 udvar öntözőkanna fa
 gurít cipő nadrág – : – t
 esernyő zseb sapka
 iskola zászló megy
 húz óra ágy piros
 papucs kék zöld
 gágyé **karácsony** – ba
 gyúr szánkó eszik
 alatt milyen – z
 hógolyó hóember
 fel le rá meg egy

a és ki ? autó
 fel le rá meg egy
 lyuk virág fa – t piros zöld
 kis – m – on be nagy én

Ádám Éva testvére a
 hógolyó hóember
 „ **HULLÓ KÖNNYE ZÁPORÁN ÁT**
ALIG LÁTJA JÉZUSKÁJÁT ”

Hegyi Botos Attila
Vasárnap hajnal

Így szűrődtem újra
barlang csillagával.
Derengtem
apostolok palástján,
egy nem múltó est
olívái hegyén.
Illatoztam
völgyek liliomával,
ormok cédrusával.
Cirógattam arcot,
futottam le az égen,
a világ legdrágább
tekintetén –
s terültem ujjongva,
valahány örömhír
virágzó fák alatt.
Valahogy így –
lehettem
maga a költészet.
Az első, az utolsó.
A legédesebb,
a legzsengébb.
A szellős, a szikrázó
vasárnap hajnal.
Ahogyan elindul
Magdaléna felé.

Hegyi Zoltán Imre
Betlehembe

*Vidákovich Istvánnak
köszönettel és szeretettel*

Szó nélkül nézd, és kiépül benned:
ez milyen határ.
Van oka a falakat húzó félelemnek –
hisz mindenki szarkofágba
zárja önmagát;
intim kockákba menekül a világ
ahol este két kulcsfordítás
biztosra zár.
S hogy dózerolt házak és robbanó
önkéntes testek
a felgyülemelő, egymást gyűlölő
létezésfelesleg,
vagy csak a suttyó, gajdolt
harsány gyűlölet, amit
kutyák ugatnak
teremt közém, közéd falat –
sajnos csak árnyalat.
Közénk kerül a félelem.

Mindenhol van, ha ennyire
nem is nyilvánvaló.

Holnap lehet, elvetél az ünnep.
 Ott is, hol nem látszik ennyire a fal –
 hol láthatatlan drótot húz: a pannon
 mezőkön is határoló Mammon.
 Hol falat húz az alvó szívbe rágott
 szokás, az éh. És rabszolgák
 a templomi kufárok.

Szó nélkül nézd, és kiépül benned
 mit zár el a fal.
 Az égen ragyogó csillag vezetne
 a városig, hol talán akadna
 bedőlt falú istálló és jászol;
 ahol nem tűnik fel senkinek
 hol legfeljebb tehén-horpasz remeg
 a vajúdó asszony sikolyától,
 ahol nem vágja el a csecsemő torkát
 a hatóság –
 a városig, ahol talán akadna
 bedőlt falú istálló és jászol.
 Tudod, amelyet vevőcsalogatónak
 tesz kirakatba
 a valóság.

A mindenórás most is odaér
 a hétköznapi botrány tövébe:
 hol épp imádkoznak a más hitű pásztorok;
 az elzárt ösvény porló kövein
 mint Mária és József, ácsorog,
 s nem jut tovább. Az út
 ma zárva van. A szem nem lel
 kinyitható kaput.

Szó nélkül nézd. Aztán sirasd el
 az embert és az ember fiát.
 Tudod és érted, és
 mégsem tudod, hogy
 miért ilyen a világ.
 Én is csak firkálom
 e verssel a betonfal felszínét.
 Ott árulok a templomban
 a többi közt. Jut is ebéd,
 ipari tartós manna – egy szeletnyi.
 De tudom:
 a szívemben felhúzott falak
 miatt a Kisjézus bennem
 sem tud megszületni.

Kovács katáng Ferenc

Fehér karácsony

Cekkert még nem láttam Apa kezében. Barna papírzacskó volt benne. Átrohant a nappalin, egyenesen be a nagyszobába, amit csak az ebéd utáni lepihenésre és éjszaka szoktunk használni. Széktologatás, nyikorgás, halk puffanás, majd egy rövid szentségelés hallatszott. Anya sem értette a dolgot, szó nélkül elvette Apa kezéből az üres cekkert, és kiment a konyhába. Finom illatok csapták meg az orromat.

Apa levette fejről a fekete perzsa kucsát, és a díszkiadású sorozatokat tároló könyvvállvány tetejére tette. Szürke, irhabéléses télikabátját a bejárati ajtó melletti fogásra akasztotta. Puha marhabőr birgerli csizmáját kifűzte, nagy nehezen kibújt belőle. Faszegezett bőrtalpáról lekaparta a havat, s a rongyszőnyegre tette. Megnyalt tenyerével lesimította fakószürke szőghaját. Anya után ment. A konyha sarkában volt a műhelye. Az ablak előtt robusztus férfavarrógép állt, mellette a vastag lapos fenyőfa szabóasztal. A másik ablak alatt volt Anya kecsesebb, női varrógépe, ő az ebédlőasztalt használta, ha épp nem a Dédi birtokolta.

A karácsonyi sütés-főzés kellékei mindkét asztalt beborították. Nagyobb ünnepekre, húsvétra, Ilona- és Ferenc-napra, karácsonyra Dédi mindig áthívta a hátsó szomszédot segíteni. Marcsa forrázás után igen ügyesen és gyorsan kopasztotta a tyúkot. Tokot még a szárnyvégeken sem hagyott. Végül a vándlingban rakott újságpárlágon leperzselt a szárnyason maradt pihéket. A tyúk belezését már nem bízta rá Dédi. Marcsa a tüzet vi-gyázta, a horganyzott mosófazékban

vizet forralt, folyton mosogatott. Dédi azt is hagyta, hogy időnként nagyokat sóhajtvá lepihenjen a sparhelt mellé, és sorolni kezdje az utca pletykáit.

Reggel óta egyfolytában havazott. Ezt főleg Apa nehezményezte, s ha én ujjongani, lelkendezni merészkedtem, jobb volt nyakleves-távolságon kívül állnom tőle. Apa nem szeretett havat seperi, lapátolni pláne nem. S bizony előfordult, hogy a rendőr becsengett, ha nem volt tiszta a ház előtti járda. Én készségesen ajánlkoztam, de valami rejtélyes oknál fogva nem engedtek ki egyedül az utcára. Na jó, egyszer a szomszéd rossz fiúk biztatására én is meghógolyóztam Csámpás Rozit. S habár egyedül én nem találtam el, mérget vehettem rá, hogy én kapom a legnagyobb verést érte. Apa a fűzfa seprűt jobbra, balra lengetve viharzott előre, csak úgy szállt a csillogó, fagyos hópihe. A kerítés tövében már térdig érő hósánc volt. Majd elolvad, nyugtatta magát. A sparhert hamutartó dobozából felszórta a frissen sepert járdát, s berohantunk a melegre. Apa zakóban volt, csak sálat tett a nyakába, s betúrte a zakó fazonja alá. Amikor a fejről leesett a kucsma, nekem nem volt szabad meghallanom a kíséző szöveget. S meglátnom sem, hogy a túloldalon hóna alatt fenyőfával surran tova valaki a sűrű hóesésben. Engem bezzeg úgy beöltöztettek erre a tétlen szemlélődésre, mintha nagyapámékhoz mentünk volna a város másik végébe.

Hál' Istennek, megint fehér karácsonyunk lesz, sóhajtott nagyot Dédi.

Apa lesütötte a szemét, épp a hidegre panaszkodott, hűz az ablak, nem ért semmit a karnisra felrajszögezett lópokróc. Heten ültünk a konyhaasztal körül. A szenteste a szűk családé. Dédi, Nagyiék, Anya, Apa, Durcás meg én. Előkerült a herendi készlet és az ezüsteszcálg. Csillogó, zsíros fényű. A Jézuskát nyolcra vártuk. Asztalra került a soron lévő fogás. Ilyenkor hogy tudnak enni a felnőttek? Időnként én is belefeledkeztem a finomságokba: húsleves cénametélttel, utána leveshús, sárgarépa, karalábé. Mélybarnára süttött toroskáposzta, rizses és véres hurka, kolbász, áttört krumpli, vizes uborka. Mindenkinek volt egy története vagy kommentárja a Dédi főztjéhez. Ólomlábakon járt az idő. Az elmaradhatatlan, porcukorral hintett diós és mákos beigli selyempapír alatt várakozott az ablakpárkányon. Csak az ajándékozás után lesz feltálalva. A süttőből frissen előhúzott mákos bobájka volt az utolsó fogás. A férfiak nem nyúltak hozzá. Nem csúszik rá a bor, háritotta el magától a nagyapám. Én hiába szerettem volna közéjük tartozni, mivel bort nem kaphattam, örömmel fogadtam el a púpozott kistányért. Észre sem vettem, Apa eltűnt a konyhából. Bagózik valahol, kommentálta Anya. S hirtelen, mintha szíven ütöttek volna, megszólalt egy vékony hangú csengő. Rohantam volna, de a felnőtt-

tek komótos kászálódását ki kellett várnom.

Megjött a Jézuska. Berepült a belülről zárt ablakon? A spaletta retesze is úgy feszült, hogy az ujjaimmal meg sem tudtam mozdítani. Egy csavarhúzó állt ott a reggeli és az esti spalettázásra. A Jézuska meggyújtotta a gyertyákat is, csillogott a sok színes gömb, az ezüstboa és a hófehér angyalhaj. Szaloncukor, habcsókkarikák lógtak az ágakon. A fa plafonig ért, a szoba sarkát teljesen benőtte. Óriásnak tűnt nekem. Meghatottan álltunk körülötte. Énekeltük a Mennyből az angyalt. Apa a vállamat szorongatta, s hogy ellágyulását leplegze, barackot nyomott a fejemre.

Anya kiosztotta az ajándékokat, felolvasta a kísérocédulákat. Egy szélesebb mozdulatától meglebbent a függöny, belekapott a gyertyaláng. Nagyapa felpattant a tonettszékből, és két tenyerét összezsápkodva pillanatok alatt eloltotta a tüzet. Jó nagy lyuk tátongott a drapp színű horgolt függönyön. Megszeppenve ültünk egy darabig ölbe tett kézzel. Aztán süteményeztünk, a felnőttek iszogattak. Végül Apa elénk állt hátratett kézzel. Na, melyik kezemben van? Mindkettőben narancs volt. Felbontotta. Illata összekeveredett a viaszgyertya, a megperzselődött túlevél s az ünnepi lakoma illatával. Két gerezd jutott mindenkinek. Ilyet még egyikünk sem evett!

Jelenits István

A jászol ökre és szamara

A betlehemeknek s az első karácsonyéjszakát ábrázoló képeknek hagyományos alakja az ökör és a szamár. Ismerősként köszöntjük őket, nemcsak azért, mert megszoktuk, hogy ott vannak a kis Jézus közelében, hanem azért is, mert valóban odaillesenek a jászol mellé. Mégsem árt tudnunk, hogy az *evangélium* karácsonyi beszámolójában kifejezetten nem esik szó róluk. A Biblia íróinak nem szokása, hogy egy-egy esemény színhelyét pontosan leírják, figyelmük rendszeren csak a lényeges szereplőkre irányul. Jézus születéséről is csak ennyit ír Szent Lukács: „Mária megszülte elsőszülött fiát, bepólyálta és *jászolba* fektette, mert nem jutott nekik hely a szálláson” (2, 7).

Érdeemes-e kutatnunk, hogy került mégis oda az ökör meg a szamár az oltárképekre, a kódexek miniatúráira s a mi karácsonyfáink alá is? Nem egyszerűbb megelégednünk azzal, hogy bizonyára a *képzeletnek* természetes leleménye állította őket a *jászol* mellé, szinte önként adódó mozdulattal kiegészítve a Biblia szűkszavú beszámolóját? Elvégre így is lehetne, csak hogy akkor aligha vált volna ennyire általánossá, szinte kötelezővé ennek a két alaknak az ábrázolása, s ez az állat-téma bizonyára több változatot is ismerne: megjelenéne a jászol közelében más háziállatok is, esetleg egyszer-mászor egyedül maradna az ökör vagy a szamár.

A tudósok valószínűnek tartják, hogy ez a két jámbor állat *Izajás próféta könyvéből* került a betlehemi jelenetbe. Mert Izajás szerint Isten így emel vádat választott népe ellen:

„Halljátok, egek, és te, föld, jó figyelj, mert az Úr beszél: Fiakat neveltem és nagyvá tettem őket, ők azonban hűtlenné váltak. Az ökör megismeri gazdáját, és a szamár urának jászolát, csak Izrael nem ismert meg, népem nem tud semmit megérteni” (1,2-3).

Ha ismerjük ezt a próféta szemrehányást, más szemmel nézzük az ökröt meg a szamarat a betlehemi ábrázolásokon. Nem azért vannak ők ott a jászol körül, hogy lehetetlünkkel Jézust melengessék, hanem inkább azért, hogy miniket lelkiismeret-vizsgálatra indítsanak. Okoskodásunk, gyanakvásunk, fölényeskedésünk nem irtotta-e ki belőlünk a szívnek egyszerű, elemi vonzalmait: a hűséget, a hálát, az önfeledt örömet? Aki ezekből „kinőtt”, hiába hivatkozik az értelemre, messzebb szakadt a megértéstől, mint az ösztönösségben tájékozódó állatok.

Mikor Betlehemet faragok, festek, fűrészelek, vagy egyszerűen csak lepórolom a régit, meggondolom: olyan holmival van dolgom, amelynek minden apró részlete *beszéd*s. Nemcsak játszani akarok vele megilletődve; azon vagyok, hogy minél többet megértsek abból, amit jelent. S aztán ne feszengve, félszegen keressem majd helyemet a családi karácsonyfa alatt, hanem olyan igazi hűséggel és örömmel, amilyen az ökör meg a szamár szemében ragyog.

Eduard Mörike

Szentséges éj

Szentséges éj, legyél áldott,
Világnak ádsz világosságot.
Irgalmas ég sátra alatt
Elhevert pásztorok alszanak.

Glóriás angyal, fénylőn tiszta,
A jó hírt Istentől hozta.
A pásztor fél, arcát fedi.
Immár ne félj! Angyal szól neki.

Elmondja, mire alig van szó.
Ma született a Megtartó.
Sietve mennek a pásztorok,
Lássák, kitől élet fakadott.

Édes Jézus, hozott Isten,
Bárányt hoztunk, másunk sincsen.
Fölöttük ballag a csillag,
Mit három király is megpillant.

Tömjént, mirhát hoznak, Szent Gyermeke,
S eléd aranyukkal térdelnek.
Az angyal zöngi szárnyát tárva,
Hogy: Dicsőség a Magasságba!

Németh István Péter fordítása

Eduard Mörike (1804–1875) – német költő, író, fordító, az ókori görög és latin elégia kiváló ismerője. Evangélikus lelkes, aki egész életében viaskodott önmagával „hivatását” illetően.

Jean-Claude Renoux

Gèmenos mester karácsonya

Gèmenos mester kenyere, briósa, fekete olajbogyóval, sós hallal és dinsztelt hagymával borított kenyértésztája és gyümölcszel töltött süteménye a marseille-i városnegyedekben – Redontól Canet-ig és Montolivet-től Endoume-ig – nagy hírnévnek örvendett. A pékség a boulevard Baille-on volt, s a mester buzgón sürgött-forgott a kemence körül. Soha senki nem látta másképp, mint mosolyogva és dudorászva buzgólkodni a sütő előtt, hajnaltól az éjszaka leszálltáig. Olyan erős volt benne a szakmai hiúság és büszkeség, hogy minden évszak minden egyes napján magas, hófehér, hetyke szakácssapkát viselt a fején.

Jószívű ember volt, minden csütörtökön briós süteményt osztogatott a gyerekeknek, állítólag azért, hogy ne az ő üzlete előtt játsszanak a golyókkal, de kétségtelenül nagy örömet szerzett neki a látvány, amint a lurkók jóízűen beleharapnak az aranysárga süteményekbe, és habzsolják az ízletes, árpacukorral bőven megszórta szőlős kalácsot. Ilyenkor a derék mester nevetett örömeiben.

A jó Gèmenos pékségének szomszédságában, a boulevard Baille és a rue Sainte-Cécile közti belső udvarban szegény ördögök éltek. A közeli műhely léckerítéséből elcsent korhadt deszkák mögött, különféle színű és többnyire rozsdás fémhordók között aludt egy rendkívül terjedelmes pocakkal rendelkező csavargó. Hogy e has méretét megvilágítsuk: a közelben levő orvostudományi kar legnagyobbjai rá akarták venni, hogy írjon alá egy papírt, mely abban a kiváltságban részesítené őket, hogy alaposabb vizsgálatot végezhesse rajta, miután a nagy kaszás bevégezte alantas munkáját. Ha akarta volna, Bicheron apó – ez volt az idomtalan csodalény neve – bármelyik cirkuszban sztár lehetett volna. De ő inkább a boulevard Baille és a rue des Vertus sarkán, nem messze a Menedék kolostortól, alamizsnáért nyújtogatta a kezét. Megvoltak a maga szokásai, és tekintélyes pocakja kevés ételt igényelt. A terjedelmes has azonban nem tett jót a koldulásnak: egy pocakos nagypolgár, akinek módjában áll jót tenni az emberekkel, hogy szánna meg egy olyan szerencsétlent, akinek háromszor akkora a hasa, mint az övé? Boldogok a beesett arcúak és a vékony-pénzüek: nekik nyílik ki a dúsgazdagok erszénye!

A nagy hasú csavargó fekhelyétől egy vékony papírfallal elválasztott területen egy öregasszony élt. Az anyó kukákban kotorászott rongydarabok után. Nem volt egyebe, mint egy ócska, mocskos matraca, amelyhez úgy ragaszkodott, mint kutya a csonthoz, macska az egérhez, madár a fészkéhez. Castellane anyó – így hívták a rongyszedő asszonyt – szakadatlanul azt foltozta. A nagy hasú csavargó néha titokban elnézte, amint az öregasszony egy-egy rongydarabot varr a matracra. Kicsit csodálkozott, de vállat vont: a szegényeknek is joguk van a saját különcségeikhez. Neki elég volt néhány régi újság, és semmi szükségét nem érezte, hogy varrogassa őket. És bár gyanakodott a rongyszedő asszonyra, hogy míg ő alszik, el-elcsen tőle néhány garast, úgy gondolta, eb-

ben a komisz életben a silány konc is jobb a semminél, és egy hamis cimbor (aki olykor kifosztja) is jobb, mint ha egyáltalán nem lenne szomszédasszonya. Ha az ember nagy hassal sújtott csavargó, nem kell-e beérnie azzal, amit a lét hullámvasútja juttat neki?

És eljött az az este, ami más, mint a többi: a karácsonyeste. Változtatott-e ez bármit is a két szerencsétlen ördög életén? Kétségkívül hidegebb volt, mint előző nap. Mégis, az utcán elhaladók boldog arca, a váratlan mosolyok gyerekkori emlék-töredékeket ébresztettek bennük. Meg aztán az éjjeli mise után az emberek bizonyára bőkezűbbnek fognak mutatkozni, mint a közönséges hétköznapiakon. Így aztán Bicheron apó és Castellane anyó kicsit beszélgettek egymással, mielőtt a csavargó megkezdte volna szokásos tevékenységét a templom ajtajában.

Hirtelen meghallották, hogy valaki közeledik és hívja őket:

– Kedves barátaim, az étel tálalva van. Siessenek, mert elhűl a pulyka!

A nagy hasú csavargó felemelte a hevenyészett deszkabódé bejáratát leplező ócska pokrócot, és Gèmenos mestert pillantotta meg, arcán vendégszerető mosollyal, kövér kezét dörzsölve:

– Soha nem volt még Provence-ban olyan karácsony, hogy a szegények ne részesültek volna belőle. Élek hát az alkalommal, hogy tisztelettel meghívjam a szomszédokat, akikkel oly keveset találkozom, és fogadjam őket.

Castellane anyó nem kérte magát, azonnal csatlakozott a derék pékmeszterhez. Előrelátóan fogott egy nagy zsákot: sose lehet tudni, nem ejt-e bele véletlenül az ételmaradékokkal együtt egy-két ezüsttálcát, néhány villát...

Bicheron apó félszegen követte.

Gèmenos mester lakomájában nem volt semmi hiba: bőséges előételek, a saját levükben úszó puha húsok, felséges illatot árasztó halak, tizenháromféle desszert... A köretek tökéletesek voltak, a mártások megannyi boldog hang az evés örömeinek széles skáláján. A pirosra sült kenyér illatos volt, ropogós és sűrű, szép, mint egy mosoly. És hogy mindez jobban csússzon, arról az aix-i szőlőhegyek finom bora gondoskodott. A borosüvegbe zárt naptól az embernek kedve szottyant megcsókolni a földet, mely ilyen csodára képes, mint ez, a kétezer éves civilizáció kvintesszenciája! A derék Gèmenos mester arca vörös színt öltött, csak úgy szakadt róla a víz, szeme ragyogott, mint a tyúké, amikor bemutatja csibéit a baromfiudvarban, hangosan és sokat nevetett, megveregette a csavargó nagy hasát, rákacsintott Castellane anyóra, és levette a szakácsapkáját...

Micsoda látvány tárult fel! A hollószárnyhoz hasonló vastag haj szélein két, minden kétséget kizáróan kicsi, de rendkívül hegyes aranyzarv meredt lángolva az ég felé! A derék pékmeszter nem tudta magába fojtani a fájdalmas vallomást, melyet új barátainak tett:

– Amint látják, ördög voltam a pokolban. Nem a Sátán, távolról sem, csak egy szegény peccsenyesítő ördög, szarvakkal, villás végű farokkal, ördögpatákkal. Nagyon szerettem a kemencéket használni, de irtóztam a sülték szenvedésétől. Túl jó ördög voltam ahhoz, hogy jó ördög legyek... Értik, mit akarok

mondani. Már akkor szenvedélyesen szerettem süteményt sütni, és a helyiségeket, a berendezéseket és az eszközöket, melyekre kenyérsütő és pecsenyesütő ördög minőségemben volt szükségem, arra használtam, hogy pizzát, fekete olajbogyóval, sós hallal és dinsztelt hagymával borított kenyértésztát, gyümölcszel töltött süteményt, brióst, kellőképpen aranyszínűre sült kenyeret süssek. Kezdetben az elkárhozottak jajveszékélése elrontotta az örömeimet. De aztán feltaláltam egy kenőcsöt, ami érzéketlenné tette őket a lángokra, még a pokolbeli lángokra is. Becsületbeli ügyemnek tekintettem, hogy senkinek se legyen panasa a koztra. Bőségesen főztem, és figyeltem rá, hogy mindenki jól táplálkozzon. Így minden lakómnak derűs arca és feszülő hasa volt. Nálam az ügyfeleket éjjel-nappal terített asztal várta.

Ha hallották volna, ahogy az elkárhozottaim nevettek és énekeltek egész idő alatt! Sírtam a meghatottságtól, miközben a kemencébe vettem a kenyereket és a süteményeket. Az emberek versengtek a kiváltságért, hogy hozzám kerüljenek. A purgatórium már nem vonzott senkit. Sőt, a mennyországban az a hír járta, hogy nem is olyan rémes hely a pokol, ördögöt, sokkal kevésbé unalmas, mint hálaadó énekeket énekelni és végtelenül boldog képet vágni hozzá.

Így aztán egy szép nap magához rendelt a Sátán:

– Gèmenos, te túl jó ördög vagy ahhoz, hogy jó ördög legyél... Nézd, én sem értem egészen, és nem is tudom, hogy mondjam el neked. Egy biztos: ha valakit pokolra ítélték, nem azért tették, hogy egyfolytában nagyokat egyen-igyon és bordalokat énekeljen! A Nagyfőnök ott fent megosztotta velem, meny-nyire aggódik. És most az egyszer egyetérték Vele. Sütni akarsz? Rendben van. De nem itt! Menj vissza a földre, és szenteld magad a szakácművészetnek!

Mivel közülünk való vagy, annak ellenére, hogy túl jó ördög vagy ahhoz, hogy jó ördög legyél, szóval érted, adok neked ajándékba egy dagasztóteknőt.

Így történt, hogy berendeztem a pékségemet, és így engedhetem meg magamnak, hogy bőkezű legyek, anélkül hogy az üzleti tőkét eltékoznám – fejezte be elbeszélését a jó ördög.

A nagy hasú csavargó bóbiskolt. Ami Castellane anyót illeti, teljesen lenyűgözte Gèmenos mester elbeszélése.

– És miért adta?

– A dagasztóteknőt? Nos, ez egy mágikus dagasztóteknő. Gyere, nézd meg magad!

A jó ördög odavezette a rongyszedő asszonyt a kemencéhez. Az egyik sarokban egy látszólag szokványos kinézetű dagasztóteknő volt. A fedőlapja lakattal volt lezárva, és három kulcs volt a falra akasztva: egy sárga, egy zöld és egy piros.

– Ha az első kulcsot használok, a dagasztóteknő arannyal lesz tele, amikor kinyitom, ha a másodikat, akkor pedig aranyárára sült kenyérral, puha brióssal, fekete olajbogyóval, sós hallal és dinsztelt hagymával borított kenyértésztával és gyümölcszel töltött süteménnyel.

– És ha a pirosat?

– Az csak rám tartozik!

Ezután visszamentek az ebédlőbe, ahol a derék pék a nagy hasú csavargóval mély egyetértésben azonnal horkolni kezdett.

Alig aludt el a jószívű ördög, Castellane anyó fogta az ócska zsákot, amit magával vitt, és visszament a kemencéhez.

Először a sárga kulccsal nyitotta ki a teknőt, és kiszedett belőle minden aranypénzt – annyi volt a dagasztóteknőben, hogy meg lehetett volna venni belőle az összes hajót, ami aznap este Marseille kikötőjében csak volt!

Azután a zöld kulcsot használta, és annyi aranyárgára sült kenyeret, puha brióst, fekete olajbogyóval, sós hallal és dinsztelt hagymával borított kenyértésztát és gyümölcszel töltött süteményt szedett ki a teknőből, hogy Cassis-tól Estaque-ig minden szegény embert jól lehetett volna vele lakatni.

Az öregasszonynak azonban még mindig nem volt elég.

Vajon mit szerezhetünk meg a piros kulccsal? Mi más lehet az, ami értékeőbb az aragnál és az élelemnél, mint a hatalom? Castellane anyó már látta magát Marseille polgármestereként, majd köztársasági elnök asszonyként – akkoriban a nők még nem rendelkeztek szavazati joggal, de az alvilági hatalmak biztosítani fogják, hogy a rongyszedő asszony választható legyen, és meg is válasszák anélkül, hogy az embereket háborgatni kellene.

De miért állna meg itt, miért ne lehetne a világ úrnője? Vagy a világmindenség császárnője?

A kísértés erősebbnek bizonyult nála.

Az öregasszony fogta a piros kulcsot, elfordította a zárban, kinyitotta a dagasztóteknőt, és... a Sátán előtt találta magát, két lépésre a kemencétől, ami csak rá várt, mert a nagy, az igazi ördög annak idején felajánlotta Gèmenos-nak az utolsó kulccsal együtt azt a lehetőséget, hogy bármikor visszatérhessen a pokolba, ha az élők világa nem felelne meg neki.

Amikor a jó ördög és a nagy hasú csavargó felébredt, felfedezték a rongyszedő asszony élettelen testét egy halom arany és egy hegynyi péksütemény mellett. A pék észrevette, hogy Castellane anyó magával vitte a piros kulcsot, így a pokolba való visszatérés lehetősége az ő számára megszűnt. Mivel nem óhajtotta betenni oda a patáját, nagyon megörült, hiszen oly könnyen történhet baleset!

A nagy hasú csavargó hazament. Vagyis a közeli műhely léckerítéséből elcsent korhadt deszkákból összeeszkábált kunyhóba, a különféle színű és többnyire rozsdás fémhordók közé. A délelőtt során a csendőrök a hatóságok parancsára megkérték Bicheron apót, hogy menjen máshova lakni. El kellett vinnie azt a keveset, amije volt, és az ócska, mocskos matracot is, ami a vékony papírfal mögött volt.

A nagy hasú csavargó tiltakozott, hogy a matrac nem az övé, hanem egy elhunyt idős hölgyé, aki úgy ragaszkodott hozzá, mint kutya a csonthoz, macska az egérhez, madár a fészkéhez.

– Ha elhunyt, a matrac az öné – tréfálkozott az egyik csendőr. – Bizonyos értelemben ön volt a legközelebbi rokona: szabadítson meg bennünket az örökségétől!

Miután a csendőrök elmentek, a nagy hasú csavargó összeszedte holmiját. Amikor megmozdította a matracot, az szétrepedt... és egy özőn bankjegy került elő belőle: az öregasszony multimilliomos volt!

Bicheron apónak többé nem kellett koldulnia, úgy öltözködött, mint egy kövér nagypolgár, és boldogan élt, általános megbecsülésnek örvendve: hogy is ne tisztelnének az emberek egy olyan férfit, akinek módjában áll bőkezűnek lenni, és akinek a hasa háromszor olyan nagy, mint az övék?

Ami a jószívű ördögöt illeti, egész biztosan él még. De a boulevard Baille-on nem találkoztam olyan pékmesterrel, aki brióst adott volna a gyerekeknek. Bizonyára másik negyedbe költözött...

Károly Judit fordítása

Jean-Claude Renoux író, meseíró, 1947-ben született Nizában, mintegy kétszáz mesét, és több mágikus regényt írt. Pszichológiai tanulmányokat folytatott, s ezek segítségével alakította ki a mese pszichológiai megközelítésén alapuló, jellegzetes módszerét. Minderről egy esszét is írt. Jelenleg francia meséket fordít vietnami nyelvre.

Kultsár György¹**Karácsony második napján²**

A Krisztus születése ünnepének második napjára való prédikáció.
Szent Lukács II. részéből.

Az pásztorokrul, miképpen bizonyosodnak meg az angyaloknak hírmondásokban az Krisztus születése felől.

(Nagy alázatosságnak és hűtnek jele ez a pásztorokban, hogy az angyal szavát úgy veszik, mint tulajdon Isten szájából származott ígét, és egymást arra intik, hogy az Istentől rejájok bízott hivatalban eljárván, megkeressék ez világ idvösségét, még csordájokat is elhagyván.)

És lén, hogy, minekutána az angyalok őtőlök mennybe mentenek volna, mondának a pásztor embörök egymásnak: Jer, menjönk el immár mind Betlehemig és lássok meg ez dolgot, ki mostan lett, melyet az Úr nekünk megjelöntött. És sietséggel menének, és megtalálák a Máriát és Józsefet, és a jászolban helhötetött gyermeket.

Ez evangéliomnak értelme

Az tegnapi tanúságinkban meghallók az Krisztusnak, az mi Megváltónknak két rendbéli születését. Elsőt, mint született legyen öröktül fogván az ő Atyjának elméjéből, mint az mi igénk és gondolatunk az mi elménkből, és hogy örökköl együtt volt az Atyaistennel, azaz, egy mindönhatóságban és fölségben volt véle, és mostan is vagyon, amint Szent János bizonságot tén felőle. Mely születésnek módját emberi elme meg nem tud mondani, hanem csak úgy szólhat felőle, amint Isten küjelöntötte az ő igéjében. Másodikat, mint jött legyen végyezet időben az emberi testben, és született legyen nekönk Betlehemben, Dávidnak várasában az Szűz Máriátul, az Dávidnak igaz magva, az Krisztus.

¹ Kulcsár György (Kultsár, † Alsólendva, 1577. jún. 11.) evangélikus lelkész. A protestánsüldözések elől Alsólendvára Bánffy Miklós oltalma alá húzódott, aki műveit kiadatta.

² Kulcsár György, *Postilla*, Alsólindva, 1574, 82v–89v: Karácsony második napján. A szöveg mai helyesírás szerint átirat, de teljesen szöveghű. A zárójelben kisebb betűkkel álló mondatok és utalások a nyomtatványban a margón találhatóak. A posztilla az igehirdetés egyik fajtája, a „post illa verba”, azaz „azon igék után” szókapcsolatból alakult ki. Jelentése: igehirdetés az evangélium felolvasása után. A most közölt prédikációban átélve a születéstörténet misztériumát, Kulcsár minden nézőpontból láttatni akarta ezt a csodát. Heródes jellemzésénél például továbbgondolta a bibliai történetet, „noha az Evangélista kevés szóval él”. „...de hiszöm mindazáltal, hogy így szólott nekik... stb.” fordulattal pedig már azt jelezte, hogy belehelyezkedett a történetbe, s elbeszéli, amit ott „látott”. Kulcsár György nem véletlenül volt a műfaj közkedvelt szerzője. Prózaírói erényei az egykorú magyar irodalom legjobbjai közé emelték őt. Posztilláit a saját korában még kétszer kiadták (Bártfán), sőt egészen a 18. századig folyamatosan használták, olvasták.

Mostan immár az pásztorok, azoknak az angyalok jelöntenek vala, akarnak megbizonyosodni mindazokban, amelyek nekik megmondattanak, és meg is bizonyosodnak, mert mind úgy találják, mint az angyalok mondották. Hisznek azért ottan az alázatos gyermek Jézusban és egyébeknek is hirdetik. Ez azért első kezdeti az Krisztus országának ez világon, mely a mi hütünknek ugyan nagy támasztása. Melyből két tanúságunk leszen.

1. *Minémő istenfélő és igazhűtő emberek voltak a pásztorok, és mi hasznot cselekedött bennök az angyalok jelenése és íneke.*

2. *Mint találák a pásztorok az gyermeket Betlehemben.*

AZ ELSŐRŐL

Meghallók ezelőtt való tanúságunkban, hogy az angyalok inökö az Krisztusnak örök országáról vagyon, mely ez földön kezdetik el az körösztýénségben, és hogy azt is magában foglalja, minémő örömet és vigasságot hozott az halandó emböröknek az Istennek Fia az ő ezvilágra való születésével. Annakutána azt is megérténk, mely igen nagy örömmel dicsérék az mennyei seregek az Úristent, néki hálát adván, és az ő szent nevét az magasságban isteni dicsérettel dicsőítvén. Nékünk tanúságunkra, hogy mi is az igaz Krisztusnak érottünk való születésén örvöndenénk, dicsérnök őtet és kühirdetnök az ő akaratját. Most immár azt halljok meg, minémő jeles embörök voltak ez pásztorok, kiknek az angyalok jelöntenek vala és ilyen nyomós prédikációval vigasztalták vala, és mit cselekedtenek az angyalok szavára.

(Minémő rendbéli embörök voltak az pásztorok, kiknek az angyalok jelenték meg az Krisztus születését.) Amint kedig az evangélistának írásából kütetszik, ezek e pásztorok istenfélő embörök voltak, kik a Messiásnak eljövését várták, és az ő nyájok mellett éjjel vigyázokban lehetséges, hogy a Messiásnak eljövéséről való prófétáknak jövendőmondásokat forgatták. Mert látták, hogy immáron eljött az üdő, melyben az Messiásnak meg kelljene adatatnyi, mert az Júdának nemzetségéből immár az királyi birodalom elvétetött (Gen. 49), és az hetek is bétöltének, akikről az Dániel próféta szólott (Dan. 9.): és immáron az negyedik monarchia, azaz főbirodalom is elkezdett volna. Mivelhogy azért önközöttök efféle dolgokrul beszélnek, és nem egyéb hévságot forgatnak, az angyalok, kik efféle jó dolgokról való beszédben gyönyörködnek, megjelennek az pásztoroknak és hírt mondanak nékiek az született Messiás felel, hogy Dávidnak várasában, Betlehemben egy jászolban fekszik.

(Mint vévék az pásztorok az angyaloknak jelönéseket, hírmondásokat és énökléseket?) Lásd meg azt is, hogy az angyaloknak jelenéseket és hírmondásokat nem ítélik semminek lenni. Mert látják, hogy mind egyaránt való és egymódó az prófétáknak jövendőmondásokkal, kik régönte az Atyaistennek akaratját és ígéretit hirdették az ő szent Fiának, az mi Urunk Jézus Krisztusnak az emberi testbe való öltözése felel, hogy a megszabadejtó Messiást elküldené. Látják is, hogy az üdő és a hel azon, amint a próféták megmondották. Szemfényvesztő látásnak sem ítélik az angyali fénösséges megjelenést, kik az Istennek parancsolatja szerént az ő hütöknek megerősejtéjért jelöntenek meg. Továbbá, meg sem utálják, kordéra sem vészik, azzal sem elégesznek meg, hogy már hallották az angyal szavát, jelönését és öröm mondását, hanem

elmennek és mindönökben meg akarnak bizonyosodni. Némául sem mennek el kedig, hanem egymást intik és nógatják. Végre azt sem mondják: Mit gondolunk mi véle, hogy Betlehemben gyermek született? Mi itt a mi nyájunk mellett maradunk, mert ha valami kár léssen benne, az gyermek mást nem ád érötte. (Feddetje itt ez mostani világiaknak természetjük, az Isten igéjének megutálásában.) Mint mostanában némely hitván természető pórok szoktanak mondanyi: Mit gondolok, úgymond, én az prédikációval, jószágomra kellj énékem gondot viselnem, marhámat kellj szaporejtanom, mert ha minden nap prédikációt hallgatok is, semmi jószágom nem örögbedik véle.

Nem olyan hitván természetűjek ezek e pásztorok, mert nem böcsülik nagyobbnak és drágábbnak az ő nyájokat az Isten igéjénél és az angyal prédikációjánál, hanem az Istennek országát keresik. (Mint intik egymást az pásztorok az gyermek Jézusnak keresetire.) Mondnak azért egymásnak: Jer, menjünk el mind Betlehemig és lássuk meg ez dolgot, ki mostan lett, melyet az Úr megjelöntött minékünk. Mintha mondanák: Engedjünk mi az Istennek parancsolatjának, melyben az angyal által minékünk azt hagyja, hogy az Dávidnak várasában megkeressük a mi nekünk született idvézítőt. Nem is illik kedig minékünk nagyobbnak böcsülnünk és drágábbnak az mi nyájunkat az angyal beszédénél; azért nem gondolhatunk azzal, ha igaz kár léssen is a mi nyájunkban, hanem inkább kellj néznünk az Istennek parancsolatjára, mely Isten megoltalmaztathatja az ő angyalival addig az mi marháinkat minden kártól és veszedelemtől, míglen mi oda járunk, avagy ha igaz, ezt elvesztjük is, mást adhat érötte.

(Kicsoda béresi voltanak az pásztorok?) Kitetszik azért az evangélistának írásából, hogy nem más ember béresi voltanak e pásztorok, hanem önnemagoké voltanak az nyájak. Amint abban az országban szokás volt, hogy az marhát vagy az gazda ő maga őrzötte, vagy mind juhait és egyébféle barmait fiaival őriztette, mint am[a] Jákob és az ő fiai. (Hadtanak-e valakit az nyájnál, hogy őrizze?) Továbbá, amint az evangélista beszél, senki nem maradott az nyájnál, hanem csak Istenre bízták dolgokat és marhájoknak őrizését. Mert azt mondják az pásztorok, hogy mindnyájan meglássák és végére menjenek ez mondásnak és csodának, kit az angyaltul mindnyájan hallottanak vala. (Hová mennek az pásztorok, nyájokat elhagyván? És hová kellj az mi népeinknek is mennyiek?) Nem mennek kedig az korcsomára, mint az mi polgárink, paraszt népeink és szolgál legényink, hogy még az innepnap is az borházhoz sietnek; az ő dolgoknak megszőrzésére sem mennek; hanem Betlehembe mennek az kenyér házhoz, abba a templomba, ahol az mennyei kenyér vagyon, az Istennek Fia. Röstön sem mennek, hanem amint az szent evangélista mondja, sietséggel mennek el; kiből könnyű megértenünk, mely igen nagy buzgósággal kívánták látni az gyermek Jézust. Sörkenjünk fel annakokáért mi es, és hagyjok el immár az Isten igéjének hallgatására való tunyaságot, és egymást intsök és nógassok arra, hogy ki-ki mind szorgalmatos légyen az Krisztusnak ismeretire és meglátására.

(Minémő kísértetekkel háborgattatott az pásztorok hűti?) Noha kedigy ilyen nagy erős hűttel indulnak az Krisztushoz a pásztorok, de nyilván hiendő dolog, hogy mindazáltal az Sátán igen lövöldözte az ő tüzes nyilaival az ő szívöket, és az ő hütökben öket meg akarta gyaláznai, hogy őmagokban azt gondolnák: Ímé az angyalok azt mondják, hogy minékünk Idvözejtőnk született Dávidnak

várasában, ki az Úr Krisztus, és az gyermekskét bépólálván, jászolba fektették. Hogy lehet az Idvőzejtő, ha jászolban született nagy szegénységben egy szegény leánzótl a barmok között? Hogyha Heródes király fia volna, avagy Augustus császáré, hát hinnünk kelljene, hogy idvőzejtő lehetne; de hol véssen ez hadat, és honnan téski népnek szerét, kivel a megromlott Izraelnek országát a rómaiak rabságából megszabadíthatná és megépíthetné? Továbbá Betlehembe sok fő-fő nép gyölt most, császár embere is ott vagon, és ha hallandják, hogy más királt keresünk, bizon megölnék azok bennünket.

(Az igaz hüttel mind meggyőzik az kísérteteket, és az szegénységben ugyan Istennek ismerik az Krisztust, itt azért az hütnek ereje mutatattik meg, és természete.) De tekénts[d] meg azt, hogy efféle gondolatokkal semmit nem gondolnak az pásztorok, hanem mindjárton hisznek az angyal beszédének és elindulnak Betlehembe. Minden hitetlen gondolatot meggyőznek azért az igaz hüttel, bízván a Messiásról tett Istennek ígéletiben, és az angyal beszédének helt adván, meg nem botránkoznak az gyermekskének nyavalyás és szegén voltában, ez világi kegyőtlenöktül sem ijednek meg, de az igaz hüttel mindennek ellene állonak és a nyomorult állapotban bizon hatalmas Istent ismernek és vallonak lenni, noha nem Rómában Lívia Drusiltul, az Augustus császár feleségétől, sem az Jeruzsálemben való királyi udvarban született, hanem egy szegény, nyomorult leánzótl egy istállóban, és noha nem is aranyas bölcsőben, hanem a barmok között való jászolban fekszik. Bizonynal nagy hütők volt azért az pásztoroknak, kikben nyilván megtetszik az igaz hütnek természete, folyása, cseleködése, haszna és ereje, hogy amely dolgokat nem lát is és meg nem tapasztalhat, de bizonynal hiszi.

(Micsoda hasznat cseleködött az pásztorokban az angyaloknak énöklésök?) Kitetszik azért mindezekből, mennyi nagy hasznat cseleködék az pásztorokban az angyaloknak énöklésök, mert egész üdvösségöknek rendit megértették az kicsin ideig való inöklésből és az örök életnek is az ő dicsőséges voltát. Főképpen való hasznok kedig imez lén:

1. Istennek országának igaz értelme, és Istennek megígért szent Fia felől való megbizonyodások.

2. Lelki örömök és békességök, mert megértötték, hogy immár békés és jóakaró Istene Isten az emböröknek.

3. Lelki görjedezés az Úristenhöz. Akarnak nagy buzgósággal mindazoknak végére mennyi, valamelyek nekik az angyaloktul mondatanak. Azelőtt vigyáznak csordájok mellett, őrzik jószágokat az vadtul és gonosz embörtül, most immár annyi édössége vagon nálok az áldott Fiúnak látásának, hogy jószágokat készek éjjel vesztében elhagyni és megbizonyosodni az angyal szavában.

4. Lelki bátorság. Pásztorok, és félelmesek valának azelőtt, hallád, hogy megjelöntenek vala nékik az angyalok, de most immár annyira megbátorodtanak, hogy nemcsak jószágokat, marhájokat, de még ez világi életet is készek az áldott Fiúnak ismeretijért elhagyni. Ez az Istennek embörökkel való jócseleködete.

AZ MÁSODIKRÓL

(Isten igaz az ő ígéretiben. Higgyünk azért az ő beszédének.) Abban erősejt meg e második tanúságnak igéje, hogy oly igen igaz Isten az ő ígéretiben, hogy az ő beszédébe senki meg nem csalatkozik, és valaki teljes bizodalommal hiszen az Úristenben, soha az meg nem szégyenyítettik. Mert az írja az szent evangélista, hogy mind akképpen találták az pásztorok, amelyekről az angyal szólott volt nékik, amint ő megmondotta vala, úgymint Szűz Máriát, Józsefet és az gyermekskét az jászolban helhőztetvén. Ezek azért az Istennek jelönésének és beszédének igazságát ajánlják minékünk, és felgörjesztenek minket az hitre, Isten Fiának keresetire és ismeretire. (Mint bizonyosodhatunk mi meg az idvességnek rendiben.) Mert megmutatják azt, hogy mi is, ha meg akarunk bizonyosodni az Krisztusnak érottünk való születésében, azaz a Krisztus által szörzött idvösségünknek rendiben, tahát az körösztvény gyöleközetben való tanejtóknak igaz hirdetésök által az prófétáknak írásokból bizonyosodhatunk meg; mint az pásztorok, hogy Szűz Máriánál, Józsefnél és a jászolban találák meg az gyermek Jézust az pólában takartatván.

(Mit példáz az Szűz Mária?) Mert az Szűz Mária példázza az körösztvény gyöleközetöt, ki noha nyomorúságban és szükségben vagon, mint az szeplőtelen Szűz, de mindazáltal ő szüli és táplálja az Krisztust, azaz az körösztvény gyöleközet között vagon az Istennek igaz ismereti. (Mit példáz a József?) József kedig példázza az lelki pásztorokat és órálló szolgálakat, kikre az Krisztusnak igéjének gondjaviselése és őrizése bizattatott. (Mit példáz az jászol?) Az jászol ismeglen az Anyaszentegyháznak kebelét, az keresztvény gyüleközetöt, kiben az Krisztus fekszik, azaz az ő ismereti vagon. Az jászolba kedig szénát szoktanak vetni, hogy az körösztvénség ebből is emlékezzék az ő nyomorult állapotjáról és halandó voltáról, és megismerje magát, hogy csak hórágig való. Amint az próféta bizonyítja (Esa. 40.). Minden testnek az ő dicsősége olyan, mint az mezőnek virágja. (Mit jegyez az póla, kibe Krisztus takartatott?) Az póla, kibe Krisztus takartatott, jedzi az prófétáknak írásit, kikben az Istennek Fia csodálatos módon elfödöztetejt. És azok után az Krisztusnak igaz ismeretire, amaz beszéd szerént (Ioan. 5.): Szömléljétek az írásokat, mert azok tesznek énfelőlem tanóbizonságot. Ismeg (Luc. 16.), Nálók Mojzes és az próféták, hallgassák őket.

(Hol találhatjuk mi es meg az Úr Jézust?) Annakokáért se az Máriát, se a Józsefet, se kedig ez gyermek Jézust egyebött sohol olyan igen ne keressök, mint az körösztvény gyöleközetben, az templomban, az írásoknak pólájában, az prófétáknak bizonságtételiben, mint ám[a] Ézsaiás nyilvánvaló szóval mondja (Esa. 9.), hogy kicsinded gyermek született minékünk. Ismeg Mikeás is így szól (Mich. 5.): Az ő küjovetele ez világnak kezdeti előtt. Ezenképpen több efféle írásiban az prófétáknak kellj keresnünk az Krisztust, mert ott fekszik az Anyaszentegyháznak jászlában az pólákban. De miérthogy a mi természetünknek erőtlenségéből ennek keresetire elegek nem vagyunk, szükség, hogy az Istennek Szentlelkének könyörögjünk, hogy az mi gyarló és tunya szívönket görjessze fel az örök élet igéjének tanolására, és az szent írásoknak pólájában bétakart Krisztusnak ismeretire.

És hogy rövideden megmondjam, mindezőkbül tanoljok az fölséges Istennek csodálatos bölcsességét és megfoghatatlan akaratjának és irgalmasságá-

nak nagy voltát, ki ilyen igen megrósejté az félelmes pásztoroknak hütöket, hogy ez nyomorult gyermekskét meg nem utálák, de az alázatos szövényben Uroknak és Istenöknök ismerék, és születésén örvöndöztenek (Math. 11., Luc. 10.). És az, hogy elröjttetett az bölcsektöl az Isten országa, és az egyigyöjeknek jelöntetett meg. Bizony elölvésznek minket ez pásztorok mennyeknek országa, mert mi halljok éjjel, nappal es olvassuk az Krisztust, nem kedig immár az pólában feküöt, de az mennyben az ö szent Atyjával uralkodót, mégsem tudunk benne bízni, söt, még ennek fölötte nemcsak inséginknek idején, hanem ugyan az jó szerencsénkben is elfeledkezünk ö szent Fölségéről. Tanoljunk azért az pásztoroktul híven eljárunk hivatalunkban, és mindenben az felséges Istennek igéjéhez ragaszkodunk. Kinek legyen dicsőség, tisztesség és minden hatalmasság, mind öröktül örökké. Ámen.

Hubert Ildikó

Kamocsay Ildikó

A nagy történet

Az úgynevezett kihagyásos módszer az irodalomban is gyakran alkalmazott technika, amikor is fontos események, körülmények, figurák nem jelennek meg közvetlenül a műben, csak utal rájuk a szerző, olyan regényt azonban csak egyet ismerek, amelyben a főszereplő nem jelenik meg, ez pedig Thomas Mann tetralógiája, a *József és testvérei*.

Ha a kihagyásos módszert indokoltan és nem modorosságból alkalmazza egy szerző, mindig azért teszi, mert amit kihagy, elmondhatatlan. Előfordulhat, hogy egy történet minden jelentős mozzanata ilyen (a legéklatánsabb példa Dosztojevszkij *A félkegyelműje*), s akkor az elkészült mű olyan lesz, mint egy szobor gipszlenyomata: a negatív, amely az amúgy láthatatlan remeket a maga tökéletességében vizionálja. Egy dilettáns nyilván nekiállt volna leírni Miskin herceg és Nasztaszja Filippovna Moszkvában töltött hónapjait, Ippolit halálát vagy Nasztaszja meggyilkolását, Dosztojevszkij azonban csak a negatívokat ontja. Az író tisztában van a korlátok természetével és békén hagyja őket, míg a nem-író nekik ront, amiből csak nagy erőlködés lesz, abból meg nagy... szóval nem sikerül.

Thomas Mann előbb csak sejteti, majd expressis verbis kimondja, hogy hatalmas, ószövetségi tárgyú eposza valójában csak előhang a „nagy történethez”, Jézus eljövételéhez, „bájos beiktatás egy hasonlíthatatlanul hatalmasabb méretű eposzba”. Ha ugyanis Miskin és Nasztaszja moszkvai viszontagságai kívül esnek a di-

rekt irodalmi elmondhatóság határán, a Jézus-történet fényévekkel esik kívül rajta, ezért Thomas Mann cselhez folyamodik, s hogy érzékeltesse az elmondani kívánt, de elmondhatatlan történet kozmikus méreteit, ír hozzá szerény bevezetőként – s egyben viszonyítási alapként – egy szellemiségét és fizikai terjedelmét tekintve is kolosszális művet.

Kezdetben csak hárman tudják, miről van szó valójában: Thomas Mann, Jákób és Támár, majd Jákób, már a regény vége felé, József előtt is felfedi a titkot. A Thomas Mann frenetikus humoráról árulkodó jelenetben az atya nyájasan közli a fiával, hogy bár egy több mint ezeroldalas regény központi figurájaként okkal hihette magát főszereplőnek, valójában csak epizodista.

„– Isten fölemelt testvéreid fölé, (...) de világi módra emelt fel téged föléjük, nem az üdvözülés és az áldás értelmében: nem üdvözülsz, az örökségtől megfosztattál. (...) A népek nem általad jutnak majd az üdvösséghez, és meg leszel fosztva attól, hogy vezesd őket. Tudod-e ezt?

– Tudom – válaszolta József.”

Volt azonban valaki, aki nem tördött bele ilyen készségesen, hogy kívül rekedjen a nagy történeten: Támár, aki „nem akart oldalvást nyüzsögni”, s „szilárd eltökélése volt, hogy kerül, amibe kerül, nőiessége segítségével beiktatja magát a világ történetébe”. „Egyenesen a főútra akart ez a parasztlány kerülni, az ígéret útjára. A családba akart tartozni, ölével beiktatni magát a nemzedékrendbe,

amely az időben az üdvösség felé haladt." A történet közismert: örömlánynak álcázva magát elcsábította Júdát, majd megszülte a Dávid családfáján díszlő fiát. Így esett, hogy amikor Jákób „asszonyai, leányai és fiai és fiainak feleségei” elvonultak a pompázatos öltözékű József, a Fáraó Barátja előtt, Támár némi kárörömmel gondolhatta: „Én rákerültem az útra, te meg nem, akárhogy csillogsz is.”

Egykor Jákób lábánál ülve hallgatta „a roppant és sok ágú, történetekben gazdag történetet, amely az ígélet és várakozás bíbor fonalát egykortól egykorig vezette, a legkorábbi egykortól a legjövendőbelibbig”, amíg csak el nem jön az, aki előtt minden királyok meghajolnak. Jákób és Támár is úgy hitte, hogy csak idő kérdése, amíg a sok nemzés után (Já-

kób nemzé Júdát, Júda nemzé Fárest, Fáres nemzé Estromot, és így tovább), a sort lezáró aktust követően megszületik az, akit várnak.

De nem így történt. Mert az Ószövetség nagy szimfóniája az utolsó előtti pillanatban megszakad, szünet következik, majd jön a végső crescendo, amelynek már semmi köze sincs az előzményekhez. Hiszen teljesen mindegy, ki nemzé Jákóbot, Boázt, majd Dávidot, ki nemzé Ákházt, Eliázárt és végül Józsefet – ha egyszer Jézust nem József nemzé!

Az egész „roppant és sok ágú” ószövetségi történet sem több tehát, mint „bájos beiktatás”, előhang a nagy történethez.

Az idézeteket Sárközi György és Káldor György fordította

Czirok Ferenc

Emlék-karácsonyok

„Megszületett a kis Jézus, örvendjünk!” – szokta apai nagyapám mondani, amikor a csengő hívó szavára beléptünk az utcai szobába, hogy megnézzük, „mit hozott a Jézuska”. Nagyanyám halkán, sóhajtva mondta: „Elég lenne a békesség és a szeretet.” Igen, de a békességnek és a szeretetnek bennünk és általunk kell megszületnie, hiába várjuk kívülről kapott ajándékként. Az engem felnevelő apai nagyszüleimtől sokat hallottam „azokról a régi karácsonyokról”, amikor a havas csendbe süppedt kisvárosunk szinte néptelen esti utcáin csilingelve elsuhant egy-egy lovas szán. Majd felszabadult lélekkel a friss hóban csikorgó léptekkel igyekeztek sokan az éjféli misére. Harangok zendültek, és nem volt háború már emberemlékezet óta. Mesének tűnt mindez 1958 karácsonyán, a két világháború, és az általam is megtapasztalt 1956-os szomorú szenteste emlékei után, amikor elindult anyám azon a hosszú és visszafordíthatatlan úton, amely az USA-ba vezette. Rongyból varrt bohóc, kis játék zongora, egy rózsaszín papírra rajzolt kislány és az anyám hiányának begyógyíthatatlan sebe maradt utána, és mégis...

1956 karácsonyán írta naplójába Márai Sándor, akitől még idézek ebben a különleges kis karácsonyi emlékeket felidéző szöveggyűjteményben: *Ez a gépiesen nyekergő amerikai karácsony... Otthon minden jobb volt. Otthon ma is jobb lehet a karácsony, az orosz tankok között, a hidegben. Otthon volt valami. Azt a „valamit” a bennünk lévő élet- és lelkiadó adta, adja meg ma is. A megmaradni vágyás akarata, akkor is, ha az uralkodó hatalmak – az utóbbi száz évben – szétrombolták az emberek egyszerű vágyait is, a hódítás, a még több haszon reményében elpusztítva mindazt, amit addig nagy nehezen felépítettek, és semmire sem jó látszat-békéket kötöttek, amelyeknek újabb öldöklés lett a következménye. Közben embermilliók pusztultak el ártatlanul. Még itt vagyunk.*

Ennek a száz évnek a karácsonyai bizony beépültek emléktudatunkba. A nagy-, déd- és ükszüelőink emlékei – az utóbbi hetven év minden agymosó és istentagadó igyekezete ellenére is – itt vannak velünk 2017 karácsonyán.

Száz évvel ezelőtt véres harcok folytak a világban. Már akkor is, tehetnénk hozzá cinikusan. A békében nevelődött katonák igyekeztek a maguk és környezetük számára a még meglévő ábrándjaikból valamit átmenteni a hétköznapokra. A már említett nagyszüleim könyvtárában megtalálható volt a *Tolnai A világháború története 1914–1918* című, tizenkét kötetes rendkívül érdekes és tanulságos kiadványa. (Az maga egy csoda, hogy itt Zell am See-ben /Ausztria/ lapozgathatom nagyapám kedvenc könyveit, sokadik költözés után, amelyek túléltek sok – a könyvekre is – életveszélyes időszakot 1934 óta!) A IV. kötetének utolsó fejezetéből idézek: *A szeretet ünnepén...* a címe.

szőlőből vágják és a karácsonyfákat, amelyeket hazáról kaptak. A karácsonyfák olyan aprók, mintha csak játékszerük volnának. De a fát az apró gulyákat valahogy mégis magyobb szeretettel ékeztik, dílik, mint a francia földből kindt fenyőfákat. Dörögnek az ágyúk, m

Karácsony a frontvonalban. A szeretet szép és szent társaságában a harc világlá

reppennek a fegyverek!... Átadták újra csodát. A támadásnak — a fegyvernek — míg nincs itt az ideje. Tovább lehet készíteni a karácsonyfákat és fenyőágyakkal bevonni a fedettség ajtóit... Mire felgyógyul a gyertyák, a mézesek, innam is, annam is ajtókat emelkező áruát a fővonalba, ahol mindenfelől állnak az őrszemek előszegregzett arccal. Míg sül az ágyú, de a következő pillanattal fellobbanak a szent ídal. Alarm!... Tünetesül tudott... A franciák rohamra jönnek, nem tőnk nek az ágyúkkal...
Egy másik szent háttérrel a következő éjszakánál.

A nyugati harter karácsony

Az orosz és szerb frontokon nem mindenütt uralkodott azonban halgtalagos fegyverszünet a szembenálló felek között.
Sok frontszakaszon éppen a szent este tündökölt a legélőtlenebban a harc, a viaskodás.
Hasonlóképpen alakult a helyzet a nyugati fronton is, ahol kara

A harcok előlított karácsonyi események

cseny éjszéken főként a francia csapatok kezdeményezték támadásokat. Karácsony éjjelén Németországtól indultak először rohamra a franciák és angolok. A vész harc, amely a hajnal óráig tartott, a németek győrelmével végződött: a szövetséges csapatok nem tudták a németekkel hadállásukból kiszorítani. Karácsony reggelére azonban Németországtól friss hadtestek szárai berittak a csatateret.
Élénk harc folyt karácsony két napján még Compiègne-nél is.

nyom is ünnepi képe kocsit.

A Kárpátokban hivatalos rituálé folyósók, mintha kocsitok a léveleiről. Ezer és ezer életem karácsonya kint. Bem az erdőben, az ágyúvonalak mögött kibontakoztatott díszítések látt és jelöltek, csak a szent este jött a harcok, kint sül az éj, a szent éj alatt. Kint, az éj vonalban azonban szent sem mondhatóbbul helyerül, sőt a k

...szenteste jött a harcok, kint sül az éj, a szent éj alatt...

szegretek, legfontosabb szükségletet kellett végezni, mert hiszen nem lehetett tenni, sem éppen a szent éjszaka látt-e való minem állának jelle az orosz sereg?
A szeretet és béke legzsebb támpén az éjszakai órák ott kellett kint állni a dermesztő fagyok alatt, fehér hócsapokba burkolózva, a lövészek sötét felkapartok mentén, lassan figyelve, nem mozogók — az ellenség? Bem az éjszaka is fagy a rendez sáncok ki és csak a kivilágított vonalaktól vízsz a magyar lakók egy-egy szem a fűszereit díszítik, hogy ezekben az órák kapartok k

1914 decemberében már a laikusok is tudták, hogy kiszámíthatatlan hosszú ideig fog elhúzódni a háború. Nyilvánvaló lett, hogy az állóharcokra berendezkedett milliós hadseregek egymással szemben nem egykönnyen csikarhatják ki a kölcsönös fanatizmussal áhított döntő győzelmet. (...) A karácsony magasztos, szeretetet árasztó ünnepe sohasem látott még annyi állig felfegyverzett, egymás ellen törő embert, mint 1914 decemberében. A szeretet ünnepe a harc, a gyűlölet világába érkezett el.

Elmarad a karácsonyi fegyverszünet. Néhány héttel karácsony előtt XV. Benedek pápa rövid fegyverszünetet kezdeményezett, amely két napra elhallgattatta volna a fegyverek zaját. Ebben az értelemben Rómából el is mentek a pápai jegyzékek az összes hadviselő államok kormányaihoz. A központi hatalmak, Németország, Magyarország-Ausztria, sőt a mohamedán Törökország is kedvezően fogadták a Szentszék óhaját és azonnal kijelentették, hogy a maguk részéről hozzájárulnak a karácsonyi fegyverszünethez. A pápa emberbaráti akciója mégis meghiúsult Oroszország ellenkezésén, amelyhez csakhamar csatlakozott Franciaország is. Oroszország elutasító magatartásán nemigen lehetett csodálkozni, mert hiszen az oroszok nem a mi naptárunkat használják és az ő karácsonyuk tizenhárom nappal későbbre esik. De a Francia Köztársaság elutasító magatartása, amelyhez Belgium és Anglia is kénytelen volt csatlakozni, egész Európában nagy csodálkozást keltett. (...)

A Kárpátok karácsonya. Száz és száz kilométeres, öldöső fegyverrel megrakott lövészárkokban ünnepelték Európa fegyverbíró férfiai a szent estét. Távol a családi tűzhelytől, távol az otthoni karácsonyfa kedves fényeitől, távol a gyermekek örömetől... a lövészárkokban, a komor fagyban, vérben, vasban... Az orosz harctéren úgy a magyar-osztrák, mint a német hadállásokban csak egyes helyeken lehetett karácsony estét rendezni. Az oroszok a legtöbb helyen egész nap és egész éjjel folyó lövöldözésekkel teryszerűen akadályozták meg az ellenség ünnepét. Voltak azonban frontszakaszok, különösen a Kárpátokban, ahol a szemben álló oroszok tisztelték a szent ünnepet és karácsony napján egyetlen lövéssel sem zavarták a csendet. Hallgatóságos megállapodás jött létre.

– Mi nem zavarjuk a ti karácsonyotokat. De két hét múlva ti se lövöldöz-zetek.

A magyar csapatok be is tartották ezt a titkos megállapodást. Azokon a frontrészekén, ahol az orosz csendes maradt, oroszok karácsonyán is ünnepi béke honolt.

A Kárpátokban hóval rakott fenyőerdők mentén húzódtak a lövészárkok. Ezer és ezer eleven karácsonyfa között. Benn az erdőben, az első vonalak mögött tábori oltárokot állítottak fel és felváltva, szakaszonként járultak a harc-sok Isten színe elé, a szabad ég alatt. Künn, az első vonalban azonban senki sem mozdulhatott helyéről, sőt a legszigorúbb, legpontosabb szolgálatot kellett végezni, mert hiszen nem lehetett tudni, nem éppen a szent ünnepen indít-e vad rohamot állásaink ellen az orosz sereg?

Igen, a fegyelem és az emberség akkor még felülírta a győzelem érdekében leghatékonyabbnak tartott „felsőbb” taktikát is. Ezeket a „másként fogalmazó” könyveket én mind elolvastam, de 1960 és 1965 között bizony egészen mást tanítottak nekünk az általános iskolában. Ha néha „elszóltam” magam, annak rossz jegy lett a következménye, mert tanárunknak is védenie kellett magát, hiszen nem tudhatta, kit kérdez ki közülünk esetleg az igazgató vagy az úttö-rővezető orosz tanárnő... A fent említett megegyezés leírása az orosz és magyar állások között egy szépirodalmi műben is előfordul. A könyv szintén ott volt nagyszüleim könyvszekrényének zárható részében előlem elzárva, de egyszer – gyakori betegségek egyikén – megszereztem a kulcsot és elolvastam.

Egy kis kitérő. Czirók öregapám „a volt cs. és kir. 83. »Báró Schikofsky« gyalogezred” katonájaként vonult be 1915 nyarán Bécsbe kiképzésre. Tizen-nyolc éves volt. Az új, hatékonynak tartott fegyvernemhez, a géppuskások-hoz került. Az ezred hajtókájának színe a sötétbarna, ezüst gombokkal az egyenruhán.

A könyv címe: *Bodri*. Írta: Fábrián Gyula. Meg-jelent Budapesten A Szent István-Társulat kiadá-sában 1938-ban, Györgyfy György rajzaival. Apám kapta keresztszüleitől nyolcadik születésnapjára. A könyv a 83. gyalogezred egyik katonájának, Diósi Péter sárvári asztalosmesternek és pulikutyájának, Bodrinak történetét meséli el békében, háború-ban, fogságban, forradalomban, szökésben és újra otthon. A nagy háborúnak, amely elindította a XX. század sorozatos tragédiáit: életerős férfiak mil-lióinak pusztulását, országok szétesését, százezrek hontalanná válását, lehetővé tette Oroszországban a bolsevista forradalom kirottantását, a cári csa-lád kegyetlen kiirtását és a véres polgárháborút; szóval az irtóztató pusztításnak kevés lírai epizódja lehetett. A következő részlet erre egy szép példa. A regény hetedik fejezetének címe: *Karácsony a lövész-árkokban*. Részlet:

A kapitány elővette a messzelátóját és sokáig szemlélődött.

– Az ám! Fehér zászlóval integetnek. Ugyan mit akarnak? Gerencsér ör-mester, intsen vissza maga is valamivel.

Egy perc múlva Gerencsér is fehér lobogót lengetett az oroszok felé. Arra először egy puskaagya jelent meg a lövészárok fölött, majd lapos katonasapka, amely egyre emelkedett, mert nem lőttek rá. Csakhamar torzonborz nagyszakállú orosz mászott ki fegyvertelenül az árokból, utána egy fiatalabb katona. Átmásztak a drótsövények között, majd fölegyenesedve, lassú léptekkel közeledtek. Az egyik orosz valami nagy holmit cipelt. (...)

Pelsőczy kapitány a szemébe húzta sapkáját. Rekedtes, halk hangon szólt. Meghatotta a lelkét ez a különös eset.

– Lehet, hogy csakugyan valami figyelmességet akar mutatni irántunk az orosz, de lehet, hogy kémkedik. Vida zászlós úr egy legénnyel menjen elébük. Vida bátran kiugrott az árokból.

– Ki jön velem?

Diósi abban a pillanatban már mellette állott Bodrival egyetemben és megindultak a közeledő oroszok felé.

A század a lövészárok mellvédjére könyökölve nézte, hogy mi történik? A karácsonyfa egyre jobban látható lett. Már a zöld ágai is elváltak a hó fehérségétől, amint imbolyogva közeledett. Egy hang sem hallatszott, szinte ünnepélyes csend lebegett a hómező fölött a két lövészárok között. A katonák a lélegzetüket visszafojtva várakoztak. Ünnepélyes csend lebegett a harctér fölött. Vida érkezett a két oroszhoz.

– Állj! – kiáltott rájuk.

A szakállas orosz mélyen meghajolt és tört németességgel beszélt.

– Abram Guzkov tiszthelyettes vagyok. Leonid Kamenszkij százados úr üdvözetét hozom, aki boldog karácsonyt kíván mindnyájatoknak. Tudja, hogy ti fenyőfa mellett szoktatok megünnepelni Krisztus születését, fácskát küldött hát, mert azt hiszi, hogy a ti állásaitokban nincs fenyőfa. Fogadjátok szívesen...

Vida is bemutatkozott, látta, hogy egy közlegényből tisztté előléptetett katonával beszél. Bizonyára igen értékes, derék ember lehet, hogyha ennyire vitte.

Az orosz meglátta Bodrit. A szeme megvilágosodott... Mosolygott, Bodri felé integetett.

– Kusz! kusz! Jer, ide hozzám! Jer, ide kis kutyus!

Bodri kissé bizalmatlanul közeledett az oroszhoz. (...) Felborzolta szőrét, hátrált, ugatni akart, de Diósi biztatta: – menj oda hozzá!...

Erre Bodri az oroszhoz ment, aki fölkapta a karjába, az arcához dörzsölte a szőrét. Abram Guzkov megsimogatta a kutya fejét, megnézte a szemét. Szomorúan mosolygott. – Az édesapám tanyáján is ilyen kis kutya játszik az én Borisz fiacskámmal. Az a tanya messze, messze van Szibériában és most itt egy éppen ilyen kutyácskát látok, mint amilyen otthon van.

Az orosz szemében könny csillant meg, letette a kutyát a hóra, a kezét a sapkájához emelte. Tisztelegve búcsúzott. Vida is szalutált, majd gondolt valamit és az orosz felé nyújtotta kezét. Guzkov úgy kapta el a feléje nyújtott kezét, mint amikor egy virággal telt ágat ragad meg az ember, ha magához akarja húzni. Az orosz kézfogása meleg volt, Vida érezte, hogy a szívük vére áramlik át a kezükön egymásba. Mondani akart valamit, valamit, mit? Akár-hogy tele is volt a mondanivalójával a szíve, mégsem jött szó az ajkára. Hát

csak rázták, rázták egymás kezét, mint a virágos ágat. Bizonyosan virágszirmok pilinkéltek a rázás után a hóba, ezt ők érezték is. Guzkov halkán megszólalt. – A kis Jézus legyen veletek – testvér!...

Diósi átvette a takaros fenyőfácskát és ő is tisztelgett. Így váltak el egymástól az ellenséges katonák, azután visszamentek a lövészárkokba. (...)

A fácskát letűzték a földbe és díszíteni kezdték. Rózsaszínű tábori levelezőlapokból láncot készítettek, azzal vették körül a fácskát. Mindegyik katonának volt olyan holmija, amely szép karácsonyfadísznek bizonyult. Papírosból sodort rózsa, patronból készült csillag, imakönyvből való szentképecske, sztaniolba csavart csokoládé, kitüntetésül kapott érem, német vaskereszt, katonaruháról való paszománt, konzervdoboz. Gyertyában sem volt hiány.

Egyszerű történet arról, hogy a háborúba sodródott emberek egyenruhában sem vágnak másra, mint szeretetre.

A második világhétségben azután, már fokozták a „hadviselés hatékonyságát” és minimálisra szorították az emberséget. Minden trükköt bevetettek az egymásnak rontó felek: az álságos békeszerződésektől, országrészeket visszaadó döntéseken át, a szándékos népiirtáson keresztül az atombombáig.

Márai Sándor: *Napló 1944.*

Karácsony. Telihold, fagyos, tiszta táj. Estefelé a helybeli kis templomba megyek. A templom körül német muníciós ládák, tehergépkocsik, fegyveres őrök. Ez a helyzet, melyről a német hadijelentés így emlékezik meg: „Az ellenség megint templomokat és kórházakat bombázott.”

A kis templom üres. Az ég, mint Pascal ege, szikrázó és ijesztően hallgató. Néha felvillan egy piros, sárga rakéta, különös karácsonyesti csillagszóró. A hazaúton, a fagyos országúton valaki francia dalt énekel.

Kilenc felé kialszik a villany. Aztán égzengető támadás a túlsóparton, pergőtűz, nehéz ütegekkel. Éjjelig tart ez a vad karácsonyesti kórus. A domboldalon a kis ház rázkódik a nagy izgalomban, mely áthatja a tájat. Sötétben ülök sokáig. (...)

A rádió hallgat, mert nincs villany. Félelmes süketség ez. A ravasz és ördögi szerkezet úgy hozzátartozik már életünkhöz, mint valamely testrészt; nélküle bénák és nyomorékok vagyunk.

Az áram tartós kimaradása ma még jobban megbénítana és nyomorékká tenne bennünket is, de csak amíg meg nem szoknánk! Az addig megszokott jólét – amelyről a hétköznapok sodró áradatában sokszor lekicsinylően beszélünk és elégtelennek tartjuk, mert mindig van jobb és több –, a kényelem és a többi „civilizációs kellék” pillanatok alatt szétfoszlódhat... A következő részlet is 1944 karácsonyán játszódik.

Vaszary János: *Zörgetik az ajtót*

Karácsony este volt.

A szeretet és béke ünnepe.

A karácsonyfákon kigyulladtak az apró gyertyák, hogy ünnepeljék a Megváltó születését. Felzengett a karácsonyi ének.

„Békesség a földön a jó szándékú embernek...”

Ugyanakkor szirénák üvöltése harsogott az éjszakában.

Egyre erősödő ágyúdörgés remegtette meg az ablaküvegeket, amelyek még nem törtek be. (...)

Valahol a közelben bomba vágódott le. A robbanás megremegtette az egész házat. Betört ablaküvegek csörömpöltek. Keserű ízű füsttel telt meg a szoba. A légnyomás ereje eloltotta a karácsonyfa gyertyáit. A háború – ez a gigantikus, félelmetes szörnyeteg – már elért ideig. Már beküldte hozzánk gyilkos leheletét, hogy kioltsa az ünnep gyertyáit. Ne ünnepeljete, mert nem tűrök ünnepet.

Összenéztünk feleséggel.

Mind a ketten egyre gondoltunk. Talán okosabb volna lemenekülni a pincébe: elbújni a háború dühe elől a föld alá, amilyen mélyen csak lehet. De lehet-e olyan mélyre bújni, hogy a halál és a rombolás ránk ne találjon? Van-e olyan mélység, olyan rejtett zug, menedék, ahol ebben a halálraítélt városban békességet talál a „jó szándékú” ember?

– Maradjunk – mondta feleségem.

– Maradjunk – mondtam én is.

Meggyújtottam újra a gyertyákat. Nézegetni kezdtük a karácsonyfa alatt felhalmozott ajándékokat.

Feleségem felbontott egy fenyőgallyal díszített kis csomagot.

– Óh, milyen gyönyörű...

A gyertyák fényében szikrázva csillogott a briliáns fülbevaló, amit a kezében tartott.

– Milyen kedves vagy... Milyen jól fog állni a hajamhoz...

Hangjának valami idegen csengése volt. Ismeretlen fájdalom remegett benne.

Vajon megérezte-e, hogy ezt a fülbevalót sohasem fogja viselni? Hogy ezt a csillogó holmit rövidesen elragadja tőle egy szennyes, rosszindulatú áradat és vele együtt mindent, ami eddig körülötte volt, a selyemruhákat, parfümjének könnyű illatát, a forró színházi estéket, a közönség tapsait, mindent. Megérezte-e, hogy eddigi életünknek utolsó perceit éljük, most és ami utána jön, az rosszabb lesz, mint a halál?

A rádió hirtelen megszólalt.

Már órákkal ezelőtt elhallgatott. Az hittük, hogy végképpen.

A színész, író, rendező Vaszary János és felesége, Murát Lili sorsáról láthattunk pillanatfelvételt. Egy széthullásra ítélt világ utolsó pillanatait. Bármikor elsodorhatja a mi életünk minden eredményét is az árvíz, hurrikán, tűzvész, egy bomba... Mert a názáreti gyermek is vagyon nélkül született, és a sziklasírban is csak egy gyolcsba tekerték gondoskodó kezek...

Aztán megtörtént a valódi rendszerváltás, amelyhez képest 1989–1990 fordulója csupán egyszerű hangsúlyváltás volt. Átmentés. 1945-ben az új rendszer, aki nem menekült el bosszúja elől, – mint a Vaszary házaspár –, azokat üldözte vélt vagy valós „másságuk” miatt. Fábíán Gyula mondatja egyik szereplőjével a *Bodri* című könyvében: *Az új rend csak úgy fog gyökeret verni Oroszországban, hogyha mindenki meghal, aki a régi világot képviseli. Ma-*

gyarországon ezt nem teheték meg, mert akkor nem lett volna, aki felépíti az országot, de akit ellenségnek bélyegeztek, annak nem volt kegyelem. Gérecz Attila sorsa is ezt példázza. 1955 karácsonyán, Márianosztrán írt *Karácsonyi ének a börtönben* címmel egy megrázó verset. Mély hittel és elszánt erővel szól minden sora.

Szürke falakon túl, messze, gyertyák gyúlnak,
 Ünnepi harangok imára kondulnak.
 Komor szájunk szélén keserű vonások
 – Hallod, Názáreti?
 Súlyosak a láncok.

Lüktető városok élete csendesül,
 Millió gyűlölet könnyekké szelidül.
 Kiegett szívünkön már nem csordul bánat.
 – Hallod, Názáreti?
 Megtörték a vágyak.

Kacagó kicsinyek ámuló szemekkel,
 Derűs emberpárok zsolozsmás lélekkel.
 Hajlott hátunk bűnös alázatra görnyed.
 – Hallod, Názáreti?
 Vedd el életünket!

Fia képe előtt leboruló asszony,
 Drága vonásain torzul a fájdalom.
 Könnybefúlt hangjában mély kínok zihálnak.
 – Hallod, Názáreti?
 Segítsd az anyánkat!

Nedves zárkák alján összeroskadt árnyak.
 Fásult, néma vággyal szent csodára várnak.
 Vasrácsokon átal halvány fényre néznek.
 – Hallod, Názáreti?
 Peregnek az évek.

Tágult pupillákon tébolyult kín lángja.
 Négy zokogva készül a mártírhalálra.
 Torkához kap, s felsír álmában a gyermek:
 – Hallod, Názáreti?
 „Apámat ne engedd!”

Megtiport országon dühöng szilaj átok.
 Neved, rohadt dühvel ócsárló pofájok
 Káromolva töri csendjét a szent éjnek.
 – Hallod, Názáreti?
 Megbocsátunk... – Érted!

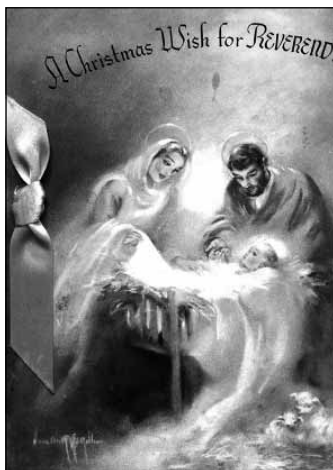
Túl a szitok zaján felcsendül az ének.
 Zúg, dagad, hömpölyög, felujjong a lélek.
 Megrendül a börtön, recsegnek a záruk,
 Rabtorkok harsogják szerte a világnak:
 Dicsőség Istennek, békesség a népnek
 – Hallod, Názáreti?
 Hozzád száll az ének.

(Márianosztra, 1955. dec.)

Befejezésül, újra Márai Sándor kétségei, a zseni látnoki ereje 1955 karácsonyán, New Yorkból, „válaszol” a börtönben ülő sorstársnak.

December 26. Ez a karácsony, minden óvatossági, emócióellenes védőintézkedés dacára, nagy erővel szólaltat meg számomra mindent, aki, és ami otthon maradt. És ez a „minden” most nagyon sötét. Váratlan fordulatok történhetnek, az otthoniak lelki ellenállása töretlen – de világhelyzet olyan, hogy a magyarság egésze lassan elmerülhet ebben a mocsaras világban. Ez olyan félelmes, fájdalmas és elfogadhatatlan, hogy néha légszomjasan felnyögök.

S itt – és mindenfelé Nyugaton – ezek a „liberális” bitangok, akik kézdörzsölve sétálnak, és lesik ennek a végzetnek betelését.

Amerikai karácsonyi üdvözlő (eredeti, saját tulajdon)

Felhasznált irodalom:

- Tolnai A világháború története 1914–1918. Teljesen átdolgozott II. kiadás, Budapest, Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat R.-T. kiadása, IV. kötet
- Márai Sándor, *A Teljes Napló 1943–1944*, I. kötet, Helikon, 2006.
- Márai Sándor, *A Teljes Napló 1954–56*, IX. kötet, Helikon, 2010.
- Fábián Gyula, *Bodri*, Budapest, A Szent István-Társulat kiadása, 1938.
- Vaszary János, *Zörgetik az ajtót*, megjelent a Szabad Tér Kft. gondozásában, 2007.
- Gérecz Attila *összes művei*. Kritikai kiadás, Kortárs Könyvkiadó – Tau-Terv, Budapest–Boldog, 2017.

M. Fehérvári Judit

Emlékösvényeken

Az európai népek a XIX. században, a romantika térhódításával kezdtek nemzetben gondolkodni. Ez a nemzetfogalom egyben tágítás is volt, mert a paraszti mentalitás és kultúra beemelését is jelentette egy-egy nép történelmébe, s a tradíciók tágítása olyan lelki, szellemi és esztétikai hatásokat eredményezett, melyek következtében egyre markánsabban elkülönültek egymástól a különböző nációk.

Jelen pályázatomban egy hosszabb, már elkészült anyag része, amelyben azt vizsgálom, miként gondolkodtak a két világháború közötti időintervallumban a Kézdiszentléleken élők, miközben mindennél jobban megőrizték a saját hagyományait is, s így nem csupán betagozódtak az anyaország kultúrájába, hanem el is különültek attól.

Erzsike néni, beszélgetéseim alanya ma, nyolcvannégy esztendősen is szellemileg friss, tevékeny, s azért vállalta azt a sokórányi riportalany szerepét, mert szeretné, ha a jövő nemzedéke is tanújává válhatna az egykori életének.

Erzsike nénivel tegeződünk, így természetes, hogy ebben a rövidke beszélgetésben, melyben tipikusan a karácsonyi ünnepkört járjuk körül, sem fogunk magázódni.

Már most elmondható, hogy a téma érintettsége nyomán rendkívüli problémaérzékenységgel haladtunk előre beszélgetésünkben, amelyben az úgynevezett metanyelvi funkciók, a közös anyanyelvi gyökerek is mélyre hatolóan jelen vannak, miképpen az minden befogadó előtt is teljesen nyilvánvalóvá kell hogy váljon.

Erzsike néni olyan emlékösvényeken át vezet bennünket, amelyek nemcsak élményszerűek, de kordokumentáló hűségük is tagadhatatlan. A kérlelhetetlen múltba nézés egyrészt az egyén perspektívájából közelít az ünnepkör tárgyához, másrészt viszont egyfajta generációs emlékezetet is hordoz, ami nyilvánvalóan más felhangokkal telíti a mondanivalót.

Erzsike néni ma is így vall a hitről, a karácsonyra való lelki és testi megtisztulásról:

„Bizton hiszem, hogy hagyományaink, törvényeink őrizték meg nemzetünket és a hitünk. Ragaszkodtunk őseink hitvilágához, a sok nemzedékkel ezelőtt kialakult szabályokhoz.

Adventi és böjti időben nem tartottunk esküvőket, zajos mulatságokat. Az adventi és nagyböjti időszak a lelkiismeret-vizsgálás, a bűnbánat ideje ma is: meg kell vizsgálnunk a múltunkat és tiszta szível fogadni a Megváltót. Egész életünk készülődés a végső nagy útra, a Jézussal való találkozásra. Milyen boldog az az ember, aki át tudja adni magát az isteni akaratnak, felkészül az örök életre, nem hajszolja az anyagi javakat, hanem a lelke üdvösségén munkálkodik. Minden embernek meg kell jelennie a nagy ítélőbíró előtt. A halálesetek is azt bizonyítják, hogy békésebb halállal hálnak meg azok az emberek, akik életük folyamán végig ragaszkodtak Isten törvényeihez.”

Én: Hogyan, milyen módon tudnád elmesélni, bemutatni azokat az ünnepeiteket, amelyek közelebb vitték az embereket Istenhez? A vallásos ünnepek mentén haladva úgy hiszem, minden szokásnak külön rituáléja volt. Gyermekkoromban nekem is csodálatos, soha el nem feledhető karácsonyaim és húsvétjaim voltak Hajdúdorogon, ahonnan Édesapám származott, s ott éltek a nagy- és dédszüleim is. Meséj nekem a ti karácsonyaitokról!

Erzsike néni: Nálunk szép népszokás volt a karácsonyi betlehemi játékok megtartása, de előkészültünk a karácsonyesti éneklésekre is. Advent idején énekpróbákat tartottunk. A kántortanító tanította be a betlehemi játékok résztvevőinek a szerepeiket. Nagy ünnep Jézus születése! A betlehemi játékok is gondolatokat ébresztettek, jó irányba befolyásolták az embereket, mert be kell fogadni a szent családot és a bajba jutott testvéreinket segíteni kell! Karácsonyeste a gyerekek minden házhoz elmentek, és az ajtó előtt elénekelték a „Mennyből az angyalt”, majd „A pásztorok, pásztorok...” kezdetű éneket, később pedig verseket is mondtak. Ilyeneket:

*„Tudom, asszonyomnak vagyon mogyorója,
ha nem ad belőle nőjön meg az orra.”*

*„Odakint a dombon van egy kocsánykóró,
tudom, gazduramból nem lesz királybúró.”*

*„Tudom, asszonyomnak van egy borzos leánykája,
aki egy feneketlen tálba hámozza a pityókát az énekesek számára.”*

Ezekkel a tréfás mondókákkal a falu lakói vidámságot akartak teremteni, s ez sikerült is. Voltak vallásos mondókáink is:

*„Az Isten az embert annyira szerette, szerelmes szent Fiát a földre le-
küldötte,
Paradicsomkertben testbe öltöztette,
Paradicsomkertben aranyszőnyeg van terítve, azon fekszik az Úr Jézus.
Jobb kezében aranyalma, bal kezében arany vessző.
Aranyvessző megzendüle, egész világ felzendüle.
Sohasem láttam olyan fát, mint Jézus Krisztus keresztfája,
amely vérrel virágozik, Szentlélekkel árnyékozik.”*

Eszembe jutott még egy viccelődő versike is:

*„A minap egy bolha úgy hozzám szokott volt,
ebéden, vacsorán, mindig csak nálam volt.
Mégfogám a lábát, kivetém a hóba.
No, te Pétkula, most nem a ráncba,
hanem a hó hátán a szarkák szájába.”*

Versmondás után a háziasszony az iskoláskorúaknak pénzt adott, míg a nagyobb fiúkat megkínálta süteménnyel, borral.

A nagy legények a szent énekek között ilyet is daloltak:

*„Hallod, leány, tedd a tűzhöz a mézes csuporkát,
készíts nekünk egy kicsi, jó fűszeres pálinkát,
kolbász, hurka nyársra szálljon, úgy várdogáljon,
gazda urunk, gazdasszonyunk, mit szeret, kínáljon.”*

Én: Mit szóltak ezekhez a tréfás mondókákhoz az emberek?

Erzsike néni: Mára eltűntek ezek a régi szokások, ami az erkölcsök megromlásához is vezetett. Sok a depressziós ember, mert nem tud magával mit kezdeni. Főként a fiatalság nem. A hit, a rendszeres munka, a közösség erőt adott a veszteségek elviseléséhez, s az élet része volt a viccelődés is. Senki sem ütközött meg a tréfás mondókákon sem. Mindennek megvolt a maga helye és ideje.

Én: Gondolom, a betlehemezés nálatok is szokásban volt. Mesélj erről, ha van róla emléked!

Erzsike néni: Mindenki tudta, hogy Ádám és Éva bűnétől a közénk születő Jézus-Isten vált meg minden esztendő karácsonyán, pontosabban Szenteste. A betlehemesek karácsony másnapján indultak el, s eljátszották a karácsony éjszakai történetet, azt, ahogy az Angyal hírül adta Jézus születését. Fiúk és házas emberek is voltak a csoportban. Csak a Szűzanya és az Angyal szerepét játszotta leány. Az Angyalét fehér ruhában kék kendővel, míg a Szent Szűzét tiszta fehérben. A betlehemeseknek volt egy vezérük, aki előre bement minden házhoz, és megkérdezte a házigazdát, hogy beengedi-e őket. Kérését versben adta elő:

*„Király szolgálja vagyok, királytól küldettem,
Jézus nevében szállást kérni jöttem,
királyom nevében alázattal kérem a házigazdát s asszonyt,
legyenek szívesek helyet adni nekünk,
amíg itt is bemutatjuk betlehemi járásunk!
Szívességükért áldást mondanánk,
főképp, ha jól telik erszényünk, tarisznyánk.
Remélem, hogy nem vetik meg szíves kérésünket,
hit, remény, szeretet vezet itt bennünket.”*

Ahová a betlehemeseket beengedték, ott ők már az ajtóban elkezdtek énekelni:

*„Krisztus Jézus született, örvendezzünk,
néki örömeinket zengedezzünk.
Dávidnak véréből, tiszta Szűz méhéből
született Krisztus nekünk.”*

Én: Ilyenkor a betlehemesek is beöltöztek?

Erzsike néni: Be ám! A pásztorok, egy öreg és három fiatal kifordított sában, bortal a kezükben mondták a szöveget, a sor végén ballagó csacsit a

tarka, fehér-fekete foltos bundájáról lehetett felismerni. Ráadásul neki két botja volt, és ha meglátott egy gyermeket, akkor figurákat csinált maga körül. A két botra rátámaszkodva a két lábát magasba emelte, mintha rúgott volna. Egy hamvas tarisznya is fityegett az oldalán, amelybe az adományokat gyűjtötte. Bármit bele lehetett tenni a tarisznyába, akár ételmet, italt is. Amikor figurázás közben felugrott, néha kiesett egy-egy kalácsdarab az összegyűlt ajándékok közül. Miközben ezeket igyekezett összeszedni, mi, gyerekek rohantunk utána, és bosszantottuk. Kórusban skandáltuk, hogy: „Csacsi, csacsi!” Neki sem kellett több, erre még jobban szökdécselt. Feledhetetlen élmény volt ez nekünk, gyermekeknek.

A betlehemesek egy kis házikót is hoztak a sor elején, melyben egy kis jászol volt egy babával, ami a kis Jézust jelképezte. Egy egész, mai szóhasználattal értve, színházat láthattunk egy ilyen alkalommal.

Én: Milyen szereplői voltak még ennek az általad színháznak is nevezett játéknak?

Erzsike néni: Megpróbálom neked úgy elmesélni a történetet, ahogyan a valóságban is láttam. Először ezekkel a szavakkal a királyi szolga köszönt be:

*„A mi előadásunk itten, arról léssen,
hogy a Krisztusnak születése léssen.
Sok rendbéli ember ajándékot visz,
amelyet József és Mária nagy örömmel véssen,
az isteni Fölség ugyanis közöttünk született.
Az emberi nemért Szűz Mária is sokat kesergett,
Szent József pediglen be nem fogadtaték,
az egész városban hely nem találtaték.”*

Akkor eljátszották azt a jelenetet, amikor József kopogtat az ajtón, majd szállást kér, és elutasítják. Szent József ekkor azt mondja:

*„Kemény kősziklához hasonló nemzetség,
még a pogányoknál is van engedelmesség!
Hát Tenálad miért nincs Uradhoz kegyesség?
Menjünk el, Mária! A városon kívül tudok egy istállót,
oda szokták küldeni az idegenben szállót.”*

Mária pedig ezt feleli:

*„Nem bánom, jegyesem, akármerre menjünk,
mert látom, hogy itt megvetettünk.
Szerelmes Jézusom, méhemnek gyümölcse
az Atya-Istennek kedves szép szülöttje,
hallgasd meg szegény szolgálodat,
ha engem választottál
szent születésedre,
ne engedd szolgálód ennyi szenvedésre!”*

József ekkor danászni kezd:

*„Magas fákon fészket raknak az égi madarak,
a rókák is lyukat ásnak, melyben megnyugszanak.
Isten fia nem találta szállást itt magának.”*

Az Angyal pedig zengedezik:

*„Gloria in excelsis Deo, Dicsőség a magasságban Istennek.
Keljetek fel pásztorok, kik juhoknál alusztok,
megszületett Uratok, néktek kis Jézusotok.”*

Az egyik pásztor ezt mondja:

*„Pásztor társim! Mit jelent az a fényes csillag fenn, én még olyat nem
láttam, bár sok időt számláltam?”*

A másik ráfeleli:

*„Magam sem vagyok gyermek, mégsem láttam életben tündöklő
szép csillagot, mely most felettünk ragyog.”*

Az Angyal újra énekel:

*„Gloria in excelsis Deo,
Keljetek fel, pásztorok,
megszületett Uratok,
néktek kis Jézusotok!”*

Erre a harmadik pásztor is megszólal:

*„Menjünk tehát szaporán a fényes csillag után
imádni a kisdedet, ki az éjjel született!”*

Az öreg pásztor kétsorosa:

*„Menjünk, de ne üres kézzel menjünk,
ajándékot is vigyünk!”*

Az első pásztor szónoklata:

*„Én viszek egy báránycsókát, tejet, vajot, sajtocskát,
aranyat nem adhatok, mert szegény pásztor vagyok.”*

A második pásztor felszólalása:

„Siessünk, ne késsünk, hogy még ezen éjjel ottan lehessünk,

mi Urunknak tiszteletet tehessünk!"

A meddő pásztor szövege:

*„Serkentsd fel, Mária Szent Fiadat nekünk,
mert szent Angyaloktól hozzája küldettünk,
óh, édes Jézuska, meddő pásztor vagyok,
én néked mégis egy báránykát adok.”*

A fejő pásztor verse:

*„Áldott légy, Jézus, a pásztorok pásztor,
mert Te leszel nekünk a lelkünk gyámola,
fejő pásztor vagyok én, neked egy sajtocskát adok.”*

Az öreg pásztor üdvözlő éneke:

*„Üdvözlégy, áldott légy, égnek, földnek Ura,
pokol megrontója, bűnösök oltalma.
Oh, édes Jézuska, öreg pásztor vagyok,
már a juhok után is alig cammogok,
immár el is hordták a farkasok,
de én mégis a Jézuskának egy kis tejet adok.”*

Mária így köszöni meg az ajándékokat és a köszöntéseket:

*„Köszönöm hálásan néktek,
hogy a kis Jézusról megemlékezétek.
Mindnyájan mennyei koronát nyerjétek
és a dicsőségben vele lehessetek!”*

Ekkor az öreg pásztor így szól a fejő pásztornak:

„Vedd a furulyádat, fújj nekünk egy nótát!”

Az iziben elkezd furulyázni, és a pásztorok táncrea perdülnek és énekelnek:

*„Nosza rajta jó gazda, ha elindítasz utunkra,
házadnál maradjon Isten bő áldása!
Egy-egy pohár jó borral beszélgetnénk jobb gonddal,
szívünk is vidulna, torkunk is jót nyelne.
Ne búsuljunk már semmit, látjuk gazdánk jókedvét,
elvárjuk, meglátjuk jámbor fizetését!”*

Ekkor a szereplők perselyt vesznek elő, amelybe a házigazda pénzt tesz, a háziasszony pedig kalácscsal kínálja a betlehemezőket. A játék szerint a királyi szolga elteszi a perselyt, és odaszól a rangidős, azaz az öreg pásztorhoz:

„Nosza, pajtás, fogd az ajtót,
 mégpedig a kilincstartót,
 igaz szívvel idejöttünk,
 békességgel továbbmegyünk.
 Tallérokát is adtak,
 húszasokat ráraktak,
 hogy szívünk, rosszkedvünk
 újulást találjon.”

Ezt követően még mindig a királyi szolga megköszöni a szállást:

„Köszönöm és hálálom, kik itt hallgattátok csekély munkánkat, meg
 nem utáltátok,
 azt hiszem, hogy rosszat nem is tanultatok, melyért az egekben le-
 gyen koronátok!
 Krisztus születését vigasztalástokra engedje az Isten.
 Kívánom, hogy midőn a végórára juttok, az ítélet napján feltámad-
 hassatok, kemény számadásra állhassatok Krisztus kezének jobb-
 jára!
 Azt kívánom, adja meg az Isten, hogy boldog Mennysorszámban he-
 lyetek lehessen!
 Számos esztendőket, kívánom, érjete, a szomorúság távozzék tő-
 letek.
 Lobogjon egymáshoz tiszta szerelmetek, hogy Jézus Krisztus gyö-
 nyörködjék benneteket!
 Mint tavasszal nyílnak a fák virágokkal, úgy ékeskedjete ékes mag-
 zatokkal!
 Végre, ha elhagyja lelketek sátorát, s testetek hizlalni fogja a föld
 porát,
 szemléljéte vígan az Isten országát, és együtt bővíthessük a szentek
 táborát.
 Kis Jézus, Szent József s szép Szűz Mária legyen lelketeknek biztató
 anygala,
 hogy boldogul legyen a földi sorsotok, végül Mennysorszámban szál-
 lást adjon Jézus.
 Mi immár elmegyünk, vígan maradjatok!”

A betlehemezők természetesen, énekelve mentek el, sőt az utcán is addig
 folytatták a nótázást, amíg a szomszéd kapuig nem értek.

Én: Nagyon-nagyon érdekes volt, ahogyan elmesélted a Kézdiszentléleken
 szokásban lévő betlehemezést. Soha nem hallottam még azt, hogy ennyiféle
 pásztor lett volna ebben a történetben. Miért került vajon a pásztorok közé
 meddő és fejő pásztor is?

Erzsike néni: Minden falunak másféle betlehemezési szokásai is voltak az
 állandó elemeken kívül, s ezeket a szereplőket a falu lakói inspirálták. De hall-
 gasd csak tovább, hogy milyen énekkel vonultak nálunk az utcán!

„Áronnak vesszeje felvirágozék,
 tiszta Szűztől gyermek születék,
 Jézus Krisztusnak nevezették,
 mennyei királyul nekünk adaték.
 Ezt a szent próféták megjövendölték,
 szent pátriárkák óhajtva kérték.
 Oh, emberi nemzet, indulj vigasságra,
 tisztítsd ki házadat, húd be Őtet oda,
 hogy vigye el a lelked boldog Mennysországba.”

Nagyon hideg időben, az igazán kemény, szeles, havas teleken ilyen mon-
 dókák, versikék is elhangzottak:

„Jaj, mint fázunk,
 az ereszben állunk,
 mégsem szánátok.
 Ha szánátok, behívátok,
 jó szívvel látnátok.
 Enni, inni jól tudunk,
 kínálást sem várunk.”

Ha pedig mégis beengedést nyertek a következő házba, de ott nem ízlett
 az étel, és nem kaptak elég innivalót sem, akkor a fukarságot is kifigurázták:

„Ma van Szent karácsony napja,
 nem kell nekem hagyma,
 egye meg a gazda, aki nekem adta.
 Ma karácsony napja,
 senki se tagadja,
 még a papoknak is levéve kalapja.
 Ne keseregj, gazda, hozz bort az asztalra,
 mi is megmaradunk az üres pánkóra!
 Üres pánkó mellé egyéb is jó volna,
 ha üres zsákomba egypár peták hullna.
 Állj félre, barát!”

A falu élete olyan volt, mint egy nagy családé, így mindenki tudta a másik-
 ról, mit rejteget, milyen a természete, barátságos, vagy csak azért engedi be
 a betlehemezőket, hogy meg ne szólja a falu szája, így, akinek lett volna mit
 adnia ezekért a maszkos játékokért, s mégsem tette, az hallgathatta a verseket
 tovább:

„Állj félre, barátom, ne hazudozz többet,
 mert még ma nem ettem,
 bort sem ittam többet, csak egy kupát:
 hármát s felet, de ha bemehetek,
 megiszom a négyszer huszonnégyet.”

Ha még ekkor sem enyhült meg a ház gazdája, gazdasszonya, folytatódott a verselés, amíg meg nem unták a kapzsiságukat:

*„Ma én a császárnál voltam az ebéden,
híres-nevezetes ételeket ettem.
Az első tál étel volt bagolynyerítés,
a második pedig üres szekérzergés,
a harmadik volt a kemencenyögés,
a sült pedig éles fejsze foka,
kilencvenkilenc esztendőszekérnek az agya.
Most már kulloghatok az üres táskával,
ha meg nem töltötték mindenféle jóval.”*

Ha nem segített a könyörgés, akkor a csalafintaság, furfang sem hiányozhatott a szónoklatokból:

*„Mennyből jöttünk tihozzátok,
tudjuk, hogy van pálinkátok,
azt is tudjuk, hogy disznót öltetek,
kolbászt, hurkát töltöttetek.
Kolbász legyen, avagy hurka,
csak ne legyen igen kurta,
mert nem szép, ha az ilyen szíves gazda
inkább felrakja a polcra.
Ez a kompánia hat személyből álló,
ételtől, italtól egy sem hátráló.
Ismeretlen vagyok, üres a tarisznyám,
mi miatt lehetne énnekem jókedvem.
Nemzetes Uram, tudják meg, ki vagyok,
rigmusmondók között utolsó nem vagyok.
E karácsony napján Isten rendelésén,
örömmel tölt el Jézus születése.”*

Néha udvarlásba vagy italkérésbe is torkollott az amúgy is pityókás társaság szövege. Nálunk a gyerekek nem nagyon jártak betlehemezni, így ne feledjük, hogy csaknem mindig felnőtt csoportról volt szó:

*„Hallod, gazda, ne bújj a pest mögé, nem jöttünk mi perlekedni,
Hanem jöttünk enni, inni, leányoddal beszélgetni.”*

Néha pénz is került a házhoz, s ennek a kérésére külön versike is volt:

*„Látom, asszonyomnak mosolyog a szeme és az egyik keze kotorász
a zsebben,
Talán Isten adta pénz kerül kezébe, hogy az énekeseket kifizesse véle.”*

Én: Úgy gondolom, csodálatos hatása volt az ilyen rigmusoknak! Nem is kellett ennél nagyobb, közösséget összekovácsló erő. Mi a véleményed erről?

Erzsike néni: A népszokások, dalok, versikék mindenkit vidámítottak, boldogítottak. Súlya, hatása volt a kimondott szónak, ha tiszta szívvel mondták el az áldást, és szeretet sugárzott a szavakból, jobbá lettek az emberek is. A közösségnek is van kisugárzása. Egymásból erőt meríthettünk. Ha áldást mondtunk, tudtuk, Isten meghallgatja szavainkat. Ezért áldották fel az új évet is ilyen szavakkal:

*„Mennyi virág s fűszál növekedett az ősztendőben,
annyi áldás szálljon rátok az újesztendőben!
Örömet virágoztasson mindennap hajnala,
legyen a lélek derűje szívetek védangyala.
Örüljön mindenkor a ti szívetek,
soha bú és bánat ne gyötörje lelketek.
Bort, búzát, békességet kívánok,
menjetez az Úr elébe örömmel!”*

Karácsony harmadik napján tartottuk az aprószentek napját, annak emlékére, hogy Heródes király sok kisgyermeket kivégeztetett, amikor megtudta, hogy Jézus megszületett. Szent Józsefnek megjelent az angyal és hírül adta a veszélyt, ezért menekült a szent család Egyiptomba. Nálunk aprószentek napján a fiúk felszalagozott veszőkkel indultak el, és házról házra járva mondogatták:

*„Aprószentek Dávid, Dávid kinn a hegyen korcsolyázik.
Ha elromlik korcsolyája, van bikkfája, megcsinálja.
Nagyot nőjön a jóban, mint a murok a hóban.”*

Ismerek egy másik mondókát is:

*„Azt hallottam, hogy egy poros leányuk van,
azért jöttem, hogy kiporoljam.
A ruha szakadjon, a leány maradjon!”*

Ilyenkor a leányok hátát veszővel veregették meg.

Én: Ünnepeztétek-e a névnapokat? Karácsonykor van két olyan névnapunk is, az Istváné és a Jánosé, melyek a leggyakoribbak még ma is.

Erzsike néni: Sok névnapú éneket ismerek, ami eszembe jut, elmondom most neked.

*„Ó, Szent István, hát még alszol-e,
ilyen korán álmodozol-e?
Hát kelj fel ágyadból,
ébredj fel álmodból,*

*mert mi hozzád jöttünk!
Azt is mondd meg,
beeresztesz-e,
azt is mondd meg,
jó szívvel látsz-e?
Mert ha nem, elmegyünk,
más szállást keressünk,
megyünk oda, honnan jöttünk.
A bánat üttessék agyon,
a bú is. Súrjanak, azon bő öröm van!"*

*„Mi van ma, mi van ma?
Istvánunknak neve napja.
Öröm érje, bú kerülje,
verőfényes legyen éltje,
éljen sokáig, amíg a Duna kiszárad bokáig.”*

*„A Dunában van egy hal,
annak neve harcsa,
a jó Isten Istvánunkat sokáig megtartsa.”*

*„Neved ünnepére szívem óhajtása,
szálljon rád az égből az Isten áldása!
Erőt, egészséget, örömeket bőven adjon
a Teremtő mindig a jövőben!
Amíg szíved érez, amíg szíved dobog,
szeretve, becsülve legyél mindig boldog!”*

*„Álmomban az éjjel tündéerkertben jártam,
két angyal vezetett a virágok sorában.
Azt mondta az angyal, ne feledd a hálát,
a jó és a szeretet virágszálát.
Én most egy virágszállal, úme, eléd állok,
Téged a jó Isten soha el ne hagyjon,
születésed szép napjára sok örömet adjon!”*

Én: Honnan ismertetek ennyi éneket, verset, hiszen mégiscsak egy kis faluban éltetek?

Erzsike néni: Ezek a szép versikék szájhagyomány útján terjedtek el. Munka közben tanították egymást az emberek. Munka közben elbeszélték az öregek a fiataloknak, melyik ünnepen mit ünnepelünk, miért nevezetes az a nap. Nekem gyermekkoromban ünnep volt minden közösségben végzett munka, mert érdekes módon, ha többen összejöttek, mindig került a társaságba egy hangadó, aki vitte a szót, aki anekdotákat vagy vicceket is mondott. A nők fonóba, tollfosztóba, kukoricafosztóba jártak, s ott kibeszéltek mindenkit és mindent. A kukoricafosztóban férfiak is voltak, itt ismerkedett össze a leendő párok többsége. A farsangi fánk sütésekor, a lakodalmakkor, disznótorokban

és sok más alkalomkor is áthagyományozódtak a szokások. Majd ezeket is elmesélem egy másik napon, ha érdekel.

Én: Nagyon szépen köszönöm a mostani idődet is, remélem, a kultúránk sokat gazdagodik mindazzal, amit elmeséltél, s Áldott Karácsonyt kívánok Neked! Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Erzsike néni: Mindörökké! Ámen.

Dutka Ákos

Karácsony

A régi házban, hol apánk ilyenkor
aranyba mázolt almát és diót
mesélve karcsú, vidám angyalokról
kik zsákban hordanak ma minden földi jót.
Emlékszel anyánk boldog asztalára,
hol illatozva gőzölt a frissen sült kalács,
a gyertyafényből, fenyő illatából
szövődött a derús, ünnepi varázs?

Istenem, ha még egyszer lehetne
asztalodhoz ülni, édes jó anyám,
s a Te szívednek melegével égne
gyertyánk, – a karácsonyi fenyőfa gallyán,
ha még egyszer öledbe borulva
Betlehemre lesnék hittel, áradóan
a régi házban, a Te asztalodnál...
Még egyszer... még egyszer otthon
Váradon.

A régi háznak karácsonyfa lángja,
negyven év ködén át híva felragyog:
szívemben Jézus, künn angyal harangoz
és én újra tiszta, jó gyermek vagyok.
A téli ködben ismert régi úton,
állok a sugaras Betlehem előtt
s a régi háznak szentelt délibábját
ringatja előttem a karácsonyi köd.

Somlyó Zoltán

Karácsonyi vándor

Karácsony éjjelén a vándor
az országúti hóba megáll.
S bekopog a legelső ajtón,
amit az útszélen talál.

Egy szót se szól. Csak némán átmegy
az udvaron, mint a jó cseléd,
S a sötét, meleg istállóba
halkan, lábujjhegyen belép.

Ottbenn a mécses pislalángja
aszéltül egyet bólogat.
A vándor megy s megsimogatja
a szelíd, csöndes barmokat.

Aztán a jászolba meríti
hideg kezét – és hirtelen
valami fény villószik
onnan a hideg téli éjjelen...

Kívülről, mintha angyaloknak
égi zenéje szállana.
S jobbról, mintha egy fehérleplű
bánatos Asszony állana...

A vándor letérdel az almon,
a gazda korty bort ad neki.
És aztán csöndben, mint ahogy jött,
békénutjára engedi...

BADACSONYI HÁROMKIRÁLYOK

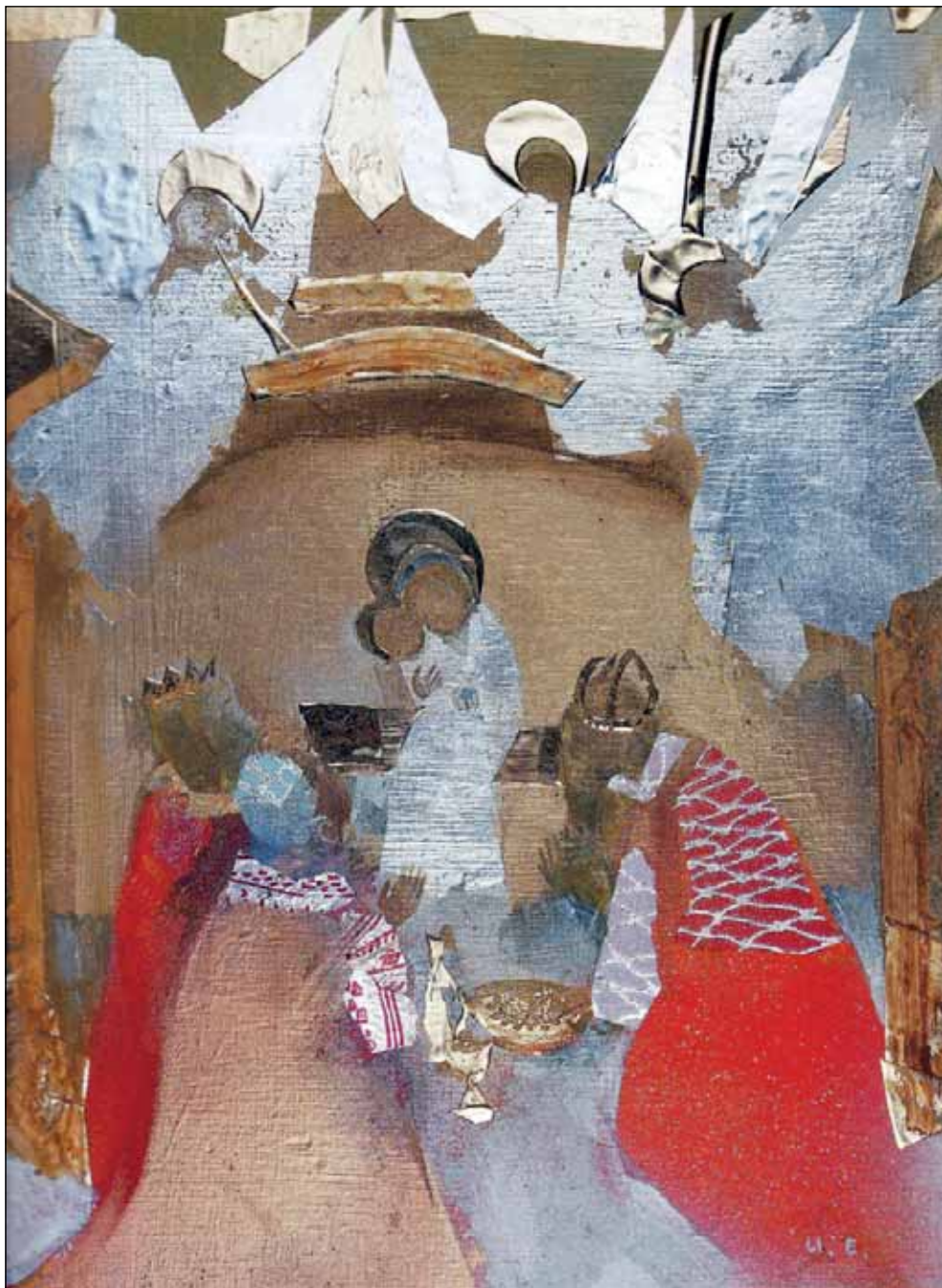
BETLEHEM ÉS HÁROMKIRÁLYOK (RÉSZLET)

KARÁCSONY

TÉLI ABLAK

HÁROMKIRÁLYOK IMÁDÁSA

BETLEHEM ÉS HÁROMKIRÁLYOK (RÉSZLET)

KARÁCSONYI TORTA ANGYALLAL

BETLEHEM KIS BALUCSKÁBAN
 KARÁCSONYKOR ÉJFELT
 FIVÖSTEN EMBEK LETT
 MINT KISGYERMEK SZÜLETETT

ŐT NEVEZTEK JÉZUSKÁNAK
 EDESANYJÁT MÁRIÁNAK
 KI PÓLYÁBA TAKARTA
 BEFEKTETTE JASZOLBA

AZ ANGYALOK FENN AZ ÉGBEN
 MENNYEI MAGY FENYESÉGBEN
 ZENÉLTÉK AZ ÉNEKET:
 DICSŐSÉG AZ ISTENNEK

A KIS JÉZUS ABANYALMA
 BOLDOGSÁGOS SZŰZ AZ ANYJA
 KÉT KEZÉVEL ÁPOLJA
 LÁBAIVAL RINGATJA

Ó, TEDUDÁS, MIT SZUNDIKÁLSZ
 FÉNYES AZ ÉG NEM KELL LÁMPÁS
 FÚJJAD, FÚJJAD A DUDÁT
 ZENÉJ JÉZUSNAK SZÉP NÓTÁT

Jelenits István

Karácsonyi leoninusok

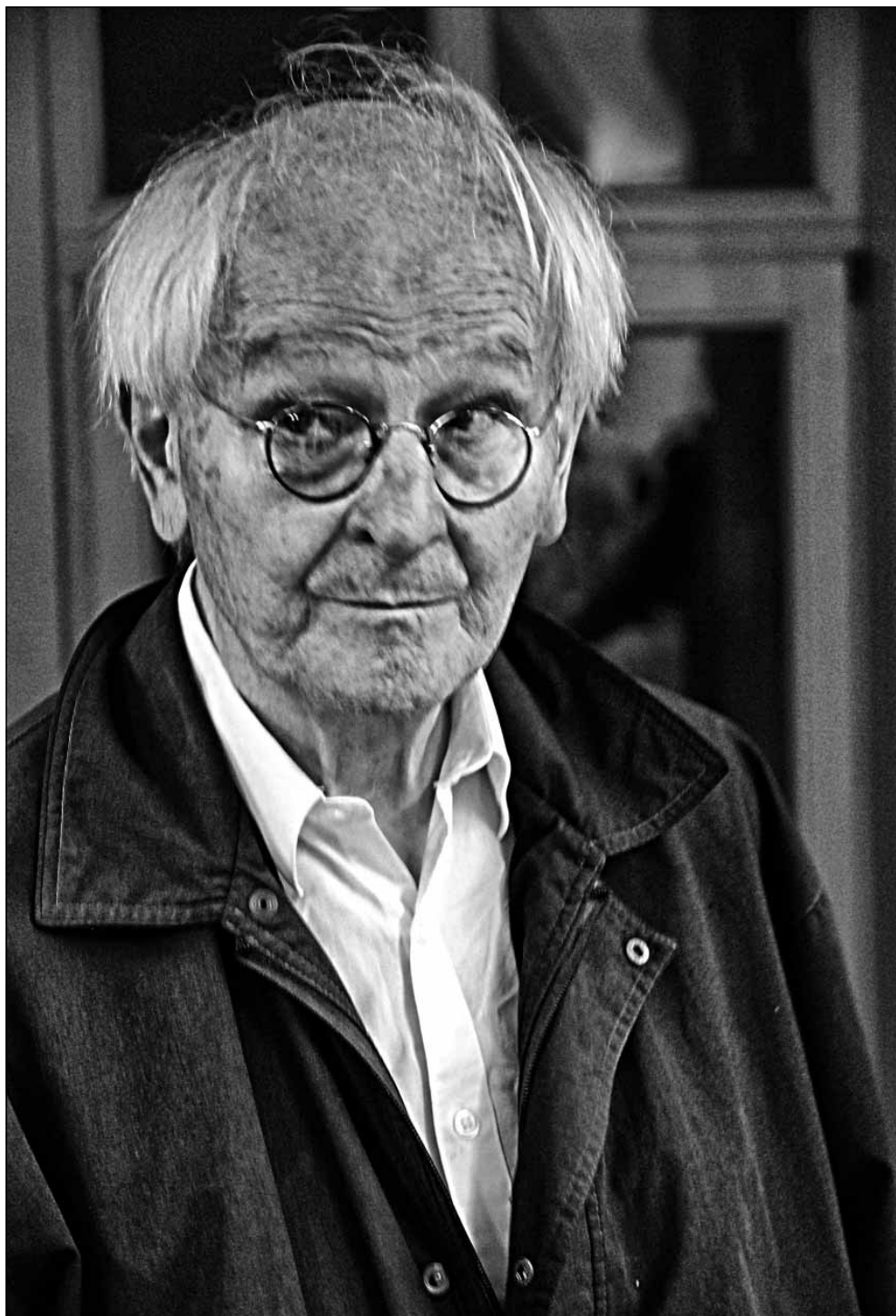
Barmok romlatag ágyán, Jessze ígéretes ágán
Új élet született; boldog a Szűz: anya lett.
Barmok romlatag almán, kislefia fekszik a szalmán,
Barlang, ágy csupa fény: Isten, a Szűznek ölében.
Künn viharok furulyáznak, tépik a pusztai fákat.
S lám, elnyugszik a szél benne, az akol küszöbén.

Játszik a gyermek, a karja kicsúszott, nincs betakarva,
Mária nézi: nevet – „Fúj az ökör melegét!”
Fúj az ökör... s ugye, jó lesz? – ürge tüzet vete József:
Lobban a rőzserakás, mind csupa láng, ragyogás.

Csillan a jó bari szőre, vidáman a szürke tetőre
Fény fut. Koppán a kő: „Pásztorok, gyertek elő!”
Vének s ifjú legények, jönnek, az ajkukon ének.
Billeget ám a dudás, fújja a kis furulyás!
Néz az ökör: „Soha ilyet!”, a csacsi nagy füle billeg.
Mind forróbb, tüzesebb, Mária könnye pereg.
Anyja ölében a gyermek, tapsol a mennyei herceg:
Kedv, öröm, isteni tett – Krisztus megszületett!

Barmok romlatag ágyán fekszik a második Ádám,
Új ág, égi virág, újul a régi világ.

Jelenits István 85 éves. „Embernek lenni nem adottság, hanem feladat. Nem készen születünk embernek, hanem azzal a meghívással születünk, hogy legyen belőlünk ember.” Köszönjük a Tanár Úrnak, hogy erőt adón ismer bennünket; legyen mindannyiunkkal sok esztendőn át így tovább, kívánjuk. (A szerkesztőség)

DÉR ANDRÁS FOTÓJA

Sándor György

Ez nem gyónás?

Tudom, mekkora veszélye van minden ilyen köszöntésnek... magyarán, hogy ürügyül használjuk fel arra... Mint én is most? Hogy a 85 éves Jelenits István felköszöntésébe magamat is hangsúlyosan becsempészem. Már azzal is tola-kodóan előbbre kerül az egóm, ha leírom: az Ő hatására keresztelkedtem meg. Nem ki... mert nem az Ószövetségből tértem át, ateista-kommunista családban nőttem fel. (Na tessék, már csak magamról beszélek.)

Hát akkor – látszólag – majd a továbbiakban is... De azért „becsempészem” Jelenits Istvánt is. Szokásos felületességemmel... amitől rendszerint megőrül az ünnepelt... felütöm az Új Ember Kiadó által 2000-ben kiadott összegyűjtött írásából a sorozat második darabját, *Az ének varázsát*... és a tartalomjegyzékhez lapozok azonnal, ahol a születésnapra való témakeresés közben ilyen címekre bukkanok: *„A megosztott élet”. A hetvenéves Illyés Gyula. Rónay György ötvenéves. Mészöly Miklós születésnapjára. Negyven felé – Rába György.* És egy pár évvel idősebb drámaíróról is ír Jelenits: *A négyszáz éves Shakespeare.* Idő nincs ezek elolvasására már... még csak 17 éve, hogy megjelentek... és elment ez alatt az időm a kétszázharmincnyedik oldaltól a háromszázharminckettedik oldalig tartó Pilinszky-tanulmányának sárga-kék-zöld és rikító lila szövegkiemelővel való aláhúzásával... majd a Pilinszky-CD-mbe való bevalogatásával. (Szóval, 85 ide-oda... most már azt is becsempészem, hogy Pilinszky-CD-t készítettem az én nyolcvan évem ünneplésére.)

Hát nagyjából ennyi jutott most Jelenits Istvánról eszembe.

P. S.

Talán azt a friss élményemet még megemlítem... azok után, hogy a Vigiliában, Új Emberben és még számos más helyen... rádióban, tévében, könyveimben is nem egyszer Jelenits István hatvan-hetven-hetvenöt-nyolcvan éves évfordulóján is írtam valami szépet. (Talán ez lesz az első eset, hogy most még egy kicsit nem olyan emelkedett hőfokon „beszélgetek” majd Vele...) A nagy V persze Istent illeti meg... és embert isteníteni nem ízléses. Bár, Pilinszky azt írta, hogy két szentet ismert életében, az egyik egy apáca volt... (A másik most hirtelen nem jut eszembe...)

A „friss” élményem meg az, amit a címben már „elrejtettem”... Hogy 1978. március 29-től „hivatalosan” is gyónató atyám nekem az ünnepelt. Csak Ő (mégis naggyal) a megmondhatója, miket zúdítottam rá a gyónásaim kapcsán... De nem mondhatja még Ő se meg... (Ő igen!) Mert Őt a gyónási titok már nem kötelez... i. (Csak hogy rímeljen.)

Szóval... ha már a „friss” élményt beígértem... gyónásaimban az utóbbi időben kicsit fejlődtem... Még a tartalmakban is... (örögszem). A nagy bűnökről már nem beszél...hetek... (?), de egyre több apró nüanszot veszek magamon észre. És lelkületében is a pilinszkys evangéliumi esztétika szerint... ugyan

nem... de gyónásaim egyre epikusabban árnyaltabbak lettek. („Fecseg a felszín” – ha őszintébben magammal szembenézek.)

Korábbi feleségem, aki negyvenegy év után hagyott itt bennünket... (s aki-vel az ünnepelt adott össze minket... temette el... nevelt fiaim-tanítványai gyerekeit, az öt unokát keresztelte...), korábbi feleségem érzékenységére és (jogos) féltékenységére való tekintettel kértem Jelenitset, hogy ha lehetne, majd hamarabban „oldozzon fel”... nehogy kiderüljön, mennyi bűnnel vagyok még megterhelve.

Szóval... és akkor csak most jön a beígért friss élményem... Nem túl régen egy olyan hosszú, általam ihletettnek érzett monológba kezdtem, hogy a már többször megnevezett ünnepelt egy idő után csak hümmögött... jellegzetesen „jelenitsesen”... majd egyre jobban átjárásodott donován-szemüvege... a vége fele már szinte lövellt a tekintete. (Igazán felbosszantani, azt hiszem, a legjobban én tudom ezt a – különben galambepéjű – embert.) Most – számomra is meghökkentően visszafogottan – csak annyit mondott, amikor még messze nem fejeztem be, hogy: – Ez nem gyónás.

Ott álltam hát... illetve ültem... a „nüanszaimmal”, amiket már-már pszichológiai régiókba vontam... de már sajnós a nagyobb bűneimet... hála Istennek! (és Jelenitsnek) (mert az utóbbi akadályozott meg)... szóval... egy idő óta nem vagyok feloldozva. És lassan negyven év után nem mennék máshoz, hogy „formálisan” ezt a közös görcsünket feloldja... (Hát így tolakodik az ego... most ezzel a „közös” szóval... mert lelkivezetőm biztosan nem „görcsöl”... és bennem ezt előidézni sem volt szándékában.)

Mégis! Te (nálam hat évvel idősebb) atya... szándékod ellenére... hiába, hogy hétfőnként a bibliaóráidon meg-megjelenek, ha ráérek... De drága, negyven év után is tanítómesterem – biztos már észrevetted, hogy azóta... a „sikertelen” gyónásom óta... kerülgetem... az újabb kudarcotól tartva, hogy segítséggel mélypontomból végre kimozduljak... Irodalmiasabban: „A mélypont ünnepélyét”, ha csak percekre is... ha nem is olyan magaslatokban, ahogyan Ti... (mármint Te és Pilinszky), de valahogy én is megtapasztalhassam.

Egyébként, pár sorral feljebb, ezzel az atya-megszólításoddal nem bizalmaskodni szerettem volna... de nem is újból felbosszantani... Mert tudom, én is ismerlek már annyira, hogy ezt az „atyát” csak az Atyánál fogadod el, és a bibliai félrefordítóknál is irritál, amikor atyáskodni kezdenek... (abban a „szent hitben”, mintha az ő ferdítései is sugalmazott írások lennének).

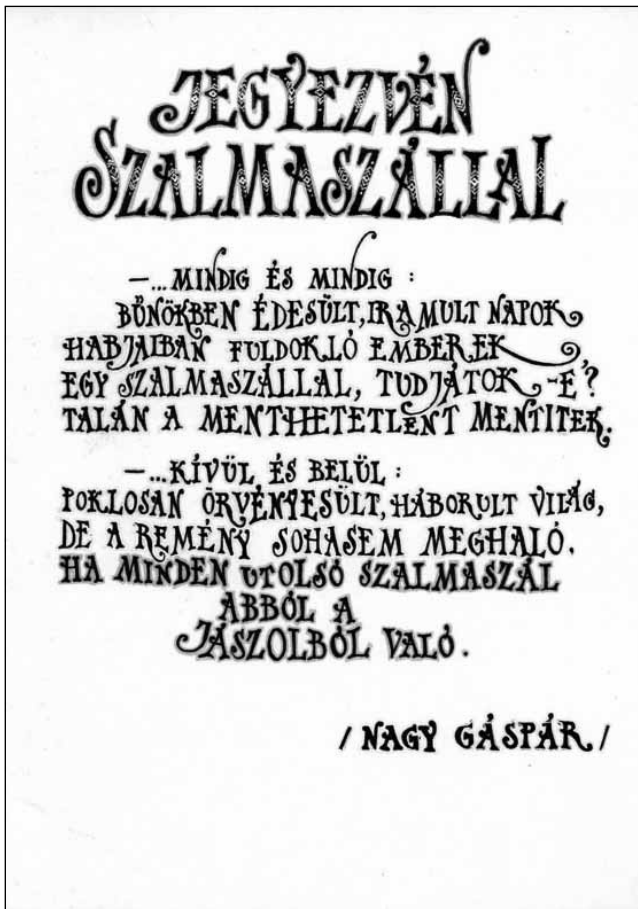
P. S. 2

Ez sem gyónás még... érzem... de mielőtt szemtől szembe „merészkednék” megint Veled ülni... ott fön, abban a külön szobában... gyónás nélkül még... de hadd gyónjam meg Neked itt... hogy „távrolól” is segítesz... Segítettél mindig... már 31 évesen is... Pedig akkor még nem is ismertelek... Ezt a segítségedet – a felületességem miatt – csak ma... (2017. november 26-án, vasárnap reggel, két órával a mise előtt) veszem észre. Mert – bármilyen „profán” – Te is gyónsz nekem... Most éppen egy 1963-ban írt verseddel:

(DE PROFUNDIS)

Eddig azt hitted, hogy a bűn
 köréd feszít csak hálót, – hadakozva
 kerülni, tépni törét künn kerested.
 Most, magad-értő, szép férfikorodra
 látnod kell végre, hogy a horga *benned*:
 testedben ég. Ha futni próbálsz,
 fájdalma húsodba hasít: nem enged.
 Hiába mind: ha szaggatod, ha téped,
 mélysége minden vajt sebednél mélyebb.
 Kiálts: „A bűnnek törétől ki ment meg?”
 Kiálts, közel van a szabadulásod.

Pistám! Köszönöm, hogy Rá-találtam! Köszönöm, hogy Rád találtam! És ma
 is – holnap is... remélem, még nagyon sokáig:
 RÁD TALÁLHATOK MINDIG!

Báthori Csaba

Az első mozgató

Mindegy, *ma mozgunk-e*, s ha igen, milyen terepen, miféle indítékkal, miféle céllal – nekem ő volt az *első mozgató*. Alig moccanott még meg valami-valaki belül, amikor így, szellemileg kissé fagyottan – 1971 tavaszán történhetett – életemben először beléptem a budapesti Piarista Gimnázium kapuján.

A porta ablaka mögött nyájas mosolyú apáca gubbasztott. Orromat tömjének, férfiszappanoknak és könnyen kormozódó gyertyalángoknak keverék illata csapta meg. Csend fészkelt a homályos folyosósarkokban, azaz: valami folyton suttogó, szelíd közlendőket lebegtető légkör ringatta a sötétet. Amint édesanyám vigyázva behajtotta az ajtót, láttam: a portafülke mellett, balkézt, egy szemlátomást alig használt bútoros zugban jegenyeszál, horgas orrú, kerek fémkeretes szemüveget viselő pap beszélgetett, reverendában, nyilván két szülővel s beíratandó gyermekével.

A homályban zajló jelenet azonnal megdelejezett: emlékszem, a pap – később derült csak ki, Jelenits tanár úr volt – feszes kis mosollyal (egyik kedvenc vonása ez maradt, máig, ez a szigorkás, de megengedő, faggató, de csak gyöngéd korholásra hajló, állandó, de komoly intést is tartogató mosoly), éles-kerekded kézmozdulatokkal (mind a tíz ujj kifeszítve, mintha mindjárt markolni kívánna valamit), valamiféle El Grecó-i égi nyurgasággal hajlongva magyarázott valamit. Még meg is hökkentem: nézd csak, egy pap is hordhat olyan szemüveget, mint Szörényi Levente, serdülőkorom bálványa a zúgó hangszórók mellől.

Felvillanyozott, mondom, de tüstént, a látvány. Miféle második lélek mozdulhatott meg bennem rögtön ott, már a betérés perceiben, az első oldalpillantások után? Megsejtettem: olyan embert láttam meg itt, aki tud valamit, akitől *ismertet* szerezhetek, olyat, amelyet csak magukban való, egyedülálló, sokat töprengő, a magasság mámorától megittasult emberek érhetnek el önmagukban.

Jelenits István – Jákob, ahogy akkor neveztük – 1971-től 1975-ig volt irodalomtanárom a Mikszáth Kálmán téri Piarista Gimnáziumban. Már az első órán meglepett: mindenkit *úrnak* szólított. Golda úr, Blaschke úr, Ihász úr, Báthori úr. Mi még épp kamaszhóbortjainkkal – hosszú hajunkkal, harsány beszédünkkel, zabolátlan ábrándjainkkal – kerestünk feltűnést, s ő már igyekezett megjuhászni minket a polgári érintkezés érett ajánlataival. Akit *úrnak* neveznek, az nem viselkedhet túl makrancos módon. Felállt az óra elején a katedrára, magasba emelte – de szó és fenyegetés nélkül, csak mintha amúgy jelentkezne – a mutatóujját... és pillanatok alatt elcsitult a láрма.

A csendet létrehozni, azzal élni, a csendben és a csendből tudást teremteni: ez volt egyik nagy erénye. Nem a katedráról tanított, hanem járás közben, meg-megállva, meg-megkoccantva puhán ökölbe szorított tenyere lágy élével a nebulók tarkóját. Suhanva haladt, meg-megtorpant egyik-másikunk mellett, a padsorok közt, mondott néhány mondatot a feje felett – közben szelíden végrehajtva paskolását –, majd lépdelt tovább, úgy magyarázott. Katolikus iskolába jártam, mondom, és tanúsítom: engem, árva csöppséget Jákob arra nevelt,

amire valaha Königsbergben Immanuel Kant nevelte az egész emberiséget: *Sapere aude! Merj tudni.*

Tőle kaptam, négy éven át – és azóta folyamatosan kapom, mert emlékszem rá – az első és állandó komoly stílárius útbaigazítást. Olyan tanár volt, aki dolgozataink alá pirossal (még többször kékkel, egyenrangon) odaírta véleményét fogalmazásunkról, és tanácsokat is adott, mit s hogyan lehetett volna még jobban megfogalmazni, még árnyaltabban, még tüzetesebben, az Istenért: a tökéletesség jegyében. Csendet ápolt maga körül, és ebben a csendben szeretete kimunkálni a tökéletes szellemiséget.

Nyolckor kezdődött a tanítás – de Jákob fél nyolctól nyolcig ott térdelt a kápolnában, és félhangosan elemzett egy-egy bibliai vagy világi-irodalmi szöveget. Nem *kell*ett betérni a padok közé. Az fordult be oda, a hajnalvégi csöndbe, aki akart, s addig hallgatta a lelkigyakorlati ajánlatot, ameddig kedve tartotta. Tetszés szerint vettük át, ami jó. Felemelt egy-egy szövegrészletet, bele-belecsippentett; észrevette, sőt: *eszére vette*, majd odébbállt a talált adománnyal. Többet ért így, valahányszor *mélyről kezdődött a nap*. Egyszer, emlékszem, arról beszélt, Máté evangéliumának egyik szakaszát taglalva, hogy valaha majd számot kell adnunk fölösleges szavainkról. És rögtön idézte Auden nagy versét, *Az alkotás barlangját: A néma Gonosz kölcsön- / kérte a Jóság nyelvét, / s lármává degradálta*. Ha csak a beszéd benső mondanéjával arányos, mérsékelt használatára hívta volna fel a figyelmet... Ó, nem, ő ezt is tudta: micsoda tehetség kell nemcsak a hithez, reményhez, szeretethez, hanem ehhez is, hogy ne vegyünk részt több szóval kortársaink életében, mint amennyit még éppen elviselünk. Ez a tapintat a csendnek is közeli rokona lehet. Jákob a tudásnak, a felelősség keretei között kibontott és alkalmazott tudásnak első feledhetetlen hirdetője volt életünkben, a némasággal iker ismeretnek, a szerény szellemi terelgetésnek, a pásztori tapintatnak mintája és példaképe.

Alig tudnám felsorolni, mi mindent tudtam meg tőle, mi mindenről hallottam tőle első ízben (és, sajnos, utoljára is – de talán épp ezért, feledhetetlenül). Ő magyarázta meg nekem, mi a különbség *meztelen* és *mezetlen* között (egyszer egy Madách-fejtegető órán). Ő ismertette meg velem (adta tudtomra!) Nemes Nagy Ágnes – és ez hovatovább még nagyobb tett volt 1973-ban –, Székely Magda költeményeit. Igen, ez a piarista szerzetes *együtt-szemlélve*, mondhatnám: *szinoptikusan* észlelte és egybeszövéődött, *egymásba oltott* eszméjével tanította Pilinszky János és Székely Magda költészetét. Páratlanul tiszta és megvesztegethetetlen ízlése és értékközvetítő képessége volt. Ő hívta fel figyelmemet Dallos Sándor novelláira. Ő értette meg velem az írói szóhasználat minéműségét, mondjuk: a jelző-adagolás mesterfogásait. Hogyan? Elmondom dióhéjban.

Egyszer egy Kosztolányi-novellát olvasott fel. Nem szólt semmit, csak annyit mondott: *Figyeljenek, uraim*. (Nemcsak *urazott* minket, hanem *magázott* is.) Hogyne figyeltünk volna *mi, urak*, Jákob jelenlétében nem lehetett nem figyelni. De az elején nem árulta el, *mire* kell figyelni. Miután a novella elhangzott, rövid ideig megállt, csendet tartott (hogy mi mindent volt képes művelni a csend törvényeivel, a csend működése közben...), majd azt mondta: és most, *uraim*, elolvasom a szöveget újra. Kérem, ahol megállok és elhallgatok egy szót, ott jegyezzék fel, maguk, uraim, mit írnának a szövegbe Kosztolányi he-

lyett. Így is történt. Majd miután a szöveg ismét véget ért, megkérdezte tőlünk, tetszőlegesen kitől-kitől, ő mit írt volna a szövegbe. Mit mondjak? A mi javaslataink csak elvéve, nagy ritkán egyeztek meg azzal, amely az író novellájában fel-felbukkan.

Emlékszem, elhűltem: a padhoz szögezett a mutatvány döbbenetes célszerűsége, mintaszerű magyarázó varázsa, az írásművészet tökélyének ilyen bizonyító erejű felmutatása. Az író jelzője volt a pontos, és csak az volt a szabatos. Talán mégis igaza van Flaubert-nek – kérdezem ma is magamtól –, aki egész életén át hajszolta a *mot juste*-öt, az egyetlen helyes szót (talán ebbe is halt bele, ahogy azt Turgenyev csodálatos levelében írja, Flaubert halála után, a francia író egyik rokonának). Jut eszembe az is most: nem a *fölösleges* szó halmozásának másik, közvetett bizonyítása volt-e ez a furcsa stílusgyakorlat, nem ugyanaz az evangéliumi etika sugallta-e ezt is, mint az imént idézett aude-ni gondolatot. Mindenesetre Jelenits tanár úr ötlete egy életre megérezkelte velünk azt, hogy a tudás működtetésében milyen fontos a lelkiismeret ébrentartása (hiszen erről van szó, miközben egy írásmű pontosságát megteremtjük).

De ez a példa mást is üzen ma, alig lehet *egyes* erényekre szétszálazni összetett üzenetét. Mit is jelent még? A lassúságot, az egyszerűséget, az arányosságot, a formához való hűséget (bármit jelentsen ez... jelentsen akár csupán egy versfordítás formahűségét, vagy egy íróhoz való ragaszkodást, vagy egy erkölcsi törvény nyilvános említését, mit tudom én), a keresés kötelezettségét, a választás gyönyörűségét, az anyanyelv tudatos – Jelenitstől tanultam akkor ezt a szót is, már ilyen értelemben – „motozását”. Igen, ezt az örökös *motozó elsajátítást*, amely a tudásgyarapítás veszélyes formáját is öltheti olykor...

Nem győzöm sorolni, s közben telik az idő, és Jelenits tanár úr – hiszen ő is *úr* volt, a szó legártatlanabb értelmében –, szóval ő is ünnepel, és sokan ünnepelnek vele, hiszen emlékeznek rá, és nem múlik el alakja, csak majd akkor, ha mi is elmúlunk, és ő is velünk együtt lehet örökkévaló. Alig maradt szavam. Még csak ezt a néhányat mondanám el...

Jelenits István – Tótfalusi István néven – valaha verset is írt, sőt közölt-közölt a Vigiliában. Aztán úgy tűnt, a vers átadja helyét valami más szellemnek, amely őt magasabb síkra emeli emlékezetünkben. A költő munkája megtermékenyül a sokaság szívében. De a pap és pásztor szerepe is szent és rokon a költőével. A költő és a *földön is égi ember* hivatása tükröződik egymásban, egymást éri. Isten éltesse hát, aki költő volt, és most már napra nap, közel és távol, láthatóan és láthatatlanul, emberségével is ugyanazt a hatást éri el, mint a költők. Lehet, hogy mindannyian sejtünk valamilyen értelmet itt lenni, és ezen túl is, Isten látószögében, ahol lelkiismeretünk lélegzik. Az a bölcs Atya, amelyik felismeri gyermekét. Az a bölcs Fiú, amelyik felismeri atyját. És örökké életet ad, ha együtt munkálkodnak a közös felismerésen.

Hadd köszöntsem hát Jelenits tanár urat verssel. Isten éltesse. Hiszen magunkkal is csak úgy tudunk magasabb rangon élni, ha ő itt él közöttünk.

Mért őket? Mert hazájuk lehetetlen.
Mert ők még az utolsó veszteségek
után is keresnek. Mert ők az élet
helyett is elférnek az emberekben.

Miért ők, a költők? Mert ők sem itt lenn
nem telnek el, nem tűnnek el örökre
szemünk elől, – de sötét fellegekben,
a magas semmiben sem buknak ők le.

Senki nem terít, ők maguk terítnek
maguknak rendületlen asztaloknál,
és senki nem parancsolhat szivüknek.

Érintetlenül mindent birtokolnak, –
megalapozzák, ami itt nekünk jár
és amit lét s nemlét csak együtt adhat.

Rainer Maria
Rilke :
Clara Rilkehez
1901 karácsonyán

”És a magas-
ban megáll
egy csillag,
Hoppant fényé-
vel ragyog
fölötted fel,
S átzúdul raj-
tad a távol,
mint tenger,
Míg a magas-
ban megáll,
a csillag.”

MR.

Vasadi Péter

Isten éltet

Ő a Jelko. A Pista. A Tanár úr. Ezek Jelkója. Kitűnő gyalogos, biciklista, előadó. Csöndes próféta-sága templomokat töltött s tölt meg. Kezének kinyújtott ujjai, ujjainak mozgása nagy meggyőző erőt közvetít. Jelko piarista pap, tanár, író. Amikor együtt voltunk, nem nagyon figyeltem a környezetre; az vonzott, amit tett vagy nem tett, amit s ahogyan mondott. Mindig érdemes volt rá vagy a hümmögéseire figyelni, akkor is, ha az ember nem feltétlenül értett vele egyet. Tőle ilyet soha nem kaptam a nyakamba, idézek: „a költészethez való hozzáállása színes (!), posztmodernül világos (!!)

tematikájú” (egy neves művész). Amikor ezt először hallottam, utána nem kaptam levegőt (szerencsére, mert ha kapok, utána ki is mondom, amit hirtelenjében gondolok). Mert ez a műkritikai mondat úgy marhaság, ahogy van. A színeiben pompázó hozzáállással együtt. Magyarán – ez sóder.

Jelenits sem hagyta volna szó nélkül, de azért tudott halványan mosolyogni is... Más. Két zeneértő ember, egy nő és egy férfi beszélget egy karmesterről, így: Y. „hangban gyönyörködő hozzáállása” példás – mondja egyikük. Mire a másik: „és ezen keresztül lombosodik a hatása”. Ez, kérem, egyszerre nyelvi, értelmi abszurdum és tohuva-bohu, magyar nyelvi hangszerelésben. Jelenits nem préseli ki ajkai közül, hogy „tonképpen”, azaz dobpergés gyorsaságú hadarás közepette azt, hogy tulajdonképpen. Tőle tanultam ezt is: a Crédóban nem jót mondunk, mikor azt imádkozzuk: Jézus Krisztust „érettünk keresztre

feszítették”. Nem érettünk, esetleg miattunk, az emberiség miatt. Nem a mi javunkért, hanem mert Istennek mondta magát, az igazságnál pedig sokkal hasznosabb az elhallgattatás, az ez van és punctum. A helyes szöveg ez: érettünk keresztre feszítették.

Sose hallottam tőle, Jelenitstől, hogy Z. *rendelkezik* valamivel, hanem Z-nek *van* valamije. Rendelkezni az szokott, akinek joga valamilyen szabálysértésben (és nem rajta *keresztül*) hitelesen ügyködni, intézkedni. És M. nem – a nagyzóló finomkodók mintájára – ezt és azt *követően* tesz valamit, hanem – amúgy jóleső természetességgel – *utána, azután*. És nem pl. *Apátiban* utazom, hanem *Apátiba*. Mert nem ebben a helységben kanyarog velem a vonat utcáról utcára, hanem a külső állomáson megáll, s elindul visszafelé. A hibás beszédűek – igen sokan vannak – ismerve elemi nyelvi hiányaikat, tudatlanságuktól tartva, a „mások is így kommunikálnak” típusú, kétes megnyugvással, jószerevével félnek a ragoktól, a szóképzőktől, elő- és utószavaktól, és úgy rettegnek a nyelvtantól, mint a matektól vagy a kémiától. Pedig a magyar nyelv tana kifejezetten élvezetes és szép, ha kissé nehézkes is.

És közel sem *gyakorlatilag*, hanem valójában, a gyakorlatban, például. Vannak, akik két egymásra következő mondatukban négyszer ejtették ki ezt az „ugye” jellegű mormolnivalót, mert nem tudták, mit mondjanak, vagy „most akkor mit kell mondani”. És hallgatni, ugye, ez mégiscsak meg-alázó; *nem az*. Ezt az üresség-rejtő,

ostoba szóképződményt csobogtatni a szájunk sarkából, az az.

És nem úgy tűnik ez vagy más, mert ez az ige jelöletlenül is azt sugallja, hogy valami igazán tünékeny, lebegő, mivel *eltűnni* akar, vagy éppen ellenkezőképpen, *föltűnni*. De körül is írhatjuk a dolgot néhány szóval: nekem úgy tetszik, én úgy látom, azt hiszem, hogy, stb. (Az „én úgy gondolom” járványáról meg az „igazándiból”-nak ravasz, hatásvadászó besurranásáról már jobb nem beszélni.)

Általában jól tennénk, ha nem a szóra, feleletre fölkerés után kezdenénk szelektálni a szavakat, hatalmas,

mélyről érkező „e”, „ö”, „ei” nyögésekkel fűszerezve (?), hanem a gondolkodásban, és ott *mindig* az egyszerű, érthető s világos, találó szavak és kifejezések mellett döntenénk.

Jelenits István egész élete, a gesztusai, a megjelenése, mozgása, szava, a hallgatása, hát még az elhallgatása – tanít. Ő maga is tanítás. Igaz ember, alázatos, de nem kizárólagos. Szeretetteljes, semmit sem önmagáért tesz; Jézus Krisztus szerzetese. Nyugodtan mondhatjuk: a nemzet tanítója. Isten élteti. Akit pedig nem kell arra biztatni, hogy továbbra is, ameddig csak lehet, éltesse Jelenits Istvánt, a jó barátunkat.

A HAJNALI HIRANGSZÓNAK
 GILINGÁLA NGÓJA
 HIRDETGETI, HOGY AZ ÉVNEK
 ITT A FORDULÓJA
 AZÉRT FRISS, JO EGÉSZSÉGET,
 BORT, BÚZÁT ÉS BÉKESSEGET
 ADJON ISTEN BŐVEN
 AZ ÚJ ESZTENDŐBEN!

Kahót (Kala)

Elmer István

Aki nem szeret, az nincs is

Jelenits István piarista pap,
szerzetes és tanár születésnapjára

Kissé mindig félrehajtott fej, a törékeny alkathoz mérten súlyos aktatáska a kézben, sietős, mégis meggondolt léptek, a vékony keretes, kerek szemüveg mögül örök-gyermeki mosollyal tekint föl – a világra. És rácsodálkozik. Halk hangon. Egyszer elmesélte, fiatal tanárként a nagykamasz-osztályban kellett helyettesítenie. Amelynek híre volt a piarista gimnáziumban. S valóban: amikor belépett a testi érettségük teljessége felé törő diákok közé, azok alig akartak tudomást venni a tanár úrról. Nem ült el a zaj, mintha... mintha ő ott sem lett volna. Rendet teremteni – nem a rendért önmagában, hanem mert el kívánt mondani nekik valamit, közölni valamit a fiúkkal a tananyag segítségével, ami után okosabban, jobban, szebben élhetnek. Egy csipetnyivel hozzásegíteni őket ehhez. Magyaróra, hát persze. Már nem emlékszem, mely költő vagy író szerepelt „terítéken”, de ha a tanár úr kiereszti a hangját (a sztentori hang egyáltalán nem jellemző rá), akkor sem lett volna úrrá a zsvajjon. Pedagógiai helyzet. Csak egy pillanat, majd odaállt a tábla elé, és csöndes-szelíd (ám ha kell, szenedéllyel szelíd) hangjával belekezdett a művész életének és művének elemzésébe. Amolyan „jelenítses” módon: egyszerre ismertet, tudást és élményt nyújtva. Senki nem figyelt, semmi nem hallatszott át a hangzavaron. Aztán valakinek feltűnt, hogy nyilván mond valamit, mert megpillantotta mozgó száját. De nem értette. Odafigyelt, akkor se, elnyomta az osztályricsaj. Furdalta a kíváncsiság. Megbökte a szomszédját: „Maradj csöndben, nem értem!” S szép lassan fülelt az osztály. Fülelt, hogy meghallja, amit az a kis ember ott a tábla előtt mond. Halkan, nagyon halkan, erőlködni kellett, hogy értsék. És egy idő után erőlködtek...

Néhány évvel ezelőtt a nyilvánosság előtt beszélgettem Jelenits tanár úrral. A zsúfolt teremben már az első perctől „jó diákok” ültek. Azért jöttek, hogy hallják azokat a halkan elhangzó, tűnődő, olykor felhúzott szemöldökkel, a szemüveg fölött kinéző, kissé mindig csodálkozó – rácsodálkozó – tekintettel elmondott szavakat. Az aznapi, tanár úrnak – és a másik beszélgetőpartnernek, Nádas Péternek – feladott „lecke” a szeretet fogalma volt. Hallgassuk csak, mit is mondott Jelenits István.

A szeretet azok közé az alaptapasztalatok közé tartozik, amelyekről azért nehéz beszélni, mert annyira alapvetőek. Sokféle értelemben használjuk a szeretet szót, magát a szeretet ígét is. És az az érdekes, hogy a sokféle értelem nem ok nélkül fakad föl körülötte, mert ezek valahogy összetartoznak, és egyiket sem volna jó megtagadni vagy elfelejteni.

Gyakran eszembe jut az ószövetségi parancsolat: Isten nevét hiába ne vedd! – és ezt a zsidók annyira komolyan megfogadják, hogy ki sem ejtik Isten nevét. Talán a szeretettel kapcsolatban is jó volna ilyesféleképpen viselkedni. Sokszor érezzük, az lehet az egyedüli helyes magatartás, ha nem ejtjük ki a nevét, de akkor is beszélünk róla, foglalkozunk vele, és ha úgy beszélünk róla, hogy nem ejtjük ki a nevét, akkor még gazdagabb lesz a róla szóló emlékezetünk. Erről kell most beszélgetnünk, s meglehetősen nehéz a dolgunk.

Lényegbelátónak érzem Kosztolányi egyik kései versét, amelyet feleségéhez írt a halála közelében. Azt mondja: *„Én nem szerettem önmagamat soha. / De te szeretted. Egyszerű és igaz / jóságod oly gyors, lángoló volt, / hogy utolértél.”* Tudjuk, hogy Kosztolányinak és feleségének nem volt példaszerű a házassága, de ez a szeretet annál érdekesebb, s amikor visszatekint az életére, így fogalmazza meg. Azt hiszem, igaz és nagyon mély a szava. Különösen ez: *„Én nem szerettem önmagamat soha. / De te szeretted.”*

A szeretettel kapcsolatos tapasztalataink valószínűleg azzal kezdődnek, hogy észrevesszük: szeretnek minket. S gondolkodni kezdünk azon, mi vajon szeretjük-e magunkat, szeretünk-e mást? Ebből ágazik aztán ki az életünk. Sok hamis szeretet csapkod körül bennünket, amelyek önmagukkal sincsenek egészen tisztában; önmagukat szeretetnek gondolják, de nem egészen azok, és mégis – egyszer csak azzá tisztulhatnak.

A szeretet azért is nehezen határozható meg, mert nevelhető, alakuló; különböző fajtái, megjelenési formái vannak, és ezek roppant fontosak számunkra.

Mélyen egyetértek azzal, ha a szeretetet részben adottságként, részben feladatként közelítjük meg. Ugyanakkor visszahőkölök attól, hogy a szeretetet túlságosan megvalósíthatatlan feladatnak tekintsük. Mert valami hozzátartozik a szeretethez – azt hiszem, eltéphetetlenül. Az örömnünk. A szeretetben örömök vannak, még a rosszul sikerült szeretetben is; örömkeresés, örömmegosztás, még ha ezeket a feladatokat pillanatnyilag keserveseknek látjuk is. A szeretet olyan feladat, amelynek a megléte és a megkísérlése is öröm már. Nem „nemszeretem” feladat, amire valami külső kényszer kötelez. Maga a szeretet kötelez arra, hogy egyre jobban szeressünk, és ennek a belső izgalma is benne van, ami persze elégedetlenséget is hordoz, de az öröm nagyobb az elégedetlenség okozta fájdalomnál, nyugtalanságnál.

Azért tartjuk érdemesnek, hogy élünk, mert az életben a szeretetnek alapvető szerepe van; az összes tévútjával, gomolygásával, tökéletlenségével, feladatjellegével együtt. S az öröm hozzátartozik, nem érdemes megfélemlézni róla.

Az imént elhangzott a következő vers Somlyó Györgytől:

Mese arról, ki hogyan szeret

Van, aki azt hiszi, tehet, amit akar, hisz szeretik.

Van, aki azt hiszi, tehet, amit akar, hiszen szeret.

Van, aki úgy érzi, minden tetteére vigyáznia kell, éppen mert szeret.

Van, aki úgy érzi, minden tetteére vigyáznia kell, éppen mert szeretik.

Van, akinek számára a szerelem határos a gyűlölettel.

Van, akinek számára a szerelem határos a szeretettel.

De van olyan is, aki a szerelmet összetéveszti a szeretettel, s nem érti, hogy mások feleletül a gyűlölettel tévesztik össze a szerelmet.

Van, aki úgy szeret, mint az országútra tévedt nyúl, amely a fénycsóvák csapdájába esett.

Van, aki úgy, mint az oroszlán, amely széttépi azt, amit szeret.

Van, aki úgy szeret, mint a pilóta a várost, amelyre bombáit ledobja.

Van, aki úgy, mint a radar, amely a repülőök útját vezeti a levegőben.

Van, aki békésen szeret, mint a kecske, amely hagyja, hogy megszopja az éhező kisgyereket.

Van, aki vakon, mint a másikat alaktalanságába nyelő amőba.

Van, aki esztelenül, mint az éjszakai lepke a lángot.

Van, aki bölcsen, mint a medve a téli álmat.

Van, aki önmagát szereti másban, s van, aki önmagában azt a másikat, akivé maga is válik általa.

A versben előfordul egy olyan fordulat, amelyben nem hiszek. Nem hiszem, hogy a pilóta szereti azt a várost, amelyet lebombáz. Azt el tudom képzelni, hogy vannak olyan emberek, akik a szeretetükkel tönkreteszik azt, akit szeretnek, de a pilóta nem tartozik ezek közé. A pilóta nem azért bombázza le a várost, mert szereti, vagy amikor éppen bombázza, nem szereti, éppen ellenkezőleg: ha valami szeretet van benne, azt tagadja meg, amikor a városra bombákat dob.

A szeretet lehet néha pusztító, és akkor baj van vele, de akkor is felismerhető benne valami csodálatos. Valószínűleg a rím kedvéért tette bele ezt a részt a költő, hogy még blikkfangosabb legyen a vers. Azt hiszem, pici fogyatékosága ez az egyébként nagyon jó versnek.

Az újabb idézet, amelyet hallottunk, Szent Pál Szeretethimnusa:

„Ha szeretet nincs bennem,

Mit sem érek.

Osszam el bár egész vagyonomat a szegényeknek,

S vessem oda testemet, hogy elégessenek,

Ha szeretet nincs bennem,

Mit sem használ nekem.

A szeretet türelmes, a szeretet jóságos,

A szeretet nem féltékeny,

Nem kérkedik, nem gőgösködik,

Nem tapintatlan, nem keresi a magáét,

Haragra nem gerjed, a rosszat föl nem rója,

Nem örül a gonoszságnak,

De együtt örül az igazsággal.

Mindent eltűr, mindent elhisz,

Mindent remél, mindent elvisel.

A szeretet soha el nem múlik.

(...)

*Most megmarad a hit, remény, szeretet,
Ez a három,
De köztük legnagyobb a szeretet.” (1Kor 13,1 – 14,1)*

Azt kérdik tőlem, hogyan értelmezzük ebben az összefüggésben, hogy a legnagyobb a szeretet, a hitnél és a reménynél is nagyobb? Végre egy könnyű kérdés. Erre maga Szent Pál válaszol, mert azt mondja, a hit és a remény elmúlik, amikor beteljesedik az életünk, mert akkor a hitet felváltja a színről színre látás, nincs már miben hinnünk, mert mindent látunk. A reményt is, ha beteljesül, nem kell remélnem, hiszen birtokolom. A szeretet pedig megmarad, ezért a legnagyobb. Valami olyasmi, ami nemcsak a földi életet teszi értékesebbé, hanem hitünk szerint az örökkévalóságot is.

A szeretet nem múlik el soha, ezért a legnagyobb, ezért van az, hogy a földi életben mindig elégedetlenek vagyunk vele, és okkal, de ez nem jelenti azt, hogy hiába fáradozunk érte. Sokszor szoktam mondani diákjaimnak, hogy embernek lenni nem adottság, hanem feladat. Nem készen születünk embernek, hanem azzal a meghívással, hogy ember legyen belőlünk. Ehhez azt is hozzá kell tennem, hogy *mi* igyekszünk azon, hogy emberré legyünk. Mert például a nyúl sok minden veszélyben él, sok mindentől fél, de attól nem, hogy a háta mögött összesúgnak, mondván, „nyúl az ilyen?”. Az ember viszont fél attól, hogy a háta mögött összesúgnak, s azt mondják, „ember az ilyen?”. Ez a félelem készlet bennünket arra, hogy embereljük meg magunkat. A nyúl addig nyúl, amíg a talpát fel nem dobja. De az ember nem biztos – biztos, hogy nem csak addig ember. A szeretetünkön múlik, az emberségünk is szeretet, ezt mondja Szent Pál, nemcsak azt, hogy az örökkévalóságban beteljesedik a szeretet. A szeretet bizonyos mértékig egyetemesebb, mint a hit, a remény, mert vannak nem hívők, vannak reménytelenek, de nem szeretők talán nincsenek.

Aki nem szeret, az nincs is. Aki semmit sem szeret, az tulajdonképpen nincs, s tényleg a megsemmisülést keresi. Az embert az tartja életben, hogy a szeretet szikrája valamiképpen fellobban az életében, és akkor annak a nyomán megy tovább, igyekszik valamit kezdeni vele.

Még egy dolog, ugyanis a versbéli bombázó-allegória továbbra is foglalkoztat, s hogy mit jelent az: a szeretetben tökéletesedni kellene. Mi ennek a mutatója? Az egyik az lehet, hogy az oroszlan úgy szereti az antilopot, mindenféle zsákmányt, hogy széttépi őket. Van olyan szeretet, amely széttépi azt, akit szeret, de szeretetünk tökéletesedése szempontjából fel kell vetnünk a kérdést: mit szól az a mi szeretetünkhöz, akit igyekszünk szeretni? És ha azt vesszük észre, hogy ő ennek nemigen örül, akkor fel kell vetnünk azt a kérdést, hogy talán bennünk is hiba van, nemcsak benne. Visszatérve a nyúl-képhez: a nyúl szereti a káposztát, de a káposzta ennek nem örül. Jobban örülne, ha a nyúl nem szeretné őt.

Ha azt vesszük észre, hogy azok, akiket szeretünk, jobban örülnének, ha nem szeretnék őket, akkor érdemes elgondolkodnunk, hogy talán bennünk van a hiba, mert nem jól szeretjük őket. És a szeretetünk nem is érdemli meg a szeretet nevet. A szeretetnek nagyon füstös, eltorzult formája az, amikor valakit – valamit – úgy szeretünk, hogy az megriad ettől. Persze vannak lelkileg érzékeny emberek, akik minden szeretettől megijednek.

Ottlik Géza regényében, az *Iskola a határon*ban olyan légkör uralkodik, ahol a szeretetet eléggé számúzik, de a regényt olvasva mégis kiderül, hogy ott rejlik a szeretet sok-sok eleme, csak nem néven nevezhető módon. Gondolom, még egy depressziós beteg esetében is lehet, hogy szereti a teáját vagy a széket, amelyen ül. Szeretet ez is, de más szóhasználatban, mint a nyúltnak a káposzta vagy az oroszlánnak az antilop iránti vonzalma. Valamit talán a depressziós ember is szeret – esetleg nem az embereket.

Szent Pál *Szeretethimnusa* nem a sült hús szeretetéről, nem az ilyenfajta izlésről, hanem az emberek, a személyek közti kapcsolatra vonatkozó szeretetről szól. De azért érdekes, hogy a dolgokkal való kapcsolatunk is lehet meghatározó és nagyon mély. A dolgok szeretete – a világot ne úgy szeressük, hogy elpusztítjuk és feléljük; úgy szeressük, hogy ne mondja: az „ember fáj a földnek”, ahogy Vörösmarty írta.

A szeretet olyan adottság, amely inkább mint képesség adott, de ahhoz hogy igazán megjelenjék az életünkben, meg kell tapasztalnunk. Ugyanúgy, ahogy valahol olvastam: ha a gyermek nem látná, hogy a felnőttek két lábon járnak, akkor nem jutna eszébe, hogy két lábon járjon, vagy ha eszébe jutna is, megpróbálná, s miután fenékre esik, levonná a tanulságot, hogy jobb négykézláb. Egymástól tanuljuk meg, hogy két lábon érdemes járni. A szeretetet is egymástól tanuljuk, mert a szeretet kulturális kincs is – etikai feladat is.

Akinek rossz tapasztalatai voltak gyerekkorában, valószínűleg nehezebben lel rá, kevésbé hisz benne, vagy kevésbé tudja. Lehet, hogy elementáris, gyönyörű tapasztalatai lesznek később, de ezek között nehezebben igazodik el, mert nincs meg az a neveltetés, amely nem parancsolatokkal, hanem a példával meg a tapasztalatokkal avatkozik bele az életébe, és teszi azt érzékennyé önmaga és életének különböző vonatkozásai iránt.

Én nemcsak pap vagyok, hanem nevelő is, tanár is, és – az *Iskola a határon* ezért jutott eszembe – a gyerekek, a kölykök világában kialakulhat olyan helyzet, ahol eléggé visszataszító a szeretetről beszélni. De ott is jelen van a szeretet, ott is nevelhető a gyermek, s meg kell próbálnunk akkor is nevelni, ha nem ejtjük is ki a szeretet szót.

Nádas Péter említette az Erósz és a Szeretet kapcsolatát. Érdemes ezen elgondolkodni, és lehet, hogy ezen a ponton eltér a felfogásunk egymástól. A kettőnek némi köze van egymáshoz, de nem hiszem, hogy szükségképpen minden szeretetnek főként szexuális jellege van. Kérdés persze, mit nevezünk Erósznak, és főként Platón mit ért rajta. Platónnál maga az Erósz az istenség körüli viszonyt is jelenti, tehát maga az Erósz nagyon fönséges dolog. Platón nem mondja, hogy mindenképpen szexuális színezete kell hogy legyen a szeretetnek.

Mit értsünk Erószon? Magasztos, ugyanakkor ebben a vonatkozásban a szexualitáshoz is kapcsolódó érzések ezek. Azért a szeretet nemcsak a szexualitással van ilyen sajátos kapcsolatban. Legyen pénzem, takarékos házam, ez is lehet a szeretet megnyilatkozása. Hogy akit szeretünk, azt megetetjük. Lehet, hogy valaki a szeretetét nem is annyira szellemi módon fejezi ki, hanem éppen azzal, hogy gondoskodik arról, aki éhez. Kosztolányi idézett versének további részében a feleség észreveszi, hogy meg fog fájni az ura, és utánaszól: vegyen kabátot. A magasztos szeretet a testben élő ember életében testi vonatkozást

sokban is megmutatkozik. De kissé visszaélünk a szavakkal, ha a szeretettel egyenrangúnak mondjuk az erotikát, az Erószt. A szóhasználat, ha a filozófiatörténetet nézzük, lehet, hogy alapot ad erre, de azt gondolom, a jelenlegi szóhasználat nem egészen ez.

A szeretet a másikkal szemben valamifajta viszonyt alakít ki, amely jellegénél fogva lehet esetleges, de lehet elkötelező jellegű is. Tehát, ha szeretünk valakit, és ennél a szeretetnél fogva jótékonyaságból törődünk vele, akkor ezzel ígéretet is tettünk ennek folytatására, és ez nemcsak napi jó cselekedet számunkra, hanem kapcsolat, amelyet vállalunk, és ennek megvannak a megfelelő társadalmi, erkölcsi keretei. Ez mutatkozik meg a barátságban vagy a házasságban, abban, ha a szülők vállalják a gyermekeiket; s egyben kötelezettséget vállalnak arra is, hogy mondjuk az egyik intézetben kifizetik a tandíjat, ahol felnevelik a gyermeket. De arra is, hogy szeretik őt. Ilyen értelemben igenis konkrétan tartozunk egyes embereknek, nem csak általában azzal, hogy igyekszünk őket szeretni.

Egy tanár is arra törekszik, hogy szeretettel közeledjen azok felé, akiket rábízta; ez nem sikerül egyformán, mert vannak, akiket könnyebben befogad a szeretetével, vannak, akiket nehezebben. Ebben az esetben nem az a megoldás, hogy megpróbálunk úgy tenni, mintha szeretnénk, hanem igyekszünk megkeresni a fiatal azon tulajdonságait, azokat a vonatkozásokat, amelyekkel csakugyan kapcsolatot tudunk kialakítani vele, és ezt tartalommal töltjük meg.

Mélyen egyetértek azzal, hogy az igazi szeretet igényes. A szeretet nem azt jelenti, hogy állandóan kedvében járok annak, akit szeretek. Alkalmadtán a gyermeket is úgy szeretjük, hogy ráripakodunk, ne tegyen olyat, ami neki rossz. Akkor össze kell szednie magát. Ugyanakkor nem fosztjuk meg a szeretettől akkor se, ha azért büntetjük, mert valamiben nem úgy cselekedett, ahogy neki valójában jó volna.

A szeretetben szigorúság is megnyilvánul. Egy szülő, ha látja a gyermekét, hogy az úttesten hempereg, rákiált: „Vigyázz, mert elüt az autó!” Ha másvalaki megy arra, kedvesen elnézi, milyen jóízűen játszik a gyermek. Aki szereti, az bezzeg nem gyönyörködik abban, hogy éppen ott játszik, ahol egy arra tévedő autó elgázolhatja, hanem rászól: „Ne tedd ezt!”

Idézni szeretném a híres bibliai történet a tékozló fiúról. Ezt a fiút nagyon szereti az apja, de ez nemigen derül ki, csak akkor, amikor a történet végén a tékozló fiú visszatér apjához. Nem azzal a reménnyel, hogy szeretni fogja, hanem hogy a béresek közé mégis befogadja, mert itt a béreseknek is jobb dolga van, mint ott, ahol ő a béresek sorsára jutott. S akkor döbbszent rá, hogy az apja mennyire szereti őt. Az otthon maradt testvér nem azért maradt otthon, mert tapasztalja az apai szeretetet, hanem azt gondolja: ha meghal az öreg, övé lesz a birtok, és nem akarja vállalni azt a kockázatot, amelyet a másik vállalt. Amikor az apja visszafogadja a tékozló fiát, felháborodik: „Ha tudom, én is tékozlottam volna, hiszen te egy rossz kecskét sem adtál, hogy a barátaimmal mulassak.” Ha mégis észreveszi, hogy az apja nem azért fogadta vissza a testvérét, mert azt szerette, őt meg nem, hanem mert „ez az öreg mégis szeret minket, akkor is, ha nem tudja jól kimutatni a szeretetét” – ebből ő is tanul: „Én is megmondtam neki nagy kinnal, hogy szerettem volna mulatni a barátaimmal. Az öcsémről meg kiderült, hogy hazajött, akkor mostantól kezdve szerethetjük egymást

azzal a szeretettel, amely titokban mindig benne volt az apámban, és akkor mutatkozott meg, amikor visszafogadta a fiát.”

És az öreg is magához térhet: „talán nemcsak a fiú volt hibás, hogy kiköve-
telte az örökségét, mert lám, a másik is szeretett volna mulatni, csak én nem
vettem észre. Valamennyire én is vak voltam a szeretetemmel együtt.” Ettől
kezdve jobban szerethetik egymást. S azt hiszem, ez is hozzátartozik, olykor
fájdalmak árán eszmélünk rá arra: rosszul szeretttük azt, akit nagyon szeret-
tünk. Attól kezdve megpróbáljuk jobban szeretni őt is, meg más is.

Valahogy így történik ez. Ennek az útján haladunk előre, sebeket ütünk és
sebeket hordozunk akaratlanul is; ezt tesszük kínunkban vagy az ügyetlen sze-
retetünkkel. Mi, keresztények, azt reméljük, Isten oltotta belénk a szeretetet, és
azért fohászkodunk hozzá, hogy tökéletesítse szeretetünket; vagy hozzá mér-
jük a magunk szeretetét. Aztán kérjük, hogy a tanulságokat segítse levonni az
életünkből. S másoknak azért bocsátunk meg, mert magunkról is tudjuk már,
hogy mekkorákat hibáztunk, többé-kevésbé akaratlanul.

A Szent Pál-i szövegből azt emelném ki, hogy a szeretet türelmes, önmaga
iránt is. Aki szeret, az nem nagyon igyekszik ennek a szeretetnek a feltárására.
Nyilván erre is számítani kell, és akkor a sors, tehát az életünk hoz olyan al-
kalmakat, amikor váratlanul, utólag derül ki valakiről, hogy mennyire szeretett.
De ez is megnyugtató! Ha már késő viszonzni, akkor is óriási ajándék, hogy
egyszer csak kiderül: „nem is gondoltam, hogy ilyen jó vagy.”

Efféle tapasztalatok között élünk! Nemcsak felszínes reakciókra kell hagyat-
koznunk, mint egy tömegben, amelyben előbbre igyekszünk, és azon vagyunk,
hogy oldalra taszítsuk azt, aki az utunkban áll, hanem figyelmesen kell élnünk,
és akkor esélyünk van arra, hogy ebben a szeretet-dologban valamelyest tény-
leg előbbre jussunk. Akkor is, ha közben megkopunk.

Móser Zoltán

Dolgozatírás

„Ki tudja, mi az idő – morog magában
Philón, de csak a mellette ülők hallották.
– Van-e egyáltalán? Vagy csak mi kép-
zeljük?” (Vikár György)

Bevezetés. Levettem a polcra a 2002-ben megjelent, *Útjaidon* című vaskos kötetet, amely Jelenits István 70. születésnapjára készült. (A fenti mottó is onnan való.) Azokban az egyes fejezetek között az én egész oldalas fotóim találhatóak. Most azon tanakodom, hogy miért ezeket adtam, vagy inkább a szerkesztők miért is ezeket választották? Egy kivételével a válaszom, hogy nem tudom. De ez a kivétel, ez a kép elvezet Jelenits Istvánhoz. Az itt mellékelte feszület szülőföldemen, Tevelen készült, a kálvárián, ahová gyermekkoromban jártunk szánkózni. Erről a nagytársról Jelenits István kérésére plakát is készült. Most a plakátról szeretnék beszélni.

Tárgyalás. Vagy a pesti piarista rendházban beszélgettünk, vagy a PPKE bölcsészkarán, Piliscsabán, ahol én is tanítottam. Az egyik este felhívott Jelenits István, és kérte, hogy találkozzunk, mert szeretne megkérni egy fotózásra. Ennek előzménye, hogy egy Vác feletti kiugró sziklán, amelyet messziről lehet látni, felállítottak egy feszületet, amelyet egy héten belül ledöntöttek. Ennek kulturális ellenlépéseként gondolta Jelenits István, hogy Ady Endre egyik verséhez készített Móser-fotóból kellene készíteni egy plakátot, és azt kitennék Vác városában a többi plakát mellé a falakra. Sok képem volt különböző korpuszokról – a XI. századtól az útkeresztvezédekben elhelyezett pléhkrisztusig –, tehát választanom volt miből. Végül a Tevelen készült régi képet választottam és adtam a nyomdának, és tettük mellé Adynak a *Krisztus-kereszt az erdőn* című versét. Nemes gesztus volt, úgy hallottam, hogy túl nemes és túl szelíd: nem nagyon értették a váciak, hogy miről és kinek szól ez a plakát?! Azt gondolták, hogy jön a húsvét, arra kívánja felhívni a figyelmet ez a kép.

De ez, a választás, a plakátok kihelyezése, hogy úgy mondjam, „nemes eljárás” volt, Jelenits Istvánhoz illő kulturált és szép figyelemfelhívás. Ezt a képet aztán később felhasználtam Haydn *A Megváltó utolsó hét szava a keresztfán* című oratóriumához készült anyagom nyitó képéhez. Ezek a képek a váci piarista gimnáziumba kerültek, mondanom sem kell, Jelenits Istvánnak köszönhetően.

Befejezés. Ha már fotós e sorok írója, akkor egy fotós megjegyzéssel záruljon ez a kicsiny, köszöntőnek szánt írás. Én még azon régiek közé tartozom, akik filmre dogoznak, és akik megtanulták a fénymérő használatát. Ebből tudtam meg, hogy minden, ami van, fényt nyel el és fényt ver vissza. Amit visszaver, a fénymérő azt rögzíti. (Az alapján állítjuk be a helyes értékeket, ha jól szeretnénk exponálni.)

Jelenits Istvánt régóta ismerem, sokat és sokszor segített, a PPKE bölcsészkarán kollégák is voltunk, de őt soha nem fényképeztem. De ha mégis úgy alakult volna és meg kellett volna mérnem az arcáról visszaverődő fényt: semmi kétségem, hogy a kibillenő mutató mit jelzett, a számok (a fényrekeszről van szó) milyen magas értékeket mutattak volna! Ide sem írom, hisz ezt mindenki sejti. Az viszont már több mint sejtés, hogy ebben áll az Ő nagy titka! Vagyis: nemcsak fényt kell elnyelni, de fényt kell sugározni is. Ki többet, ki kevesebbet. Ki ne tudná, hogy a 85 éves Jelenits István a sok fényt sugárzó emberek közé tartozik. Mindezt teszi szépen, csöndben, szelíden. Milyen egyszerű ez, milyen egyszerű ez, milyen jó ez, kedves Jelenits István!

Karner András

Tanár Úr, Isten éltesse!

Életkori kerek évfordulók betöltése nem érdem, állapot – szokás mondani. Ámde az ünneplés mellett alkalom a számvetésre, mérlegkészítésre, hálaadásra. Hálaadás a Teremtőnek az élet valamennyi kacskaringójában kapott gondviselő kegyelemért.

A pesti Piarista Gimnáziumban ötven éve maturált diáktársaimmal ez év (2017) májusában tartottuk fél évszázados érettségi találkozónkat. Egykori tanáraink közül ezt már csak Jelenits atya érte meg, aki a szentmisénket és az azt követő agapét jelenlétével tisztelte meg.

Ő most decemberben tölti be nyolcvanötödik életévét. Tartalmas és változatos pályafutása során – teológus, író-költő, magyar és hittan szakos tanár, piarista szerzetes, tartományfőnök – megmaradt örök humanistának, szelíd mosolyával derűt sugárzó pedagógusnak. A gimiben urazott bennünket, taknyos elsősöket, és felejthetetlen hittanóráit úgy ötvözte irodalmi és filozófiai ismeretek átadásával, hogy észrevétlen kaptunk e tárgyakból egyetemi szintű okítást.

Aztán persze ott voltak a nagyszerű vízitúrák és biciklikirándulások, melyek harmonikusan egészítették ki a szellemi embert a jóleső fizikai erőfeszítésekkel. Egy ilyen emlékezetes iskolai kiránduláson történt. Örök tréfacsináló osztálytársunk elemelte a tanár úr ingét, és húsz forintért eladta egy másik srácnak, akinek persze fogalma sem volt az ing valódi tulajdonosáról. De a tanár úr „vette a lapot”, belement a mókába; kölcsönkérte a saját ingét, majd a vakáció végén az első tanítási órán kivasalva, selyempapírba csomagolva visszaadta. A szellemesnek vélt móka visszahullott a tréfacsináló fejére, és a Jelenits-mítosz egy újabb anekdotával bővült. Hja, pedagógusnak születni kell!

Valamelyik óráján a jó és a rossz határeseit az egzisztencialista Sartre *Az ördög és a Jóisten* című drámáján keresztül próbálta közelíteni. Természetesen megnéztük a darabot a Tháliában, akárcsak Thomas Mann *Mario és a varázslóját*, valamint Hochhuth *A helytartóját*. Ma már persze tudjuk, hogy Hochhuthnal a KGB íratta a színdarabot, de a tanár úr Szt. Ágoston és Aquinói Szt. Tamás mellett bedobott minket a kortárs világirodalom mély vizébe is. Olyasféle látszat-ellentmondás volt ez, mint hogy a piaristáknál követelték meg leginkább az orosz nyelv tudását, így rendre az egyházi iskola növendékei nyerték az orosz nyelvi országos tanversenyeiket.

Évfolyamunkon a „nagy öregek” mellett kezdő tanárok is akadtak. A tisztelet és a figyelem kivívása különböző módszerekkel folyt. A katonás stílus képviselőinek egy szemöldök-összehúzás, homlokráncolás elegendő volt, míg a diákoknál alig 10-15 évvel idősebb kezdőknek bizony rosszul állt az erőltetett szigorkodás. Jelenits tanár úr óráit már akkortájt is lenyűgöző stílusa, érdekes témaválasztása révén a személyét megillető tisztelet jellemezte.

Ötvenedik érettségi találkozónk szervezése közben egy alkalommal a Diákszövetség irodájába igyekezvén összefutottam vele a rendház kapujában.

Sétálni indult. Tudtam, hogy rengeteg elfoglaltsága miatt szoros a napi időbeosztása, de ott és akkor szerencsém volt. Egy csésze kávéra meghívva, ő maga ajánlkozott, hogy főz egy feketét a rendház közösségi termében, mely mellett elbeszélgethetünk. Irodalmi és köznapi témák felvetése mellett Tanár úr begyakorlott mozdulatokkal tömte meg a főzőt, és üvegpoharat tett a kifolyócsó alá.

A kávé első kibuggyanó cseppjei nyomán fenséges illat töltötte be a helyiséget. A beszélgetésből pedig egy kétnapos esztergomi kirándulás, lelkigyakorlat született a fiúkkal és a csatlakozó feleségekkel egyetemben.

Ellátogattunk a hegytetőre épült Babits-emplékházba, melynek ablakából „kétszarvú dómjával e bölcs bazilika” uralja a tájat. A tornácon a költő haláláig siratta a Duna túlsópartján fekvő elveszett Felvidéket.

Borongós, ködös őszi nap volt. A tanár úr a kertben sétálva, szokott szelíd mosolyával az *Ádáz kutyám* utolsó versszakát recitálta nekünk:

„Óh, bár ahogy te pihensz lábamnál,
bizalommal tudnék én is Annál
Meggihenni, aki velem játszik,
hol apámnak, hol kínozónak látszik,
égi gazda, bosszú, megbocsátás,
s úgy nem értem, mint te engem, Ádáz!”

Koppány Judit

Prédikációi – irodalmi alkotások

Gyakran hallgatjuk családommal Jelenits atyát, csodáljuk szívből jövő szeretetét és szerénységét, szereteágazó, nagy tudását. Prédikációi – lelki tartalmukon túl – felérnek egy-egy irodalmi alkotással. Bármikor lehet a segítségét, máskor a véleményét kérni gyakorlati kérdésektől vallási, lelki, gyereknevelési vagy akár esztétikai kérdésekig.

Isten éltesse még sokáig jó erőben, egészségben, mindannyiunk örömére!

Surján László

Hazug ember-e Jelenits István?

A nyolcvanötödik születésnap: ünnep. Magánembernek magánünnep, közszereplőnek nyilvános ünnep.

Közszereplő-e a pap? A szokásos szóhasználat szerint talán nem, de a feladat jellegét tekintve mindenképp. A közszereplő ugyanis a köznek, az egész társadalomnak üzen. A legfontosabb közfeladat: menjetek, tanítsatok minden népet. Ahogy ezt írom, elbátortalanodom: pontos az idézet? Fellapozom hát a Könyvet: „Menjetek tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket!” (Mt, 28,19). Tanítvánnyá tenni: ez a feladat. Több mint tanítás.

Ha a tanítás abból állna, hogy a tanár, mint egy túlkoros diák, felmondja a leckét, és dolga végeztével elvonul, a világ legkönnyebb dolga volna tanárnak lenni. A valódi tanítás átalakítja az embert, tanítvánnyá teszi. De kinek a tanítványává? Jézus üzenete egyértelmű: a tanár ne magának gyűjtsön hódolókat, hanem azt érje el, hogy tanítványai Krisztus-követőkké legyenek.

Ugyanakkor nemcsak a tanítvánnyá tevés, hanem a tanítvánnyá levés sem egyszerű mutatvány. Nem anynyi, hogy feltesszük a diáksapkát vagy hordjuk iskolánk nyakkendőjét. A tananyag ismerete még holt tőke is lehet. Krisztus többet vár: „tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek”. A tanítás megtartása átalakítja az életünk. Tanítás nem középiskolás fokon.

Kanyarodjunk vissza oda, hogy a nyolcvanötödik születésnap ünnep. Az

ünnep pedig, ahogy Jelenits tanár úr mondta egy interjúban, *„az, amikor nem csak a pillanat erőfeszítésének, problémájának nyomása alatt vagyunk és nem csak pihenünk, hanem kicsit elgondolkodunk múlttól, jövőről, emlékeinkről, terveinkről, arról, amik az életünk kincsei, s beszélgetünk. Az ünnepkor megnyílik egy gazdagság a pillanat feladatain túl.”*

Ünnepeljünk hát. Előbukkannak emlékek. Kezdő tanárként jöttél közénk, kedves István, s hamarosan dolgozatot íráttál egy papírlapra. Az óra végén nemcsak a dolgozatot kellett beadni, hanem a füzetünket is. Mi pedig azt gondoltuk, megtréfáljuk ezt a fiatalembert. Azaz egyikünk sem írta rá a dolgozatra a nevét. A következő órán kuncogva vártuk, hogy mi lesz. Hoztad a füzeteket, s mindegyikben ki-kim megtalálta a maga dolgozatát, leosztályozva. Nem volt szidás, kiabálás, csak csöndben azt mondtad: „Értem a tréfát, de többet ezt ne tegyétek. Egy éjszaka ráment, amíg a kézírásotok alapján azonosítani tudtalak titeket.” Mélységes csönd lett. Akkor az egész osztály megtanult tisztelni téged, és ez a tisztelet most, hat évtized múltán is tart. Elindítottál, hogy a kamaszos nyegleségből közeledjünk a férfikor felé.

Az ünnep nemcsak emlékezés, hanem gondolkodás a múlttól, és a jövőről is. A jövőről voltaképp nem érdemes, az ember csak kíváncsisággal figyeli: mit kíván még tőle az Isten. De egy ilyen ünnepi alkalommal, tizenhét lustrum magasából bőven van mit

elővenni az átlétekből. Egy régi, még a hatvanas évek első feléből származó történet jut eszembe, ami ennek a kis írásnak a címét is indokolja. Az akkori hatalom előszeretettel zaklatta az egyháziakat. Kollégiumigazgató korodban jött egy este a nyomozó, hogy körül akar nézni. Körbevezetted, az illető nem kötött bele semmibe. Azt mondta, hogy tisztelettel nézzük a maguk munkáját, de azért némi fenntartással is. És haragszunk, például magára.

Megkérdezted, miért. A válasz meglepő: „Azért, mert hazug embernek tartjuk.” Te rákérdeztél: mi okot adtál erre? A feleletnek megvolt a maga logikája: „Nézzé, én csak négy polgárit végeztem, és mégis tudom, hogy nincs Isten, maga egyetemet végzett, és szintén jól tudja, hogy nincs, ellenben azt mondja, hogy van, hiszen ebből él.”

Erre egy olyan választ adtál, amiről nekem Jézus figyelmeztetése jut

eszembe: Ha majd elvezetnek beneteket és átadnak a bíróságnak, ne törjétek a fejeteket, hogy mit feleljétek, hanem azt mondjátok, ami akkor megadatik nektek. Mert nem ti fogtok beszélni, hanem a Szentlélek (Mk 13, 11). A válaszod felettébb ütős volt: *„Ha tényleg úgy látja, hogy én művelt ember vagyok, aki hazugságra is hajlandó, akkor beláthatná, hogy manapság hazudhatnék valami hasznosabbat is ennél. Legalább azt higgye el, hogy én komolyan gondolom azt, amit gondolok, hiszen ha tényleg hazugságra adnám a fejemet, nagyobb karriert tudnék csinálni, és valami mást hazudnék.”*

Ezen a nyolcvanötödik születésnapon veled együtt hálát adunk, hogy sokszor megadatott, és nemcsak „bírótság előtt”, hogy a Szentlélek szólt általad. Így azután volt és van mire szerénynek lenned, s nekünk volt és van miből gazdagodnunk. Köszönet érte.

Suhai Pál

A pap, aki nem „prédikál”

Levél a közvetítőnek, Szondi Györgynek

2017. november 1.

Kedves Gyuri! Hogy volt-e, van-e Jelenits Istvánhoz, hozzá, a 85. évét taposóhoz holmi kapcsolódásom? Kérdésedre nem tudok egyszerű igennel vagy nemmel válaszolni. Ha azt veszem, hogy sok „kiváltságossal” szemben nem lehettem tanítványa (pedig életkoromat tekintve akár lehettem volna is), nos, erre nemmel tudok csak felelni. A sors vagy a Jóisten még abban a szerencsében sem részesített, hogy valaha is válthattam volna vele néhány szót. Ami becses személyemet illeti, neki fogalma sincs (fogalma sem lehet) létezésemről. De mégsem túlzás talán mindezek ellenére azt állítanom, hogy én is tagjának érezhetem magam egy általa, általa is reprezentált virtuális szellemi közösségnek. Mert ilyen közösséget ismerek – ismerni vélek. (Még ha személy szerinti tagjait nem, vagy elvéve is.) Értékközösségre gondolok. Ha ezt veszem, a válaszom igen:

tudhatunk egymásról, „mint öröm és bánat”. Ha vallomást kérsz, bevallhatom örömeimet – örömeimet, ha rá gondolok. Legutóbb, Tarján Tamás temetésén is – egy temetésen, melyen egykori tanára celebrálta az elhunyt búcsúztatását. Megnyugvás volt őt hallanom: a liturgia konvenciójából fölemelkedő személyes kötődés és emlékezés szeretetteli hangját. (Különös hangsúlyt adott ennek az intézményi némaság süket csöndje.) Itt azonban a papi reverendában ember beszélt: tanár a tanítványhoz, barát a barátához. Nemcsak búcsúztatott: búcsúzott maga is. Nos, ha erre emlékezem, mondhatom: ismerem, sőt kedvelem, még sőtobb: szeretem. A szavak hitelességét, amelyre könyvében (*Betű és lélek*, Szent István Társulat, 1978) Jézus példabeszédével figyelmeztet bennünket is: „Máté evangéliuma megőrzött számunkra egy lelkiismeret-mozdító figyelmeztetést: »Mondom nektek, az emberek az ítélet napján minden fölösleges szóról számot adnak, amit kiejtettek a szájukon. Szavaid alapján igazulsz meg és szavaid alapján vonsz magadra ítéletet« (12, 36–37). A görög szövegből az is kiderül, hogy fölösleges szó az, amelyikből nem születhetik élet, amelyiknek nincs igazi közlő, kifejező, szabadító hatalma. Az evangéliumi norma szerint nemcsak a hazug, a kártékony, a gyűlöletből fakadó vagy gyűlöletet szító szavakért kell majd számot adnunk, hanem minden fölösleges szóért is.” Íme a beszéd hitelességének szigorú (komoly) ars poeticája – az idézetből kitűnően Occam Jelenits István-i *borotvája*. De még tovább is mehetek: egy költőé, aki nem veti meg (bibliai helyek illusztrációjaként sem) a költői tanúságtételeket. Mint mindjárt e helyen Audenét: „A néma Gonosz / kölcsönkérte a Jóság nyelvét, / s lármává degradálta.” A nagy zajban érdemes Jelenits István halk, de legalább ennyire nyomatékos és nyomós szavára figyelniük. Sejtieni vélem alapozását is. Lelkiismeret, szolgálatetika: ezek adják nyugalmát és határozottságát (vagy talán inkább: egyértelműségét). A megbízhatóságát, a stílus, az okfejtés megbízhatóságát is. Íme egy pap, aki nem „prédikál”. Mondandói (mint ahogy Jó-sága is) belülről jönnek. Egyébként akár bibliai okadatok mentén (mint pl. az ószövetségi – identitást védő – „tisztasági” szabályokról szólván): „Jézus akkor, amikor »tisztának nyilvánít minden ételt«, és kijelenti, hogy elérkezett az idő, amelyben az egész világra kiragyo Isten dicsősége, ezzel nem mondja azt, hogy »a mocsok is szent«, s nagyon is megköveteli a különbségtételt tiszta és tisztátalan között. »A szívből származik minden rossz gondolat.« A krisztusi »kapunyitás« csak így hiteles: ezzel a szigorú önkritikára fölszólító megállapítással együtt.” Talán nem tekinti blaszfémianak e gondolat szerzője, ha kijelentését rá magára is vonatkoztatom. „Szigorú önkritika” mérsékli gondolatai futását. Nála a hit horgonya ez: a kétely. No nem Istenben vagy a Megváltóban és a megváltásban, hanem az ember képességeiben. Határaiban. Talán ezért is hallhattam egy alkalommal tőle magától (igaz, hogy „csak” egy rádióinterjúban) a párbeszéd fontosságáról szólván, hogy az igazi hit tulajdon hatáira viszi az embert. Ott pedig a „hitetlenség” ólalkodik. Még ezzel is számolni kell. (Számomra merész gondolata fölfogásomra meghatározó jelentőségűnek bizonyult, olyannyira, hogy még meg is toldottam egy lépéssel: hívő és hitetlen párbeszéde, a következetes, *itt belül* zajlik.) Ilyet azonban csak én állíthatok. Jelenits István szkepszise megingathatatlanul a hit alapján áll. Egy egész élet elköteleződése bizonyítja. S hogy ez mennyire komoly és egyúttal intellektuális (a bölcséletinek a hitbéliben való jelenléte), álljon itt egy újabb passzus fönt

idézett könyvéből (immár a túlvilági üdvözülés, az örök élet reményének összefüggésében – eme hitnek saját elhivatásában való szerepét illetően). „Van még egy meggondolás, amely érthetővé teszi Jézus ígérését, s mintegy mellesleg értelmezi a cölibátust is. A »nősülés« meg a »férjhez menés« a bibliai ember számára nem többé-kevésbé szégyellni való *testi* mozzanat, s nem azért nincs helye az örökéletben, mert ott csak valami *szellemi* lét otthonos. Nem a test és a szellem, hanem az idő és az örökkévalóság szembeállításának vagyunk itt tanúi. Aki nősül és férjhez megy, az *gyermeket* akar, vagyis szolgálatot akar tenni a jövőnek. Az örökélet az idő *betejese*dése, hiányzik belőle a jövő dimenziója, a remény s a készület, tehát a gyermek is. Ezért nem kell hát aggodniuk a szadduceusoknak vagy bárki másnak, aki az ember tapasztalható tökéletlenségével érvel a halál utáni lét eszméje ellen. »Embernek lehetetlen« – mondhatnánk Jézussal, de nem is embertől várjuk, az ember belső adottságainak kibontakozásaként. *Isten hatalma* nyitja meg előttünk, az tisztázza rá vonatkozó várakozásainkat is.” E gondolatmenet mindvégig a bibliai helyek mentén halad, látszólag csak teológiai kérdést tárgyal, miközben saját választásának egyszerre legbensőbb és legelvontabb indokait sorakoztatja. Mindvégig ilyen könyve, gondolkodásmódja és személye is. Az általam befogható illő távolságból. Vigasztaló jelenléte. Kérem is Istent, Istenét, hogy segítse még sokáig ebben. A magam részéről pedig hadd nyújtsak át számára születésnapj jókívánságaim kifejezéséül egy csokorra való (általam fordított) Rilke-verssort. Fogja tudni, miért éppen ezeket – neked már most is elárulhatom, kedves Gyuri: a Magnificat-téma Jelenits István szívének oly kedves és fontos motívuma okán. Az Időtlenbe mélyedőt hadd köszöntse mégis csak a Gyermeki:

Mária látogatása

Kezdetben még könnyen járta útját,
jóllehet a lankán néha már
átérezte csodás teste titkát –
majd pihegve Júdea kopár

hegyén megállt. Mégsem a vidék:
teltsége volt, ami körbevette,
járás közben egyre ezt figyelte:
a legfőbbet, önnön érzetét.

És keze a másik testre vágott,
érintesse, ki előtte járt:
tétovázott kissé a két áldott,
s illette egymás leplét, haját.

Mindegyikük, szentségével telve,
oltalmat a rokonban talált.
Bimbó még a Megváltó, de benne,
nénjében a Keresztelő jönne:
hasában már vígan rúgkapált.

Pomogáts Béla

Több mint fél évszázad

Jelenits Istvánhoz több mint fél évszázados barátság fűz: még az ötvenes évek elején ismerkedtünk meg a budapesti Piarista Gimnáziumban (magam 1953-ban, ő 1951-ben tett érettségi vizsgát). Legendás és veszedelmes idők jártak akkoriban: a több évszázados múltra visszatekintő katolikus gimnáziumot 1948 őszén államosították, az akkor megkezdett nyolcadik általános iskolai osztályt már az államosított iskolában végeztem, majd egy esztendő töltem a nagyon jó hírű Trefort utcai gimnáziumban (ahol Makay Gusztáv: legendás magyartanár volt az osztályfőnököm, emlékezem, mennyit kellett szenvednie, midőn a vallásos tiszteletben tartott szovjet író: Makarenko munkásságát kényszerült bemutatni). Nos, ebben az időben én az „illegális” cserkészmozgalom szerény munkása voltam (őrsvezető tisztségig vittem), és ott találkoztam először a két osztállyal felettem járó Jelenits Istvánnal, akiről már akkor tudni lehetett, hogy szerzetesnek készül, és a piarista tanítórendnek fogja elkötelezni munkás életét. Ugyancsak összehozott bennünket a Piarista Gimnázium régi és gazdag múltra visszatekintő, Vörösmarty Mihályról elnevezett önképzőköre, amelynek akkoriban Jelenits Pista volt az elnöke, őt követte az ugyancsak irodalomtudósi körökben ismertségre tett szert Honffy Pál, majd én magam.

Az önképzőköri elnöki választás alkalmával, 1951-ben magam voltam Pista megválasztásának egyik kortese. Régi történetek és emlékek ezek, egyszer talán alkalmam lesz arra, hogy

részletesebben és elemző módon számoljak be róluk, azoknak a nemzedékeknek, akiknek fogalmuk sincs arról, hogy mit jelentett a Rákosi-féle diktatúra idején egy katolikus iskola diákjának lenni. Barátságunk ezekre a régi időkre vezethető vissza, ezt később még teljesebbé tette, hogy midőn 1964-ben házasságot kötöttem, a piarista kápolnában Pista adott össze feleségemmel. Ez a folyamatos és gazdag baráti kapcsolat: az iskolatársi, a cserkész, az önképzőköri, az eskető papi szolgálat emlékeinek gazdag sokasága, úgy hiszem, valóban évtizedes próbákat kiálló barátsággá edzette ismeretségünket. Ez a barátság a jelenben is tart és eleven maradt, annak ellenére, hogy bizony elmúlt fölöttünk az idő, és ma már nem tudunk közös kirándulásokat (például biciklitúrákat) szervezni, mint évtizedekkel ezelőtt.

Jelenits Istvánnak igen gazdag hittudományi és szépirodalmi munkássága van. Röviden csupán néhány művére hívnám fel itt az olvasó figyelmét. Például első: *Betű és lélek* című művére, amely 1978-ban jelent meg, majd 1994-ben második, 2001-ben harmadik, 2016-ban negyedik kiadásban is sikert aratott, ilyen az 1994-ben az olvasó kezébe került *Élet és evangélium* című kötete, és ilyen a tudós paptanár összegyűjtött írásainak sorozata: 1999-ben a *Kinyilatkoztatás és emberi szó*, 2000-ben *Az ének varázsa* és a *Küldetésben*, valamint a többi (imént már említett) kötet. 1994-ben a neves katolikus költővel: Beney Zsuzsával együtt jelentette meg

Bevezetés az irodalomba című munkáját, amely a hagyományos katolikus alapvetés korszerűsítésére építi fel a keresztény hitnek az irodalommal összefüggő nézeteit, ezek rendszerét. Külön meg kell említenem „*Ha valaki beszél*” című 2007-ben közreadott kötetét, amely versek és interjúk tükrében ad képet a tudós szerző keresztény irodalomfelfogásáról, illetve személyes tudományos, tanári és lelkipásztori munkásságáról.

Jelenits István tudományos és irodalmi munkássága (amelynek gyűjteménye, pontosabban válogatása, ahogy az imént már szóltam erről, a mögöttünk álló másfél évtizedben több kötetben összegyűjtve is az olvasó kezébe került) arról tanúskodik, hogy a keresztény irodalomnak és irodalomtörténet-írásnak milyen lehetőségei nyíltak meg a mögöttünk álló évtizedekben. Ennek az irodalomfelfogásnak a múltban is voltak klasszikus képviselői, hogy csupán két életmű létrehozójára hivatkozzam: Babits Mihályra és Sík Sándorra

gondolok. Mindketten más-más oldalról: Babits a kereszténységgel mélyen összefüggő európai kultúra, Sík Sándor a katolikus lelkiség nézőpontjából közelítette meg és értelmezte a magyar és az európai irodalom értékeit és történetét. Jelenits István mindkettőjük követője: a „nyugatos” szellemiséget képviselő Babits és a katolikus (közelebbről kalazantiánus, azaz piarista) szellemiséget kifejezésre juttató hagyomány, amely Sík Sándor munkásságának szellemiségét szabta meg, az ő irodalmi tevékenységében találkozott. Vagyis talán nem is kellett találkozniok, minthogy lényegüket: az irodalmi hagyomány és kultúra lelkiségét megszólaltató munkálkodás lényegét tekintve már eleve nem különböztek egymástól. Talán ez lehet a legnagyobb elismerés, amellyel a most nyolcvanötödik születésnapját megünneplő és több mint fél évszázados irodalmi, valamint tudományos munkásságra visszatekintő Jelenits István barátaihoz csatlakozhatom.

Petrőczy Éva

A somogyvámosi pusztatemplom

Jelenits Istvánnak

Fény-hálóban
ring most
a pusztatemplom,
a kukoricás közepén,
tán templárius lovagoknak
emelték, egykor, még
az Árpádok idején.

Hét évszázad őrlöte
és gyötörte, de most,
ez egyszer, kárpótlást kapott.
Sebezte, aki, s ahol érte:
ezen az éjszakán azonban
selymes és sors-gyógyító pólyát
vonnak gyöngéden köréje

és énekükkel körbefonják
a láthatatlan, suhogva szálló,
angyali karok.

Fotó: dr. Lipovszky György

Németh András
Rész az egészben

– Jelenits Istvánnak, szeretettel.

hogy feloldozza
egy kézre várna

gyónhat a közömbös
ág pedig az ember
lenne a szereplő

sőt beletörődő
áldozat ezerszer
félrevezetett hős

de kígyó csak fára
tekerné fel meg le
a testét és égi

jelekkel jól őrzi
gyümölcsét szél úgyse
cibálná ringatja

egy kézre várna
hogy feloldozza

Aki gyöngyöket másoknak talál...

Jelenits Istvánnak, nyolcvanötödik születésnapjára, szeretettel.

Az egyik legismertebb, gyakran hivatkozott evangéliumi példabeszédben – Mt 13, 45–46 – azt a tökéletest, azt a teljest megtaláló embert ismerhetjük meg, aki mindenétől megválik egyetlen igazságért. És mi van azokkal, akiknek semmijük sincs, ám vágnak arra, hogy az életük, ha ugyan kerek egész nem is lehet, de talán elviselhető, miként lelhetnének rá a maguk igazságára, a maguk világának tisztább, kikezdzhetetlen örömeire? Több millió perifériára, margón kívülre szorított honfitársnőnk, honfitársunk az ötvenes-hatvanas években Magyarországon alig is kínálhatott volna fel bármit – mert nem volt – cserébe megérdemelt, jogosan elvárható, akár jelképes, csodálni való gyöngyért, akár valószínűleg megtapasztalható megbecsülésért. Értük, nekik nyújtottak át a sajátjukból, a gondolataikból lelki erőt adó írásokat jó néhányan, mint Seneca a *Vigasztalásokkal*, sokszor kockázatot, megbélyegzést vállalva. Közéjük tartozott az akkor egyetemi tanulmányait folytató, középiskolai tanárrá váló, költőként, irodalomtudósként és a majdani piarista szerzetesi hivatására készülő, azt választó hitvallóként Jelenits István. A szeretetkisugárzás, a segítségnyújtás eszköztára mára módosult, amint arról ő maga is beszámolt a közelmúltban egy vele készített interjú során, számára a papi hivatás, a lelkek szolgálata lett az elsődleges, a versírás háttérbe szorult. Ez természetesen nem jelentheti azt, hogy megfeledezhetünk azokról a költeményeiről, amelyek 1951 és 1967 között születtek.

Jelenits István poétikai munkásságával a hétköznapi gyöngyeit mutatja fel, a megtapasztalható, érzékelhető profán csodákat veszi, veteti észre, hogy másoknak átnyújtja. Minden versbeli élménye közös; amit elbeszélőként, együtt elmélkedőként nekünk, olvasóknak papírra vet, a mi életünk részévé lesz azonnal. Írásaiban keletkezésük idején elvárt anyagközpontúságnak nyomai sincsenek, hús-vér személyiség alakjait nem befolyásolják sem antropomorfizált, sem túlmaterializált erők. Egyszerűen csak léteznek, keresik, jobbra meg is találják a felfedezhető pillanatok önfelelt örömeit. Kevés ez? A huszonegyedik század elején sem az, csak hogy évtizedekkel ezelőtt a túlélés egyik lelki kincseshányójának számított.

Jelenits István jól tudja, nem nagy érdem a szemet felnyitni. Lényegesen keményebb próbatétel, ha valaki mást, másokat segít jó irányba nézni. Nem elég a lehetőségeket felmérve vagy a létkereteket tudomásul véve igazodni, biztonságos partokra evickélni, minden élethelyzetben ragaszkodni kell az önazonossághoz, meg kell őrizni a belső harmóniát, és a véges idő ajándékait megóvni, elraktározni, akár a gyümölcs a tavasz, a nyár hónapjaiban összegyűjtött ízeket. És miért ne lehetne szégyenérzet, meglepettség nélkül mások mosolya az ötvenes-hatvanas évek gyümölcse? Az 1952-ben írott *A hegesztő-leány* című vers a munkájának köszönhető meglepétedtségéről hitet tevő

fiatal nő és a költő közös portréja. A szövegtest tíz sor, és két szakaszra bontva. Nem a vas és acél országát építő mintapéldaképek a szereplői, az utolsó két sor intimitása, belső vallomásjellege eleve kizárja a mindennapos, prózai munkafolyamatok kötelezően heroikussá tételét. Nem az új, most már nem is létező társadalmi rend magasztalása, agyondicsérése a célja. Két ember közös élménye, együtt átélt néhány perce a költemény történeti tartalma. A munkadarabok, munkaeszközök csak fölvezetik a lírai témát, leírásuk, jellemzésük a legminimálisabbra korlátozódik. Az anyag itt nem él, élővé nem teszi önmagát, ember kell ahhoz, hogy akár mellékszereplő is lehessen. Az alapélményt nem az anyag mikéntje hordozza, hanem a két versbeli alak, valóságos, hétköznapi teremtmény egymás közötti kontaktusa. A szövegnek még keretet sem ad a munkafolyamat olykor látványosabb, bár semmiképpen sem eksztatikus bemutatása, a mű végén a kész munkadarab „nem beszél magáról” és nem kíván dicsőségdokumentum lenni.

*„Szeszélyes-villogón ugrál a szikra,
Az izzó érc pattogva sistereg...”*

Vagyis az anyag teszi a dolgát, az történik vele, mint máskor, ha megmunkálják, ha hegesztenek, mint már annyiszor. A csoda hordozója, megteremtője az a lány, aki minden mozdulatában, megnyilvánulásaiban kivételessé varázsolja a pillanatot. Természetesen az övé a vers további nyolc sora. Micsoda költői zsenialitás az arányok ilyen felállítása. És micsoda minősítése egy olyan társadalomnak, amelyben a spiritusz hordozó lény maximum másodhegedűs. A lány lefestése a miniatúrák, az iniciálék lényegre törő aprólékosságával vetekszik.

*„A lány görnyedve nézi, nézi, mintha
Anyás szemében lázas kisgyerek
Szempárja égne, lobbadozna vissza.”*

Az anyag antropomorfizálása itt fel sem merül, hiszen a lányhoz köthető tulajdonságokról ír a költő, azokat az anyagra nem vetíti ki. Az anyai szeretet, a másokért élő ember legnemesebb, legtiszteletreméltóbb csodája jut eszébe a lány mozdulatairól, koncentrálásáról. A puritán eszközökből építkező költemény mentes a felesleges kitérőktől. Az összekötő résznek megírt figyelemzáró mondat – *„Készen vagyunk! Vigyázzon, még meleg!”* – a további jellemvonásokhoz, azok megértéséhez vezet el bennünket, a lány önmaga dramaturgiaként is megállja a helyét. Arcának mimikája, grimaszai még előbbé teszik a személyiségét, hiteles lesz a történet, nem eufemizáló, nem a munkáslányidillek hamis világát mutatja meg nekünk.

*„Arcát torz kis mosolyra igazítja,
Szemében vágy lapul, hogy rámnevet.”*

Természetesen a záró versszak két sora is elüt a korabeli elvárásoktól, az érzelmi szál hangsúlyozott elkülönítése, ezzel a kiemelése nem éppen szokvá-

nyos: „Nőszemnek, -szívnek milyen mély a titka / Szavakkal elbeszélni nem lehet.” Hogy megértsük a rejtett iróniát a legutolsó sorokban, ahhoz a masculin jegyeket nőkre erőltető, álfeminin ideált megkívánó, ellentmondásos, túlon túl zavaros, Rákosi nevével megjelölt korszak rákfeneire kell rámutatnunk. A gigantikus, mindenféle terveket kozmetikázott eredményekkel sokszorosán túlteljesítő építkezések velejárója azonos nemű tömegek barakkszerű tákolmányokba zsúfolása volt. Ott bizony nemigen lehetett férfi a férfi, nő a nő. Az emberi érzések, a humánus kiirtása, az egyenrabszolgává kényszerítés igazi iparszerű tevékenységgé szervezése lett ennek az érának a legfőbb célja. A nő és a férfi egymásra találása az örült politikai mezőben lényegtelenné degradálódott az új eszmék kiszolgálásához képest. Így viszont már nem szorul értelmezésre Jelenits István költeményének végén a kenyérkereső foglalkozását a hegesztésben meglelt lány őszinte, kendőzetlenül helyénvaló, szabad gondolatköszalása, ami még mindig belül marad az emberi méltóság határain, mert az egyszerre mély titok is. Mindehhez még egy plusz: a főhősnőjének megnevezése elmarad, nem tudjuk meg, hogy hívják, és ráadásként a régisebb leány szót használja az írásában Jelenits István, amivel kicsit még a föld fölé is emeli az amúgy a földön járó nőt. A vers formájában a régi magyar hagyományokat eleveníti fel, a sorai mind nagybetűvel kezdődnek, szótagszámai kiegyensúlyozottan kötöttek, rímelve következtes. Ezekkel a poétikai formákkal, eszközökkel még inkább érzékelteti a költő, hogy a múltnak értékesebbek az ajándékai a vers megírásának idején felkínált társadalomromboló módszereknél és hozadékaiknál. És konklúzióként a kérdés: hol vannak már a maltermárik, a traktoroslányok meg az eltüntetett textilipar csévézőasszonyai? Jelenits István versével a nők tiszteletéért is szót emel.

A költő kompozíciójával azt üzeni, mindenki a maga egyediségében lesz a saját pillanatainak centruma. Jelenits István Pilinszky szavaival „a gyönyörűségen ejtett örökös baleset” körébe von egy inkább hétköznapi intermezzónak minősíthető eseményt. A költemény nem a történelem reinkarnációja. Szűkre szabott keretek között a máról holnapra jobbat remélni nem merők, de legalább álmodók egy-egy szakrális letisztuló létmozzanatát jeleníti meg. Talán szabad leírni, az értékeit, igazgyöngyeit megmutatni képes, lélek vezette emberi testek *csendes miséje* a költemény.

Hogy a gyöngykeresés és a megtalált gyöngyök másoknak juttatása mint az írásokkal sugallt cél nem egyedi vagy gyakrabban megfogalmazott útmutatás Jelenits István műveiben, bár keserves tapasztalatok előzik meg olykor-olykor, arra az 1954-ben készült, *Július* című vers is bizonyíték. Nyárközepi vihar után, mikor a „dörgés... moráját szelídebbé porlasztotta a visszhang...” – békül a természet –, és a szél hagyatékát még látni lehet, de a kiadós zuhé elszenvedői között van, aki, ami már a régi színében pompázik, fölmutatja magát, a szemlélő vigasztalására, öröme. Bár a „*kéklő hajnalka tudott a nagy zivatarról*” éppen eleget a kidöntött ágas meg a lehullt gyümölcsök, a megrokkant kapufélfa társaságában, az égzengés után a reményt, a reményeinket hordozza. Így okkal fogalmazhatja meg másutt is a költő, hogy „...a széthulló világban / mélység, magasság varázsában élek.” Igaz, nem húzza le semmi, nem szédül bele a zenitkebe. (Az 1963-ban írt műve, a *Mélység, magasság* olvasatja ezt velünk.) Más helyütt a feladás, a menekülés választása helyett a megmaradást

és az életbe vetett hit megtartó erejét újra meg újra bebizonyítva kirándulási élménynél több, látványában gigantikus, magányosan álló fa lesz a költő érveinek biztos támasza. Az önmagának és bárki másnak életelvként megfogalmazott gondolatai az 1953-ban született *Szarvaskúti tölgy* költeményben letisztult egyszerűséggel tárják eléink a tartalmas élethez való ragaszkodás realitását és az elérhető célokért létező ember felé támasztható elvárásokat. Ezzel a költő azt érteti meg velünk, van, ami megvalósítható, van, ami ránk is hatva jó irányba terelhet minket. Megismerhetünk egy monumentalitásában fenséges, kolosszus fát úgy és olyannak, hogy „...*míg törzsén az egek súlyát hordozza keményen, / roppant markával földhöz fonja magát*”. Így vonja magára a figyelmet, és általa egyszerre vehetjük észre az étert, a port, tudhatunk róluk, mert jelen vannak a világban, és köszönjük meg ezt mindazoknak, akik, amik erre rávilágítottak. A sorsával, a küldetésével tisztában lévő iménti tölgyhöz hasonlóan ugyancsak a karakteriránytű szerepét kapja a *Sötétség sátora alatt* című, 1955-ből való alkotás bemutatja kora esti mikrokozmosz. A versben az önmagát megszólító költő abban a világban, ahol „...*a fény erőtlen és magányos...*”, ahol az éjszaka bizonyosan eljön, át kell hogy fogja a számára nyújtott teret és időt, a léte minden velejárójával annak teljességét kell érzékelnie. A költő a későre hajló órában, árokparton ülve azt az egzisztenciális minimum nyújtotta csodát teszi felejthetlenné, ami a létezés örömét, a jelenvalóság szépségét ajándékként fogadja el, és csendben magába is zárja. Ez a pár pillanat lehet még ínséges napokon az az öröm, amibe beleágyazható a holnap, a jövő. Ezért a „*Minék menekülsz az egészből a részhez?*” kérdésre a várakozás, a jótékony csendességű, a teremtett világ teljességét inkább visszatükröző éjszakára csodálkozás és vele az önfelismerés igénylése a válasz. Az ötvenes-hatvanas években megtalált, a költő lefestette millió lelki origó akkor is, ha később el kell hagyni. De a feltöltődés után a részek, a részekre hullott édenkertmaradványok felé indulni kevésbé terhes.

A csoda profánsága Jelenits István költészetében mindenütt jelen van. És a csoda, a csodák elérhető közelsége biztatás a tartalmas élethez. Az eddig bemutatott költemények olyan lelki békéről tesznek tanúságot, ami kikezdehetetlen tartást tudott adni az elviselhetetlennek tűnő időkben, helyeken is. Jelenits István poétikája igen szép bizonyítéka annak, a szilárd jellem, annak igényes felmutatása nem teszi élményszegénné a verseit, nem lesznek a munkái sóltan erkölcsi elvárások. Verseiben ott lüktet az élet; az emberek, hősei, és ha megjelenik írásaiban, ő maga is, mindannyian a hús-vér valóság gyermekei, igazi teremtmények. Ezáltal válnak hitelessé a költő szavai, az életpéldái követendőkké. Jelenits István a szeretet, mások szerethetőségének poétája. Ez azonban tőlünk némi oda- és visszacsatolást igényel, de erre is van Jelenits Istvánnak precedense, etalonja. Amikor a profán a csoda. A Rimbaud-i hagyományt követő, *A méz* című, 1967-es keltezésű prózavers-remekében a kifogyhatatlan mézeskanna történetének felidézésével a nap tüze, a nagyon régen elmúlt gyerekkora tér vissza a télbe, bármilyen mesze is van. Felöltlik benne a diáksága, egy közös dunai vakáció anekdotává nem silányuló igaz meséje. A vizet járva a csónakba tett kannába az evezőkről midig került annyi víz, ami pótolta az éhség csillapítása után a hiányt. Kiapadhatatlan bőségszaru „...*szegény éveknek szegény fiai...*” számára így lett a kanna. Íme, az érett férfi

kereshet olyan, már átélt élménykincseket, amiből töltekezni jó. Szobájából a havas, lucskos háztetőket is látva a költő már nem a könyvei közelébe került, a régi emlékek részesévé sosem válhatott új, apró üvegbe zárt aranyló, friss mézre gondol csak, a legédesebb íz és a megelégedett gyomor jelképét úgy érzi maga mellett, eszébe juttatja az életét végigkísérő emlékeit, megtelik az otthona mindazzal, ami élteni. És őbenne az a nyár is életre kel, amit már senki sem vehet el tőle. Távol és közel, múlt és jelen, minden és minden együtt. Vajon ez az életünk? A költő felelet, visszahúzó álbölcsességek helyett inkább megmutatja a maga mindennapjait, abból, vagyis a magából ad, azzal a hitel – én úgy vélem, helyesen –, hogy a kevésből is osztható szét, mert a kenyér a morzsákban is kenyér. Nem is a méz a fontos, bármi, bárki helyettesítheti, amiben, akiben „...egy láthatár napfény ragyog...” másért, másokért.

Jelenits István a verseivel is életművet hozott létre. Születésnapjára mi mást kívánhatnánk, azt, hogy írjon még az eddigiek után újabbakat. Nemcsak én szeretném.

ÚJÉVI KÖSZÖNTŐ

- AMAZ Ó ESZTENDŐ
AMIN, ELREPÜLE
EMEZ ÚJ ESZTENDŐ
ISMÉT VISSZAJÖVE
- ISTENTŐL KÍVÁNOM
ELTÉSSEN SOKÁIG
AZ EMBERI NEMZET
LEGFOSSZABB KORÁIG
- DERENGJEN FELETTÜNK,
EZ ÚJ ÉV CSILLAGGA
CSILLAGOK, CSILLAGA
ANGYALOK, ANGYALA

Németh István Péter

Batsányi János, a veszprémi piarista diák

*Jelenits István atyának köszöntésül,
s köszönettel*

A 20. században megjelent Batsányi Jánosról szóló életrajzi monográfiák olyannyira pozitívan hatottak az olvasókra, hogy egy jó értelemben vett Batsányi-kultusz teremtődött, főképpen a Dunántúlon. Tapolcaiak kezdeményezik, hogy Linzből hozzák haza a szülőföldre nyugodni a költő házaspár (Batsányi János és Baumberg Gabriella) hamvait.

Csikász Imre szobrászművész 1910-ben készült Batsányi-emléktáblája, melyre a költő „háromnegyed profilban mintázott arcmása a közismert Füger-féle Batsányi-portré alapján” került, a veszprémi Vár utcában ma is megcsodálható. Csikász Imrének szerencsét és honoráriumot hozott a veszprémi piaristák Ányos Pálról elnevezett önképzőkörének felkérése, hogy 1000 koronáért készítse el a 100×70 centiméteres emléktáblát, hiszen a tehetséges szobrász ihletett munkát adott szülővárosának át, s – főképpen ezen, az érte kapott összegből – Itáliába utazhatott. (Lásd É. Takács Margit Csikász Imre-életrajzát a szobrász emlékkiállítására kiadott katalógusban. Veszprém. Bakonyi Múzeum, 1964, 24.)

Az 1920-as évek végén Pécssett Batsányi Társaságot alapítottak Kolozsvári Grandpierre Emil, Kardos Pál és barátaik. 1945-ben Várkonyi Nándort, Szederkényi Ervint, Csorba Győzöt és Csányi Lászlót találjuk a Batsányiról elnevezett körben. Ugyanekkor Veszprémben is Batsányiról nevezték el a népi kollégiumot. E megyeszékhelyen cs-vel írták a családnevét, a század eleji helyesírási norma szerint. (Miképpen Csikász emléktábláján is olvasható: [sic!] BACSÁNYI JÁNOS.) Szokolszky István igazgató 1948-ban a Veszprém vármegye Szabadművelődési Tanácsa kiadásában megjelent *Bakony-Balaton Kalendárium* hasábjain számolt be az első tanévről: „1946. október 10-én nyílt meg a város, néhány község és üzem áldozatkészségéből. Az 1946–47. iskolai évben 18 hallgatója volt, ezeknek 89%-a paraszt és munkás, 11%-a értelmiségi származású...” A veszprémi Bacsányi János volt az ország legkisebb népi kollégiuma, mégsem felejtődött el névadójának emléke. Igaz, ahogy az időben közeledünk első forradalmár költőnk ifjúságához, úgy ritkulnak a róla szóló pontos tudósítások, viszont ha elővesszük életművét és a kortársak alkotásait, újabb fontos adalékokat találhatunk, amikkel árnyalhatjuk a legtöbbször szobor-merev Batsányi-képünket. Míg Batsányi nyelvtant, históriát vagy latinul tanult, kelepeltek a Sédén a malmok, társzekerek jöttek a városba, merthogy nem csupán a püspökségéről volt híres Veszprém, de az Észak-Dunántúl egyik kereskedelmi központja is lett a 18. századra.

Sajnos, nagyon kevés adat maradt ránk Batsányi János veszprémi diákéveiről is, amiket a piaristáknál töltött, pedig kétségtelenül itt is végezte a kö-

zépiskolai osztályait. A keszthelyi és a soproni tanévek között. Írni-olvasni még a tapolcai Malom-tó partján tanult meg. Sopronban fejezte be a hatosztályos iskolát, amely a mai gimnáziumnak felel meg.

Kazinczy Ferenc írta le először tán ezt a biográfiai adalékot, amelyet több mint kétszáz esztendő hagyományozott a Balaton-felvidéken élő s a költészetet értéként tisztelő polgárookra. Batsányi János Osszián-fordítása nem készült el (vagy ha igen, francia levéltárakban kallódik a mai napig), azt Kazinczy átköltésében ismeri meg az ország. Azonban mielőtt művét megjelentetné a széphalmi mester, 1815. július 16-án egy, a birtokában lévő Batsányi-fordítás-részletet küld az Erdélyi Múzeum használatára. Batsányi verses átültetése a folyóirat az évi 5. számában napvilágot is lát (*ISZTHÓNIAI HÁBORÚ. Ossziánnak egyik Éneke, Batsányi által 1798. fordítva*).

A szöveggözlés elé Kazinczy Ferenc Batsányi János rövid életrajzát is megfogalmazta és közreadta. A költő születési dátuma ugyan helytelenül, ám a bemutató sorok második mondatában Veszprém – már helyesen – diákvárosaként szerepel: *„Batsányi János született Tapolczán Szalában, 1763. Mart. 11dikén. Iskoláit folytatta elébb Veszprémben, tovább Sopronyban, végre Pesten a’ Piaristáknál...”*

A felvilágosodás Tapolcán született költőjének életéről ha bármit meg szeretnénk tudni, Szinnyey Ferenc és Horánszky Lajos munkáit kell föllapoznunk, az 1904-ben megjelent *Bacsányi János* és az 1907-es *Bacsányi János és kora* című könyveket.

A Szinnyei által készített életrajz 5. és 6. oldalán a következő sorok találhatók:

„Kazinczy, Horányi és Toldi szerint Veszprémben folytatta [Keszthely után] az iskolát. Erről többet semmit nem tudunk, a veszprémi gimnázium iratai semmi felvilágosítást sem nyújtanak.

Annak sem igen tudják okát adni, hogy miért ment át Veszprémbe, de hogy mégis járt ott, bizonyítja az a körülmény a Kazinczy-féle föntébb említett életrajzában ezt az adatát nem czáfolja meg Batsányi, holott majdnem mindegyikre tesz megjegyzést.”

Horánszky – mára már alapművé vált – 1907-ben megjelent Batsányi-monográfiájának 68. oldalán szerepel az a mondat és forrás, amelyekkel megerősíti Szinnyey Ferenc három esztendővel azelőtt tett állítását Batsányi Jánosról, tudniillik, hogy Veszprémben volt diák:

„Bacsányi négy éven át, 1776-tól 1779-ig volt a piaristák tanítványa Veszprémben.... – Eberhardt Béla tanár úr szíves közlése.”

Eberhardt Béla (1870–1957) emlékét, így Batsányiét is, a veszprémiek őrizték meg. Eberhardt atya, tanár úr Hermann Egyeddel közösen írt munkáját a mai napig forrásnak tekintik a történészek: *A veszprémi egyházmegye papságának könyvkultúrája és könyvallománya a XIX. század elején* (1942).

A filológia fölöttébb alkalmas mesterség arra nézve, hogy életrajzi dokumentáció hiányában mégiscsak bizonyítani tudjuk, vagy ha azt éppen nem, megsejthessük, hogy egy iskolában például milyen szellemi hatások értek valaki diákot, vagy tanárai közül választhatott-e követendő példaképet magának például Batsányi János Veszprémben 1779-ben? (Eberhardt Béla tanár úr nem tudta, hogy Batsányi 1778-ban még keszthelyi diák.)

Hadd kockáztassuk meg azt a biográfiai adatot, hogy Batsányi 1779-ig nem csupán Ányos Pál (1756–1784) költészetét, de tán személyét is ismerte már. (Nehéz elképzelni az ellenkezőjét, annyira személyes ügyként kezelte Batsányi e hagyaték gondozását.) Ányos Pál verseit összegyűjtötte, szövegüket gondozta, és önzetlenül adta-adatta ki. Már a fehér kámzsás pap-költő halála után négy esztendővel Batsányi a Magyar Múzeumban közöl Ányos-verset. Ír róla, nem hagyja, hogy az olvasóközönség elfelejtse. Főleg mindazok kezébe, figyelmébe szánja, akik országszerte még csak ezután fogják megismerni az elenyészendő rózsát megverselő, egyik legérzékenyebb magyar költő poézisét.

Batsányi Veszprémet – szó szerint – többször is említi Ányosról írott dolgozataiban. (*Batsányi János összes művei*, II. Próza művek. Első kötet, Bp., 1960, 109–134.) Veszprémben, Veszprémnek hagyja Ányos barátja az elhunyt költő verses hagyatékát, amiből aztán Batsányi dolgozik:

„Ányos’ versei, „a’ mint öszve valának írva, (úgy mond egy még életben lévő jó baráttya) Tisztelendő Bersenyi Kristóf Paulínus’ kezébe jutának. (1784 esztendőben); ettől kikérte azokat Fő-tisztelendő Zsolnai Dávid, Veszprémi Kánonok Úr, azzal az ígérettel, hogy ki fogja nyomtattatni.” – A poétának ezen kérdésben lévő írásai, negyed rétből öszve-kötetve, nálam vagynak...” Azt is megtudjuk Batsányitól, hogy az Ányos-kéziratokat Batsányi magától Zsolnai kanonoktól 1790 novemberében kapja meg.

Ányos Veszprémben hunyt el 28 esztendősen. A ferences templomban található a sírja. Batsányi ezen életrajzi adatokról a következőképpen tudósítja az olvasót: *„Fehérvárról által-vitette magát Veszprémbe (178 esztendőben), Július’ elején;) reméllvén, hogy ott egy seb-orvos, ki azzal biztata vala, meg fogja gyógyítani. Azonban, ugyan-ott, Szeptembernek 5-dik napján, megholt; minekutánna 27 esztendőket, 9 hónapokat, és egynéhány napokat élt volna. Ott fekszik a’ Franciskánusoknál.”*

Ányosról Veszprémben (és Pápán) utcát neveztek el, emléktáblát is kapott pápai iskolája falán s a megyeszékhelyen. (Szülőházán is emléktábla, azt Nagyesztergáron, 1959-ben avatták.) Ám egy költő számára elevenebb emlékjel nem létezik annál, mintha saját verseinek kiadásával ébresztik. Ezt tette Batsányi, a valahai veszprémi diák Ányossal, akinek életének ismertetésébe így fogott bele: *„Ányos Pál (külömben István: úgy látszik, hogy a’ Pál nevet a [Pálos] szerzetben vette;) született 1756 esztend. Decemberben; Esztergálon, Veszprém mellett; nemes és tisztos szüléktől...”*

Az 1778-ban Keszthelyen már verselő Batsányit Veszprémben egyre jobban érdekelte a poézis. 1779-ben Ányos Pál nagy tekintélyt vívott ki tehetségével. Nem csupán Pálos rendtársai, de Bessenyei Györgyék is elismerik (valamint Hazafiúi Társaságuk elnöki tisztségével jutalmazták) az érzékeny Ányost, akit majd csak a következő esztendőben szentelnek föl. Előbb fogadja báró Orczy Lőrinc az atyai barátságába. (Batsányit később.)

Batsányi János azonban nem csupán Ányos Pál örökbecsű verseiből tanulhatta az igazi költészetet. (1778-ban írta Ányos az elenyészendő rózsához azt a költeményt, amit tőle tán a legtöbbet citálnak.) Batsányi ugyanis a kortárs magyar líra mellett a kortárs, latin nyelven verselő költőket is közelről csodálhatta. (Batsányi maga is fog majd latinul epigrammákat, sőt hosszabb költeményeket szintűgy írni.) Conradi Norbert (1718–1785), aki pesti gimnazista volt, majd

piarista növendék lett, nem csupán Pesten, Nyitrán és Vácott, de Veszprémben is tanított. A veszprémi Dományi Márk (Batsányi János előtt 1782-ig Orczy Lőrinc fiának házi tanára!) így vélekedett Conradi Norbertről:

„Az emberi és isteni tudományokban kiválóan jártas, könnyű tollú költő, súlyos szavú szónok, elsőrendű bölcselelő és teológus. A növendékpapság itt is (Veszprémben), Vácott is szívesen és haszonnal hallgatta...” Jelenits István idézi Dományi Márkot, akit fél mondatban emígy jellemez: „aki pedig egyáltalán nem a bókók embere”. Jelenits atya *A latin nyelvű epigramma XVIII. századbeli piaristák költői gyakorlatában* című tanulmánya szól többek közt Conradi latin lírájáról (Jelenits atya külön elemezte Conradi Norbert *Sic est, conscripsi versus...* kezdetű carmináját. *Jl: Az ének varázsa*, Bp., Új Ember Kk., 2000, 30–64.)

Jelenits István ihletett fordításait adta szinte – Conradi szemelvény-gyűjteményéül – tanulmányához. Méltatta egykori költő rendtársának emberi és poétai erényeit: „... ezt a költőt a személyes élet apró eseményei ihletik, magáról ír, saját érzéseit tárja föl. [Ez a jellemzés a magyarul író Ányos Pálra is igaz! – megjegyzés tőlem – NIP] Ez a személyes jelenlét még a természetről, a Balatonról, a Duna kiáradásáról, szárazságról, vetésről szóló költeményein is átfénylik. A leíró vers lírai mondanivaló hordozója lesz, s gazdag zenei hangszerelést kap, hogy személyes mélységek megnyitója lehessen...” Jelenits atya ezt követően egy Conradi-költeményt idéz latinul, majd a saját átültetésében:

*Vere novo surgunt tenera inter gramina flore,
Vere novo nidos nubilis aptat avis.
Vere novo recreantur apes, opesaque resumunt
Vere novo foetus parturit agna suos
Vere novo placat radiis sol mitibus astra
Vere novo foeto semine ridet ager.
Verem ovo ad placidam Dorylin vocat Alceus umbram,
Vere novo in fagi verice scribit amor...*

*Tavasziújuláskor a zsendülő fűk közt virágok nyílnak,
tavasziújuláskor fészket rak a nászra készülő madár,
tavasziújuláskor fölélednek s újra munkához látnak a méhek,
tavasziújuláskor megellik a bárány,
tavasziújuláskor a nap szelíd sugárral békességre inti a csillagokat,
tavasziújuláskor a magvetés után nevetve zöldellnek a szántóföldek,
tavasziújuláskor a békés Dorylisbe árnyékat hívogat Alceus,
tavasziújuláskor a bükkfa kérgébe ír a Szerelmem.*

Lélegzetelállító bizonyíték három költő egy-egy verse, hogy az 1780-as években már mindhármuknak közös és megverselt élménye a fák kérgébe való szívek vagy kezdőbetűk vésése. Vergilius és Ovidius után Ányos Pál, Conradi Norbert és Batsányi egyaránt olyan fácskát választanak, amik törzsén a héj az évek múltával egyre nagyobbra növesztik a költők szerelmesen rótt jeleit. Nem elégedtek meg ők sem verseik esetleg egyre növekvő hírnevével („Mint növekednek a fák, úgy fog növekedni szerelmem” /Vergilius/. Azonban Magyaror-

szágon már Csáktornyai Mátyás a 16. században nem tartotta illendőnek tréfás Grobian-fordításában ezt a nem éppen természetbarát betűmetszést még holt fába, például padba-asztalba sem.) A Bakony rengetegjében s a Bakonyalján, túl Batsányi bölcsőhelyén még nem ritkultak a fák, elrejtették a betyárokat is.

Láttuk, Conradi bükkbe;

nézzük, hogy Ányos hársba;

Batsányi (1790 körül) megint csak bükkbe vési szerelme billogát:

**Ányos Pál: Érzékeny gondolatok
XV (Egy pázstor hársfára vágja Fillisnek nevét)**

Csendes magányosság! szívem nyájassága,
Ki sok nyögésimnek lehetsz bizonyosága; –
Im, itt hagyom nevét ékes Fillisemnek,
Hogy e fával nőjjön jele szerelmemnek.

Batsányi János: Egy nevendék bükkfához

...Teneris incidere amores
Arboribus: crescent illae; crescetis, amores.
VIRGILIUS

Élj, nődögélj, és nyúlj fel az ég felé,
S terjesszed ernyős ágaidat, te szép,
Te társaid díszére termett
Kellemetes fiatal fa! mellyet

E zöld berek főbb szálai közt maga
Választa Fánnim, hogy lekötött hitünk
Tanúja lennél: szíveinknek
Titka reád vagyon íme bízva!

Tartsd fenn sokáig párasodott nevünk
Első betűit; mellyeket a kegyes
Húsége bővebb zálogául
Metsze hajadra saját kezével...

A fába vésett szerelmi vallomás motívuma végigfut az évszázadokon, számtalan költő igyekezett versbe fogni ezt az idilli képet, hogy szerelmének tanúja pusztán fa vagy bokor, amely nézi, illetve testén is viseli majd mindvégig az Amor rajta ütött sebét. A 20. században Erdélyi József és Gellért Oszkár nevét említhetjük – ők szintén ábrázoltak sematikus szerelmes szíveket verseikben, nem beszélve a világirodalom klasszikusáról, Apollinaire-ről, aki kalligrammát is komponált a *Coeur couronne*-ről... Igyekeztem felfűzni ezeket a motívu-

mokat húsz esztendeje az idő hosszmeteszétére Batsányi e bükkfás versének elemzésekor, de most látom, Jelenits atya Conradi-fordításának olvasása után, hogy a Veszprémben (majd Orczynál) összefutó szálak csomóírását is érdemes kibogozni. Kizárt, hogy három költő egymástól függetlenül, egymás verseiről mit sem tudva, ugyanarról a képről írjon rokon érzelemmel, még akkor is, ha az Iconológiaiak hagyományozzák az idilli képet. Vergilius, de még a művelt Batsányi korában is a bükknek mitológiai aurája volt. Az aranykort szimbolizálta: „Szép leányka egy bükkfa vagy olajfa árnyékában állva. A fán nagy méhraj legyen, s lássék, hogy az általuk készített méhkasból nagy bőven csurog a méz. A leányka haja szőke legyen, akár az arany...” (Cesare Ripa). Az aranykort, vagyis az Édenkertet, a még el nem veszített Paradicsomot jelképezi a bükk és a szőke-arany hajú lányka s a méhek mézaranya. Ányos idilljében hárs szerepel (annak is finom és arany a méze), Conradi és Batsányi Ámor által érintett tájában egyaránt bükk: *Fagus silvatica*.

Conradi Norbert és Ányos Pál atyák halála után fél évtizeddel írta meg az alig 27 esztendőös Batsányi János a maga éden utáni vágyáról azt a költeményt, amely lehetett még ittas a veszprémi piarista diákévek földi és égi szerelmeitől... Erato mellett – ismét bebizonyosodott – mindig sűg az Amor Sanctus is.

Mészáros Róza
Kövágóors
Kossuth u. 8.
8254

Kémeth István Péter

Tapolca
Ley J. u tizen?
8300

Németh Péter Mikola

„Az ember itt kevés a szeretetre”

Adventi beszélgetés Pilinszky János költészetéről gyóntatójával, Jelenits István piarista szerzetes-tanárral, irodalomtörténésszel

A felvétel 1998-ban, Vácott a Görög templom kiállítótermében készült az Expanzió X. alkalmával „A remete” tematika megnyitóján

Németh Péter Mikola – Régóta készülődik bennem ez a beszélgetés. S talán találkozásunk különös kegyelme, hogy pont itt, Vácott, ezen a napfényes kora délelőttön, épp az adventi időben, a harmadik évezred küszöbén szólhatunk egy olyan emberről, élete művéről, aki az emberiségtörténet talán legvéresebb századának kivételes szülöttje, s aki sejtjeiben tudta, hatványán érzekelte magánélete és a történelem botrányköveinek nevezett koncentrációs táborok összefüggésében a mindennapi

lét tragédiáját, drámáját. Pilinszky János szinte mindenében, lelkében és testében is azonosulni tudott kora legtitokzatosabb rezdüléseivel, történéseivel. Drámai lény volt, mint mondják. S akire gyermekkoromból, ahogy szorongva, talán a poeta készülődhetett bennem, valahogy úgy emlékszem vissza, mintha mindig nagyon messziről, szinte a sír mélyéről, odaátrol szólt volna hozzám, megadón. Halott klasszikusnak véltem, már akkor. A sors iróniája, hogy belátva tévedésemet, ezek után bármennyire is szerettem volna még az életében megismerkedni vele, 1981. június 4-én már csak a temetésére érhettem oda, a Farkasréti temetőbe. Ráadásul, szégyenszemre, az utolsó útjáról is lekéstem, többen is elkéztünk akkor. A búcsúbeszédekre valószínű, hogy ezért sem emlékszem. Csak azt tudom, hogy egy törökszegfű-csokrot szorongattam a kezemben, amikor a tömegben, a frissen ásott sírgödör szélén állva, azzal szemközt, az út másik oldalán megpillantottam Németh László fekete márványba burkolt aranybetűs sírkövét. Elmerengve az író és a költő egykori, meglehetősen ambivalensnek tudott baráti kapcsolatán – a csokrot közben a Pilinszky János (1921–1981) feliratú egyen-kereszt tövére szúrtam –, az dobbant emlékezetembe, hogy te jó isten, hiszen mindkettőjüket szeretett magyartanárainak köszönhetem. Sárospatakon Ruszky Andrásnak, Szobon Rusvay Tibornak. Ők voltak azok, akik először Németh Emberi színjátékát, Galileijét, Széchenyjét, Égető Eszterét, A két Bolyait, majd

Pilinszky Trapéz és korlát, Harmadnapon, a Nagyvárosi ikonok és a Szálkák című köteteit a kezembe adták. Arra is élesen emlékszem, hogy akkor még, zöldfülűn, az a bizonyos, „értelmetlennek” ható Négysoros volt az első olyan vers, ami mélyen megérintett, ma már tudom, hogy nem véletlenül.

Alvó szegek a jéghideg homokban.
Plakátmagányban ázó éjjelek.
Égve hagyta a folyosón a villanyt.
Ma ontják véremet.

Reggel, a hajnali órákban, ahogy beszélgetésünkre készültem, ki tudja, hányadszor, de memoriterként ismét felmondtam magamnak néhány Pilinszky-verset. S újra fellapoztam a Szög és olaj című esszékötetet, amelynek szövegét Jelenits István gondozta, s a szerkesztés szempontjairól útmutatót is írt.

Megjelenése óta, ha jól emlékszem, az 1982-ben volt, szinte már rongyosra olvastam ezt az Édesanyámtól karácsonyi ajándékba kapott kék fedelű könyvecskét, amelynek borítóján bal tenyérrel oly szemérmesen eltakarja mosolygó arcának egyik felét a költő. Azóta is egyre több mához szóló üzenetet találok ebben a félszáz oldalnyi könyvben, amely a költő az Új Emberben 1958–81 között hetente megjelenő esszéit tartalmazza, más írásokkal együtt. Így találtam rá aktuálisan arra a tanulságosan beszédes szövegre is, amit az adventről ír. Így hangzik: „Advent: a várakozás megszentelése. Rokona annak a gyönyörű gondolatnak, hogy meg kell tanulnunk vágyakozni az után, ami a miénk. Gyermekkorunkban éltünk így. Vágyakoztunk arra, ami biztosan megjött. Télen az első hóesésre.” (Nyilván itt az a tágan asszociálható „száműzött tenger, isten hallgatása” metafizikusan is példaértékű mondata sejlik fel, azonnal.) „És várakozásunk ettől semmiel sem volt kisebb, erőtlenebb. Ellenkezőleg. Nincs nagyobb kaland, mint hazaérkezni, mint hazatalálni, beteljesíteni és fölfedezni azt, ami a miénk. S nincs gyengébb és jogosabb birtoklás sem, mint szeretnünk azt, akit szeretünk és aki szeret minket.”

Azt hiszem, ezek a sorok képletesen és valóságosan is elindítják azt a benső emocionális folyamatot és azt a várakozást, amiben már most is benne vagyunk. Meggyújtottuk az első gyertyát. Várjuk a második adventi vasárnapot, majd a hófehér karácsonyi ünnepeket.

Jelenits István – Igen, valóban gyönyörű, ahogy az egyházunk ünnepel. Az ember is, mióta ember, a hétköznapi és ünnepek között különbséget tesz. A hétköznapi mindenkor arra kényszerít bennünket, hogy az életünk felszínén tájékozódjunk, és hogy odaszögezzük figyelmünket a közvetlenül előttünk álló feladatokra. Az ünnep pedig azt tárja fel, amit a mélységek, magasságok jelentenek, és amik értelmet adnak a hétköznapiaknak is. Ez az egyház életében Jézus történetéhez kapcsolódik. A karácsony a születéshez, és a rákészülődés pedig valóban az adventi időhöz. Pilinszky János csakugyan, nemcsak kegyes tanácsként mondta el az olvasónak a várakozásról vallott érzéseit, hanem mély személyes tapasztalatként írt erről. Ahogyan a gyermek várakozik, és ahogyan a felnőtt is gyermekké lesz a várakozásban. Egyébként véletlenül tudom, mert én Pilinszky kézirati hagyatékával foglalkoztam, hogy még felnőtt korában is, minden karácsonykor levelet írt az Édesanyjának, úgy, mint gyermekkorában,

hogy karácsonyra mit szeretne ajándékba kapni. Ezeket a bensőséges leveleket meg lehetett találni a kéziratok hagyatékában.

– *Megtudhatunk-e erről többet? Miről írt még ezekben a levelekben?*

– Például arról, hogy a kötetem megjelenjék karácsonyra. Vagy hogy ezzel vagy azzal a valakivel levélváltásom és találkozásom remélhetőleg a megbékülést hozza majd. Minden karácsonytól várt valamit, valamilyen konkrét ajándékot, nem egyszerűen egy anyagiakban kifejezhető értéket, hanem az élet valamilyen elveszettnek vélt vagy elhomályosult titkának a felfénylése vagy a tisztázódása volt az ő óhaja.

– *Az idei, decemberi váci Madách-műsorfüzetünkre Dürer A királyok imádása című grafikája alá, Pilinszky János A karácsony margójára című esszéjéből egy rövid, ám bölcséleti szempontból annál súlyosabb részt választottunk. Idézetképp, felolvasom: „Mária és József alakja a bölcsőben fekvő gyermekkel: a család, minden család örök bensőséges képe. Ugyanakkor azonban, szinte észrevétlen fordulattal, isteni költészettel: az örök szüzesség képe is. A család, a termékenység jegyei mögött itt az ember másik magasrendű életformájának, a természetfölötti élet előképének, a szüzességnek is a legbensőségesebb »hármában« gyönyörködhetünk. Külön-külön és együtt: Jézus, Mária és József alakjában, a szentcsalád, a karácsonyi barlang szeplőtelen látványa, egyszerre kimeríthetetlen szemléltető kincse minden családnak, s vezércsillaga minden egyes – társas vagy végképp magányos – emberi életnek. Csodálatos egyetemességet rejt magában, s oly észrevétlenül egyszerű »fogalmazásban«, amire egyedül a természetfeletti képes. Mint család: áldást osztó képe az emberiségnek, ugyanakkor – a szüzesség isteni mélységű fölfedésével – az örök, egyszeri ember megszentelése, annak kodifikálása, hogy az egyes ember a történelemnek nemcsak láncszeme, hanem egyúttal felülmúlhatatlan végcélja, Isten szeretetének legfőbb tárgya is. Természetes és természetfeletti eme csodálatos egyensúlyában csakis így lehet jelen már most és már itt az a hatalmas feszültség, mely drámájával az egész univerzum sorsát kimérte, s melybe már most és már itt belefér a kereszt éjszakája, a bal és jobb lator, Veronika kendője és Júdás árulása, az egész emberi történelem, s azon túl az egész teremtett világ »türelmetlen várakozása«.”*

– Igen. Nagyon szép gondolata volt még, egy korábbi prózai írásában írta meg, hogy a karácsonyi kép azt mutatja meg, hogy Jézus, amikor megtestesült, nemcsak emberré lett, hanem ugyanakkor az egész mindenséggel találkozott. Hiszen a csillagok ragyognak a feje fölött, a barlangban a föld mélye nyílik meg. A szalmán a növényvilág a természet, a szamár az állatoknak a hódolatát hozza, a szegény pásztorok a koldusokét, a királyok, a bölcsék az értelmiségét vagy a gazdagokét. És az angyalok is ott vannak. Tehát az egész teremtett világ együtt van ebben a képben, ahogyan ő mondaná, hasonlíthatatlan intim szituációban, ahol a gyermeki lelkek az Istent imádják.

– A karácsony margójára című esszé záró gondolatai is valami hasonlóról beszélnek, idézem: *„Az egyszerű képet (pásztorok, királyok és ökrök foglalatában) ihletett kézzel és kiapadhatatlan odaadással nem hiába idézték fel templomok falán a századok. E kép, mely természetfeletti »elkötelezettségével« mindent fölülmúló történetet ígér – így érkezik ma is közénk, az éjszakában megeregedő hóesés intimitásával.”* Az evangéliumi szegénység

intimitásával, teszem hozzá én, még a hóvivatarban is. A szegénység örök értéket megőrző erejével. Mert ez az a helyzet, amiben a szegénység mintha végérvényesen felértékelődne.

– Igen. Ez biztos, hogy így van.

– Azért is hangsúlyozom a szegénységet, mert Pilinszky János életvitelére, egész költészetére igaz az a fajta aszkézis, ami, többek között, abból az emberi alapállásából eredhet, hogy a költészet dicsősége az, hogy abból még senki meg nem gazdagodhatott. Ő írja ezt A költészet dicsérete című esszéjében, majd ugyanott így folytatja: „A verseket nem lehet megfizetni, vallják a költők. (...) A közénk született Isten bölcsőjénél minden biztonnal ott volt a költészet is. Úgy is, mint a szegénység, és úgy is, mint a teremtett világ oszthatatlan jelenléte, véghetetlen szépsége, megvásárolhatatlan fényessége.” A mi világunk tehát nem attól lesz boldogabb és gazdagabb, hogy mindennek erejével gazdasági és pénzügyi szempontból robbanásszerűen fejlődik.

– Megvan, legalábbis a kockázata a pénzben való gyarapodásnak. S biztos, hogy a pokla annak, hogyha az egész életet a pénz utáni vagy a gazdasági gyarapodás utáni vágy tölti be. Amit az evangélium is mondott, hogy könnyebb egy tevének átjutnia a tű fokán, mint a gazdagnak bejutnia a mennyek országába. S ezt valóban, Pilinszky úgy élte meg, hogy ez a mennyország nemcsak a túlvilági életre vonatkozik, hanem az e világra, a paradicsomi helyzetképre is. Amit, akár önként keresett, akár sorsként vállalt, azt a jó szívvel elfogadott szegénység teszi hozzáférhetővé. Biztos, hogy ennek a költői alapállásnak a kiváltságosságát látta, és élte is. Az is érdekes azután, ahogyan ezt ő továbbviszi, hogy a költészetben belül nemcsak anyagi szegénységet látott kötelezőnek, hanem egy személy szerint is. S azt hitvallásának tartotta. És még a költői eszközök vonatkozásában is a szegénységet kereste. Gondoljunk csak arra, hogy a Nyugat első, második, tulajdonképpen a harmadik nemzedéke után jelentkezett, és azok a nagyok egyszerre éltek akkor. Babits is élt még, amikor ő megszületett, és Weöres Sándor is. Mi mindent tanult Babbitstól? Szabó Lőrinctől? Tóth Árpádtól? S milyen pazar, pénzben ki nem fejezhető, de költői eszközökben megmutatkozó gazdagsága jelentkezett akkor még a rímnek, ritmusnak. A költői képeknek mennyire játékos és ugyanakkor komor lehetőségeivel és komoly gazdagságával éltek a nyugatosok. Ezzel szemben Pilinszky Jánost költészetében valóban egy bizonyos aszketikus szűkszavúság, szegénység jellemez. Ő maga mindig is egyféle nyelvi szegénységről beszélt. Nem biztos, hogy ez az igazi szegénység, ezért árnyalatokban fogalmazott, nagyon finom eszközökhöz fordult. Tehát, úgy volt szegény, mint ahogyan, bizonyos szempontok alapján, Kassák Lajos. Mikor megszólalt, sajátos lemondásként hatott minden szava, mintha ismerte volna az eszközöket, s mégse akart volna élni velük. Úgy tett, mint az a muzsikusi, akinek zenekara van ugyan, de csak egyetlenegy hangszeren kívánja megszólaltatni zeneművét. Valami ilyesféle jellemezte Pilinszkyt.

– Tudunk arról, vagy legalábbis olvasni róla, hogy Bébitől, a szeretett néma nagynénitől tanulta meg János az anyai beszédet, az anyanyelvét. Nyilvánvaló, hogy életének ez az egyik olyan paradoxonja, amit úgy kell értenünk, hogy ez részéről egy nagyon is elvonatkoztatott megállapítás. Vagyis hogy az ő versbeszéde misztikus intuíciójával, visszafogottságában,

„egyszerűségében”, lecsupaszított tisztaságában inkább a némák jelbeszédéhez, az imádságaink metanyelvéhez áll közelebb, mint a mindennapi beszélt nyelvhez, az anya- vagy apanyelvhez. Azt hiszem, hogy ebben az esetben is a tények szintjén megállapítható s a realitások elíziumi mezején át a valóság régióiba eljuttatható felismerések vezérlő elvéről van itt szó, ami sok esetben felbukkan a költő gondolkodásának homlokterében, mert életre szólóan nem tudta elfogadni például azt, hogy sokak a valóságot hajlamosak összetéveszteni a tényekkel, holott a kettő nem egy s ugyanaz. Gyakran idézte Rilke szállóigévé lett mondatát: „Rettenetes, hogy a tényektől sose ismerjük meg a valóságot!”, ugyanakkor őáltala is tisztában volt azzal, hogy a „végső szó joga (a valóság nyelvén) nem a miénk”. Erről így vall például A valóságról című esszéjében: „Az imádság ott kezdődik, ahol a tények véget érnek. Ahogy a művész munkája is. Amikor Van Gogh megfest egy virágzó fát vagy bármi mást, vásznán és alkotó ihletében azt a paradicsomi állapotot kívánja visszahódítani, amikor a tények még makulátlan realitások voltak. Az »ő fái« attól szépek és valóságosak, mivel a paradicsom földjébe gyökereznek, az ágaikban a teremtés ereje nyilvánul meg. Az ember valóságsgzomját a kihűlt tények sose elégitik ki. A tény a valóságnak a küszöbe, megmervüilt fölszíne csupán. A valóság, ami felé mi vágyakozunk, épp a fölszín mögé van befalazva.” Mit gondolhatunk ma minderről? Gondolhatjuk-e másképp, akkor, amikor úgy látni, hogy az ezredfordulóra szinte mindent lerántottunk a tények küszöbére, s ott a legszebb reményeink és értékeink is diribdarabokra törtek már?

– Biztos, hogy itt a magyar helyzet különösen nehéz, mert hiszen évtizedek teltek el úgy, hogy „rossz” szegénységben éltünk. Egy kispolgári életvitelben inkább, mint abban az igazi szegénységben, amiről eddig beszéltünk. Ennek, a kispolgári életnek a hirtelen veszélyeztetettségét, kitágulását hozta meg részben az elmúlt néhány év. Amikor a szerzésnek a mohósága vagy a megszerzett javak védelmének a határtalan ingerei hatalmasodtak el sok-sok emberen. S ez talán nem is vehető minden esetben rossz néven, mert a világ változása, egy ország helyzetének a hirtelen történt átalakulása hozta ezt az állapotot. Ugyanakkor sajnálatos, hogy így még inkább az jellemzi az életünket, hogy csakugyan a tényeknek a halmaza, a garmadája kápráztatja el és foglalkoztatja a polgárokat, s készíti őket olyan riadt cselekvésre, vagy épp kapkodó mozgásra, amelyet napjainkban tapasztalunk. És ezért tűnnek el azok a nélkülözhetetlen, mélyebb emberi vonzalmak kinek-kinek az életéből, melyek összeharthatnák közösségeinket, családjainkat. Van Pilinszkynek egy másik gyakran idézett képe is minderről, szívesen beszél az atyai házról, ahol az életünknek a fészke van, és ahová haza kell találnunk egyszer mindannyiunknak.

Ugye, ez a hazatalálás a lényeg most. Én reménykedem abban, hogy Magyarország is, az egész nemzet tehát, az első meglepetések és megrázkódtatások után észre fogja venni, hogy itt mégis miről van szó. Már most érezhető, hogy veszélyes a helyzet, mert hiszen ezt az első mámort a fogyasztói társadalom a reklámjaival igyekszik fenntartani, de mindenáron, akkor is, amikor az már magától lecsengene. Mondjuk úgy, ahogyan nyugaton is tanúi vagyunk annak, hogy a szexualitásnak vagy az erőszakosságnak a mítoszait tudatosan igyekeznek ébren tartani, vagy épp fokozni, csak azért, mert az üzlet. És az önmagát gerjeszti, hogy a saját útján még tovább jusson, egészen a képtelen-

ségig. Én azért hiszem azt, hogy ebből az állapotból előbb-utóbb magára eszmél a mi társadalmunk, és észre fogja venni, hogy ez üresjárat, így nem mehet tovább. Ennek jeleit ma már megtapasztalhatjuk az emberek érdeklődésében, a fiatalok között. Tanúi lehetünk a pozitív folyamatoknak is, a baj azonban valóban az, hogy gyanakvással is telve van a világ, amennyiben megengedi, hogy a tények szintjén áltassák s az orránál fogva vezessék. Amikor a mélyebb igény felébred benne, akkor, ideig-óráig gyanakvóbb lesz. S akkor nem nagyon meri rábízni magát a vezetőire. Pedig, érzésem szerint, ilyen vezető lesz Pilinszky János is. Lelki vezető, természetesen.

– *Mindazonáltal összefüggéseiben úgy érzékelné, hogy félelmetes, de még ennél is mélyebbek a mindennapi bajok gyökerei. Ha jól emlékszem, akkor Maklári József tanár úrnak, a Vox Humana karnagyának a váci piaristáknál tartott gyászmiséjén papként, példabeszédében a társadalmi alapokat kérdőjelezte meg, kedves tanár úr. Többek között arról téve említést, hogy korunk elhúzódó válságának okai a kultúra és a civilizáció értékei összekeveredésének ok és okozati összefüggéseihez vezethetők vissza, mindenekelőtt. Ez lehetne most beszélgetésünk további vezérfonala, vagyis az a kérdés, hogy civilizáció és kultúra milyen viszonyban állnak ma egymással? Mindennapjaink társadalmában meglehetősen, már elindult fölfelé egy természetes építkezési, letisztulási, vagy inkább gyógyulási folyamat, aminek talán már a vége felé járunk, vagyis hát, reményeink szerint ez már „A mélypont ünnepéye”, hogy Pilinszkyt idézzük újra és ismét. Mert különben is higgyük, így mondta beszélgetésünk legelején, kedves tanár úr, hogy ő talán jó lelki vezetőnk lesz a harmadik évezredben. Vagy már az is, csak még a közvéleményben nem tudatosult. Ha pedig ez az örömhír valóság, akkor fontos tudnia mindenkinek, hogy Pilinszky János mint érző idegdúc miként gondolkozott önmaga költői létéről, hívő emberségéről. Megvallotta többször is: „költő vagyok és katolikus”. Nem azt mondta tehát, hogy katolikus költő vagyok. A sorrend, ebben az esetben, bizony korántsem másodlagos, az egyetemesség elsődlegességére hivatkozva meg egyáltalán nem az.*

– Volt Pilinszkynek egy másik felelete is erre a kérdésre. Mikor megkérdezték tőle, hogy katolikus költőnek vallja-e magát, volt, amikor azt válaszolta, hogy nagyon szeretné az lenni. S azt hiszem, hogy bizonyos értelemben ez így pontosabb. Persze mindegyiket félre lehet érteni. Nem, nem vált benne ketté a hívő lélek és a költő. Tehát, ha valaki úgy értelmezi, hogy katolikus és költő, akkor azt úgy érti, hogy a dolog kettévált. Létének egyik tartománya az, hogy vasárnap templomba jár, hétfőn, kedden meg verset ír. Nem, ez nem ezt jelenti! Hanem azt: az ő katolikussága nem egy életprogram, aminek a költészetét alárendeli, hogy, mondjuk, megverselje vagy az emberek között propagálja valamilyen nemes értelmű költői módszerrel a katolicizmust. Hanem a katolikussága, amely vívódó és küzdelmes hit, hűség volt Istenhez, gyermekkorától hitéhez, az kérem szépen, az nagyon mélyen átítatta az egész személyiségét, meghatározta az egész költészetét. De ez nem az ő dolga, hogy lemérje. És nem is program, hanem adottság. Ugyanúgy adottság Pilinszky számára a katolikussága, mint ahogyan az a tény, hogy magyar nyelven írt, és az anyanyelvét vállalta természetesen. Éppúgy vállalta mindazt, ami a katolikus mivoltából következett. És éppen ezért, ez egy alázatos és nem egy programszerű, harsány

nem tudom, miféle dolog, amit épp értékesíteni kíván, vagy másra akar kényszeríteni vagy rátukmálni, hanem egy óriási evidencia, amelyik ilyesféleképpen van jelen a költészetében. S én ezt nagyon-nagyon lényegesnek látom, minden ízében áthatja, ott is, ahol a kétségeiről szól és beszél.

– *Ez a gondolatsor azért is fontos, amit most megosztott velem, velünk, mint piarista szerzetes, mert nyilván nem véletlen, hogy az a hívő, mélyen vallásos ember, aki Pilinszky János volt, épp Jelenits Istvánt választotta egyik lelki vezetőjéül, hiszen gyóntató papja volt.*

– Akkor meg is riadok mindjárt, mert...!

– *...mert így még mélyebb, bensőségesebb titkok tudója lehet, még árnyaltabbaké, mint mondjuk irodalomtörténészként, vagy egyszerűen csak olvasóként.*

– A gyóntatót a titoktartás kötelezi, nemcsak akkor, amikor a gyónó él, hanem mindörökre. Úgyhogy, azért én most nem a gyóntató szerepéből szeretnék szólni, hanem mint versei értelmezője. Meggyőződésem, ha valaki a katolikus gondolkodás ismeretével és nagyon nyitott lélekkel közeledik Pilinszky János verseihez, akkor pusztán a műveiből is ugyanazt olvashatja ki, mint a gyónásaiból. Tehát, nem kell egy máshonnan való tudás.

– *A versírás már önmagában is gyónásnak számít. De, ahogy egy-egy vers értelmezése tekintetében is lehetnek homlokegyenest eltérő megoldások, úgy ez a létező különbözőség másféle szellemi, érzelmi megnyilvánulásainkra is igaz lehet. Nem okvetetlenkedni akarok, de azért jó volna megtudni, hogy mi a véleménye az irodalomtörténésznek Kuklay Antal A kráter peremén című könyvéről, amelyben a szeretetéről, pedagógiájáról messze földön ismert körömi plébános szinte a tények szintjén, rendhagyó módon elemzi Pilinszky János költészetét.*

– Azt én egy kicsit fenntartással szemlélem, mert azt gondolom, hogy túlságosan is rejtjelezett üzeneteket keres a Pilinszky-versekben. Akár azért, mert a társadalmi rendszer, a diktatúra nem engedte, vagy minthogyha, bármi más okból, nem tudni, hogy miből, de a költő nem akarta volna direkt módon kimondani azt sem, ami kimondható. Így akkor mondandóját egész egyszerűen belekódolta a műveibe. És ugyanakkor túlságosan allegorikusan fog fel bizonyos Pilinszky-verseket, amit nem tartok szerencsésnek. Nem a versek tényleges világából adódik ez a fajta értelmezés. Tehát ha mondjuk a hármas számról van szó, akkor ő rögtön a Szentháromságra gondol. Vagy rögtön a nyitott sírra, ha a fények és árnyak megjelennek Krisztus sírjánál. Ezek azt hiszem, hogy nem igazi kódok, ezeket nem tartom valódi kulcsoknak.

– *Valóban ellentmondásosnak hat ez a fajta megközelítés, főként ha arra gondolok, hogy ahelyett, hogy a lehető legtágabb asszociációs térben elemeznénk egy-egy verset, jó descartes-i logikával, „racionálisan” lerántjuk azt a tények szintjére, bezárva ezzel a tágabb értelmezés lehetőségét.*

Ha már a Négysorost az elején felemlítettük, érdemes számba vennünk, hogy ennek a klasszikussá vált 20. századi négy sornak hányféle értelmezésbeli megoldása van. Az egyik jól ismert értelmezése egyszerűen az, hogy „mind a négy sor értelmetlen”, mert a megnevezett tárgyoknak, abban az összefüggésben, amelyről a költemény beszél, sehol és semmiben nincs értelmezhető funkciójuk. Mit is keresnek a szegek a homokban? S mi az ér-

telmük, szerepük a plakátoknak egy eső áztatta magányos éjszakában? Miért ég egy olyan házban a villany, ahol nincsen senki? Hovatovább, maga a vérontás értelmetlen, erre fut ki maga a vers. Ez persze rendben is volna, az első asszociálható hámréteg tekintetében. Ám megtudjuk, hogy a költőt, abban az időben, amikor a vers születik, épp elhagyta a felesége. Elmondása szerint, mikor hosszabb távolléte után, mit sem sejtve hazatért, az üres, bútorozatlan lakás, a folyosón égve hagyott villany látványa az elhagyatottságnak, a kitaszítottságnak, a magánynak, az árvaságnak egy olyan szintű drámai érzését keltette benne, amelynek szorításában megszületett ez a páratlan, elképzeltetően az egész 20. századot átfogóan jellemző Négysoros, minden idők négysorosa.

Ebben a vershelyzetben nyilván valami olyasmi van egyidejűleg jelen, valamiknek, látszólag össze nem illő tárgyakkal az egymáshoz rendeléséről van itt szó, úgy, ahogy az addig nem létezett, s ahogy az soha többé meg nem ismétlődhet. S ez nem más, mint az a világhiány, ami formát talál, épp ott és akkor egy négysoros versben, ami egy kort, egy egész századot jellemez és minősít.

– Igen, nagyon érdekes nála, hogy sok verse konkrét emlékekre épül, szinte azt mondhatnám, hogy majdnem mindegyik, amiről tudunk. De nem biztos, hogy ezeknek az élettani feltárása igazán hozzájárul a vers megfejtéséhez. És az sem biztos, hogy ezeket a verseket így kell megfejtetni.

Azt például, hogy a Vénkisasszony kicsoda? Vagy hogy a fiatal Pilinszky börtöntöltelékek között töltötte a gyerekkorát? Ezt nem biztos, hogy szükséges tudnunk ahhoz, hogy mondjuk a Vénkisasszonyról szóló verset azzal a lélekkel olvassuk, amivel a költő titkait képesek leszünk szóra bírni. Nem azok a titkok, hogy honnan vette a habarcsot, a saját emlékeinek milyen rétegeiből. Vagy hogy egy-egy lírai művénel mire alapozta a konkrét képi kiindulást. Nem ezek az életrajzi vonatkozások, nem ezeknek a felfejtése viszik közelebb az olvasót, a versmondót a mű egészéhez. Biztos azonban, hogy az ellenőrzésnek ez a módszere nem rossz, meg nem is baj, hogyha ezt valaki tudja. De ha nem tudja, akkor átengedi magát a versnek, és nem mint megfejtésre váró rejtvényt, hanem mint egy titokra utaló jelet értelmezi. Ha valaki Kuklay Antal olvasatát követi, úgy nem gondolom, hogy közelebb jut Pilinszky költői valóságához.

– A Szög és olaj utószavában, a szerkesztés szempontjairól, melyeket Jelenits István szerkesztőként határozhatott meg, a következőket olvasom: „Ne feledkezzünk meg arról, amikor Pilinszky János prózai írásait a kezünkbe vesszük, hogy egy lírikus műveit olvassuk. Erre elsősorban nem a nyelv költői szépsége, pontossága emlékeztet, hanem ami annál még fontosabb, az írások lírai hitele. Nem mintha a 'lírikus' folyton önmagát boncolgatná, vagy mindenáron egyénieskedni akarna. Pilinszky úgy személyes, mint Bach, akit oly csodálattal és együttérzéssel emleget írásaiban.”

Ez alapján az az érzése az olvasónak, mintha mind a mai napig kritikai, irodalomtörténeti viták folynának arról, hogy vajon hol a helye Pilinszky esszéinek, vallomásos prózájának, publicisztikai írásainak az életmű egészében.

– Én nagyon is meg vagyok győződve arról, hogy ezek az írások egyenlő értékűek a verseivel. Ám a költő barátai között voltak olyanok, akik az egész kereszténységgel nem nagyon tudtak mit kezdeni. Ők ezért úgy látták, hogy ez

egy amolyan házi feladat. Pilinszky az Új Embertől kap pénzt, ott kapott állást, státuszt, így természetesen eleget kell tennie annak, hogy időről időre cikkeket, írásokat szállít a munkáltatójának. S mivel derék ember, ezt sem akarja akármilyen szinten megoldani, igyekszik jól csinálni. De hát sokkal igazabb és sokkal személyesebb lírai hitelű írások ezek, mintsem hogy bárki mellékes műveknek tekinthetné az Új Emberben megjelenteket. S éppen a verseknek és a prózai írásoknak a nyelvi kapcsolata, tematikai összefonódása mutatja, hogy egy-egy versnek például így lehet megtalálni az előzményét. Máskor egy lírai műnek lesz a folytatása egy-egy prózai darab.

Nem egyszerűen utánérzés a Pilinszky-próza, hanem gyönyörű kifejtése vagy második tétele annak a költeménynek, ami az alapot képezi. Ezeket az összefüggéseket én nagyon fontosnak tartom, és azt hiszem, hogy a Pilinszky-filológiának ezeket érdemes lesz feltárni és bejárnia egyszer, mert ezek valóban közelebb segítenek a mű igazi akusztikájának meghallásához, felfogásához.

– A mai találkozásunkra készülve megbeszéltük, hogy az adventi időre való tekintettel, versekkel fogjuk zárni beszélgetésünket, arról persze nem volt szó, hogy milyen versekkel.

– Igen. A kései Pilinszkytól egy nagyon egyszerű kis verset olvasnék fel. Ez megint olyan terület, ahol azok a barátok, akik az első korszakot fedezték fel maguknak, sokszor úgy érzik, hogy a kései versek csak morzsák a korábbi Pilinszky asztaláról. Én egyre inkább úgy érzem, hogy ez a második Pilinszky még szabadabban adja azt, ami költészetének igazi lényege. Van egy ilyen verse, ezt gondoltam most befejezésül elmondani.

Az ember itt

Az ember itt kevés a szeretetre.
Elég, ha hálás legbelül
ezért-azért; egyszóval mindenért.

Valójában két szót, mit ismerek,
bűn és imádság két szavát.
Az egyik hozzám tartozik.
A másik elhelyezhetetlen.

Pilinszky János és Németh László sírja egymással szemben, az út két oldalán van, Budapesten, a Farkasréti temetőben.

Pilinszky János:

Ama kései

Németh Lászlónak

Ama kései, tékozló remény;
az utolsó, már nem a földet lakja,
mint viharokra emelt nyárderű,
felköltözik a halálos magasba.

– Pilinszky halála óta, minden olyan költői estemre, ekszpanziókra, baráti találkozókra, ahol az ő végtelen, kozmikus szabadságot teremtő véd-szellem jelenvalóvá lehet, meghívót küldök a „szívnyagyobbodásos” Bp.-re, a Hajós utca 1.-be. A leveleim közül retúr, a címzett ismeretlen felirattal, eddig még egyetlenegy sem érkezett vissza. Ez úgy hiszem, jó jel! Ezért, azóta is, olykor, ha az ő verseit olvashatom, akkor még mindig van merszem reménykedni az örökkéval(í)óságban. Ennek hatására született az 1981. június 4-re dátumozott versem is, a költő farkasréti temetése hatására.

Adventi beszélgetésünk zárásaként, kedves Jelenits tanár úr, engedelmével felolvasom:

(helyzetjelentés)

Címzett: Bp., Hajós utca 1.

Kedves Mester!

Harmadnap múltán
engedelmére jelentem
hogy lenn és fenn
hogy fent és lent
hogy Ők ott ketten
Németh és Pilinszky
Budapesten
az Útnak két oldalán
egymással szemben
egymásra szegzetten
egymást átvérző
játékos örületben

Ők ott ketten –
per omnia
saecula
saeculorum
– in aeternum
Ámen.

(A váci Madách Televízió Új Uránia című művészeti, bölcséleti műsorában 1998 adventjén elhangzott beszélgetés szerkesztett, rövidített változata.)

Fazekas István

A zsoltárfordítások frazeológiai és költészettani kérdései

Jelenits István tanár úrnak, aki a betűről szólva is a lélekről beszél

1. „Még nyelvemen sincs a szó, te már pontosan tudod, Uram!” (Zsolt, 139,4)

1.1 A zsoltárszerzés eredete. A zsoltáros, akárcsak Izrael közössége, Istenhez mindig a „mélységből” kiált, és tudatában van annak, hogy választ kap, tudatában van tehát a meg nem érdemelt kegyelemnek. Claus Westermann magyarul is olvasható, *Az Ószövetség teológiájának vázlata* című kézikönyvében a bibliai imádság kialakulásának szakaszait együtt vizsgálja a zsoltárok genezisével. Szerinte az ima nem más, mint válasz Isten tetteire és Isten szavaira, és pedig eredetileg spontán reflexió, rövid kiáltás vagy sóhaj, amelynek alanya minden esetben az Úr: „Istenem, te vagy az én erősségem, miért taszítasz el?” (Zsolt 43,2a); „Uram, mi Urunk, milyen csodálatos széles e világon a te neved!” (Zsolt 8,2). Westermann minden kétséget kizáróan úgy véli, az ilyen jellegű rövid kiáltásokból és fohászokból alakultak ki a legrégebbi zsoltárok.¹ Keletkezésüknek kezdeti stádiuma abban áll, hogy az Istenhez intézett kiáltás egy valós történeti szituációból fakad föl, s a föloldást kereső ember nyelvi kibontakozása válik panasszá, segélykéréssé, ujjongássá, könyörgéssé, vallomássá, álméltkodássá, esetleg rövid dicséretté vagy fogadalommá. Az istenes énekek keletkezésének második stádiumában a költői tartalmat kapott forma elválaszthatatlanul összekapcsolódik azzal az élethelyzettel, amiből az Istenhez magasodó érzés és gondolat megered. Az ilyen jellegű költői idom adekvát módon elrendeli a zsoltárok istentiszteleti jellegét, ugyanis ettől a pillanattól kezdve a zsoltárok verstani alakzatai és Sitz im Leben-jei kölcsönösen magyarázzák egymást, és – a hétköznapi realizmust Isten igazságosságának és irgalmasságának egyensúlyba állításával fölülírva – mindenki számára érthetővé teszik, hogy a zsoltárok Istentől erednek és Isten felé mutatják az utat. A harmadik stádium a hosszú prózai imáké, amikor megszűnik az egység az istentiszteleti gyülekezet és az egyéb zsoltárolvasó individuumok vagy kollektívák között². A három stádium közül – lassú, fokozatos fejlődésben – a középső teremtette a zsoltárok gyűjteményét.

A zsoltárost, mint minden versszerzőt, a megrendülés tömörre vált, a szellemi és lelki béklyókat szétroppantó élménye szólaltatja meg, mely megszólalásnak az említett státuszai nyilvánvalóak, ám mégis, Westermann zsoltárgenezisének vázlataihoz nem árt hozzátennünk: a Zsoltárok könyvének imádságai

¹ Westermann, *Az Ószövetség teológiájának vázlata*, 154–155.

² Uo.

kiszakadtak eredeti összefüggésükből, és keletkezésük történetét is többnyire sűrű homály borítja. Igaz ugyan, hogy egyes zsoltárok esetében meg tudjuk állapítani, mi az a kor, aminél korábban nem keletkezhettek, összességében azonban hiábavalónak bizonyult az újkori szentírásstudomány igyekezete a szerzőség kérdéseinek érdemi megválaszolására. Leszögezhetjük: a zsoltárok többségéről azt sem tudjuk pontosan, eredetileg milyen céllal készültek (mire használták őket). Vannak olyanok, amelyekről látszik, hogy közösségi imádkozásra írták (például a 15. és a 122. zsoltár, amelyek templomi bevonulási énekek, valamint az úgynevezett kis és nagy hallél zsoltárok: 113–118; 136, ezeknek a szerkezetéből is kiténik liturgikus használatuk), míg mások – éppen a legbensőségesebb egyéni könyörgések – eredeti kontextusa kideríthetetlen. A dallamokra és előadásmódokra vonatkozó felirataikból azonban kiténik, a legszemélyesebb zsoltárokhoz is közösségi, kultikus kerete van.

A zsoltárok születését illetően elmondhatjuk, egy részük egyéni imádságként jött napvilágra, a zarándok, a bajban lévő vagy hálát adó ember könyörgéseként, másik részük pedig eredetileg is a közösségi kultusz számára készült, de megjelentek a családi rítusokban is, mint például a szombat vagy a pászka vacsora során énekelt fohászkodások. A zsoltárok keletkezésük pillanatától az emberi lét egészét átölelik, akárha őriző angyalaink lennének. Nyilván nem véletlen, hogy az ilyen jellegű liturgikus énekeket Joseph Gelineau a történelem sarokköveinek véli.³

1.2 A zsoltárok nyelvi ereje. A szövegmagyarázók a zsoltárok nyelvi robusztusságát azok műfaji jellegzetességeiből (királyzsoltárok, himnuszok, bizaloménekek, panaszdalok, hálaadó énekek, tanító énekek, vegyes műfajú énekek) és teológiai sajátosságaiból (Izráel válasza Istennek, orákulum- és szómágia-jelleg) eredeztetik.⁴ Ez azonban csak részgazság! A nyelvi erőt ugyanis ezekben az énekekben a magasrendű gondolkodás és a legtisztább költőiségben megmutatkozó ember- és istenismeret táplálja.

Minden zsoltár közös esztétikai sajátossága a dialógus, vagyis az Istennel való párbeszéd; morális ismérveként pedig megfogalmazhatjuk: minden egyes zsoltár egyben a romlás ellen való ének is. Nem is lehet ez másképpen, hiszen az ég és föld sebeitől megrendült zsoltárszerzőknek közös ars poeticája van: minden időben a bűnös ember áll Isten előtt, aki megváltásra szorul. Isten nélkül még tisztán énekelni sem tudunk: „Még nyelvemen sincs a szó, te már pontosan tudod, Uram!” (Zsolt, 139,4). Vallomásaink, bűnvallásaink és dicsőítő énekeink forrása is a Teremtő maga.

A fordításban elsőként is az eredeti szövegben meglévő nyelvi erőnek kell megjelennie. Ha ez nincs meg, semmi sincs meg, mert ennek hiányában a célnyelven nem keletkezik olyan műalkotás, melynek végső forrása az, akitől az eredeti szöveg is ered.

1.3 A parallelizmus membrorum. A héber verselés nem a sorvégek összhangzásán, nem a metrumon és nem is egyéb kvantitatív attribútumon

³ Gelineau, *The Psalms (A New Translation)*, 221–223.

⁴ Von Rad, *Az Ószövetség teológiája*, 281–364.

alapul, hanem a gondolati párhuzamosságon. Éppen ezért a tartalom és a forma dinamikus egysége a legfőbb jellemzője. Ám a zsoltároknak, mivel énekelték őket, – álláspontom szerint – vannak meghatározó kvantitatív és metrikai sajátosságaik is. Vessünk csak egy pillantást a 102. vagy a 136. zsoltárra, s ezek a jellegzetességek már első ránézésre is nyilvánvalókká válnak!

A zsoltárok formáit mindig a megrendülés határozza meg, s maga a dialógus, azaz az Istennel való párbeszéd lesz a gondolatrítmus zsinórmértéke. Luis Alonso Schökel héber poétikai kézikönyvében megállapítja: „A párhuzamosság a leggyakoribb és legismertebb technikája a héber verselésnek.”⁵ Eduard Norden az antik szépprózáról írott klasszikus művében minden költészet eredetét a *bináris parallelizmus*ban jelöli meg,⁶ vagyis a párhuzamos szerkezetekre (recitálásra) vezeti vissza mind a klasszikus műprózát, mind pedig a metrikus költészetet.⁷ A parallelizmus membrorum leggyakoribb fajtája a klimatikus parallelizmus, amikor vagy megismétlődik az első gondolat, vagy az a ráfelelő sorok fennsíkjain sejtelmesebb módon és új elemekkel bukkan elő, gazdagítva az első gondolat visszatérő tartalmát, ám a mondanivaló hangsúlyának légköre nem változik meg különösebben. Az összegző párhuzam, azaz a szintetikus parallelizmus, az első gondolatot fűzi tovább, végül a gondolatsor hasonló szavai egy fogalomba sűrűsödnek. Az antitetikus parallelizmus esetében szekunder gondolatként mindig a primer gondolat (bázismondat) kifejezett ellentéte jelenik meg. A rokon értelmű párhuzamok felvillanásakor szinonim parallelizmusról beszélünk. A párhuzam-formák esetenként a zsoltárok szerkezetének nagyobb egységeit is meghatározzák, így pl. a piramisszerű khiazmusok esetében.

Roman Jakobson és a strukturalista nyelvészek nézete szerint az üzenetre koncentráló nyelvi funkció a nyelv poétikai funkciója. Ilyen értelemben a költői nyelv elsődlegesen konnotatív, s a konnotáció különösen igaz a héber verselésre, hiszen „a nagyfokú párhuzamosság szükségszerűen tevékenyvé teszi a nyelv valamennyi szintjét”.⁸ Éppen ezért kellő alappal mondhatjuk ki: az óizraeli dal művészi formája a váltakozó ének, amelynek a *parallelizmus membrorum* a legjellegzetesebb stílusjegye. A mai kutatások eredményeit összegezve megállapíthatjuk, a zsoltárokból föllelhető egyes parallel sajátosságok rokonságot mutatnak a Kr. e. 1400 körül Ugaritban (Ras-esh-Shamra) virágzó kánaáni költészettel.

(A szakirodalmak gyakran megjegyzik, hogy Josephus Flavius a héber versről akként nyilatkozott, hogy az hexameterek és pentameterek vegyes váltakozásából tevődik össze.⁹ Ez a megállapítás téves! Flavius a héber költészet egészét soha nem jellemezte, csupán Mózes énekéről jegyezte meg: „Mózes maga Isten dicsőségére hexameterben költött éneket szerzett, amelyben

⁵ Alonso Schökel, *A Manual of Hebrew Poetics*, 48–51.

⁶ Norden, *Die Antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert vor Christus bis in die Zeit der Renaissance*, II., 814.

⁷ Fónagy: *A költői nyelvről*, 43.

⁸ Jakobson, „*Grammatikai párhuzamosság a népköltészetben*”, in: *Hang-jel-vers*, 349.

⁹ Csicsáky, *A bibliai költészet metrikája*, 1.

*hálát mondott jótéteményeiért.*¹⁰ Ugyanerről az énekről írja később: *„Ezután felolvasott nekik egy hexameterben írt éneket, amelyet az egyik szent könyvben feljegyzett és az utókorra hagyott.”*¹¹ Mózes énekének szövege ritmikus, de nem görög hexameteres versformájú; ilyen görög fordítás nem is maradt fenn, de Josephus ismerhetett ilyen, ma már elveszett parafrázist. Az Alexandriában keletkezett ún. Sibylla-jóslatok azonban, amelyek egy részének zsidó szerzői voltak, hexameterekben íródtak. Megjegyzem: a parallelizmus membrorum bármilyen versformában megvalósulhat. Magyar népballadáink – melyek egyszerre ütemesek és dal formájúak, tehát rímeseek is – egyik fő jellemzője a parallelizmus membrorum.)

1.4. Költészet és zeneiség. A vers és a zene kapcsolata elvitathatatlan. A legújabb költészettani kutatások ezt a hol rejtelmesen, hol látványosan indázó korrelációt még a prózaversek esetében sem zárják ki, a gondolatritmusra épülő szabadversek vonatkozásában pedig teljesen nyilvánvalónak minősítik.

A zsoltszövegek gyakran zenei formákat mutatnak fel. Az egyszerű refrén (pl. Zsolt 8, 43, 46), a liturgikus ismétlések (pl. Zsolt 118, 135), a soronkénti válaszok (pl. Zsolt 136) a zeneiség legbiztosabb jelei. Az akrosztikus versszakok (pl. Zsolt 119), a nyitó és záró akklamációk, a közjátékra való utalások, az előadásmódra, hangszerfajtákra, a darab oktató jellegére, vagy akár az ún. „nyolcadik hangra” vonatkozó utasítások szintén erről árulkodnak. Meg merem kockáztatni: a zsoltszövegek zeneiségének meghatározása szempontjából a legfontosabb formai elem azonban nem más, mint maga a *héber költészet* stílusa. A héber vers alapvető alkati egysége vagy egy sorpár, vagy egy – gyenge vagy erős cezúrával felezett – költői sor. Az illetén párhuzamosság minden esetben megfelelő zenei interpretációt kíván. (A költői parallelizmus zenei megfelelője az *antifona*. A váltakozó ének klasszikus példája *Mirjam* dicséret éneke a 2Móz 15-ben, amelyről Philon is megemlékezik.)

A műfordítás szempontjából is fontos momentum, hogy az ószövetség zsoltszövegeinek keletkezésének időszakában az antifonális és responsorikus éneklés Líbiától Mezopotámiáig mindenütt jelen volt. Ne feledjük, ez a fajta éneklés – melyből majd később a gregorián is kialakul – eredetét tekintve a Teremtővel való zenei párbeszéd!

2. A műfordítás, valamint a költészettani és frazeológiai kérdések kapcsolata

2.1. Az ekvivalencia és a fordítási shifttek. John Catford az *A Linguistic Theory of Translation* című művében nyelvészeti kategóriák alapján vizsgálja a fordítást, és bevezeti a formális megfelelés (formal correspondence) fogalmát: formális megfelelő „bármely célnyelvi kategória (egység, osztály, szerkezet, szerkezeti elem stb.), amelyről elmondható, hogy a célnyelv rendszerében a lehető legközelebb áll ahhoz a helyhez, amelyet az adott forrás-

¹⁰ Flavius, *A zsidók története*, 23.

¹¹ Flavius, i. m., 40.

nyelvi kategória foglal el a forrásnyelven”.¹² A formális megfelelés tehát a nyelvi rendszerek összehasonlításából és leírásából következik. Szövegbeli ekvivalens (textual equivalent) „az a célnyelvi szöveg vagy szövegrész, amely az adott forrásnyelvi szöveg vagy szövegrész megfelelőjeként viselkedik”.¹³ Catford tehát ezeket tekinti az ad hoc ekvivalencia elérési eszközeinek – és a fordítási shiftekről akkor beszélünk, ha a formális megfelelés már nem áll fenn a lefordított szövegben. Ezeket az elmozdulásokat, shifteket tárgyalja Vinay és Darbelnet is. Két módszert, a direkt és az indirekt fordítást, azon belül rendre három és négy műveletet különböztetnek meg. A direkt fordítás része az átvétel (idegen szavak átvétele), az idegenszerű kifejezések (calque) – ahová tartoznak például a zsolttárfordítások esetében a hebraizmusok, az arameizmusok és a dialektusok –, a szó szerinti fordítás, míg indirekt fordítás a transzpozíció (szófajváltás/szerkezetváltás), a moduláció (nézőpontváltás, például nem nehéz / könnyű), az ekvivalencia (idiomatikus fordítás) és az adaptáció (fogalmak behelyettesítése).¹⁴ Ők a sorrend megtartását is javasolják, azaz a következő szintre csak akkor lépünk, ha az előző nem megfelelő fordítást eredményezne. Az 58. zsolttár enigmája kapcsán írt értekezésében Karasszon István a fordítási shifteket is kritika alá veszi. Lakonikusan meg is jegyzi: *„Ha valaki az új fordítású protestáns Biblia szövegét olvassa, akkor aligha tűnhet fel neki az a sok feszültség, ami az 58. zsolttár eredetijében megtalálható.”*¹⁵ Majd hozzáfűzi: *„... a magyar szöveg szép, élvezhető; csupán egyetlen kifogásunk lehet: e fordítás révén a magyar szöveg olvasója nem láthatja azt a szembeötlő párhuzamot, amit a Zsolt 82,1-2 jelent.”*¹⁶

2.2 Matéria és forma. A vers születésének titkát az utóbbi évszázadokban sokan kutatták, ám egyértelmű választ adni arra vonatkozóan senki nem tudott idáig, hogy egy költemény létrejöttének hátterében a lelki, szellemi és egyéb okok hullámmásán kívül mi az a döntő tényező, ami által létrejön az az új nyelvi közeg, mely nem csupán gyönyörködtetni tudja az embert, hanem adott esetben morálisan és lelkileg fel bírja zaklatni, belső világát képes megvilágítani és formálni. Nyilván minden műalkotásnak más a keletkezéstörténete, ám én a magam részéről lakonikusan azt vallom: a vers „aranyfedezete” csak a megélt élet lehet, s minden igaz műalkotás Istenre mutat. Bármennyire is absztrakt, abszurd, vagy tartalmában akár hitvallásainkkal vitatkozó nézeteket sugalmazó egy remekmű, az minden esetben képes figyelmeztetni az embert szélsőséges esendőségeire, büntől átítatott tragikus csődjére s megválthatatlannak érzett toporgásaiból kiinduló félmegoldásaira. Mit is vallott Arisztotelész a műalkotás eredetéről? Azt, hogy a *matéria* meg a *forma* feltételeznek egy végső mozgatót, mely nem lehet más, csakis maga a Teremtő, s ez a versek keletkezésére is igaz.

¹² Catford, *A Linguistic Theory of Translation*, 34–37.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Karasszon, *Az Ószövetség másik fele*, 164.

¹⁶ Uo., 165.

Figyelemre méltó Paul Beauchamp véleménye, aki szerint a zsoltárosok azáltal, hogy beszélnek, rámutatnak arra, hogy olyan mondanivalójuk van, mely a megélt életből táplálkozik: *„Őket olvasva tudjuk, hogy történt velük valami, s ha még a boldogságról szólnak is, kevés példa van arra, hogy a boldogság előtt vagy után esetleg egy időben ne lenne szó megpróbáltatásokról, illetve valamilyen szenvedésről.”*¹⁷ Azt hiszem, bátran kijelenthetjük: minden esetben érződik, hogy az, ami történt, és az, ami szólásra bírta a zsoltárost, valójában azt jelenti, hogy utolérte, megrázta vagy porba sújtotta egy erősebb, az életet és az élet értelmét fenyegető veszély, vagy éppenséggel felemelte egy olyan hatalom, melynek csodája által egész egzisztenciáját érintően árad szét az öröm és a nyugalom. Aki ilyen tapasztalatokat él át, eljut egy olyan pontra, ahonnan mindenkit meg lehet szólítani, s versekbe kíváncsozó szavai által is megtapasztalhatóvá válik Isten gondviselő kegyelme.

A zsoltárfordítás nem lehetséges a matéria és a forma inspirált egysége nélkül. A költészettani és frazeológiai kérdések vizsgálata során a fordítónak mindig tekintettel kell lennie arra is, hogy a zsoltárok nagyobb részét többnyire Izrael kultikus centrumában énekelték. Ennek ismeretében nemcsak az ószövetségi nép hitéletének középpontjába jutunk el, hanem a zsoltárok formai és tartalmi egységének legfontosabb aspektusához is.

2.3 A zsoltárszövegek és a Tóra korrelációja. A héber kánonban a zsoltárok a *Kötubim* elején találhatóak meg. Ennek egyértelmű teológiai okai vannak, s ezek közül is elsődleges a Tórával való összefüggés. Ezt a korrelációt leginkább az 1. zsoltár dokumentálja, amely boldognak nevezi azt az embert, aki az Úr törvényében gyönyörködik, és azon elmélkedik szüntelenül:

אֲשֶׁר־יִהְיֶה אִישׁ אִשְׁרוֹ לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רִשְׁעִים וּבְדֶרֶךְ חָטָאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לָצִים לֹא יָשָׁב:

A prófétákról szóló könyv elején az Úr Józsuét így inti meg: *„El ne távozzék a törvénynek könyve a te szádtól, hanem gondolkodjál arról éjjel és nappal!”* (Józs 1,8.) Ez a gondolati azonosság, ami átfogja és egy tapasztalati logikára építi fel a teljes kánon, a fordítás szempontjából azért is kiemelten jelentős, mert jelzi, hogy a zsidó gondolkozás egyik kulcskérdése: mi is valójában a boldogság? Ez a kérdés pedig egy csöndes tünődésre ad okot azzal kapcsolatosan is, hogy hogyan is állunk a valósággal és a költészettel a zsoltárokat illetően? Mire is gondolok itt konkrétan? Az plurale tantum. Mi következik ebből? Egyértelműen az, hogy a zsoltáros szerint a boldogság nem állapot, hanem életforma. Ennek a tisztázása fontos fordítói szempont a zsoltárok egészére nézve. A másik dolog, amit nem hagyhatunk figyelmen kívül, hogy a zsoltárokban minden esetben költői szövegekről van szó, ezért a zsoltárok hasonlóságot mutatnak egy másik költői műfajjal is, a bölcsességirodalommal. Bándy György ezt azért is természetesnek véli, mert a *kohaniták* (papok) és a nép bölcsei a Tóra korabeli interpretációinak megfelelően nemcsak szellemi, hanem fizikai értelemben is egymáshoz közel állóak voltak.¹⁸

¹⁷ Beauchamp, *A zsoltárok és mi*, Pannonhalmi Szemle 4 (1996/3) 6–19. 11.

¹⁸ Bándy, *Az Ószövetség teológiája*, 167–169.

Fontos frazeológiai aspektus, hogy a zsoltárokból elsősorban kultikus költészetről van szó. Joggal gondolhatnánk azt, hogy a zsoltárok az egykori istentiszteletek statikus világát tükrözik, amely többnyire ellentétben állt a történelmi események dinamikus világával (amely iránt a bölcsességirodalom érdeklődik), ám ez nem így van. A zsoltárok az istentiszteleti kultusz körülhatárolt szférájába nem zárulnak bele, hanem nyitottak a külvilág felé. Ez a fordítás szempontjából azt jelenti, hogy bizonyos esetekben tágabb teret kell adnunk az egyes kifejezések értelmezésének a megszokottnál, hiszen adott esetben figyelembe kell vennünk a politikai hatásokat és a más népek hatásait is. Ezzel párhuzamosan nagyon fontos annak a meglátása is, hogy a zsoltárok, bár személyes hangvételű és többnyire vallomásos jellegű alkotások, a személyes hangvétel mégsem csupán egyéni, hanem közösségi hangvételt is jelent.

(A Tóra a hívő zsidó embernek olyan életszabály és tanítás, mely az élet minden pillanatában irányjelt jelent, mely gondolatiságát és teljes lelkivilágát áthatja. Éppen erre tekintettel, ám csak zárójelben jegyzem meg: nyilvánvaló lehet a kérdés, hogy a zsoltárok keletkezésének története párhuzamba állítható-e a népköltéssel, vagy kizárólag a műköltészeti alkotásokra jellemző szempontok alapján van helye a vizsgálódásnak? Az Istent dicsőítő rövid fohászok kivételével a zsoltárok soraiban érvényesülő gondolatritmus erőssége és csiszolt komponáltsága miatt kijelenthetjük: többnyire műköltészeti remekről beszélhetünk. Ennek tisztázása a fordítás szempontjából is jelentős. Az viszont már egy másik kérdés, hogy egyes zsoltároknak a nép ajkán keletkeztek bizonyos variánsai.)

2.4 A szöveg teológiai háttérének felvázolása. Gerhard von Rad *Az Ószövetség teológiája* című, kétkötetes művében a Zsoltárok könyvét abba a részbe sorolja, mely az Izrael Jahve színe előtt (Izrael válasza) címet viseli.¹⁹ Ebből a besorolásból nyilvánvalóvá válik, hogy a zsoltárok soraiban megfigyelhető kihagyásos realizmus ok-okozati összefüggés-rendszerében a szerző leginkább Izrael válaszait látja Isten megváltó cselekedeteire.²⁰ Gerhard von Rad vitán felüli álláspontja szerint egyértelmű párbeszédéről van szó a zsoltárokból, hiszen Izrael párbeszédre hivatott – azonban nem egyenrangú partnerek párbeszéde ez. (Luther Márton a Zsoltárok könyvének előszavában azt írja, hogy ezt a könyvet *„Kis Bibliának lehetne nevezni, mert ebben van a legszebben és legrövidebben összefoglalva mindaz, ami a Bibliában van”,* majd így folytatja: *„...aki nem tudná az egész Bibliát elolvasni, annak e kis könyvecskében le volna írva az egésznek az összegzése.”*²¹) A zsoltárfordítások során szükséges azt leszögezni, hogy a zsoltárok verseiben magának Izraelnek az Istenről tett közvetlen kijelentéseivel találkozunk. Igaza van Bándynak, amikor megállapítja: *„A zsoltárokat úgy is nevezhetnénk, mint a hitnek a kinyilatkoztatásra tett művészi reakcióját.”*²² Ez a művészi reakció

¹⁹ Von Rad, *Az Ószövetség teológiája* I-II., 281–364.

²⁰ Uo., 367–369.

²¹ Bándy, i. m., 167, 204.

²² Uo.

teszi dinamikusabbá azokat a liturgiai elemeket, melyek később az ún. *sioni teológiának*²³ lesznek a meghatározó komponensei. Ennek a teológiának a monumentális freskója szerint a Sionon láthatatlanul trónoló úr szétfeszíti a tér és idő dimenzióit, azonban ez a látvány nem lelki projekció, hanem a háttérben egy mitikus elképzelés húzódik meg: a szent hegy az egész kozmoszt jelképezi.²⁴ A szent hegyen Isten közvetlenül is jelen van, és ahol közvetlenül jelen van, ott megnyílik a mennyei világ. A sioni teológia lényege alapján az embernek a legnagyobb élménye nem lehet más, mint az élő Istennel a templomban való találkozás. Itt érezheti át autentikus módon a teremtés lényegét, itt sóhajthat fel igazán így: „Nálad van az életnek forrása és a te világosságod által látunk világosságot!” (Zsolt 36,1). Mind frazeológiai, mind pedig költészettani szempontból kiemelt jelentősége van annak, hogy a zsoltárok Istenről egyes szám második személyben beszélnek. Ennek mély teológiai jelentése is van, ugyanis a zsoltárok konfesszionális jellege leginkább így bontakozhat ki.

2.5. További frazeológiai megjegyzések. A relativizmus előfutárai már a XVIII. században úgy gondolták, hogy a nyelv a kultúra hordozója, mert minden nyelv tükrözi a nemzet tudásának, jellemének és szellemének legfőbb vonásait. Humboldt ezt alapul véve abból indul ki, hogy „minden nyelvben sajátos világszemlélet rejlik”,²⁵ és megállapítja, hogy minden nyelv egyéni, sajátos jellemzőkkel rendelkezik. A kognitív szemantika, a konceptualizáció és a jelentés módszertana ebből a megállapításból hajt ki. Mindezeknek a fordításra vonatkozó lényege szerint a fordítás során az érthetőség érdekében a fordítónak figyelemmel kell lennie a mentális lexikonra és a szemantikai hálóra. Ebben a frazémák lehetnek segítségére. Megjegyzem: egy jó fordító ezeket ösztönösen is tudja. A zsoltárok korpuszának vonatkozásában beszélhetünk szövegfüggő, történelmi, kulturális és természeti frazémákról. Ezek mai megfelelőit viszonylag könnyen megfejthetjük (egy részük jelentésstanilag nem is változott), s éppen ezért támpontokat adhatnak a fordítandó szöveg helyes értelmezéséhez.

3. Néhány gondolat a magyar zsoltárfordítói hagyományról

3.1 Alapvetések. A magyar zsoltárfordítások már a középkorban elkezdődtek. (Valójában legrégebbi nyelvemlékeink is műfordítások, hiszen a *Halotti Beszéd* narratív része a 1Móz3 prózai parafrázisa, az *Ómagyar Mária-siralom* pedig Szent Ambrus egyik Mária-himnuszának magyar változata.) Nem készült ugyan el a középkorban a Zsoltárok teljes és szakszerű fordítása, azonban figyelemre méltó az a körülmény, hogy a magyar kódexirodalomban gyakran találkozha-

²³ Uo.

²⁴ Zsolt 24,7–10

²⁵ Humboldt, *Az emberi nyelvek szerkezetének különbözőségéről és ennek az emberi nem szellemi fejlődésére gyakorolt hatásáról*, 69–115.

tunk a parafrázis különböző jelenségeivel.²⁶ Ennek a gyakorlatnak nagyon fontos a későbbi zsoltsárfordítások szempontjából a megléte, hiszen a parafrázis módozatai középkori vagy éppen ókereszténykori hagyományokat is őriznek, ugyanakkor a zsoltsárokra vonatkozóan más bibliai vagy liturgikus szövegeket is felhasználtak a fordítások során. Ez lehet az oka az ezekben a forrásokban fellelhető intertextualitásoknak is. Kinizsi Pálné *Magyar Benigna* című imádságos könyvének zsoltsárfordításai egyértelműen erről tanúskodnak.²⁷ A parafrázisokra való „kitekintést” a reformáció és az ellenreformáció zsoltsárfordítói is gyakorolták. Fontos itt megjegyezni: a parafrázisok sok esetben – a patrisztikus irodalomból ismert szabályokat követve – az egészen egyszerű alapértelmet is elspiritualizálják. Ez az ún. *allegorizáló* fordításértelmezés, amit a protestáns zsoltsárfordítók egyébként teljesen elvetettek, legfeljebb csak az *anagogikus* értelmezés tipikus példáit hagyták meg, a katolikus fordítói hagyományban azonban él tovább, s valamelyest a mai napig is érezteti hatását.²⁸

3.2. Isten jelenléte. A magyar fordítói hagyományok – mind a protestáns, mind pedig a katolikus tradíció – elsődleges sajátossága, hogy a zsoltsárfordító pontosan tudja: az Isten jelenlétében élő ember szólal meg a zsoltsárokban, ezért ismerhetünk bennük magunkra mindannyian. Még az esetenként szabad asszociációt választó Sík Sándor, Mentés Mihály, Móricz Zsigmond, vagy a Dahood megoldásait az *Anchor Bible* kötetei alapján felhasználó Farkasfalvy Dénes fordításai is ezt tükrözik. S ez így van rendjén, mert a zsoltsárok nyelvi erejét Isten jelenléte adja.

4. Tűnődő összegzés

A zsoltsárfordítónak leginkább azt kell tudnia, hogy a zsoltsárok egésze először is Istenről tanít. Ki nem mondott, de sugalmazott igazságuk, hogy Isten megszólítható, sőt megszólítandó. A kinyilatkoztatás megkérdőjelezhetetlen ténye, hogy Isten érthető és érthetővé teszi magát, ugyanakkor az ember is megszólíthatja őt. Minden zsoltsár egy-egy imádság. Mindegyikben Istenhez mint a személyesen létezőhöz szólunk. Ezen dialógusok közben megtudhatjuk: Isten ura a teremtésnek és ura a történelemnek is. A zsoltsárok szavaiból ismeretet, tudást és átváltoztató fölismerést kapunk a hívő ember és a szenvedés különös kapcsolatáról. Nyilvánvalóvá lesz, hogy a szenvedés problémája a mindenkori ember egzisztenciális kérdését is jelenti, hiszen nincsen olyan ember a földön,

²⁶ A négy teljesen magyar psalterium-kódex: Apor-kódex, Döbrentei-kódex, Keszthelyi-kódex, Kulcsár-kódex. Ezek nyelvi állapota a másolatuknál fogva régebbi keletű, tehát feltételezhető, hogy a fordítások már a XIV-XVI. század fordulóján megvoltak. Kettőt közülük a dunántúli ferences apácák használtak, ezek prózai fordítások. Lásd: Holl Béla, *A magyar nyelvű zsoltsárfordítások hagyományai*, in: *Laus librorum. Válogatott tanulmányok*, vál., szerk. Monok István, Zvara Edina, bev. Vizkelety András, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000 (METEM-könyvek 26) 47–52.

²⁷ Tóth, *Régi magyar Zsoltsárfordítások Kinizsi Pálné Magyar Benigna imádságos könyvében*, in: „*akik igazságra oktattak sokakat...*” A 65 éves Rózsa Huba köszöntése, 169–87.

²⁸ Farnati, *Strófikus zsoltsárok a XVII. századi katolikus énekgyűjteményben*, 27.

aki ne tapasztalna meg azt valamilyen formában és ne kérdezne rá jogosságára, egyúttal ne próbálna meg valamiféle magyarázatot adni rá. A zsoltárok olvasása és fordítása közben a hitben élő ember megérti: a nyomorúságos állapot, a fájdalom és a gyötrellem az emberi élet szükségszerű velejárója. Természetes tehát, amikor felmerül benne a kérdés: vajon a jó elnyeri-e jutalmát? A zsoltárok szerzői többnyire csak a földi életet látják, a feltámadásnak kevés jele van az Ószövetség világában. Mindezek ellenére mindig megmarad a hit Isten részrehajlás nélküli ítéletében, igazságosságában és örök irgalmában. A zsoltárok élénk színekkel festik le az ember bűnét, bűnbánatát, a bűnök bocsánatát. Isten soha nem tagadja meg irgalmát a rászorulótól. Ő tisztít meg. A tisztulás új teremtés. Az Istennel megszakadt kapcsolatot csakis Isten állíthatja helyre. S ezt a zsoltárfordító mind tudja jól, hiszen a zsoltárfordítás egyben megtisztulás is.

Rainer Maria Rilke
Advent

szél-pásztor jár a
földi erdőn,
pelyhek nyáját terelgeti,
s egy-egy fenyő már sejt:
szelid napjuk, a fényteli :
terüjük fehér útra ringva
gallyesűcsökkel leskel elő
s dacolva süvöltéssel mind a
Fenséges Éjszakába nő.

(Geh Károly fordítása)

MR.

Végh Attila Porkabát

Vasadi Péter emlékére

Vasadi Péter (1926–2017)

Ha csak egy érzékünk volna, a tapintás,
miénk lenne minden létező.
De a birtokba vehető földjén
kinyílt a látás fekete virága.
Ő érzi azt is, ami tőlünk független.
Minden reggel kihajt, napjai öröklétek,
a láthatóba surrogó indákat ereszt,
de ezen a tájon sosem ver gyökeret,
nem kapaszkodik reményeibe.
A fény gödreibe minden este visszanő,
röghöz kötik földöntúli álmok.
Semmi – minden – semmi: a birtok
lélegez bennünk, amíg élünk.

A megfogható és belátható között
az egy örök tanítás világol:
legyen elég egy érintés, erre int,
mielőtt visszahúzódsz magadba,
de abban az érintésben szikrázzon a lét.
„Szellemlények kiváltsága ez” – mondtad,
mielőtt magadra húztad a kertkaput,
én kiléptem a fogyatékos fénybe,
mély levegő, súlyos novemberi eső,
ilyen idő lesz az álombeli kertben
az éjjelen, amelyre nem jön reggel,

fekszel, de szíven üt egy alvajáró gondolat,
s te felöltöd porkabátod, irány az úr,
méregzöld mohák sírnak lábad alatt,
sziszegő fű tekeredik bokádra,
körültted forró páfrányok nőnek.

Az utolsó éjszakád ez. Most átlépsz.
Barátság szakad ki szívedből. Rád néz.
Hallja, hogy kérdezgetlek gondolatban.
A reményben hány sötét gondolat van?
Micsoda éjt fércelnek fényes füvek?
A menthetlent végül ki menti meg?
Betű-lábnyomok. Letaposva minden.
„Tűnjünk el, ha már el kell tűnni innen.
Húzzunk, a kertben kihunytak a tények.”
Utolsó arcod ázik, mint a bélyeg.
Utolsó fényképed nézem, mint a víz.
Megszül, megítat, megfojt, de visszavisz
néha életedbe az emlék árja,
te későn érkeztél a szellemtájra,
villódzott már a káosz mozivászná,
imbolyogsz: egy későn jött néző árnya,
terméskő-lapokon jössz, hogy kikísérj,
érezni, megírni, élni mit is ér,
kérdem tőled. De te csak elmosolyodsz,
lila porkabátban a fénybe csoszogsz.

Itt hagyott bennünket a drága barát. Esztendők óta lehettünk kiadója, írásainak közlője. Telefonbeszélgetések lefegyverzőn bölcs puritánja: a csalhatatlanul esendő, tökéletes költő. (A szerkesztőség)

Búcsúnk a honlapon:

<http://www.naputonline.hu/2017/11/25/becsaphatatlanok-vagyunk-vasadi-peter-halalara/>

Toót-Holló Tamás

Mértéket venni az öröklétből

Búcsú a Napút szerkesztőségének nevében

Csontos János (1962–2017)

Csontos János matematikusnak tanult, ha később bölcész is lett belőle. Művész volt, ha később televíziós újságíróként ismerték is meg az igazán széles közönségben.

[...] Mindent ki tudott számolni, s ezzel olyan tudás birtokában volt, mint csak kevesen a mondatok, a verssorok művészei közül. Mindent kiszámított, de a hatás, amit kiváltott, mégis kiszámíthatatlan volt. A leginkább azért, mert az olvasói nem hozzá hasonló észjárással közeledtek a sorai-

hoz, hanem gyanútlanul. Bele sem gondolva abba, micsoda matematikailag is helytállóan nagyszerű építmények a dolgai: legyen szó akár a Szonettregényről, erről a káprázatos verseskönyvről, a tizenhárom szonettkoszorúból összeálló, utoljára pedig a mesterszonettek keretsorait is megbűvölő alkotásáról, vagy legyen szó az Angyaldekameronról, erről a szülővárosának és családjának egy elképzelt regénytriptichon mellékoltáráként emléket állító mives prózakötetről, a száz fejezetben nettó tízezer betűt, mindösszesen tehát a kenyérszövegben egymillió írásjelet tartalmazó vállalkozásáról.

[...] Élete utolsó interjújában arra beszélt, hogy az elmúlás közeledtével érzett számvetési kényszer közben nem történik más, mint hogy az ember egy másik célegyenesbe fordul. Ahol viszont már minden nyilallás, sajdulás, roppanás a vég előszobájának tetszik.

János mostanra már túljutott, áthaladt ezen az előszobán. Már a nyilallás, a sajdulás és a roppanás is csak a múlt számára. Egyvalami azonban biztosan nem változott. Hogy ha van valaki köztünk, aki ezt a célegyeneset is képes felmérni, az pontosan ő. Talán már most is azon van, hogy az örökkévalóság mértékegységét számolja.

Részletek szerkesztőtársunk búcsúmondataiból:

<http://www.naputonline.hu/2017/12/05/toot-hollo-tamas-merteket-venni-az-orokletbol/>

Bozók Ferenc

Emlék

Magányos éjeken, ha nem jön álom,
s ha nem csitít Rivotrilod se könnyen,
ha polcodon találsz, emeld le könyvem.
Te szódd tovább ezernyi régi álmom.

Szelíd kísértetem tiéd. Halálom
talán nem is halál, ha benned élek,
ha benned él az ének és a lélek,
magam tebenned újra megtalálom.

Létedbe épül és viszed magaddal
tovább, ha bárhol, bármely pillanattal
került az életedbe bármi, bárki.

Ekképp tehát, mi „múlt idők”, mi voltak
tovább leszünk tibennetek, mi holtak.
Szelíd kísértetek vagyunk. Ne zárj ki!

Búzás Huba

„Csillagbörtönből a csillagokba”

Egy vers Határ Győző halálának évfordulójára

Határ Győző életműve – talán nem vetem el a sulykot – Kassák Lajos, Szabó Lőrinc, Juhász Ferenc, vagy akár Illyés Gyula életműve jelentőségével vetekszik. Más szerzőket is nyugodtan említhetnék. Ezzel ma esti találkozásunknak, beszélgetésünknek okát is adtam. Hogyan létezik az, hogy az említettekhez képest – és a nem említettekhez képest is – Határ Győző életműve alig ismert, alig emlegetett, méltánytalan mellőzöttségben részesül? Mindez úgy történhetett, hogy se a hazai irodalomkritika, se a népszerűsítő sajtó, se a korabeli média, se a hivatalos kultúrpolitika nem tette meg azt – se időben, és később is alig-alig –, amit ez az életmű eleve megérdemelt volna. Ennek következtében életműve sokkal-sokkal nagyobb jelentőségű ismertségénél. Alakja e történeti félhomályban fölénk magasodik.

Ma a dolgunk, hogy a figyelmet évtizedes mulasztásainkra irányítsuk. Ma a dolgunk, hogy az olvasók figyelmét legalább arra hívjuk fel, mit nyújt, mit nyújthat, mit nyújthatna számukra, számunkra Határ Győző írásművészete. Ketten vállalkozunk – Füleki Gábor irodalomkritikus és én – arra, hogy Határ Győző zsenijéről beszéljünk.

Mert a hazai irodalmi közvélemény – és sajnos ezáltal a külföld is – vonakodva vesz róla tudomást. Pedig nagy mellénnyel dicsekedhetnénk kivételes írói erényeit kínálva, hisz a világirodalomnak is többkarátos értéke lehetne, magasan növelhetné a magyar irodalom presztízsét, rangját, nimbuszát a világban. A Kossuth-díjat, igaz, 1991-ben, 77 évesen megkapta, majd tíz évvel később Márai Sándor-díjban is részesült. Nem nagy ügy – mondhatnátok, vagy mondom is –, manapság akár 44 éves dalénekes is megkaphatja a Kossuth-díjat; devalválódik értéke. De fogalmazzunk barátságosabban: mára már mértékadó – helyesbíték: némely mértékadó – irodalmi körökben fel- és elismert génusza, megismeréséről persze szó sincs. Viszont figyelmen kívül sem hagyható. Ezért is lelkendezve állapítjuk meg, hogy itt ül közöttünk Kellei György író, újságíró, régi barátunk, aki személyesen találkozott a költővel, amikor 1996-ban Határ Győző egy költeményével elnyerte a Quasimodo-émlékdíjat. Interjút készített vele. Határ 82 éves volt akkor. Ez is bizonyítja: költőknél nincs túl magas kor, költő nem lehet öreg. Tudjuk, Goethe, sőt Victor Hugo is egyaránt nyolcvanhárom éves korukban hunytak el, mindvégig megőrizve alkotóerejüket. Határ Győző ugyancsak megőrizte: utolsó éveinek verseit, a *Télikéket* 2010-ben az Írószövetségben mutatták be, a Széphalom Könyvműhely adta ki, sajnos már posztumusz.

Domokos Máttyás – azóta szintén elhunyt, kiválóbbaknál is kiválóbb esszé-író-kritikusunk – szellemes megfogalmazása szerint Határ Győző „a magyar

irodalom egyszemélyes nemzeti parkja". Oly mértékben találónak érezzük e metaforikus megállapítást, hogy megismételjük: „Határ Győző a magyar irodalom egyszemélyes nemzeti parkja”. Csakhogy ez a nemzeti park a múlt század harmincas éveitől kezdődően tiltott volt, üldözött volt és megsemmisítésre ítélt volt; ill. a későbbiekben is zárva tartották előlünk a rendszerváltásig.

E kártékony időszaknak mindmáig viseljük a nem kevésbé kártékony következményeit: az iskolai tananyagból hiányzik, mostohán, ismeretlenként bánik vele az irodalmi közvélekedés, idegenkedik tőle az olvasóközönség. Személyes tapasztalatok bizonyítják: antikváriumok literatúrával hivatásszerűen foglalkozó szakemberei se mindenkor és mindenhol tudják, hogy kinek a könyvét árusítják, ha van egyáltalán polcaikon. A pesti Múzeum körút 10-12 antikváriumában példának okáért itt-ott feltették a szégyenletes kérdést: ki a keresett szerző, miket írt, konkrétan mely köteteit keressük. Néhány kötet cím hallatán – *Plasztikzacskó, Hajszálhíd, Léptékváltás, Léleknek rengése, Lélekharangjáték, Medvedorombolás, Szélhárfa* – fejüket rázták: olvasó ezeket még nem kereste, gépi nyilvántartásuk szerint sem adtak el Határ-kötetet. Akadt, ahol közölték: tavaly elkelt egy kötete, az *Özön közöny*. (Tudtam erről, én vettem meg.) Veszprém egyik Libri-könyvesboltjában pedig megtudtuk – számítógépére klikkelgetve állapította meg az eladó –, hogy az ország Libri-boltjaiban sehol sem árulnak, központi raktáraikban pedig nem tartanak Határ Győző-műveket.

Tegyük fel magunknak a kérdést: mégis, mik ennek a háttér-okai? Az egyik ok: hosszú időn át hiányzott a hazai irodalmi köztudatból – külföldön élt. Ami nem kellő indok, mert a „külföld” politikai fogalom; a kultúrának semmi köze az országhatárokhöz. Magyar irodalom egy van: talaja, földje a magyar nyelv. A másik ok: européer alkata – ami igaz. Határ Győző csakugyan européer szemléletében, műveltségében, műveiben, magatartásában. Ami igencsak összeegyeztethető hazaszeretetével. Hazaszeretete fájó, népe iránt fájdalmas részvétellel teli és rendíthetetlen. Hazafi volt. Az is maradt. Életútja szól erről.

Mi is szóljunk tehát mindenekelőtt életútjáról. Határ Győző eredetileg Hack Viktor néven 1914. november 13-án született Gyomán, és elhunyt 2006. november 27-én Londonban 92 évesen. Apja erdélyi szász családból származott és a nagy múltú gyomai Kner Nyomdában dolgozott nyomdászként. Győző Gyomán könyvek közé született. Könyvszeretete végigkísérte életét. 1938-ban diplomázott a Budapesti Műegyetem Építészmérnöki Karán. Egyetemi évei alatt főként filozófiával foglalkozott; különösen Nietzsche művészetfelfogását érezte magáénak. Emellett megtanult németül, olaszul, spanyolul, franciául és angolul; egyik szeretője orosz nyelvre is oktattatta – eredményesen.

Szociális igazságérzete fordította szembe Horthy urizáló, félfasiszta rendszerével. 1943-ban *államellenes szervezkedés* miatt a Sátoraljaújhelyi Törvényszék fogházra ítélte. Ismert, hogy a Kállay-kormány kiugrási kísérletétől tartva a németek (a Gestapo és főként SS-alakulatok) 1944. március 19-én szállták meg hazánkat. A Sátoraljaújhelyi Börtön fogházában raboskodó politikai foglyok – Határ Győző is – ezt hírül véve március 22-én fellázdattak, hogy nemzeti ellenállást szervezzenek. A börtönlázadást német SS-egységek fojtották el. A fellázadt rabok legéppuskázását a börtönparancsnok akadályozta meg. A költőt büntetőszázadba sorozták, ahonnan azonban 1944 végén sikerült megszök-

nie. Budapesten a Wallenberg-házban, az ún. Svéd-házban rejtőzött el. Miután Horthy 1944. október 16-án Szálasi Ferencet, a náci-fasiszta nyilas-párt vezérét – a „Nemzetvezetőt” – nevezte ki miniszterelnökké, a költő e biztonságosnak vélt házban vészelt át – kivételes szerencsével – a nyilasok rémuralmát. 1945. január 7-én ugyanis a Svéd-ház nyilas lerohanását egy szekrény felső polcán elbújva élte túl. Ezen az éjszakán a nyilasok a Svéd-házból 130 rejtőzködőt hurcoltak el és lőttek a Dunába. (Budapesten összesen mintegy 3-4000 embert; a pontos szám nem ismert.)

Határ Győző a béke első éveit, évtizedét is megszenvedte. A formálódó Rákosi-diktatúrát elítélő, szabadságszerető közéleti megnyilvánulásai miatt a kommunista „párt-maffia” – élén Gerő Ernővel – üldözőbe vette. Olyannyira, hogy beteg apját és anyját is zaklatták. Üldöztetése miatt, kilátástalanságában felvásárolta és elégette saját – *Ragyogó szíúvel, remete arccal* című – verseskötetét. Ez időben Hamvas Béla, Szentkuthy Miklós és Weöres Sándor voltak a barátai, de kapcsolatban állt Szabó Lőrincsel és Füst Milánnal is. *Heliáne* című regény-trilógiája 1947 karácsonyán jelent meg. Az *Őrzők könyve* című művét 1948-ban írta. 1949 közepén határozta el, hogy a Rákosi-diktatúrából emigrál. 1950. január 13-án a határon fogták el. Letartóztatták és a szegedi Csillagbörtönbe vitték, ahol vallatták, kínozták, ekkor vesztette el bal fülére a hallását. Rákosi „bírósága” tiltott határátlépés kísérlete miatt (a név a végzet?) 2 és fél évi börtönre ítélte. Eleinte a Csillagbörtönben raboskodott. Később rabmunkára a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem építkezéseire vezényelték, ahol emi-nens szellemi társaságban (pl. Cziffra György zongoraművész volt a rabtársa) robotolt. Leromlott fizikai állapotban került a hírhedt Márianosztrai Fegyház és Börtönbe, ahol alultápláltságtól és hidegtől szenvedve írta meg nagy misztériumdrámáját, a *Golghelóghi-t.* (*Füleki Gábor annyiban egészítette ki tudomá-sunkat, hogy papír és írószerszám hiányában a költő a börtönben „csupán” memorizálta művét, majd szabadulását követően vetette papírra a drámát.*)

Szabadulása után Határ Győző egy évig az Állami Ipari Tervezőirodában dolgozott tervezőmérnökként. Vonaton utaztában ismerte meg későbbi feleségét, Prágai Piroskát. E szerelemnek köszönhető a *Tururu és Türürü* című meseregénye.

(*Füleki Gábor Határ(r)okon című esszéjének – megjelent az AGRIA 2017. évi nyári számában – bevezetője kitér az író eddig nem említett legfontosabb műveire: Csodák Országáa HÁTSÓ-EURÁZIA, Darályvilág Buzdugániában, Anibel, Éjszaka minden megnő, Pepito és Pepita c. regényeire, Intra muros, Filozófiai zárlatok, A Fény Megistenülése, Szentföld a Föld c. bölcseleti műveire, valamint háromkötetes Életút c. vaskos önéletírására.*)

Az 1956-os forradalom a Visegrádi Alkotóházban érte az író-t. Ekkor már 42 éves. 1956 végén Angliába emigrált. Ötven évig élt Londonban. 1957 és '76 között a BBC magyar adásának volt a munkatársa. Huszonöt éven át angol diplomatákat tanított magyarra a brit külügy megbízásából. Ebből élt. A londoni St. George's kórházban érte a halál 92 éves korában. Feleségét csak tíz nappal élte túl. Temetése 2007. január 23-án 15 órakor volt Budapesten a Farkasréti temetőben. Az angol nagykövet és Hiller István miniszter búcsúztatta. Életében Anglia volt a menedéke, halálában megtért a honi földbe. Szellemi hagyatékát a Petőfi Irodalmi Múzeumra hagyta. (*Mindnyájunkat örömmel töltött el, hogy*

az antikvárium látogatói között Londonban született és korábban ott élt angol állampolgárok is hallhattak Határ Győző kimagasló írói nagyságáról.)

Kérdésként merülhet fel: milyen belső késztetés indított arra, hogy Határ Győző halála 10. évfordulóján emlékkverssel tisztelegjek előtte, ill. mi sarkall arra, hogy életműve, írásművészete jelentőségéről szóljak. Holott nem vagyok se irodalomtanár, se történész, se műkritikus, pláne nem más szerzők hivatlan propagátora. Egyáltalán: miért vagyunk itt belső kényszertől űzve, indítatva? Nem tudunk erre más magyarázatot, választ adni, csak... hogy *helyreálljon egy megbicsaklott értékrend*. Keveset tehetünk evégett, de ezért.

Nyilván ez keltette föl nemcsak Füleki Gábor érdeklődését – aki benső ismerője Határ Győző írásművészetének –, hanem e kérdés foglalkoztatta leginkább Szakolczay Lajost is, egyik legkiválóbb irodalom- és művészetkritikusunkat. Egy baráti beszélgetés közben – még kéziratban – neki olvastam fel a szóban lévő *Csillagbörtönből a csillagokba* című emlékkverset. (Szakolczay Lajos egyik legutóbbi nagy esszékötetében – címe: *Nagybányától Picassóig* – a költő írásművészetének 4-5 kritikai tanulmányt szentelt.) Kérdésére azt válaszoltam, hogy Határ Győző szellemi alkatát, szemléletét, írói törekvéseit rokonnak érzem. Hosszú időn át én is hiányoztam az irodalmi köztudatból; nem külföldön éltem ugyan, de itthon *hallgattam* (nem írtam, nem publikáltam) huszonhárom éven át. Valamint nem kevésbé az *irodalmi groteszk* (a nevetséges és a borzongató kereszteződése egy irodalmi műben) művelője volt ő is, mint én.

(Ennek illusztrálására olvasta fel Füleki Gábor a költő Hajszálhíd c. verseskötetéből az alábbi jellegzetes irodalmi groteszket.)

A haladás örömei

*ötkerekű állapotodik meg a ház előtt
gyászfekete elektronikus tragacs
örvendeztetek újdön kiszenvedők:
tárul a hullaputtony felnyílik a kas
az emeleti rokonság az ablakon át
aláhullajtja ha kije van – elköltözött
elektronikusan felizzik a zsarát
s ő lehamvad a gyorsrostélyok között
ömlik a gáz sok ezernyi lyukon
kék ibolya láng ugrál hó kigyócsövein
s ő – megindulva gyászukon-bajukon
visszadudál: hátramaradott szeretteim!
Az engesztelő gyászmisést no rokon
utána a tűzbe! – gépésze rivall
s lelkiüdvéért mint a zsír: magnetofon
ég-nyekereg egybeolvad csontjaival
most vígasztaló-gombot nyom a gépész
koszorú hamvad szalagos virágkosár
– bölcs elektronikus haladás – megáll az ép ész
nincs többé papolás esernyők temetői sár*

*hurrá! ezután nem megyünk el hazúlról
komótosan ablakból helyben-temetünk
és hogy meg ne feledkezzünk az Úrról:
ott ég Ó is a misében – szétmállt veletűnt...
Istenhózzád!... Le se kalimpál – ég szemfedele:
berájják zuzalékolják szeletelik
s hogy megindul az ötkerekű targonca vele
pernyéjével alul a celofánzacskó megtelik
a sarkon szemetesékkal összeakadva
– a két autó tapintatból hasonlatos –
a targonca-katlan szalutál s átaladja:
kegyeletből szemeteséknek kijár a hatos
Olcsó ő higiénikus kis helyet igényel
s eltűnván szem elől kezdődhet a tor!
– ez ultramodern elektrónikus leleménnyel
mely házaink közt jár már itt zúg-zakaton*

1965

Idézzünk még valami fontosat tőle! Határ Győző kultúránk állapotát – ma is érvényesen – a következő ténymegállapítással jellemzi. Tőle citáljuk *Özön közöny* című bölcséleti művéből (104. old.):

„amikor a civilizáció mikrométerrel mérhető hártavékony máz csupán, és a négy-ötévesek értelmi fokán megrekedve, a visszamaradott százmilliók egy labda kergetésének ezerszer annyi figyelmet szentelnek ezen a teljes balkanizálódás felé vágató bolygón, mint amennyi felelősséget éreznek a kilakoltatott földönfutók napon olvadó szabadságáért – ma már kötve hiszem, hogy valami-ről is érdemes könyvet írni.”

Lesújtó vélemény! Nemcsak földrajzilag vagyunk közel a Balkánhoz. De azért mégis írt – reménykedőn – 60 könyvet, némelyik többkötetes.

Visszatérve félbeszakított gondolatmenetünkhöz (mármint a *rokon lelkek jelenségéhez a művészetben és a világirodalomban*), annyit bizonyosan tudunk, hogy az alkotóművészek (írók, költők, festők, szobrászok, zeneszerzők) munkássága nem kizárólagosan saját kútfőikből táplálkozik, azaz nem minden előzmény nélküli, hanem e teremtő elméket különböző szellemi áramlatok, rokonítható törekvések, életsorsok, ihlető példák, hasonló ízlés, stílus, nyelvezet, hangütés stb. kapcsolják össze, termékenyítik meg. E szellemi rokonság tartalmilag *gazdagodás*; sohasem a művészeti, irodalmi felmenő útjának folytatása, pláne nem műveinek másolása, utánzása (az utóbbi epigonkodás).

Babits fogalmazta meg: Homérosz szólítja Vergiliust, Vergilius ébreszti föl Dantét, ilyenkor századévek se számítanak.

Az egyes szerzők ezeket a kapcsolódásokat gyakran maguk is felismerik; esetleg mások ismertetik föl velük, távolba mutató szellemi eredőiket állapítva meg. Engem is meglepett például, amikor 2008-ban Ágh István a Lyukasóra c. folyóirat hasábjain egy átfogó esztétikai elemzés keretében szembesített irodalmi felmenőimmal, szellemi, nívóbeli rokonaimmal. Eme szellemi rokonságok természetesen különböző mértékűek: vannak közelebbi és távolabbi rokonaink. Formai értelemben a szellemi attitűd – szemléleti forma, szerkezeti

forma, nyelvi forma – terén az összevethetőség lehetőségei lehetnek számottevőek vagy kevésbé kimutathatóak. Minderre azért kellett kitérnem, merthogy Füleki Gábor épp efféle összevetést végzett el *Határ(r)okon* c. esszéjében Határ Győző szellemi attitűdje és az emlékvers kapcsán. Tény: Határ Győzővel való sors- és életérzés-azonosulásaim egyik önkéntelen és élményszerű kifejezése az emlékvers. A vers és Füleki Gábor esszéje együtt jelent meg először a NAPÚT irodalmi és művészeti folyóirat elektronikus lapjában, a nap-utonline-ban az író halála 10. évfordulóján, 2016 novemberében. Ezt vette át utóbb az AGRIA – ugyancsak országos kitekintésű irodalmi, művészeti periodika – 2017. évi nyári száma print szedéssel. Azóta nem egy kérdező firtatta: miért éreztem Határ Győzőt, magamat is szellemi *harlekinnek*? Válaszom: művészetünk okán. Ennek magyarázatát Nietzsche művészetfelfogásában találjuk. Azt mondta: „ki se bíránk a betekintést a valóság tébolyába művészetünk nélkül”. Mert esztétikai jelenségként csak-csak elviselhetők számunkra a lét rettenetei. Ezt bizonyítja a történelem és a művészettörténet párhuzama. Művészetünk, művészi fantáziánk, teremtő képzelőerőnk révén esztétikai jelenséggé, szimbolikus alakokká tudjuk formálni magunkat: mesefigurává, Óz Madárijesztőjévé, János vitézzé, Shakespeare III. Richárdjává, Weöres Sándor Psychéjévé, csörgősipkás harlekinné, különféle groteszk alakokká. *Elménkre vagyunk utalva* – mondaná az író.

Határ Győző halálának 10. évfordulóján a következő emlékverssel tisztelegtem rokonnak érzett szelleme, monumentális életműve előtt.

Csillagbörtönből a csillagokba

Határ Győző mennybemenetele

lelencek zsoldárát hazátlanul hörögte
felöltvén hite csúfondáros maszkjait
és mindazóta máig döng a jötte,
a messze messiásaként vakít...
az út e tájt hajtűkanyar
s a lépteim mögötte,

parancsuralmak csillagbörtönében itt
ki volt világibb más bitang magyar?
világavesztett napvitorlám
utána farvizet kavar
magamra hánykolódván

a hit szivárvány maszkjait...
azóta döng a jötte:
fönn mennydörög, tornádó tör ki torkán,
szélhárfaín üvölt az orkán;

nagy Európa-szívét hordta mellkasában,
földönfutott a földön ott ~ én itt e kín ~
villámlik ím', hogy másom végre lássam:

kis nép nyelvének hajszálhídjain
csavargó medveszív-rokon
(ma már tudom: a társam)...

két lisztesképű ezerarcú harlekin
egyensúlyozva át e csúf koron,
alattuk bűn a múlt gomolygón...
dörmölgetőn dorombolom
bohém-bizarr komoly szóm:

sok színe rím ~ de kín e szín ~
arcmásom végre lássam!
két úrpolgár, ki fáj, diderg e bolygón,
dévajkodik szitok-mosolygón,

eh, nem e satnya emberfajtól származottan,
hol minden teljhatalmú szent ma hitszegő
s teherhordóik rab világa szótlan...
szabad szólásunk szörnyetege ó,
az istenek szekerein
robogva élve-holtan,

hol más galaktikákban több a levegő...
röpíti balladás dühig e kín,
gömbhalmazokba égi mérge:
mennyből hahol a Harlekin
e görbült néma térbe,

hol minden kényúr hitszegő,
rabok világa szótlan...
búcsút ne mondj! hozzá föl sohse érve,
ne mondj imát... csak verset érte...

(Bővebb – impromptu – változata elhangzott Veszprémben az Utas és holdvilág antikváriumban – Füleki Gábor irodalomkritikus közreműködésével – az író, költő, bölcselelő, műfordító születésének 103., halálának 11. évfordulója alkalmából rendezett irodalmi esten 2017. szeptember 19-én.)

Surján László

Robert Schuman, az európai keresztény államférfi

Robert Schuman 1886–1963 között élt. Pályája kezdetén tört ki az első világháború. 59 éves, amikor véget ért a második. Nemzedéke élesen látta a háború valódi természetét, eredménytelenségét, céltalanságát, ezért nyitott volt az egységes Európa eszméjére.

Robert Schuman gondolkodását a családi háttér, a tanulmányok, a háborús tapasztalat és a keresztény meggyőződés formálta. Az alábbiakban Schumant mint keresztényt mutatom be, majd kiemelek munkásságából olyan elemeket, amelyek ma is időszerűek.

Német állampolgárnak született Lotaringiában, a luxemburgi határ mentén. Anyanyelve is a luxemburgi.¹ Apja lotaringiai, édesanyja luxemburgi volt. Luxemburgi jezsuita középiskolába járt, franciául ott tanult meg. Német egyetemet végzett, egyetemi hallgató korában teológiát is hallgatott. Az első világháború impériumváltást eredményezett Lotaringiában és Elzászban. Ez azonban nem volt törés, inkább hazatérés az 1870-es porosz–francia háború okozta elcsatolásból. Robert Schuman lotaringiai franciának vallotta magát, de szerette azt is állítani, hogy európai.²

A **keresztény közéletiséghez** már egyetemistaként kötődött: az akkori katolikus ifjúsági mozgalmak sok társadalmi kérdéssel foglalkoztak. Képviselőjelöltséget a metzi püspök személyes kérésére 1919-ben vállalt. Mélyen hívő keresztény volt. Az értetlenség, a gúny nem érdekelte. Túrte, hogy a külügyminisztérium szerzeteseként emlegessék. Miniszterként is napi szentmisehallgató és áldozó volt. Külföldi kiküldetések alkalmával az első dolga az volt, hogy megkérdezze, mikor van a szállásához legközelebbi szentmise.³ A harmincas években egy parlamenti küldöttség tagjaként Magyarországon járt, a szálloda helyett a budapesti szemináriumban kért szállást.⁴

Élete végén korábbi beszédei és feljegyzései alapján *Európáért* címmel kis könyvet írt. A két magyar kiadást is megélt könyvecske kötelező olvasmány.

¹ A luxemburgiak egy alnémet nyelvjárást beszéltek, amelynek közeli rokona az erdélyi szász. Önálló nyelvvé csak a második világháború után fejlesztették, tudatosan, hogy a németektől a világháború borzalmainak hatására elkülönüljenek.

² De Gaulle állítólag azt mondta róla (igaztalanul): lehet, hogy a legjobb német, de azért csak német.

³ Bécsi szállodámban már a nyolcvanas években sem tudták megmondani, hogy hol s mikor van a közelben szentmise.

⁴ Vajon van-e emléktábla?

Harmadik fejezetének címe: *Európa⁵ a szó keresztény értelmében vett általános demokrácia megvalósulása*. Ebben a fejezetben található a híres mondat: **A demokrácia vagy keresztény lesz, vagy nem is lesz.**

Milyen volt Schuman demokrácia-felfogása? A demokratikus állam a nép szolgálatában áll és egyetértésével működik. Lényegtelen, hogy milyen az államforma, hogy hány kamarás a parlament stb. *A demokrácia a kereszténységnek köszönheti létét. Azon a napon született, amikor az ember küldetésévé vált, hogy az egyéni szabadság, mindenki jogának tiszteletben tartása révén kivívja az emberi személy méltóságát. Soha Krisztus előtt nem fogalmazódtak meg hasonló gondolatok.* Schuman emlékeztetett arra, hogy *a kereszténység minden embernek természetből való egyenlőségét hirdette, azt, hogy egyazon Isten gyermekei, s egyaránt Krisztus áldozata révén nyertek megváltást, fajra, bőrszínre, társadalmi osztályra és mesterségre való tekintet nélkül.*⁶

Schuman tisztában volt azzal, hogy szekularizált világban élt. Azt is látta viszont, hogy a kereszténység alapelvei azoknak a tudatalattijában is hatnak, akik szakítottak a tételes vallásgyakorlattal. A kereszténység eszméi jelenkori kultúránk jellemző vonásaivá váltak. Hiszen a XVIII. század racionalistái olyan emberi és polgári jogokat hirdettek, amelyek a kereszténység lényegéhez tartoznak.⁷ A franciák számára szinte dogmává lett az egyház és az állam szétválasztása. Jellemző, hogy azt is kifogásolták, hogy francia igazságügy-miniszterként részt vett egy jeruzsálemi zarándoklaton. Ő viszont azt írta, *hogy senki nem gondolhatja komolyan, hogy az állam és az egyház hivatalos szétválasztása szemben állna egy fontos vallási hagyomány megőrzésével.*⁸ Mindez persze nem fordulhat valamiféle teokráciába, ami azzal a veszéllyel jár, hogy a politikai nézetkülönbségek vallási fanatizmussá torzulnak.⁹ Robert Schuman pontosan tudta, hogy Krisztus királysága nem e világból való.

Mit jelent tehát a már említett híres mondata a demokrácia keresztény jellegéről? Megmagyarázta, s a magyarázat akár látnoki képességet sejtet: *Egy kereszténységellenes demokrácia olyan karikatúra lesz, amely vagy zsarnokságba, vagy anarchiába süllyed.* Ki ne látná, hogy errefelé tartunk? Schuman felfogása szerint *elfogadhatatlan, hogy az állam állandóan figyelmen kívül hagyja a vallás tényét, hogy olyan elfogultsággal viseltesse azzal szemben, amely közel jár az ellenségességhez vagy a megvetéshez.*

Robert Schuman egy szekularizált világban élt keresztényként. A kor a magánéletbe utasította a kereszténységet, ami szó szerinti megsértése az emberi

⁵ Schuman szóhasználatában Európa az egyesült Európát jelenti, ami némileg sértő az Unión kívüli európai nemzetek számára, de Schuman ezzel a hat országgal induló összefogásnak az összes többi felé való nyitottságát, a befogadás készségét is jelzi.

⁶ Ebben az írásban a *dólt betűvel szedett mondatok* Robert Schuman *Európáért* című munkájából vett idézetek.

⁷ Lustiger bíboros is írt arról, hogy a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméje az evangéliumból érthető meg.

⁸ Innen jutottunk el oda, hogy 2017-ben a francia Államtanács levétetni rendelte II. János Pál pápa szobráról a messziről is jól látható keresztet.

⁹ Mintha a mai, terrorizmussá fajult iszlámról beszélne.

jogok egyetemes nyilatkozatának.¹⁰ Mi a vasfüggönytől keletre azt hittük, hogy „a vallás magánügy” szlogen valami kommunista mesterkedés. Sajnos nem. Tragikus, hogy Schuman óta a helyzet sokat romlott, mindenki tömegével tudna példákat mondani.

Az elképedés és az adomázgató szörnyülködés helyett foglalkozzunk inkább azzal, hogy miként jelent meg a keresztény gondolat Robert Schuman gyakorlati tevékenységében. Mindig szívügye volt az Evangélium tanításának tettekre váltása. Keresztényként úgy vélekedett, hogy a viszálykodásból és **az ellenségességéből kivezető út a kiengesztelődés.**

Itt jutunk el a fő művéhez, az Európai Közösség megalkotásához. Ez persze nem egyszemélyes projekt. Egy egész nemzedék vágyott arra, hogy sem nekik, sem a következő generációknak ne kelljen húszévenként átélniük a háború értelmetlen pusztításait. A haditechnika szédületes fejlődése miatt ráadásul minden újabb összecsapás egyre pusztítóbb háborúra, hovatovább az emberiség kollektív öngyilkosságára vezet. Mi lehet az alternatíva? Európa nemzetei tele voltak, s részben ma is tele vannak múltbéli sérelmekkel. Valósakkal és véltékekkel. Be kellett látni, hogy ezen az úton nem lehet a jövő veszélyeztetése nélkül tovább járni. Ezért lehetett, ha nem is könnyen,¹¹ de rávenni az államokat, hogy valami közös kilábolást keressenek a bosszú és a gyűlölet világából.

A tervezett szén- és acélközösség ötlete Jean Monnet elgondolása volt. Schumant azonban könnyű volt rávenni a megvalósítására. A háború alatt, amikor a Gestapo elől kolostorról kolostorra vándorolva bujkált,¹² már a háború utánra gondolt, az egész kontinensre kiterjedő béketervet készített. A második világháború után a gyorsan változó kormányokban volt igazságügy-, pénzügy-, külügyminiszter és miniszterelnök is. De nem a pozíciói az érdekesek, hanem a gondolatai. Meg volt győződve, hogy a hosszú távú béke feltétele a nemzetek közötti kiengesztelődés. Ezért vállalta a mai Európai Unió első formájának, a Szén- és Acélközösségnek (CECA) a megalapítását, ezért hajtotta végre a Schuman-tervet.¹³ Május 9-én erről dicshimnuszokat zengenek a mai politikusok. Akik a képzeletbeli hordóra állva erről szónokolnak, talán soha nem gondoltak bele, mit is akart Schuman. Az ő felfogása szerint Európának hivatása

¹⁰ 18. cikk: Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

¹¹ A ma alapítólevélnek számító híres 1950. május 9-i nyilatkozatot Schuman külügyminiszterként úgy fogadtatta el a francia kormánnyal, hogy a miniszterelnök és a miniszterek többsége nem is volt igazán tisztában annak jelentőségével. A kormányülés végén gyorsan átestek rajta, mint egy jelentéktelen napirendi ponton: a külügyminiszter felhatalmazást kér egy nyilatkozat megtételére, adjuk meg neki. Megadták.

¹² 100 márka volt kitűzve a fejére.

¹³ Ma Schuman-tervről beszélünk, és okvetlenül érezzük az áthallást. A Schuman-terv sem volt leírva, nem hagyta jóvá egyetlen testület sem, tudjuk, hogy az elindítása egy diákcsínyhez hasonló, mégis megvalósult. A Soros-tervnek sem kell keresni az iktatási számát, de foglalkozni kell vele azoknak, kik nem akarják, hogy megvalósuljon.

van: az egység-, a közösségépítés és a krisztusi jó hír továbbadása. Európa legyen lelki, szellemi örökségét meg nem tagadó, szolidáris közösség, amely figyel az őt alkotó nemzetek, régiók sajátos kérdéseire, és saját határain túlra is kitekint. Közösség, amely a békéért tevékenykedik, elősegítve így a népek boldogulását. Ki meri azt állítani, hogy itt tartunk, vagy akár csak erre felé tartunk?

Európa mai vezetőinek, ha Schuman útján akarnának járni, szembe kellene nézniük a mai kihívásokkal. Ezek nem feltétlenül csak azok, amelyekről a napi sajtóban szó esik. Az azóta felnőtt új generációk nem érzik, nem is érezhetik a háború borzalmait, nem várható hát, hogy valós helyén értékeljék azt a több mint hét évtizedet, amelyet háborúmentesen élhettünk át. Nem ismerik az áruhiányból fakadó éhséget, ezért a közös agrárpolitikának inkább csak a kétségtelenül meglévő visszasságait látják, mint az előnyeit. Brüsszelből nézve nem kell foglalkozni a kiengesztelődéssel, mert ezen szerintük már túl vagyunk. De nézzünk csak körül. Lengyel–litván viszony, lengyel–ukrán feszültség, szlovén–horvát határvita, szerb–horvát konfliktus, román–magyar (v)iszony, szlovák–magyar állampolgársági vita, s távolról sem teljes a lista. Brüsszelnek nincs kedve, hogy döntőbíró legyen a mi konfliktusainkban. Ezt amúgy magam sem szeretném. Nekünk kell megoldást találni, bár olykor némi közvetítés jó lenne. De közvetítés ide vagy oda, legalább két szinten előre kell lépni. Az egyik a kormányközi szint. Itt van számos jó példa, csak éppen azt nem tudjuk soha, hogy kibír-e az úgy-ahogy létrejött modus vivendi egy kormányváltozást. Erre két garancia lehetne, az egyik utópisztikus: legyen minden érintett országban a nemzeti minimum része a szomszédsági kapcsolatok javításának ügye. A másik garanciát a társadalom adhatja. Társadalmi szinten van mozgástér, de lassú és nehéz az előrehaladás. Olyan civil szerveződésekre, mozgalmakra van szükség, amelyek emberek között próbálnak baráti kapcsolatot építeni, túl az etnikai és az országhatárokon. Ilyen például a Charta XXI megbékélési mozgalom. A Kárpát-medencében maradvá látjuk, hogy még a magyar–magyar kapcsolatokban is sok javítanivaló van. A szétfejlődés ráadásul nem Trianon terméke. Előbb kezdődött: Kós Károlynak van egy 1911-ben kelt írása, amelyben már látszik a szakadék az erdélyi és az anyaországi magyar között. Kós keserű tény-szerűséggel állította, hogy Erdély a magyarországiakra soha nem számíthatott.

Milyen kár, hogy Robert Schuman már nem él, ő bizonyára nem engedné, hogy a megoldatlan problémákat a szőnyeg alá söpréssel tüntessük el. Ez a feladat ránk, a most élő nemzedékekre hárul, s magyar szempontból kulcskérdés. Ha ugyanis a mi határon túli véreink nem fogják tudni otthon érezni magukat a szülőföldjükön, akkor vagy beolvadnak a többségi nemzetbe, vagy elvándorolnak.

Képes lesz-e ennek a feladatnak a megoldására az új nemzedék? Képes lehet, ha valamiképp Robert Schuman lelkületével éli az életét. Mit jelent ez? Schuman nem engedte, hogy a világi hívságok, a hatalom fogságba ejtse. Az Istentől jövő, a valódi szabadság embere volt. Szerény, az őt ismerők szerint nagyon jó humorú ember, aki a közélet útjain is képes volt követni egyetlen urát, Krisztust. A hatalomvágy, az önérdékek, a hazugság és mások kihasználásának korszakában Schuman keresztény válasza a szerénység, mások szolgálata, határozott kiállás az igazság és a béke mellett. Ha tehette, gyalog járt. Hivatalos utakra miniszterként is másodosztályon utazott, s saját maga vette

meg a vasúti jegyét. Sziklára kell építeni a házat! Krisztust kell követni. Fel kell venni a nap keresztjét, amely testreszabott, de nem szabad megfedkezni arról, hogy Isten mindig segítségünkre siet!¹⁴

Az előttünk álló feladat tipikusan „lehetetlen küldetés”. Robert Schumané is az volt. Az általa elindított vonatot vakvágányra futtatták, a mai Európa házasságfogalma, családellenessége, rohamosan terjedő halál-kultúrája, keresztényellenessége Schuman rémálmaiban sem szerepelt. Ránk, közép-európaiakra vár a kettős feladat: rendezni egymással való kapcsolatainkat, és a helyes útra vezetni az eltérített európai vonatot.

Ennek érdekében nem sokat kérek. Nem kérem, hogy hősök legyetek. Egy Amerikába került magyar szobrász, Ősze András szerint egy nemzetnek hősökre és szentekre van szüksége. Most inkább szentekre, mondta a nyolcvanas évek végén. Legyetek tehát szentek.

MOSTAN KINYÍLT EGY SZÉP RÓZSAVIRÁG
 AMIT RÉGEN VÁRT AZ EGÉSZ VILÁG.
 BETLETÉMBE KIBIMBÓZOTT ZÖLD A
 KIRÁLY MENNYBŐL MÉLTÓSÁG
 KIRÁLY MENNYBŐL MÉLTÓSÁG

¹⁴ Robert Schuman lelkeségéről nagyon jó interjú jelent meg születésének 120 éves évfordulója alkalmából az Új Emberben. Fejérdy Gergely nyilatkozatából számos gondolatot beépítettem ebbe az előadásba. http://www.familiamagazin.hu/cikk/2006.augusztus-szeptember/europanak_hivatasa_var/2/#ide

Levélkeringő 3.

Oslo–Smula–Frankfurt

„Hadd bátorítsak mindenkit, aki talán fiatalabb, aki a dicsó elődökre csodálkozva néz, akit nyomaszt az, hogy mi csoda emberek nyomdokába léphet: nem voltak ők sokkal jobbak. És hadd biztassak mindenkit, aki úgy érzi, panaszaiknak csak úgy tud hangot adni, hogy *bezzeg régen minden jobb volt*: emlékezz kicsit pontosabban a múlt-ra. Jézus maga mondja, az Ő országa nem e világból való – miért keressük hát a mi múltunkban vagy a jövőnkben azt a bizonyos pillanatot, amikor minden jobb volt vagy lesz.” (Hegedűs Attila ev. lelkész prédikációja, Sopron, 2016)

Bezzeg. E szó hallatán korábban felállt a szőr a hátamon. Mert mi jöhetett egy bezzeg után? Az én időmben így, az én időmben úgy...

Bezzeg, gondolom magamban egyre gyakrabban. Mondani még nem merem, várnom kell néhány évet, hogy „beleöregedjek” a fennhangon bezzegelésbe.

Már a nyár sem a régi. Sóvárogva nézem a messze északra nyúló skandináv földrész meteorológiai térképét. Tromsø (a Sarkvidék kapuja) a föld legészakibb egyetemi városa. Természetesen ott is élnek magyarok, hiszen mi a jég hátán is megélünk. November vége és január közepe között nem kel fel a nap, s ha a hó is kevés, akkor nagyon sötét tud ott lenni. Viszont az Atlanti-áramlat (a Golf-áramlat meleg vizű északi irányú folytatása) meglepően enyhe telet biztosít. Nyaranta pedig azzal fájdtítja az ázó, fázó Oslóban rekedt lakosokat, hogy többnapos

kánikula, 23 fokos tenger örvendeztet meg a tromsøieket. Mielőtt túlzásba esnénk, lapozzuk fel a „Nagyokost”, mit is jelent a kánikula szó: egy hetet meghaladó, az időszak átlagát 5 Celsius-fokkal túllépő hőmérsékletet. Júliusban elég lenne valamivel húsz fok fölé kapaszkodnia a higanyszálnak, hogy hőségnek számítson északon. Az viszont már bezzeg kategória, hogy ennél sokkal magasabb fiatal koromban nem volt, ellenben mostanában már a harminc fok feletti hőmérséklet sem elképzelhetetlen.

Az idei oslói nyár esős, hűvös, és mégis csodálatos. Mive a nap korán kel, későn nyugszik, s ha előkandikál a felhők mögül, a kristálytisztza, páramentes légtéren át melenget, sőt perzsel. Oslót már nemcsak látványra éhes turisták keresik fel, hanem elviselhető nyári klímára vágyó dél- és kelet-közép-európai nyaralók is. A város központjának számító Akerbrygge bevásárló- és szórakoztatónegyedben homokos, kavicsos, fövényes szabadstrandot alakítottak ki. Kinek, ha nem a turistáknak. Az Oslo-fjord végéből 50 éve kiköltözött a hajógyár, kicsit később a teherhajó-forgalom, végül a kis halászhajók is. Kilenc kilométer hosszú parti sétány épült a sétálni vágyók nagy örömeire. Igaz, kerékpárok is száguldozhatnak rajta. Ajánlatos egynapi hideg étellemmel nekivágni az útnak, mert menet közben érdemes megállni, s az érdekes látványosságok, megtekinteni: az imádott, utált Barcode (az angol vonalkód szóból, norvég jelentése variációk) elnevezésű, vadonatúj kő-üveg-acél halmazt.

Iroda- és üzletnegyed, sok és drága étteremmel. Nagyközönség előtt most először nyilatkozom, hogy nekem nagyon tetszik, pedig a józan eszem nekem is minimum „megáll” az ilyen agresszív városkép-átalakítástól. Bal kéz felől az Opera. Már nem újdonság, makettja, fotói bejárták a világot. Minden vendégemet *felviszem rá*, ferde tetején mászkálni, csodálni a fjord zöld szigetekkel tarkított kékségét. A Hósipka elnevezésű építésziroda tervezte (a szeptember 11-i romokon épült fel tervei alapján az NY City Hall, s pályázott a városligeti új Nemzeti Galériára is). A közelben vezet az európai hatos főútvonal tenger alatti alagútja. Szellőzője mint óriási periszkóp kíváncsiskodik vissza a távolból. Az Akershus erődítmény tövében vezet az út tovább. Aki nem lusta, szánjon rá fél órát, enyhe emelkedőn felkanyarodni a várba. Árnyas sétányok, karámban legelésző lovak, kacsausztató, kőromok és működőképes ágyúk (ünnepnapokon innen a díszlövések) várják, és kilátás a Városházára, az előtte elterülő, szökőkutas szocreál szobortérre, a kikötőre. A nyári zenei fesztiválok nagy része is ezen a környéken zajlik, de volt már itt cirkusz, műhavas síugró-sánc, gokart- (Formel K) verseny. Kis kerülő vezet vissza a partra, s a fent említett Akerbrygge szórakoztatónegyedben két kiállítást ajánlok megtekintésre. Az egyik után csak morogni fog a nekem szót fogadó, a másikonál egyenesen megutálnak. Vállalom. Kis magángalériája van az alkohol és a kábítószer poklából feltámadt nagy-szerű festő és grafikus Terje Brofosnak, alias Pushwagnernek (bevásárlókocsi). Képregényben, rajzszorozatban (Soft City) álmodta újra Fritz Lang *Metropolisát*. Fő műve az *Önarckép*. 20 évig dolgozott rajta. Több változat-

ban is létezik. Az eredetitől nem hajlandó megválni, amelyen a háttér és az inggallér kék, a nyakkendő sárga és vörös. Az óriás fej körvonalán belül körben, fekete-fehérben, színházi páholyfélékben nők ülnek, a toroktól a fejtetőig vezető többszörös spirálban férfiak menetelnek fölfelé. 23 ezer emberi alak (egy művészettörténész megszámlolta, közjegyző hitelesítette!). Legkelendőbb munkái az *Egy család hétköznapijai* című sorozatból kerülnek ki, amiben, már az 1970-es években, a túlszabályozott társadalmak elsivárosodott, kiüresedett családi életét vetítette elénk. A másik galéria jóval nagyobb, tervezője, Renzo Piano olasz építész (Beyeler Múzeum, Basel, NEMO Múzeum, Amszterdam, Klee Központ, Bern, Shard felhőkarcoló, London) a fjord partjára vitorla- és csónakformát utánozó épületkomplexumot tervezett. Nagy felületeken fenyőlécc borítással. Az Astrup Fearnley MMA (Museum of Modern Art) egy dúsgazdag hajótulajdonos család gyűjteménye. Az 1990-es évekig főleg londoni és New York-i kortárs alkotók műveiből vásárolt (Cindy Sherman, Jeff Koon, Richard Prince, Damien Hirst, Matthew Barney), újabban kínai, indiai, brazil művészekről (Yong Ping, Takashi Murakami, Shilpa Gupta és Thiago Martins de Melo). Kiemelkedő értékű (51 mill. norvég korona) a giccskirály Jeff Koons alkotása, az életnagyságú Michael Jackson-porcelánszobor, és Damien Hirst félbevágott, formalinnal feltöltött üvegtartályokban kiállított tehén- és borjútetemei. De nem rémisztem tovább az olvasót, győződjön meg róla személyesen, hogy mire tódul ez a megfelelésre idomított oslói sznob nézősereg... Kifejezetten jólesik az elnehezült fejnek a további séta. Húsz perc gyaloglással nagy kiterjedésű

vitortlaskikötőt hagyunk magunk mögött. Elérünk a Bygdøy-félsziget bejáratáig. Ezúttal nem érdemes kitérni utunkból, hiszen egy teljes nap is kevés lenne az ottani látványosságokra (Viking Múzeum, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Tengerészettörténeti Múzeum, Fram-hajó Múzeum, Kon-Tiki Heyerdahl Múzeum). Hamarosan legyaloglunk az Oslo-térképről, elértük a városhatárt. Itt már Norvégia leggazdagabb járása következik. Az olajkitermelés kezdetekor, a hetvenes évek végén csak erre volt praktikus hely az „olajos” tervezőirodák, székházak, olajmunkás-lakónegyedek, biznisz-villák építésére. A norvég törvények szerint a lakcím szerint kell az adót fizetni. A korábban jelentéktelen járás dúsgazdag lett, szépen kiépült, egy lapos Rózsadomb.

Bezzeg régen, mondta nagy, a nyár nyár volt, a tél meg tél. Én is hogy szerettem a klottgatás, mezítlábas nyarakat családi házunk udvarán, nagy kertünkben (csak ne nőtt volna gaz – kitépendő – a vetemények között, csak ne lett volna száraz a föld – locsolandó). Most kényelmesen és bölcsen – hol az eső, hol a tűző nap elől – erkélyünk sarkába húzódok, hallgatom a négysávos úton alattam elzúgó gépc sodákat. Madárfüty helyett dallamkürt, virágillat helyett a szomszéd illatosított cigarettafüstje. A zöldsávban s a járda mellett pusztulnak a fák, az idén ültetett palánták még nem sejtik, hogy mi vár rájuk, vidáman zöldellnek, de a kutyák messze elkerülik, sokkot kapnak e vékony törzsek hiábavaló célozgatásától. Vihetik pszichológushoz az eszement gazdik az egér formájú ebeket, s még jó, ha a várost nem perelik kártérítésért

*Kovács Katáng Ferenc,
Oslo, 2017. július*

Bezzeg hatvan éve. Hatvan éve annak, hogy Svédországba érkeztem, menekültként. Új hazám kissé szürkének és unalmasnak tetszett. Az emberek csendesek, tartózkodók voltak. Nem szórták a pénzt, pedig volt pénzük, olykor nem is kevés.

Bezzeg manapság minden másképp van. Az élet ritmusa felgyorsult. A fogyasztói társadalom karmába kaparintott minket. Igényeink megnöttek. A kínálat óriási, és a csábításnak nem tudunk ellenállni. Nincs egy lyukas fityingünk sem; se baj. Kölcsönt veszünk fel, és ha a kamatot nem tudjuk fizetni, a hiányt egy újabb kölcsön segítségével pótoljuk.

Még marad is egy kis pénzmag.

Eszünk-iszunk, mulatunk, utazgatunk ide-oda. Ha valami megnyeri tettségünket, legyen az terepjáró autó, drága ékszer, divatos ruha, extrém bútordarab vagy bármi más, azonnal megszerezzük, természetesen hitelre. Magunktól semmit meg nem tagadunk. Lassanként adósság-milliomos lesz belőlünk. A számlákat, melyekkel időnként zaklatnak minket, a felbonthatlan borítékban hagyjuk. Papírkosárba velük! Kölcsönre kölcsön – így folytatjuk, ameddig csak lehet. Lakbért már hónapok óta nem fizettünk, lakásunkat elvesztjük. Adóhátralékunk is van. Mivel fizetése képtelenségünket hivatalosan is dokumentálták, több kölcsönt, sajnos, nem kaphatunk. Teljesen lehetetlenné tettük magunkat. Ott állunk kopaszon, megfürödvé. De legalább jól szórakoztunk. Ha fiatalok vagyunk, visszaköltözünk a mamához, ha idősebbek, legrosszabb esetben az utcára kerülünk.

A kisfiú az üzletbe megy édesanyjával. Követeli a cukorkát. Ez kijár neki. Anyuka azt mondja, nincs pénze. Vegyél ki a bank-automatából, biztatja a gyerek. Egy másik kisfiú jogos

haragjában felgyújtja a sajtós keksz-tekerceset tartalmazó zacskókat, mert szülei megtagadták kívánságát.

Nem volt szép tőlük. Vásárolni szinte hazafias kötelesség. Ha nem veszünk meg minden vackot, csődbe mennek a vállalatok, bedöglök a gazdasági élet, összeomlik a társadalom. A termelést állandóan növelni kell, a fogyasztásnak lépést kell tartania a termeléssel. Kötelességünket teljesíteni csak akkor tudjuk, ha belépünk az adósok táborába, mert fizetésünk vagy nyugdíjunk vásárlókedvünket erősen korlátozza.

Nem kell könnyelműnek vagy meggondolatlanoknak lenni ahhoz, hogy fülig eladósodj. Előbb-utóbb kénytelen-kelletlen betörsz a hámba. Említek egy gyakori példát. Jaj annak, aki arra kényszerül, hogy egy nagyvárosban, vagy annak közelében lakást vagy házat szerezzen. Az árakat annyira felszórólták, hogy a dolgot nem lehet hatalmas kölcsön nélkül nyélbe ütni. Egy ekkora összeg felvétele pedig felér egy életfogytiglani büntetéssel.

Napról napra építjük a rabszolgatartó társadalom korszerű változatát. Sorsunkat a bankokra bíztuk. A bankokat nem kell féltetni. Ha bajba jutnak, az állam megmenti őket. Talán! Az adósokról mindenesetre egy pillanatra sem feledkeznek meg. A követelelésbehajtó cégek is rendkívüli szorgalommal végzik munkájukat.

Hogy ebből végül is mi sülnhet ki, azt nem taglalom. Azon tűnődjön el a nyájas olvasó.

*Gaal Zoltán,
Smula, Svédország, 2017. július 31.*

Bezzeg huszonnyolc éve. A létezőnek mondott szocializmus idején megbízhatatlan értelmiségi reményte-

lenségben sokat gondoltunk a nyugati világra. Bezzeg ott nem hazudik a média, szólásszabadság és demokrácia van – gondoltuk. Ott biztos „a hozzáértő dolgozó nép okos gyülekezete” a népfelség elve szerint ellenőrzi az uralmon lévőket. Árutól roskadoznak az üzletek polcai. Bár a szocialista világrendszer összeomlása előtti években, ha az ember otthon nyíltan nem tiltakozott, már nem bántották. Nyugatra is kiengedték, az élmény demoralizáló volt.

28 évvel ezelőtt az otthoni kilátástalanságot megelégedve, naiv reményekkel telve, dolgozni jöttem Európába gazdaságilag legerősebb országába, később a család is csatlakozott. Rögtön felvettek egy software-házba. Már az első nap jött a meglepetés. A német kollégánőt előreengedtem a liftbe, aki ettől idegrohamot kapott, és közölte velem, hogy ne udvariaskodjak, ő egyenrangú velem. Ekkora sületlenségre meg sem tudtam szólalni. Otthon bezzeg ugyanezért kedvesen rám mosolyogtak. Az idegenrendészetben, ahol 2 évente kellett sorban állni a tartózkodási engedély meghosszabbításáért, úgy bántak az emberrel, mint az állatokkal. Az ügyintézők a szemünkbe hazudtak, néha kiabáltak velünk. Minden eszközzel igyekeztek megakadályozni a tartózkodási engedély meghosszabbítását. A 6. évben, amikor a törvényeket megszigorították, és megszüntették az újonnan jelentkező külföldieknél azokat az engedélyeket, amiket én még 1989-ben megkaptam, az esedékes kérvényemet azzal utasították el, hogy nincsenek papírjaim. Egy sztárügyvédhez fordultam, aki felvette diktafonra a tényállást, elkérte a díját, elmondta, hogy nyert ügyünk van, majd 5 nap múlva főbe lőtte magát. Egy osztrák ügyvéd, átvéve az

ügyes-bajos dolgomat, fellebbezett, ezt csípőből visszautasították azzal, hogy nincs munkavállalási engedélyem. A bíróság következett, ahova az osztrák ügyvéd tehetséges, iraki származású kollégája kísért el. A fiatal ügyvéd esténként másodállásban a Frankfurti Opera kórusában a rabszolgák dalát énekelte a Nabuccóból. Amikor a tárgyaláson a bíró megkérdezte a Munkaügyi Hivatal képviselőjét, miért állítják, hogy nincs engedélyem, mert hiszen van, azt felelte, hogy nem volt ideje felkészülni az ügyemből. A bíró ezután elmondta, hogy az 5 évvel ezelőtti papírjaim most is érvényesek, egy most szigorított törvénynek nincs visszamenőleges hatálya, tehát nem vonatkozhat rám. Különbösen is, ha a Munkaügyi Hivatal ennyire nem érdekli az eset, megadja nekem az állandó tartózkodási engedélyt. Ez volt az első bírósági győzelmem.

Rá 8 évvel beadhattam az állampolgársági kérvényt.

Persze a mostani neoliberális német örületben a bülbülszavú hívásra az országba útlevel nélkül betódult másfél millió menekült. Sokan közülük az „arab tavasz” áldozataként a háború elől menekültek, de rengetegen szervezeten özőnlöttek be munkát keresve, útlevel nélkül. Ezekből most 226 000-et haza akarnak küldeni, csak nincs hova, mert nem árulják el, hogy honnan jöttek. A hatóságok valamilyen okból nem is erőltetik a hazaküldést.

Tipikus példája az irányított nyelvhasználatnak (political correct), vagyis annak, hogy ez a beszéd hogyan hamisítja meg az ember természetes reakcióját a dolgokra, amit az interneten találtam egy újságíró tollából: Németországban irányított sajtósza-badság van.

Az ember lelkiismerete természetesen megszólal, amikor szerencsét-

len, háborúból elüldözött emberek befogadásáról van szó. Ugyanakkor önfeladás és öngyilkosság lenne nem figyelembe venni, hogy a migránsok erős kultúrája szemben áll a befogadó, hitét veszített Európa kultúrájával. Egymással ellentétes és bizonyos értelemben ellenséges értékek egymás mellett nem élhetnek meg. Ha meg erősödnek, térdre fogják kényszeríteni az európai civilizációt. Aki ennek az ellenkezőjét állítja, az vagy ostoba, vagy egy idegen érdeknek rendeli magát alá.

A 2017. szeptember végi választások előtti előcsatározások visszatérő migrációs témája, hogy Magyarország tehet mindenről. Azt hazudják – magyar ellenzéki sugallatra –, hogy nálunk nincs demokrácia. A rossz lelkiismeretük miatt a pszichológiai projekció példatárába való valótlanságokat állítanak, hogy elvettük a menekültek vonatjegyeit, nem biztosítottunk vonatokat a számukra Nyugat-Európa felé, és a mi országunk nem szolidáris az üldözöttekkel. Ahelyett, hogy a gazdag ország gyermektelenségének okairól, a kisnyugdíjasairól vagy a gyermekszegénységről lett volna szó, a két kancellárjelölt tévé-vitájában hatszor is elhangzott miniszterelnökünk neve. Nagyon bosszantja őket az ő tisztánlátása, szaktudása és tehetséges kiállása. A szocialista kancellárjelöltnek még érettségije sincs. Szónokolni és meggondolatlanul vádaskodni nagyon tud.

Bezzeg mit hallgattam otthon, hogy tanulj, kisfiam, amit tudsz, azt nem vehetik el tőled.

Ha az ember nem rejti véka alá elégedetlenségét, és hivatkozik az Európában már több százra emelkedett áldozatra, az populizmus, ideggyűlölet. Kitolják a jobbszélre, és megnézheti magát a nácik társasá-

gában. Már az interneten sem lehet következmények nélkül kritikával élni, cenzúrázzák a kommentárokat, és a nem tetszőket letiltják. Fogadjuk meg József Attila szavait: *„Légy ostoba. Ne félj. A szép szabadság / csak ostobaság. Eszméink között / rabon ugrálunk, mint az üldözött / majom, ki tépi ketrecének rácsát.”*

A törvények nem mindig a becsületesen dolgozó embereket védik. Egy Bad Homburg-i cég magyar származású vezetője félévi keresetemet nem fizette ki, magyarul elsikkasztotta. Megszereztem a második bírósági győzelmemet. Csak nem ér semmit, mert a német törvények az azóta csődöt jelentő csalót nem kényszeríthetik az ellopott pénz visszafizetésére. Ezt nevezik szociális hálónak? Ügyvédem cinikus állítása szerint, ha a csalónak jobb lesz az anyagi helyzete, majd a fiam megörökölheti az esetleges törlesztést.

A „vagyott” szocialista rendszer lassan itt, Németországban valósul meg a helyzetbe hozott '68-as nemzedék és tanítványaik vezetésével. Ne ágálj! Tartsd be a politikai korrektség általuk definiált szabályait! A média 95%-ban visszatükrözi a fősodor kívánságát. A közelmúltban egy konzervatív lap vezető újságíróját megkérdezték, mi az oka annak, hogy 2015 óta a német média Magyarország politikájának folyamatos gyalázásával van elfoglalva. Azt válaszolta, mert a sajtó és a médiák 90%-a a zöldek, a liberálisok és a szocialisták kezében van.

Olvastam, hogy a német szupermarket-óriás eltüntette a termékeihez használt fotókról a Szantoriniben található kék kupolás templomokról a keresztekét, nehogy megsértsék a

más vallásúak érzékenységét. Ez már rosszabb, mint a szocializmus késői vergődése idején az irodalomban és a sajtóban alkalmazott öncenzúra.

A hírrel szinte egy időben vettem észre, hogy a kisvárosunk katolikus templomának 30 méter magas beton haranglába tetejéről lefűrészelik a keresztet. Megszólítottam egy szintén csodálkozó őslakost, hogy már itt tartunk? Ő elmesélte, hogy az emberek nem fizetik az egyházi adót, a katolikus egyháznak nincs pénze, ezért a bevételt gyarapítandó, a lebontott beton harangláb és a kivágott fák helyére öregek otthonát építenek. Hamiskásan mosolyogva hozzátette, hogy a templomot meghagyják, és nem tesznek rá félholdat. Majd még halkán hozzátette, hogy Orbánnak igaza van, és elindult a türelmetlenül várakozó felesége felé.

Az eddigiek nem töltik el az embert optimizmussal a vágott nyugati világ iránt. Azért boldogság is kijutott ez elmúlt 28 év alatt. Különösen, ha az ember a fia és az unokája szemébe nézhetett. De borzasztó látni, hogy nekik sokkal nehezebb lesz.

Reményteli hír a kisvárosból. Az evangélikus vallású gyülekezetben a konfirmálók ezentúl minden évben ültetnek egy almafát. Az idén a reformáció 500 éves évfordulójára és Luther Márton emlékére, akitől az alábbi gondolat származik:

„Ha tudnám, hogy holnap elpusztul a világ, még akkor is ültetnék egy almafát.”

Bízunk benne, hogy ifjaink nem az égieknek ültetnek!

Cserna Csaba,
Frankfurt, 2017. augusztus

Trencsényi Diána

Önvád és lemondás

Az oslói NorMa Műhely nyílt pályázatot írt ki „Azért kedvelem (szeretem Arany Jánost, mert...” címmel. A díjátadó ünnepségen december hetedikén a nagykövetség épületében a Napút szerkesztőcsapata is részt vett (bemutakozott s bemutatta Arany János-számát).

Ígéretünket tartjuk be most: az utolsó percben beletesszük tizedik összeállításunkba a díjnyertes munkát. Örömmel. Gratulálunk a győztesnek.

Azért szeretem Arany Jánost, mert ahogy Kosztolányi Dezső írta róla: „Ő maga a magyar nyelv”. Születésének 200. évfordulóját ünnepe|jük, ezért szeretnék néhány mondatban szólni Arany János *Visszatekintés* című, tartalmában, és mondanivalójában is igen tanulságos, és örökké aktuális verséről:

*Én is éltem... vagy nem élet
Születésen kezdeni,
És egynehány tized évet
Jól-rosszúl leküzdeni?
Én is éltem... az a sajka
Engem is hányt, ringatott,
Melyen kiteszi a dajka
A csecsemő magzatot.*

*Első nap is oly borultan
Hajola reám az ég!
S hogy nevetni megtanultam,
Sírni immár jól tudék;
Sohase bírák teljébe'
Örömeim poharát;
Az ifjuság szép kertébe
Vas korláton néztem át.*

*Félve nyúltam egyszer-máskor
Egy rózsát szakasztani:
Késő volt – a rázkodáskor
Mind lehulltak szirmai.
Keresém a boldogságot,
Egy nem ismert idegent:
Jártam érte a világot –
S kerülém ha megjelent.*

*Vágytam a függetlenségre,
Mégis hordám láncomat,*

*Nehogy a küzdés elvégre
Súlyosbitsa sorsomat:
Mint a vadnak, mely hálót
El ugyan nem tépheti,
De magát, míg hánykolódik,
Jobban behömpölygeti.*

*Álmaim is voltak, voltak...
Óh, én ifju álmaim!
Rég eltűntek, szétfoszoltak,
Mint köd a szél szárnyain.
Az az ábránd – elenyészett;
Az a légvár – füstgomoly;
Az a remény, az az érzet,
Az a világ – nincs sehol! –*

*Nem valék erős meghalni,
Mikor halnom lehetett:
Nem vagyok erős hurcolni
E rámszakadt életet.
Ki veszi le vállaimról...?
De megálljunk, ne, – ne még!
Súlyos a teher, de imhol
Egy sugár előttem ég.*

*Szende fényü szép szövetnek, –
Mely egyetlen-egy vigasz, –
Szerelemnek, szeretetnek
Holdvilága! te vagy az.
Elkisérsz-e? oh, kísérsz el –
Nincs az messze – síromig;
S fátyolozd be derüs éjjel
Aki majd ott álmodik!*

(1852)

Arany János *Visszatekintés* című lírai verse az egyik legkedvesebb a számomra. Ez egy komoly hangvételű, mély érzésű számvetés az életével. Amelyben súlyosan bírálja, vádolja magát az elszalasztott lehetőségekért. Monológyszerű vers, ahol önmagát kérdezteti, és fejtegeti az élete értelmét. Belső lelki feszültségekkel teli, kínzó párbeszéd saját magával. Egyszerre elégikus és ironikus. Önvád és lemondás. Pesszimista költemény az élete kudarcairól, az elveszett álmok meg nem valóságáról, a fájdalmas tehetetlenségről, a fiatal-ság elmúlásáról, a szabadság elvesztéséről, a boldogság szertefoszlásáról és a hasztalanul elvesztegetett élete darabokra hullásáról. Gyönyörű metaforikus ellentéppárokkal van tele, mint például: sírni-nevetni, élet-nem élet, örülni-nem örülni, függetlenség- lánc. Költészetének egyik jellegzetes versformájá-

ban írta, ami 8 soros 7 strófás, vagyis 56 verssorból álló meditatív keresztrímes verstípus. 1852-ben vetette papírra, akkor még csak 35 éves volt, mégis öngyöttrő, kínzó számvetést készített az életéről, mintha azt már feladni készült volna és hívná a halált. A vers végén egy halovány reménysugár azonban új erőt lehel belé.

Már rögtön a vers legelején feszegeti a nagy kérdést, mi az élet értelme? Életnek nevezhető-e ez a küzdelem? Hiszen sírni hamarabb tud az ember mint nevetni. A fiatalságát vaskorlátan keresztül láttatja. Olyan távolinak érzékelteti és elérhetetlennek. Elmúlt idők, meg nem élt idők, mintha nem is lettek volna. Bizony így van, a fiatalság elszalad egy szempillantás alatt, a szépség elillan, az egészség megromlik, az évek eltelnék és már nem dédelgetnek minket. A felnőtté válás a mélyvíz, amelyben úszni kell, ha pedig nem tudsz, akkor fuldokolhatsz. A szerencsésebbeket tanítgatják úszni a szülők, de vannak akiket kitesznek, mint „a dajka a csecsemő magzatot.” Mindenkinek más a sorsa, mindenki viszi a saját keresztyét, de abban mindenképpen egyetértünk, hogy az élet keserves és nehéz. Ugyan így volt ezzel Arany is, amikor a boldogságát kereste.

A rózsa, mint a vágyálma, egy cél, ami felé félve nyúlt. De mire leszakította volna, lehulltak a szirmai. Tökéletesen szemlélteti az elszalasztott lehetőségeket, az idő gyors múlását és a soha vissza nem térő alkalmakat. Félünk, mindannyian félünk valamitől. A félelem belénk ivódik, és megbénít. Általában attól félünk a legjobban, amit a leginkább szeretnénk. Milyen nevetségesen hangzik, és mégis milyen félelmetes. Mert ott van a kétely, hogy mi van, ha mégsem sikerül, mi van, ha mégsem vagyok elég jó, mi van ha elbukom, és mi van ha megkapom, de el kell engednem? Mivel tele vagyunk félelmekkel, ezért sokan inkább meg se próbáljuk. Saját magunkat tartjuk rettegésben, és lemondunk róla idő előtt. A gyávaság erősebb nálunk. Aztán jön a hatalmas önvád, hogy mi lett volna, ha mégis megtettük volna. Hogy ott volt a szemünk előtt, és mi hagytuk elmenni. Az idő pedig nem vár meg, nem lehet visszaforgatni, nem lehet megállítani. Azt a lehetőséget, amit elszalasztottunk már soha többé nem kapjuk vissza. Gyorsan kell dönteni, ott és akkor. Ha túl sokáig hezitálunk, töprengünk és tétovázunk, addigra a rózsa elhervad, szirmai lehullnak, és nem marad semmi a kezünkben. A rózsa, mint a boldogság elérése, vágyódunk rá, de rettegünk, hogy a tövisei megszúrnak, és mi vérezni fogunk. Talán csak meg kéne tanulni időben leszakasztani, és úgy tartani, hogy a tövisei ne sértsenek minket. Mert semmi sem tart örökké, egyszer minden el fog hervadni, de nem mindegy hogy mikor. Inkább illatozzuk a rózsát, mint hogy csak távolról figyeljük a múltó szépségét.

Arany a boldogságot egy ismeretlen idegennek ábrázolja. Mindenhol kereste szerte a világban, de mikor megjelent, megijedt tőle. Mennyire igaz, hogy a boldogság egy elképzelt eszményképként él bennünk, mindannyian vágyódunk rá, keressük, aztán pedig félünk tőle, mert tönkre is tehet. Arany függetlenségre vágyódott, de mégis cipelte a láncait. Ahelyett, hogy szabadulni próbált volna a fokozódó önvád alól, csak még szorosabbra csavarodott annak hálójába. Szomorú, hogy az ember milyen nehezen szabadul meg a rossz szokásaitól, a fojtogató köteleitől, holott tudja, hogy mi a helyes, mégsem mer tenni érte, csak amikor már túl késő. Tanácsokat nagyon könnyen tudunk adni, de amikor

a saját életünkről van szó, minden olyan nehezzé válik. Könnyebb gyűjtögetni, halmozni a láncokat, mint letörni őket. Az ismeretlentől való félelem megijeszt bennünket. Pedig ha belegondolunk, nincs mit veszítenünk, csak nyerhetünk. Túl rövid az élet, és túl kevés az idő, hogy elvesztegessük a kicsinyes aggodásainkkal, és megbilincseljük magunkat a semmittevéssel. Váci Mihály így üzen a *Még nem elég* című versében:

*Nem elég megborzongni,
de lelkesedni kell!
Nem elég fellobogni,
de mindig égni kell!
És nem elég csak égni:
fagyot is bírjon el,
ki acél akar lenni,
suhogni élivel.*

*Nem elég álmodozni.
Egy nagy-nagy álom kell!
Nem elég megérezni,
de felismerni kell!
Nem elég sejteni,
hogymilyenkor jön el;
jövönket – tudni kell!*

*Nem elég a célt látni;
járható útja kell!
Nem elég útra lelni,
az úton menni kell!
Egyedül is! Elsőnek,
elől indulni el!
Nem elég elindulni,
de mást is hívni kell!
S csak az hívjon magával,
aki vezetni mer!*

*Nem elég jóra vágyani:
a jót akarni kell!
És nem elég akarni:
de tenni, tenni kell!
A jószándék kevés!
Több kell: – az értelem!
Mit ér a hűvös ész?!
Több kell: – az érzelem!
Ám nemcsak holmi érzés,
de seb és szenvedély,
keresni, hogy miért élj,
szeress, szenvedj, remélj!*

*Nem elég – a Világért!
Több kell: – a nemzetért!
Nem elég – a Hazáért!
Több kell most: – népedért!
Nem elég – Igazságért!
– Küzdj azok igazáért,
kiké a szabadság rég,
csak nem látják még,
hogyan nem elég!
Még nem elég!*

Mikor még fiatal az ember tele van álmokkal, szép reményekkel, de az illúziók hamar szertefoszlanak, az ábránd elillan, a megálmodott világ eltűnik. Mindannyian álmodoztunk már az elképzelt életünkről. Főleg gyerekként, mikor még elhittük hogy a mesék valóra válhatnak. Gyermekként tele vagyunk boldogsággal, és ott áll az egész élet előttünk, hogy megvalósítsuk, amit elképzeltünk. Ez a szabadság, amikor még semmire nem volt gondunk, és tudtuk hogy mindenre van elég időnk. De akkor hol rontottuk el? Hova tűntek a fiatal évek? Hol vannak az álmok? Ki lopta el tőlünk a lehetőségeket? Mikor már elmúltak a gyermekévek rádőbbenünk a rideg valóságra hogy mindaz, amit megálmodtunk, valójában nem létezik, és sosem létezett. Ez a szomorú igazság, ami megbetegíti a lelkünket, siratjuk a gyermeki énünket, és éljük a monoton, szürke mindennapjainkat. Olyanra váltunk, akik soha nem akartunk lenni. Egy megszorodott, álomvesztett, keserű felnőtté. Sokan ezen a ponton feladják, mikor már minden borús és kietlen. A kilátástalanságot, és a súlyos terheket nem bírják cipelni. Várjuk a csodát, hogy majd valaki jön, és leveszi a vállunkról a terheket, hogy majd valaki újra bearanyozza az életünket. De nem adhatjuk fel, még nem. Akkor is tovább kell menni, ha nem bírunk felállni, ha a terhek alatt roskadozunk, ha a szívünk megszakadt, akkor is van tovább. Ahogyan Arany János *Az örök zsidó* című versében leírta:

*Pihenni már. – Nem, nem lehet:
Vész és vihar hajt engemet,
Alattam a föld nem szilárd,
Fejem fölött kétélű bárd...
Tovább! tovább!*

*Az út, hová talpam nyomul,
Súlyed, ropog, átvékonyul;
Ónsúllyal a kolosszi lég
Elzúzna, ha megállanék...
Tovább! tovább!*

*Rettent a perc, a létező,
S teher minden következő;
Új léptem új kigyón tapod:
Gyülölöm a mát s holnapot...
Tovább! tovább!*

Mindig van tovább, mindig van új holnap, mindig van új esély. Ne gyöt-rődjünk, ne búslakodjunk, fogadjuk el a helyzetet, és ne vádoljuk magunkat örökké. Élünk, tegyük érte, hogy mindig jobb legyen. Használjuk ki az időt, ami adatott. Arany a *Visszatekintés* című verse végén rádöbben, hogy a halál nem megoldás. Tilalomfát állít maga elé. Még nem érhet véget az élete, így nem. Van még kiút az élet céltalanságából, lát egy halvány reménysugarat, egyetlen egy vigaszt, amit követni kell. Ez a szerelem, és a szeretet, ami újra visszaadja az elveszett álmait. Ahogyan a Bibliában is meg van írva *A szeretet himnuszában*:

Ha emberek vagy angyalok nyelvén szólok is, szeretet pedig nincs bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom.

És ha prófétálni is tudok, ha minden titkot ismerek is, és minden bölcsességnek birtokában vagyok, és ha teljes hitem van is, úgyszólván hegyeket mozdíthatok el, szeretet pedig nincs bennem: semmi vagyok.

És ha szétozom az egész vagyonomat, és testem tűzhalálra szánom, szeretet pedig nincs bennem: semmi hasznom abból.

A szeretet türelmes, jóságos; a szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel.

Nem viselkedik bántóan, nem keresi a maga hasznát, nem gerjed haragra, nem rója fel a rosszat.

Nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal.

Mindent elfedez, mindent hisz, mindent remél, mindent eltűr.

A szeretet soha el nem múlik. De legyen bár prófétálás: el fog töröltetni; legyen nyelveken szólás: meg fog szűnni; legyen ismeret: el fog töröltetni.

Mert töredékes az ismeretünk és töredékes a prófétálásunk.

Amikor pedig eljön a tökéletes, eltöröltetik a töredékes.

Amikor gyermek voltam, úgy szóltam, mint gyermek, úgy éreztem, mint gyermek, úgy gondolkodtam, mint gyermek; amikor pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermeki dolgokat.

Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most töredékes az ismeretem, akkor pedig úgy fogok ismerni, ahogyan engem is megismert Isten.

Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három; ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet. (I Korinthus 13.)

A zárlatban ráébred, hogy egyedül az Isteni szeretet segíthet a gyarló, megkeseredett emberi lelkeken. Itt találunk menedéket, lelki békét, megnyugvást. Arany *Fiamnak* című versében biztatja gyermekét az imádságra, mint egyetlen vigaszra:

[...]

Mert szegénynek drága kincs a hit.

Tűrni és remélni megtanít:

S néki, míg a sír rá nem lehell,

Mindig tűrni és remélni kell!

Oh, ha bennem is, mint egykor, épen

Élne a hit, vigaszul nekem!...

*Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.*

Arany János a *Visszatekintés* című versének alapélménye a kiüresedett élet, a meggyötört ember, az illúziók elvesztése, az életkedv eltűnése. Ez a keserű – édes verse olyan nekem, mint egy zongorajáték. Piano-forte erőteljes változása. A boldogságkeresés örök emberi folyamat. Vergődünk, szenvedünk a sok baj között. Küzdünk egymás ellen, egymásért. Ha az emberektől várjuk az örömeinket, lelki békénket, mindig csalódnunk fogunk. Hiszen egyedül Istenben van jelen a boldogságunk szeretet kulcsa. Találjuk meg! Ahogy József Attila a számomra egyik legkedvesebb versében megírta:

*Az Isten itt állt a hátam mögött
s én megkerültem érte a világot*

Oslo, 2017. szeptember 11.

Siki Anna nagykövet, Nagy Melinda a NorMA szerkesztője
és az első helyezett: Trencsényi Diána (fotó: Sal Antal)

E számunk szerzői

- Báthori Csaba** (1956) – író, kritikus, műfordító, esszéista, Budapest
- Berecz Ágnes Gabriella** (1958) – köztisztviselő, író, Budapest
- Bertalan Tivadar** (1930) – festő, grafikus, író, dízlettervező, Budapest
- Bíró József** (1951) – költő, író, performer, képzőművész, Budapest
- Bozók Ferenc** (1973) – költő, esszéista, Kecskemét
- Búzás Huba** (1934) – költő, Veszprém
- Czirok Ferenc** (1951) – képzőművész, Zell am See (Ausztria)
- Cserna Csaba** (1947) – mérnök, előadóművész, Frankfurt (Németország)
- Dér András** (1954) – filmrendező, operatőr, Budapest
- Dutka Ákos** (1881–1972)
- Elmer István** (1952) – író, szerkesztő, Budapest
- Fazekas István** (1967) – író, költő, műfordító, Százhalombatta
- M. Fehérvári Judit** (1962) – pedagógus, Debrecen
- Füleki Gábor** (1980) – költő, középiskolai tanár, Dabas
- Gaál Melinda** (1986) – kommunikációs szakember, gondolkodó, Budapest
- Gaál Zoltán** (1934) – zeneszerző, költő, műfordító, Ásarp (Svédország)
- Hegyi Botos Attila** (1970) – költő-filozófus, alkotóművész, Budapest
- Hegyi Zoltán Imre** (1967) – biciklis futár, antikvárius, blogger, költő, kritikus, Budapest
- Horváth Ferenc** (1948) – sakktanár, költő, Veresegyház
- Horváth Gábor** (1987) – író, Kecskemét
- Hubert Ildikó** (1949) – irodalomtörténész, főiskolai docens, Budapest
- Jelenits István** (1932) – piarista szerzetes, teológus, tanár, Budapest
- Kamocsay Ildikó** (1945) – író, műfordító, Monorierdő
- Karner András** (1949) – író, műfordító, Budaörs
- Károly Judit** (1951) – tanár, műfordító, Debrecen
- G. Komoróczy Emőke** (1939) – irodalomtörténész, esszéista, Budapest
- Koppány Judit** (1956) – orvos, Budapest
- Kovács katáng Ferenc** (1949) – író, műfordító, képzőművész, Oslo (Norvégia)
- Dr. Lipovszky György** (1953) – orvos, természetfotós, Kálló
- Kultsár György** (?–1577) – evangélikus prédikátor, egyházi író
- Lukáts János** (1943) – irodalomtörténész, novellista, Budapest
- Mátyás B. Ferenc** (1943) – író, Budapest
- Mészáros Erzsébet** (1988) – népzeneész és zenetanár, Kővágóörs/Budapest
- Mészáros Róza** (1957) – festőművész, Kővágóörs
- Móser Zoltán** (1946) – irodalomtörténész, fotóművész, Bonyhád
- Németh András** (1956) – költő, Budapest
- Németh Erzsébet** (1944) – költő, tanár, Budapest
- Németh István Péter** (1960) – könyvtáros, költő, irodalomtörténész, Tapolca
- Németh Péter Mikola** (1953) – költő-performer, esszéíró, szerkesztő, Vác/Vámosmikola
- Pomogáts Béla** (1934) – irodalomtörténész, Budapest
- Dr. Ruzsicska Mária** (1943) – író, újságíró, Budapest
- Sal Antal** (1946) – irodalmár, nyelvész, Budapest
- Sándor György** (1938) – író, előadóművész, Budapest
- Sárándi József** (1945) – költő, író, újságíró, Leányvár
- Somlyó Zoltán** (1882–1937)
- Surján László** (1941) – orvos, politikus, Budapest
- Tamási Orosz János** (1953) – költő, újságíró, Budapest
- Toót-Holló Tamás** (1966) – író, szerkesztő, Budapest
- Trencsényi Diána** (1987) – festő, illusztrátor, Oslo (Norvégia)
- Údvardi Erzsébet** (1929–2013) – festőművész
- Ványai Fehér József** (1959) – újságíró, költő, Gyomaendrőd
- Vasadi Péter** (1926–2017) – író, költő, esszéista, Budapest
- Végh Attila** (1962) – költő, esszéista, újságíró, Nagymaros
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

A Cédrus Művészeti Alapítvány – elsősorban a szinte egész éven át tartó nyílt pályázatára érkezett írások alapján – 2017-re a következő alkotók munkáit érdemesítette a **Napút nívó-díjára**.

Akai Katalin (próza), Aknai Péter (próza), Derzsy-Ben Ond (dráma), Dörgő Tibor (tanulmány), Fittler Áron (műfordítás és tanulmány), Gyenge István (próza), Jelinek Melinda (próza), Kovács Mercédesz (műfordítás), Kövesdi Veronika (próza), Mohai Szilvia (műfordítás), Müller Márta (vers és műfordítás), Nagyatádi Horváth Tamás (vers), Németh Erzsébet (vers és tanulmány), Pilizota Szandra (próza)

A beérkezett írások java már megjelent a naputonline.hu világhálós oldalain.

A díjak ünnepélyes átadására januárban kerül sor. Napját s a helyszínt honlapunkon tudatjuk először.

Érkező alkotásait köszönjük; minden szerzőnket továbbra is arra sarkalljuk: jelentkezzenek műveikkel műhelyünk ismert címein – közlésre várjuk alkotó- vagy kutatómunkájuk komoly eredményeit.

Megjelent az idei Prágai Tamás-díjas **Hegyi Zoltán Imre** első kötete: *shizoo* – a 224 oldalas könyv a sok színes fotó alapján írt versek kedvéért műnyomó papíron, kemény kötéssel látott – az olvasók öröme – napvilágot.

A könyvbemutatók sorában a Cédrus Műhely Alapítvány (a verseskötet kiadója) kötetpremierére januárban – később közölt időpontban s helyen – kerül sor. Ekkor jelentjük be a 2018. évi két Prágai-díjas személyét is.

HERMANN HESSE:
DECEMBER

HA MÉG OLY SOK
GOND IS NYOMASZTA,

LÁNYOD S FIAD ELŐL
VESD KI MINDAZT
MA

MAGADBÓL, S MINT
EGY PÁSZTOR,

KARÁCSONYRA,
HA JÓL VIGYÁZOL,

SZÍVED MAGA
LESZ A GAZDAG

SZENTFÖLDRŐL
VALÓ JÁSZOL.

(NÉMETH
ISTVÁN
PÉTER
FORDÍTÁSA)

JR

"AZ INDUL EL
AKARATLAN
KINEK ANGYALA
OJEN VAN,
HÓTALAN A
HEGYEK
INGE"
EL KELL ÉRNIÜNK
BETLEHEMBE!"
(NAGY GÁSPÁR)

JR

„A második Ádám”

„Barmok romlatag ágyán fekszik a második Ádám, / Új ág, égi virág, újul a régi világ.” (Jelenits István)

„Kissé mindig félrehajtott fej, a törékeny alkathoz mérten súlyos akatátáska a kézben, sietős, mégis meggondolt léptek, a vékony keretes, kerek szemüveg mögül örök-gyermeki mosollyal tekint föl – a világra. És rácsodálkozik. Halk hangon.” (Elmer István)

„Őt soha nem fényképeztem. De ha mégis úgy alakult volna és meg kellett volna mérnem az arcáról visszaverődő fényt: semmi kétségem, hogy a kibillenő mutató mit jelzett (...) Az viszont már több mint sejtés, hogy ebben áll az Ő nagy titka! Vagyis: nemcsak fényt kell elnyelni, de fényt kell sugározni is. (...) Ki ne tudná, hogy a 85 éves Jelenits István a sok fényt sugárzó emberek közé tartozik. Mindezt teszi szépen, csöndben, szelíden.” (Móser Zoltán)

„Jelenits István egész élete, a gesztusai, a megjelenése, mozgása, szava, a hallgatása, hát még az elhallgatása – tanít. Ő maga is tanítás. Igaz ember, alázatos, de nem kizárólagos. Szeretetteljes, semmit sem önmagáért tesz; Jézus Krisztus szerzetese. Nyugodtan mondhatjuk: a nemzet tanítója. Isten élte.” (Vasadi Péter)

„Mit is jelent még? A lassúságot, az egyszerűséget, az arányosságot, a formához való hűséget, a keresés kötelezettségét, a választás gyönyörűségét, az anyanyelv tudatos – Jelenitstől tanultam akkor ezt a szót is, már ilyen értelemben – „motozását”. Igen, ezt az örökös *motozó elsajátítást*, amely a tudásgyarapítás veszélyes formáját is öltheti olykor...” (Báthori Csaba)

„...ismerlek már annyira, hogy ezt az »atyát« csak az Atyánál fogadod el, és a bibliai félrefordítóknál is irritál, amikor atyáskodni kezdenek...” (Sándor György)

Ára: 800 Ft. Előfizetés: 6000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.naputonline.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

A folyóirat támogatói:

